

**Postępowanie upadłościowe
w polskim systemie prawnym
– zagadnienia wybrane**

Tom I

**Redakcja naukowa
Anna Hrycaj, Piotr Rylski**

Postępowanie upadłościowe w polskim systemie prawnym – zagadnienia wybrane

Tom I

Postępowanie upadłościowe w polskim systemie prawnym – zagadnienia wybrane

Tom I

**Redakcja naukowa
Anna Hrycaj, Piotr Rylski**

RECENZENCI *dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. US*
dr hab. Andrzej Torbus, prof. UŚ

REDAKCJA JĘZYKOWA I KOREKTA ZESPÓŁ AT ONCE

SKŁAD I ŁAMANIE *Wiaczesław Krysztal* AT ONCE

PROJEKT OKŁADKI *Marta Turska* AT ONCE

Na okładce Vincent van Gogh, *Memory of the Garden at Etten*

© Copyright by Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2025

ISBN 978-83-67149-93-8 (KOLEKCJA)

ISBN 978-83-67149-89-1 (TOM I)

WYDAWNICTWO INSTYTUTU WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

ul. Krakowskie Przedmieście 25, 00-071 Warszawa

SEKRETARIAT tel.: (22) 630-94-53, e-mail: wydawnictwo@iws.gov.pl

DRUK, OPRAWA „Elpil”, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

Spis treści

Wprowadzenie	7
<i>Emil Szczepanik</i>	
Czy system prawa upadłościowego wymaga zmian organizacyjnych? Ocena polskich regulacji po reformach z lat 2014–2021	11
<i>Joanna Kruczalak-Jankowska</i>	
Aktualne problemy postępowania upadłościowego w polskim systemie prawnym z perspektywy celów postępowania	31
<i>Bartosz Groele</i>	
Praktyczne aspekty nadzoru w postępowaniu upadłościowym z perspektywy pozasądowych uczestników postępowania	43
<i>Karol Tatara, Łukasz Trela, Mateusz Kaliński</i>	
Potencjalne modele samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych	63
<i>Paweł Kuglarz</i>	
Powolywanie syndyków – perspektywa międzynarodowa	75
<i>Kamila Sawicka</i>	
Wyłączenie syndyka w postępowaniu upadłościowym	89

Przemysław Mogielka

- Kilka uwag o efektywności zawierania układu w postępowaniu upadłościowym w kontekście projektu wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023. Zastosowanie ekonomicznej analizy prawa, teorii gier i symulacji do badania instytucji prawa o niewypłacalności 101

Piotr Kędziński

- Wierzytelność podlegająca zgłoszeniu do masy upadłości a roszczenie procesowe o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa 121

Anna Hrycaj

- Kilka uwag na temat sensu art. 96 Prawa upadłościowego 141

Aleksander Jerzy Witosz

- Pogorszenie sytuacji finansowej dłużnika
– uwagi na gruncie art. 374 ust. 2 Prawa upadłościowego 173

*Tomasz Biel, Agnieszka Cybulska-Bienioszek,**Aleksandra Mielcarz-Jankowska*

- Praktyczne problemy wykorzystania Portalu Użytkowników Branżowych systemu teleinformatycznego Krajowy Rejestr Zadłużonych w toku postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych 191

- Biogramy autorów 213

Wprowadzenie

Genetyczną podstawą istnienia prawa restrukturyzacyjnego i prawa upadłościowego, a jednocześnie wspólnym mianownikiem celów, które społeczeństwo stawia przed tymi dwoma rodzajami regulacji normatywnych, jest dług. Jak trafnie wskazuje Rafał Adamus, dług jest relacją społeczną – jego byt wymaga odpowiednich interakcji¹. Niewątpliwie dług, a w szczególności niewypłacalność, wywołuje określone (niekoniecznie pozytywne, ale też nie wyłącznie negatywne) interakcje i w sposób szczególny zmienia istniejące relacje społeczne. Stąd też prawo restrukturyzacyjne i prawo upadłościowe definiuje się w literaturze jako kompleksową regulację prawną, której przedmiotem są właśnie relacje pomiędzy niewypłacalnym lub zagrożonym niewypłacalnością dłużnikiem a jego wierzycielami². Relacje te, z uwagi na brak dobrowolnego spełnienia świadczenia, a także niewypłacalność lub zagrożenie niewypłacalnością dłużnika, mają charakter konfliktowy.

W literaturze wskazuje się ogólnie, że, co do zasady, uzasadnieniem istnienia prawa dotyczącego niewypłacalności jest teoria konkursu wierzycieli (*creditor's bargain theory*), która została przedstawiona w 1980 r. przez Thomasa Jacksona i Douglasa Bairda³. Według tej teorii uzasadnieniem istnienia prawa upadłościowego jest ogólna zgoda wierzycieli na funkcjonowanie

¹ R. Adamus, *Dług i niewypłacalność. Analiza na czas kryzysu*, Warszawa 2024, s. 45. Autor ten wskazuje również, że instytucja długu jest starsza niż instytucja wymiany towarowej, co uwidacznia, że dług tkwi bardzo głęboko w genotypie człowieka (por. również D. Graeber, *Dług. Pierwsze pięć tysięcy lat*, tłum. B. Kuźniarz, Warszawa 2018).

² *System prawa handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 7.

³ T. Jackson, D. Baird, *Corporate Reorganizations and the Treatment of Diverse Ownership Interests: A Comment on Adequate Protection of Secured Creditors in Bankruptcy*, „The University of Chicago Law Review” 1984, vol. 51, no. 1, s. 97–130; N. Tollenaar, *Pre-Insolvency Proceedings: A Normative Foundation and Framework*, Oxford 2019, s. 9.

takiego systemu, niezależnie od ich pozycji i zaspokojenia w konkretnej sprawie⁴. Z kolei postępowania restrukturyzacyjne są późniejszym efektem ewolucji prawa dotyczącego niewypłacalności, które przez wiele lat uznawało za jedyny sposób rozwiązania problemu niewypłacalnego dłużnika postępowanie obejmujące likwidację jego majątku.

Prawo upadłościowe, podobnie jak prawo restrukturyzacyjne, niezbyt często jest przedmiotem badań naukowych zmierzających do dokonania jego oceny z punktu widzenia realizacji celów, które ustawodawca postawił przed postępowaniem upadłościowym i przed postępowaniem restrukturyzacyjnym. Tymczasem dla rozwoju nauki, a ponadto dla prac legislacyjnych w tym obszarze, niezwykle istotna wydaje się odpowiedź na pytanie, na ile przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania normatywne w zakresie regulacji przebiegu postępowania upadłościowego i restrukturyzacyjnego pozwalają na realizację podstawowych celów tego postępowania. Nie ulega bowiem wątpliwości, że pełne poznanie określonej regulacji prawnej wymaga również zbadania zdolności tej regulacji do osiągnięcia założonych celów.

W ramach Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości od wielu lat prowadzone są szeroko zakrojone badania empiryczne, dotyczące prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Badania te wpisują się w nurt badający prawo w działaniu⁵. W istocie rzeczy dopiero badania prawa w działaniu pozwalają

⁴ W ramach uzasadnienia tej teorii badacze często odwołują się do dylematu więźnia. Dylemat więźnia jest najczęściej wykorzystywaną grą w naukach ekonomicznych i społecznych, a w szczególności w ekonomicznej analizie prawa. W ramach tego dylematu rozważana jest sytuacja, w której dwie strony mogą uzyskać obopólnie korzystny wynik dzięki współpracy. Jednak obawa przed egoistycznym zachowaniem partnera i chęć maksymalizacji własnych korzyści skłaniają często strony do wyboru zachowania rywalizacyjnego, co w konsekwencji prowadzi do gorszego rezultatu (tak E. Roszkowska, *Analiza „dylematu więźnia” z wykorzystaniem kompleksów reguł*, [w:] *Podlasie – strategia zmian. Praca zbiorowa*, red. A.F. Bocian, Białystok 2007, s. 218, [online:] https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/14178/1/E_Roszkowska_Analiza_dylematu_wieznia_z_wykorzystaniem_kompleksow_regul.pdf, [dostęp: 3.11.2025]); na temat dylematu więźnia w badaniach nad układem por. również P. Mogiełka, *Układ w postępowaniu restrukturyzacyjnym na tle ekonomicznej analizy prawa*, Warszawa 2025, s. 75.

⁵ Zob. np. publikacje książkowe: A. Hrycaj et al., *Postępowanie upadłościowe w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2023; *Postępowanie restrukturyzacyjne w praktyce sądów powszechnych*, red. A. Hrycaj, P. Filipiak, B. Sierakowski, Warszawa 2020, oraz raporty IWS: P. Filipiak, T. Czech, *Ewaluacja wpływu implementacji dyrektywy 2019/1023 w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej na pozycję prawną wierzycieli zabezpieczonych rzeczowo w postępowaniach restrukturyzacyjnych*, Warszawa 2022; A. Hrycaj et al.,

na realną analizę badanej instytucji i są znakomitą płaszczyzną do obserwacji, jak omawiane regulacje normatywne działają w praktyce, w tym do właściwego zidentyfikowania istniejących dysfunkcji. W istocie rzeczy dopiero takie badanie powinno być podstawą konstruowania postulatów *de lege ferenda*. W przeciwnym razie prowadzone badania niezmiennie ogniskują się w sferze ocen, przypuszczeń i domysłów na temat tego, jak w rzeczywistości funkcjonuje badana instytucja.

Jednym ze sposobów poznawania prawa w praktyce jest dyskurs naukowy z udziałem praktyków w ramach konferencji i seminariów naukowych. Wymiana doświadczeń oraz analiza konkretnych przypadków i orzecznictwa pozwalają na ocenę skuteczności określonych rozwiązań normatywnych. W ramach tego nurtu 9 września 2024 r. podczas konferencji „Prawo upadłościowe w polskim systemie prawnym”, zorganizowanej przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, kilkudziesięciu teoretyków i praktyków prawa

Rola zgromadzenia wierzycieli w postępowaniu upadłościowym a efektywność postępowania, Warszawa 2023; A. Hrycaj, A. Kosmał, *Ewaluacja zmian w zakresie umorzenia zobowiązań osób fizycznych w ramach postępowania upadłościowego (art. 369 ust. 1a Prawa upadłościowego)*, Warszawa 2021; A. Hrycaj, *Pozasądowy nadzór nad syndykami w państwach UE (w tym rodzaje kar nakładanych na syndyków – środki dyscyplinarne), analiza systemów kontroli kosztów postępowań restrukturyzacyjnych i upadłościowych w państwach UE. Wyłączenie syndyka od prowadzenia postępowania w państwach UE*, Warszawa 2024; eadem, *Regulacje dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń związanych z niewypłacalnością transgraniczną w państwach UE*, Warszawa 2024; A. Hrycaj, M. Wardyn, P. Macuga, *Problematyka upadłości spółdzielni mieszkaniowych w części dotyczącej składników majątku spółdzielni, które nie wchodzi w skład masy upadłości – art. 63 ust. 1 pkt 1 Prawa upadłościowego w zw. z art. 831 § 1 pkt 10 Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2021; A. Hrycaj, *Wykonywanie uprawnień z licencji doradcy restrukturyzacyjnego – jako działalność łączona z inną aktywnością zawodową bądź realizowana wyłącznie*, Warszawa 2020; K. Królikowska, *Postępowanie upadłościowe spółdzielni mieszkaniowych*, Warszawa 2021; B. Sierakowski, M. Waberski, *Odpowiedzialność kadry zarządzającej w sądowych postępowaniach restrukturyzacyjnych z punktu widzenia naruszenia obowiązku dochowania należytej staranności w zakresie złożenia wniosku restrukturyzacyjnego lub wniosku o ogłoszenie upadłości w czasie właściwym*, Warszawa 2024; eadem, *Zdolność sądowa i procesowa strony (osoby fizycznej i prawnej), wobec której w państwie spoza Unii Europejskiej wydano orzeczenie o wszczęciu postępowania upadłościowego – zakres zastosowania statutu personalnego i statutu upadłościowego*, Warszawa 2022; B. Sierakowski, *Wyłączenie z masy upadłości przedmiotu przewłaszczenia na podstawie przepisów art. 70–74 w zw. z art. 91 Prawa upadłościowego*, Warszawa 2021; P. Zakrzewski, *Odpowiedzialność członków za zobowiązania spółdzielni w upadłości (z uwzględnieniem spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych) – zagadnienia wybrane*, Warszawa 2020; P. Zimmerman, *Sytuacja prawna najemcy i partycypanta w razie ogłoszenia upadłości społecznej inicjatywy mieszkaniowej*, Warszawa 2022.

upadłościowego poszukiwało odpowiedzi na pytania, w jakim kierunku powinna podążać reforma przepisów dotyczących postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych. Niniejsza publikacja jest efektem tego wydarzenia.

Podczas konferencji wielokrotnie przewijało się istotne spostrzeżenie, że właściwe funkcjonowanie prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego, a w istocie rzeczy właściwe funkcjonowanie prawa w ogólności, wymaga prawidłowej, dobrze zorganizowanej struktury sądownictwa oraz właściwie ukształtowanego modelu zawodu doradcy restrukturyzacyjnego. Stąd też początkowa część niniejszej publikacji została poświęcona kwestiom organizacyjnym, nadzorczym i zawodowym⁶.

Dalsze rozdziały dotyczą kwestii szczegółowych, bardzo aktualnych i istotnych praktycznie. Są to zagadnienia związane z implementacją dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023⁷, losem wierzytelności z tytułu nieważnych umów kredytów indeksowanych lub denominowanych do waluty franka szwajcarskiego⁸ i związanego z tym oświadczenia o potrąceniu⁹, postępowaniem dotyczącym zakazu prowadzenia działalności gospodarczej¹⁰. Osobne miejsce poświęcono zagadnieniom związanym z funkcjonowaniem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowania sądowe¹¹.

Publikacja jest aktualna według stanu prawnego na czerwiec 2025 r.

Anna Hrycaj, Piotr Rylski

⁶ E. Szczepanik, *Czy system prawa upadłościowego wymaga zmian organizacyjnych? Ocena polskich regulacji po reformach z lat 2014–2021*; J. Kruczałak-Jankowska, *Aktualne problemy postępowania upadłościowego w polskim systemie prawnym z perspektywy celów postępowania*; B. Groele, *Praktyczne aspekty nadzoru w postępowaniu upadłościowym z perspektywy pozasądowych uczestników postępowania*; K. Tatara, Ł. Treła, M. Kaliński, *Potencjalne modele samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych*; K. Sawicka, *Wyłączenie syndyka w postępowaniu upadłościowym*.

⁷ P. Mogielka, *Kilka uwag o efektywności zawierania układu w postępowaniu upadłościowym w kontekście projektu wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023*.

⁸ P. Kędziński, *Wierzytelność podlegająca zgłoszeniu do masy upadłości i roszczenie procesowe o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa*.

⁹ A. Hrycaj, *Kilka uwag na temat sensu art. 96 Prawa upadłościowego*.

¹⁰ A. Witosz, *Pogorszenie sytuacji finansowej dłużnika – uwagi na gruncie art. 374 ust. 2 Prawa upadłościowego*.

¹¹ T. Biel, A. Cybulska-Bienioszek, A. Mielcarz-Jankowska, *Praktyczne problemy wykorzystania Portalu Użytkowników Branżowych systemu teleinformatycznego Krajowy Rejestr Zadłużonych w toku postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych*.

Czy system prawa upadłościowego wymaga zmian organizacyjnych?

Ocena polskich regulacji po reformach z lat 2014–2021

STRESZCZENIE

W rozdziale przedstawiono oddziaływanie zmian wprowadzonych w zakresie prawa upadłościowego i naprawczego w latach 2014–2021 na liczbę rozpoznawanych spraw, w tym na rozstrzygnięcia, które prowadzą do faktycznego rozwiązania problemów związanych z niewypłacalnością przedsiębiorców oraz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Dostępne dane statystyczne z ostatnich 11 lat wskazują na wyjątkowo wysoki wzrost liczby wszczynanych i kończonych spraw prowadzonych w trybach uproszczonych. Umożliwiły to reformy wprowadzone w ostatnich latach, przy czym stawiana jest teza, że zmiany legislacyjne okazały się tak efektywne, gdyż prowadziły także do przesunięcia ciężaru wykonywania większości czynności w najczęściej wszczynanych postępowaniach z organów sądowych na doradców restrukturyzacyjnych. Tym samym wyprowadza się wniosek, że skuteczność zmian legislacyjnych i ich trwałość zależą od odpowiednio dostosowanych zmian organizacyjnych, które jednak nie były konsekwentnie przeprowadzone mimo ich rekomendowania już w 2012 r. Dotyczy to w szczególności zmian w zakresie organizacji sądów upadłościowych i restrukturyzacyjnych oraz całościowej i spójnej systemowo regulacji zawodu doradcy restrukturyzacyjnego.

Słowa kluczowe: upadłość, restrukturyzacja, zmiany organizacyjne, sądy, doradcy restrukturyzacyjni

SUMMARY

The Chapter discusses the impact of reforms introduced in bankruptcy and restructuring law between 2014 and 2021 on the number of cases processed, including rulings that lead to the actual resolution of insolvency-related issues for both business entities and consumers. Statistical data from the past 11 years indicate an exceptionally high increase in the number of cases initiated and finalized under simplified proceedings. This growth has been enabled by changes introduced in recent years. The Chapter posits that these legislative amendments

have been particularly effective because they shifted the burden of performing most tasks in the most frequently initiated proceedings from court scope of activity to insolvency practitioners. As a result, the effectiveness and sustainability of legislative changes depend on appropriately tailored organizational adjustments. However, such adjustments were not consistently implemented, despite being recommended as early as 2012. This particularly applies to changes in the organization of bankruptcy and restructuring courts, as well as the comprehensive and systemically coherent regulation of the insolvency practitioners' profession.

Keywords: insolvency, restructuring, organisational changes, courts, restructuring advisers

Celem rozdziału jest wykazanie tezy o konieczności wdrożenia istotnych zmian organizacyjnych w obsłudze spraw upadłościowych oraz restrukturyzacyjnych przez polski wymiar sprawiedliwości. Sposobem na wykazanie słuszności tak postawionej tezy jest przedstawienie analizy danych o efektywności zmian prawnych wprowadzanych w latach 2014–2021 w obszarze postępowań związanych z niewypłacalnością.

Punktem startowym dla przeprowadzenia analizy danych jest 2014 r., gdyż to wtedy została uchwalona i weszła w życie pierwsza istotna zmiana w obszarze prawa upadłościowego po uchwaleniu ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze¹.

W świetle zmian legislacyjnych poszczególne istotne nowelizacje będą odniesione do ich oddziaływania na liczbę prowadzonych postępowań na podstawie dostępnych danych Ministerstwa Sprawiedliwości wraz z próbą wskazania kluczowych rozwiązań, które w największym stopniu wpłynęły na funkcjonowanie postępowań związanych z niewypłacalnością.

Kluczową reformę przeprowadzoną w zakresie postępowań związanych z niewypłacalnością w ostatnich 10 latach stanowiła ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne². Poprzedziła ją, istotna z punktu widzenia przyszłych zmian związanych z niewypłacalnością, ustawa z dnia 29 sierpnia 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o kosztach sądowych

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm.

² Dz.U. z 2015 r. poz. 978.

w sprawach cywilnych³, która weszła w życie 31 grudnia 2014 r., a która umożliwiała szersze otwarcie postępowań o charakterze oddłużeniowym dla osób nieprowadzących działalności gospodarczej.

Należy podkreślić, że dwie wskazane wyżej zmiany były poprzedzone wieloletnimi pracami koncepcyjnymi, zebranych w formie Rekomendacji Zespołu Ministra Sprawiedliwości ds. Nowelizacji Prawa upadłościowego i Naprawczego z dnia 10 grudnia 2012 r., powołanego w maju 2012 r. zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 czerwca 2012 r.⁴

Dokument ten zawierał także rekomendacje o charakterze organizacyjnym⁵. Zespół zalecał przede wszystkim zmiany w organizacji sądów upadłościowych, utworzenie zawodu doradcy restrukturyzacyjnego z samorządem i ze związaną z tym odpowiedzialnością dyscyplinarną doradców, a także informatyzację postępowań. W zasadzie większość zaleceń organizacyjnych zawartych w Rekomendacjach z 2012 r. nie została zrealizowana. Dopiero w grudniu 2021 r. został uruchomiony Krajowy Rejestr Zadłużonych (KRZ), który urzeczywistnił postulaty digitalizacji postępowań związanych z niewypłacalnością.

W zakresie upadłości osób nieprowadzących działalności gospodarczej, tzw. upadłości konsumenckiej, reforma z 2014 r. zmieniła warunki ogłoszenia upadłości konsumenckiej przez zniesienie obowiązku posiadania przez dłużnika majątku wystarczającego dla przeprowadzenia postępowania i istotne obniżenie wymogów jego otwarcia. Dłużnik nie musiał wykazać, że jego niewypłacalność powstała wskutek wyjątkowych i niezależnych od niego okoliczności. Od 31 grudnia 2014 r. dla ogłoszenia upadłości osoby nieprowadzącej działalności gospodarczej wystarczające było wykazanie, że dłużnik nie doprowadził do swej niewypłacalności umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa⁶.

³ Dz.U. z 2014 r. poz. 1306.

⁴ Dz.Urz. MS z 2012 r. poz. 83.

⁵ Rekomendacje Zespołu Ministra Sprawiedliwości ds. Nowelizacji Prawa upadłościowego i Naprawczego, Warszawa, 10 grudnia 2012 r., część V – Rekomendacje instytucjonalne.

⁶ Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz niektórych innych ustaw. Uzasadnienie projektu poselskiego do art. 491³, Sejm VII Kadencji, druk sejmowy nr 2265.

W odniesieniu do ustawy Prawo restrukturyzacyjne z 2015 r. zakres zmian był szeroki, gdyż wspomniane rekomendacje wskazywały na potrzebę głębokiego zrewidowania podejścia do problemu niewypłacalności przedsiębiorców, przyjętego w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze z 2003 r.

Z punktu widzenia efektywności postępowań największe znaczenie należy przypisać zmianie pojęcia niewypłacalności⁷. Jest to kluczowa definicja dla całego systemu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego, gdyż określa ona warunki brzegowe podlegające kontroli sądu inicjującego postępowanie, zarówno upadłościowe, jak i restrukturyzacyjne⁸. Co szczególnie istotne, w reformie z 2015 r. zdecydowano, że postępowanie restrukturyzacyjne może być zainicjowane nie tylko przez podmiot zagrożony niewypłacalnością, ale także przez podmiot niewypłacalny. Brak takiej jednoznacznej reguły, w połączeniu ze ściśle i zarazem szeroko zakreślonymi granicami stanu niewypłacalności, był jedną z głównych przyczyn⁹, jak się wydaje, niepowodzenia postępowania naprawczego z ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze¹⁰. Dla ochrony przed nadużyciami ze strony dłużników wprowadzono regulacje o charakterze ogólnym, które pozwalały sądowi na umorzenie postępowania w przypadku ustalenia, że skutkiem postępowania będzie pokrzywdzenie wierzycieli (art. 8 ust. 1 i 2 Prawa restrukturyzacyjnego). Dla ułatwienia wybrania najszybszej drogi załatwienia sprawy restrukturyzacyjnej zdecydowano się wprowadzić cztery rodzaje postępowań restrukturyzacyjnych dostosowanych do sytuacji danego dłużnika, z różnym zakresem oddziaływania otwartego postępowania restrukturyzacyjnego na sytuację dłużnika i jego relacje z wierzycielami. Zrewidowano także szczegółowe regulacje odnoszące się do sposobu ustalania większości głosów wierzycieli koniecznej do przyjęcia układu w taki sposób, aby uprzywilejować aktywnych wierzycieli przy zachowaniu zasady głosowania większością. Podjęto także próbę ograniczenia uprzywilejowania wierzycieli rzeczowych w przypadku układu częściowego oraz w ramach postępowania sanacyjnego.

⁷ Rządowy projekt ustawy – Prawo restrukturyzacyjne. Uzasadnienie projektu. Sejm VII kadencji, druk sejmowy nr 2824, s. 66–67.

⁸ C. Piotrowicz, *Pojęcie niewypłacalności w polskim prawie upadłościowym*, „Edukacja Prawnicza” 2019, nr 1 (172), s. 29–34.

⁹ Rekomendacje..., 5.01.1. Postępowanie naprawcze, s. 42–43.

¹⁰ R. Adamus, *Nowa podstawa dla wszczęcia postępowania naprawczego po nowelizacji Prawa upadłościowego i naprawczego*, „Monitor Prawniczy” 2009, R. 17, nr 17, s. 919–926.

Warto także odnotować, że w zakresie postępowań likwidacyjnych, tj. zmian wprowadzonych do ustawy Prawo upadłościowe, reforma z 2015 r. zainicjowała nieznaną do tej pory w polskim prawie instytucję przygotowanej likwidacji (art. 55a–55h)¹¹. W ten sposób Polska stała się jednym z nielicznych państw Unii Europejskiej, w których przewidziano takie rozwiązanie, a które obecnie jest objęte projektowaną dyrektywą harmonizującą niektóre aspekty prawa upadłościowego¹².

Przechodząc do przedstawienia skutków tak zasadniczych zmian wprowadzonych wskazanymi wyżej ustawami z 2014 i 2015 r.¹³, przede wszystkim należy podkreślić znaczące oddziaływanie reformy upadłości konsumenckiej na system sądowniczy już od pierwszego roku jej obowiązywania. Uprzednio obowiązujące regulacje w tym zakresie, wprowadzone w 2009 r., stawiały trudną do przejścia barierę dla skorzystania z instytucji oddłużenia, co ograniczało liczbę otwartych postępowań upadłościowych do kilkudziesięciu spraw rocznie. W 2013 r. ogłoszono 28 upadłości konsumenckich i zarejestrowano 274 sprawy o ogłoszenie upadłości. W 2014 r. ogłoszono 32 upadłości konsumenckie i zarejestrowano 906 spraw o ogłoszenie upadłości. Postępowanie po ogłoszeniu upadłości w tego typu sprawach w 2013 r. udało się zakończyć w 55 przypadkach, z czego tylko jedna z nich wiązała się z faktycznym oddłużeniem. W 2014 r. odpowiednio takich spraw było 6, w tym 2 z faktycznym oddłużeniem.

Rok 2015 przyniósł w tym zakresie dużą zmianę, gdyż ogłoszono w tym czasie 2153 upadłości osób nieprowadzących działalności gospodarczej. W kolejnych latach liczby te kształtowały się następująco: w 2016 r. – 4447, w 2017 r. – 5470, w 2018 r. – 6552 i w 2019 r., tj. ostatnim pełnym roku obowiązywania modelu upadłości konsumenckiej ukształtowanego ustawą z 2014 r., 7781. W odniesieniu do efektywności nowych postępowań należy zwrócić uwagę na liczbę zakończonych postępowań po ogłoszeniu upadłości. W 2015 r. było ich 90, w tym 25 spraw z oddłużeniem. W 2016 r.

¹¹ Krytycznie o tej instytucji w wersji obecnie obowiązującej: A. Cybulska-Bienioszek, *Przygotowana likwidacja (pre-pack) w postępowaniu upadłościowym*, Warszawa 2025.

¹² Wniosek. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie harmonizacji pewnych aspektów prawa dotyczącego niewypłacalności, COM/2022/702 final.

¹³ Dane podawane są na podstawie sprawozdań Ministerstwa Sprawiedliwości MS-S20UN za poszczególne pełne lata.

zakończono 18 spraw z oddłużeniem¹⁴, ustalono 228 planów spłaty wierzycieli i umorzono 385 zobowiązań upadłego bez ustalania planu spłaty. W 2017 r. stwierdzono zakończenie 60 postępowań, ustalono 1065 planów spłaty wierzycieli i umorzono zobowiązania upadłego bez ustalania planu spłaty wierzycieli w 1097 przypadkach. W kolejnych latach dane te kształtowały się następująco: w 2018 r. – 95, 1464 i 1490, w 2019 r. – 76, 2350 i 1961.

W odniesieniu do przedsiębiorców zmiany w liczbie prowadzonych postępowań, wynikające z reformy prawa restrukturyzacyjnego z 2015 r., w ujęciu statystycznym są mniej spektakularne, choć bez wątplenia istotne.

W 2013 r. ogłoszono 720 upadłości przedsiębiorców obejmujących likwidację majątku dłużnika i 178 upadłości z możliwością zawarcia układu. Co istotne, oddalono 1105 wniosków o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 Prawa upadłościowego i naprawczego.

W 2014 r. statystyczny obraz postępowań nie zmienił się istotnie – 715 ogłoszonych upadłości przedsiębiorców, 124 upadłości z możliwością zawarcia układu i 1014 oddaleń na podstawie art. 13 Prawa upadłościowego i naprawczego, w 2015 r. zaś odpowiednio 688, 110 i 1180.

W pierwszym roku obowiązywania ustawy Prawo restrukturyzacyjne liczba postępowań upadłościowych spadła w odniesieniu do lat poprzednich – ogłoszono wówczas 552 upadłości o charakterze likwidacyjnym. Ponadto odnotowano 36 postępowań upadłościowych z możliwością zawarcia układu, czyli ogłoszonych jeszcze na podstawie przepisów obowiązujących do 31 grudnia 2015 r. W odniesieniu do postępowań restrukturyzacyjnych zarejestrowano 437 spraw o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego, z których łącznie otwarto 234 postępowania – 139 w trybie przyspieszonego postępowania układowego, 38 – układowego i 57 – sanacyjnego. Ponadto wystąpiono z 5 wnioskami o zatwierdzenie układu. Próbuując uchwycić efektywność nowych rozwiązań, należy spojrzeć na liczbę zatwierdzonych układów – było ich w sumie 17, z czego 16 w trybie przyspieszonego postępowania układowego i 1 w trybie postępowania o zatwierdzenie układu.

¹⁴ Należy założyć, że na podstawie regulacji wprowadzonej w życie w 2009 r. (gdyż dalej podane dane wskazują na stosowanie nowych regulacji) ustalanie planu spłaty wierzycieli oraz umorzenie zobowiązań bez ustalania planu spłaty zostały wyodrębnione w nieistniejących uprzednio rubrykach sprawozdania.

W 2017 r., a więc w drugim roku obowiązywania ustawy Prawo restrukturyzacyjne, nowe rozwiązania zaowocowały następującymi skutkami dla sądów obsługujących te postępowania.

Ogłoszono 574 upadłości i oddalono 631 wniosków o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 prawa upadłościowego. Liczba postępowań restrukturyzacyjnych znacząco wzrosła. Odnotowano w sumie 373 otwarte postępowania restrukturyzacyjne o charakterze sądowym i 17 wniosków o zatwierdzenie układu. Jeśli chodzi o efektywność tych postępowań ujmowanych w statystykach sądowych, to należy zwrócić uwagę, że w 2017 r. sądy zatwierdziły w sumie 104 układy, z czego 75 w przyspieszonym postępowaniu układowym, 9 w postępowaniu układowym i 7 w postępowaniu sanacyjnym. W postępowaniu o zatwierdzenie układu tego typu zatwierdzeń było 13.

Kolejny rok funkcjonowania prawa restrukturyzacyjnego w polskim porządku prawa przyniósł następujące dane. Liczba ogłoszonych upadłości w 2018 r. wyniosła 612, przy postanowieniach o oddaleniu wniosków na podstawie art. 13 prawa upadłościowego na poziomie 739 spraw. Postępowania restrukturyzacyjne o charakterze sądowym były otwierane w 446 przypadkach (268 – przyspieszone postępowanie układowe, 55 – postępowanie układowe i 123 – postępowanie sanacyjne). Złożono także 15 wniosków o zatwierdzenie układu. Dane dotyczące liczby zatwierdzeń układu w ramach prowadzonych postępowań w 2018 r. kształtowały się następująco: 104 postanowienia w przyspieszonym postępowaniu układowym, 11 – w postępowaniu układowym i 14 – w sanacyjnym, czyli razem 129. W przypadku postępowania o zatwierdzenie układu wydano 6 postanowień.

Rok 2019 był ostatnim pełnym okresem obowiązywania ustawy Prawo restrukturyzacyjne w modelu obowiązującym od 1 stycznia 2016 r. i, podobnie do zmian w upadłości konsumenckiej, pozwala na podsumowanie oddziaływania przyjętych rozwiązań w odniesieniu do zmian, które nastąpiły w kolejnych latach. Dane statystyczne pokazują, że w tym okresie ogłoszono 604 upadłości, oddalono 949 wniosków na podstawie art. 13 prawa upadłościowego. Liczba otwartych postępowań restrukturyzacyjnych o charakterze sądowym wyniosła 451 (293 przyspieszone postępowania układowe, 45 postępowań układowych, 113 postępowań sanacyjnych). W 15 przypadkach wystąpiono do sądu z wnioskami o zatwierdzenie układu. Efektywność postępowań w tym okresie kształtowała się następująco: zatwierdzono 117 układów

w przyspieszonym postępowaniu restrukturyzacyjnym, 12 w postępowaniu układowym i 26 w postępowaniu sanacyjnym (w sumie 155). W 8 przypadkach zatwierdzono układ w postępowaniach o zatwierdzenie układu.

Odnosząc te dane do ostatniego roku obowiązywania modelu postępowań związanych z niewypłacalnością wprowadzonego ustawą z dnia 28 lutego 2003 r., tj. 2015 r., należy podkreślić ponad czterystoprocentowy wzrost liczby otwartych spraw restrukturyzacyjnych (451 restrukturyzacji sądowych i 15 wniosków w trybie postępowania o zatwierdzenie układu do 110 postępowań upadłościowych z możliwością zawarcia układu w 2015 r.). W zakresie upadłości przedsiębiorców, w tym oddaleń wniosków na podstawie art. 13 prawa upadłościowego, odnotowano spadek stwierdzanych niewypłacalności w wysokości ponad 12% (upadłość) i ponad 19% (art. 13).

Rok 2020 był szczególnym okresem dla polskich regulacji z zakresu niewypłacalności. Złożyło się na to kilka kwestii. Po pierwsze, 1 stycznia weszła w życie nowelizacja¹⁵ ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego. Zmiany te nie stanowiły istotnej ingerencji w procedury upadłościowe lub restrukturyzacyjne, ale wprowadziły równoległy do nadzoru sądowego nadzór administracyjny nad wykonywaniem zawodu doradcy restrukturyzacyjnego, wykonującego funkcje w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych. To czyniło możliwym, z punktu widzenia zapewnienia spójności systemu nadzoru nad toczącymi się postępowaniami, projektowanie zmian w procedurach upadłościowych lub restrukturyzacyjnych, zakładające znacznie mniejszą aktywność sądu w prowadzeniu tego typu postępowań. Po drugie, 24 marca 2020 r. weszła w życie ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw¹⁶. Istotą zmian wprowadzonych tą nowelizacją, od strony organizacyjnej, były odformalizowanie postępowań upadłości konsumenckiej przez wprowadzenie jako reguły trybu uproszczonego, w ramach którego nie jest wyznaczany sędzia-komisarz, wprowadzenie możliwości powoływania referendarza sądowego na sędziego-komisarza (także w postępowaniach przedsiębiorców), przeniesienie obowiązku przyjmowania zgłoszeń

¹⁵ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 912, tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007).

¹⁶ Dz.U. z 2019 r. poz. 1802.

wierzytelności na doradców restrukturyzacyjnych (we wszystkich postępowaniach upadłościowych), wprowadzenie możliwości zawarcia układu z wierzycielami przez osobę nieprowadzącą działalności gospodarczej bez ogłaszania upadłości, a także ograniczenie barier dostępu do postępowania upadłościowego osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej wyłącznie do stanu niewypłacalności.

Warto odnotować, że niebagatelnej zmianie uległa także procedura przygotowanej likwidacji, wprowadzonej do ustawy Prawo upadłościowe przez ustawę Prawo restrukturyzacyjne, zgodnie z którą z jednej strony obwarowano dodatkowymi warunkami, ale z drugiej strony rozszerzono zakres jej stosowania także do osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (art. 1 pkt 6–13 ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r.).

Rok 2020 to także czas pandemii. Trudno przecenić jej wpływ na funkcjonowanie całego wymiaru sprawiedliwości, przy czym na szczególną uwagę zasługuje regulacja o charakterze epizodycznym, która wprowadziła uproszczoną formę postępowania o zatwierdzenie układu z ustawy Prawo restrukturyzacyjne, mianowicie ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19¹⁷.

Procedura restrukturyzacyjna zawarta w tej ustawie wprowadzała na czas pandemii oraz zagrożenia epidemicznego (początkowo do 30 czerwca 2021 r., a ostatecznie do 30 listopada 2021 r.) możliwość skorzystania z postępowania restrukturyzacyjnego opartego na postępowaniu o zatwierdzenie układu, ale z funkcjonalnościami zarezerwowanymi do tej pory dla postępowań wyłącznie sądowych, w tym tylko dla postępowania sanacyjnego. Stąd w tym postępowaniu pojawiły się możliwość wstrzymania indywidualnych czynności egzekucyjnych przeciwko dłużnikowi, możliwość objęcia tym wstrzymaniem także wierzytelności rzeczowych, możliwość pozyskania nowego finansowania oraz przewidziano szczególne regulacje dotyczące odpowiedzialności dłużnika (członków jego organów zarządzających) w przypadku różnych sposobów zakończenia postępowania. Co jednak szczególnie ważne, postępowanie to mogło być inicjowane w sposób zaczerpnięty z regulacji

¹⁷ Dz.U. z 2020 r. poz. 1086.

dotyczącej postępowania naprawczego, a więc przez obwieszczenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, bez udziału sądu, ale faktycznie pod jego kontrolą podejmowaną na wniosek wierzycieli¹⁸.

W prowadzonej analizie nie można pominąć ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych z dnia 2 marca 2020 r.¹⁹ o tyle, że regulacje tam zawarte mogły wpłynąć na liczbę składanych wniosków o ogłoszenie upadłości, gdyż w art. 15z zra²⁰ tej ustawy faktycznie zniesiono obowiązek składania wniosku o ogłoszenie upadłości w okresie epidemii albo stanu zagrożenia epidemicznego, jeśli stan niewypłacalności powstał z powodu COVID-19.

Należy wskazać, że stan zagrożenia epidemicznego zakończył się dopiero 1 lipca 2023 r.

W 2020 r. ogłoszono 561 upadłości przedsiębiorców i oddalono 840 wniosków na podstawie art. 13 Prawa upadłościowego. W odniesieniu do postępowań restrukturyzacyjnych w tym okresie otwarto w sumie 373 postępowania o charakterze sądowym (220 – uproszczone postępowanie restrukturyzacyjne, 38 – układowe, 115 – sanacyjne). W repertoriach sądowych odnotowano przy

¹⁸ R. Adamus, *Istota uproszczonej restrukturyzacji w świetle uzasadnienia projektu Tarczy 4.0.*, [w:] idem, *Uproszczone postępowanie restrukturyzacyjne. Art. 15–25 Tarczy 4.0. Komentarz*, Warszawa 2020.

¹⁹ Dz.U. z 2020 r. poz. 374.

²⁰ „1. Jeżeli podstawa do ogłoszenia upadłości dłużnika powstała w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19, a stan niewypłacalności powstał z powodu COVID-19, bieg terminu do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, o którym mowa w art. 21 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega przerwaniu. Po tym okresie termin ten biegnie na nowo. Jeżeli stan niewypłacalności powstał w czasie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 domniemywa się, że zaistniał z powodu COVID-19.

2. Jeżeli termin na zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości ustalany jest z uwzględnieniem postanowień ust. 1 i wniosek o ogłoszenie upadłości zostanie złożony przez dłużnika w tym terminie, a brak jest wcześniejszego wniosku o ogłoszenie upadłości, określone przepisami ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe terminy, dla których obliczania znaczenie ma dzień zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości wydłuża się o liczbę dni pomiędzy dniem zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, a ostatnim dniem, w którym wniosek ten winien być złożony stosownie do art. 21 ust. 1, lub odpowiednio art. 21 ust. 2a, ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe, bez uwzględniania postanowień ust. 1 niniejszego artykułu.”

tym 324 sprawy o zatwierdzenie układu w trybie ustawy z dnia 19 czerwca 2020 r., a więc w trybie pozasądowym, stanowiącym modyfikację postępowania o zatwierdzenie układu.

W zakresie efektywności postępowania zatwierdzono 121 układów (80 – przyspieszonym postępowaniu układowym, 14 – w postępowaniu układowym, 27 – w postępowaniu sanacyjnym). W postępowaniu o zatwierdzenie układu odnotowano jedynie 3 przypadki zatwierdzenia układu.

Rok 2021 to czas wdrożenia ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. Jej rozwiązania mają potencjalnie ogromne znaczenie dla organizacji pracy sądów upadłościowych i restrukturyzacyjnych, gdyż ustawa ta przewiduje pełną digitalizację postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych. Jej istotną część stanowiło także wdrożenie na stałe do systemu prawa restrukturyzacyjnego rozwiązań, które sprawdziły się w pandemii, w zakresie zmodyfikowanej procedury postępowania o zatwierdzenie układu. Jak już wskazano wyżej, regulacja ta pozwala na wstrzymanie czynności egzekucyjnych wobec wszystkich wierzycieli dłużnika od dnia obwieszczenia o dniu układowym, co do czasu nowelizacji było jedynie możliwe tylko w przypadku postępowania sanacyjnego, nie licząc postępowania epizodycznego. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że dłużnik w ramach tego postępowania jest chroniony bez konieczności uzyskania orzeczenia sądowego, o ile doradca restrukturyzacyjny, z którym dłużnik zawarł umowę, dokona obwieszczenia o dniu układowym.

W 2021 r. w sprawach prowadzonych poza systemem KRZ ogłoszono zaledwie 404 upadłości przedsiębiorców i oddalono 622 wnioski o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 Prawa upadłościowego. Otwarto także 240 postępowań restrukturyzacyjnych (126 przyspieszonych postępowań restrukturyzacyjnych, 35 postępowań układowych i 79 sanacyjnych). Największe zaskoczenie stanowią jednak dane dotyczące postępowań o zatwierdzenie układu w trybie uproszczonym. Okazuje się, że w 2021 r. sądy załatwiły 1075 takich spraw, przy czym w 311 przypadkach zatwierdziły układ. Zatwierdzeń układów w pozostałych przypadkach postępowań restrukturyzacyjnych odnotowano 123 (81 w postępowaniu uproszczonym, 11 w układowym i 31 w sanacyjnym).

W 2021 r. ogłoszono 17 532 upadłości konsumenckie, w tym 14 463 w trybie uproszczonym, a więc bez wyznaczania sędziego-komisarza. Skuteczność

postępowań upadłościowych o charakterze oddłużeniowym, odnoszona do liczby ustalonych planów spłaty oraz umorzeń niespłaconych w postępowaniu zobowiązań, wyniosła w 2021 r. 6979 planów spłaty, 3377 umorzeń bez ustalania planu spłaty i 208 warunkowych umorzeń zobowiązań.

W systemie KRZ w 2021 r., od 1 grudnia 2021 r., jak wynika z danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, nie udało się ogłosić upadłości żadnego przedsiębiorcy, podobnie jeśli chodzi o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego. W tym okresie odnotowano jedynie osiem upadłości konsumenckich.

Oddziaływanie tego systemu na statystyki sądowe może być faktycznie brane pod uwagę od 2022 r.

W 2022 r. odnotowano 14 792 ogłoszenia upadłości konsumenckich, w tym 14 132 w trybie uproszczonym. Upadłości przedsiębiorców odnotowano w tym czasie zaledwie 343, przy czym oddalono wnioski o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 Prawa upadłościowego w 345 przypadkach. W zakresie postępowań restrukturyzacyjnych otwarto 192 postępowania o charakterze sądowym (86 uproszczonych postępowań restrukturyzacyjnych, 22 układowe i 84 sanacyjne).

W zakresie upadłości konsumenckiej ustalono plan spłaty w 10 685 przypadkach, umorzono zobowiązania bez ustalenia planu spłaty w 2830 przypadkach i umorzono zobowiązania warunkowo w 448 przypadkach. Zarejestrowano 120 zatwierdzeń układu w sądowych procedurach restrukturyzacyjnych i 507 w trybie pozasądowym (479 w zmodyfikowanym postępowaniu o zatwierdzenie układu).

W 2023 r. nastąpiło dalsze pogłębienie wzrostowego trendu w liczbie uproszczonych postępowań upadłości osób nieprowadzących działalności gospodarczej i pozasądowych postępowań restrukturyzacyjnych. Odnotowano w tym czasie 20 965 upadłości konsumenckich (w tym 20 282 w trybie uproszczonym), przy 404 upadłościach przedsiębiorców i 653 postanowieniach oddalających wnioski na podstawie art. 13. W 11 195 sprawach ustalono plan spłaty wierzycieli, w 2395 sprawach umorzono zobowiązania bez ustalenia planu spłaty, a w 515 sprawach warunkowo umorzono zobowiązania (łącznie 14 105 załatwionych spraw). Liczba sądowych postępowań restrukturyzacyjnych otwartych w tym czasie wyniosła 292 (158 – przyspieszone postępowanie restrukturyzacyjne, 33 – układowe, 100 – sanacyjne). W zakresie

restrukturyzacyjnych postępowań pozasądowych sądy załatwiły w tym czasie 2032 sprawy, w tym zatwierdzono w tym trybie 1371 układow. W sądowych postępowaniach restrukturyzacyjnych zatwierdzono 90 układow.

W świetle przedstawionych danych z 11 ostatnich lat nie ulega wątpliwości, że polski wymiar sprawiedliwości przeszedł w obszarze postępowań związanych z niewypłacalnością ogromną zmianę, która wyraziła się przede wszystkim zmianą liczby obsługiwanych spraw. To spostrzeżenie odnosi się w szczególności do postępowań osób nieprowadzących działalności gospodarczej. Liczba postępowań w tego typu sprawach zdominowała statystyki ostatnich lat. Z poziomu 28 ogłoszonych upadłości w 2013 r. dochodzimy do ponad 20 tys. upadłości konsumenckich w 2023 r.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że sama liczba ogłoszonych upadłości nie musi wskazywać ani na dobre, ani na złe funkcjonowanie systemu, jeśli nie weźmie się pod uwagę faktycznie rozstrzygniętych spraw. W zakresie upadłości konsumenckich celem ogłoszenia upadłości jest doprowadzenie do oddłużenia wnioskodawcy (co do zasady) w drodze ustalenia planu spłaty wierzycieli, ustalenia warunkowego planu spłaty lub bez ustalania planu spłaty. W ostatnich latach i w tym zakresie odnotować można było wyjątkowe i bez wątpienia pozytywne zmiany. Z poziomu efektywnego rozwiązania problemów nadmiernego zadłużenia na poziomie 1 lub 2 przypadków rocznie w latach 2013 i 2014 przechodzimy przez poziom ponad 2200 spraw w 2017 r. do 14 105 spraw w 2023 r.

W odniesieniu do spraw upadłościowych przedsiębiorców zmiany wprowadzane w opisywanych latach doprowadziły do zmniejszenia liczby ogłaszanych upadłości oraz stwierdzanych niewypłacalności w trybie art. 13 Prawa upadłościowego. Nie były to jednak zmiany w jakikolwiek sposób porównywalne z oddziaływaniem w obszarze upadłości konsumenckich. Ciekawe spostrzeżenia można odnieść w szczególności do okresu liczonego od 2020 r., tj. czasu, w którym wystąpiła pandemia. Dzisiaj może się to wydawać już mniej realne, ale w pierwszych miesiącach pandemii zakładano gwałtowny wzrost liczby upadłości przedsiębiorców. W praktyce nic takiego się nie stało i choć z pewnością przyczynami tego stanu rzeczy były szeroka pomoc państwa oraz wyłączenie obowiązku składania wniosków o upadłości (wspominane wyżej), to jednak duże znaczenie musiały mieć również nowe regulacje ułatwiające restrukturyzację. W efekcie liczba upadłości istotnie

się zmniejszyła, a udział pozasądowych postępowań restrukturyzacyjnych w ogóle postępowań restrukturyzacyjnych stał się dominujący.

Wydaje się, że głównym czynnikiem, który stanowił przyczynę tak dużego wzrostu liczby obsługiwanych spraw w podstawowych dwóch obszarach promowanych przez ustawodawcę – tj. upadłości konsumenckiej i pozasądowych postępowań restrukturyzacyjnych – było konsekwentne przesunięcie większości czynności poprzedzających wydanie merytorycznego orzeczenia sądu na poziom obsługiwany przez doradców restrukturyzacyjnych lub uczestników postępowania. Wydaje się to jedynym racjonalnym wyjaśnieniem skokowego wzrostu liczby obsługiwanych spraw upadłości konsumenckiej i pozasądowych postępowań restrukturyzacyjnych od 2020 r. Warto odnotować, że zarówno uproszczone postępowanie restrukturyzacyjne, jak i postępowanie o zatwierdzenie układu w wersji obowiązującej od 1 grudnia 2021 r. nie zawierają instrumentów prawnych, które nie byłyby stosowane w postępowaniach restrukturyzacyjnych dostępnych już od 2016 r., kiedy weszła w życie ustawa Prawo restrukturyzacyjne, lub wcześniej na podstawie ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze. Nowością było skumulowanie w jednym typie postępowania o charakterze pozasądowym wszystkich istotnych funkcjonalności, dostępnych do tej pory w odrębnych postępowaniach restrukturyzacyjnych, co zresztą odpowiadało regulacjom zawartym w obowiązującej już w okresie pandemii dyrektywie z dnia 20 czerwca 2019 r. o restrukturyzacji i upadłości²¹.

Z kolei upadłość konsumencka jest obecnie w ponad 95% prowadzona w trybie uproszczonym, a więc bez wyznaczania sędziego-komisarza. Ten tryb jest dostępny dopiero od 24 marca 2020 r. i trudno kwestionować twierdzenie, że tylko przesunięcie obciążenia organizacyjnej obsługi tego typu spraw na doradców restrukturyzacyjnych umożliwiło wskazany wyżej wzrost efektywnego ich załatwiania.

Spektakularny wzrost liczby rozstrzyganych spraw upadłościowych oraz restrukturyzacyjnych miał więc w istocie swoje źródło w znaczącej zmianie

²¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r., s. 18–55).

zakresu czynności wykonywanych bezpośrednio przez sąd oraz doradców restrukturyzacyjnych powołanych lub wybranych do pełnienia funkcji w uproszczonych postępowaniach upadłości konsumenckiej i postępowaniach restrukturyzacyjnych.

Takie otwarcie postępowań opartych na niewypłacalności na podmioty prywatne, jakimi pozostają doradcy restrukturyzacyjni, okazało się więc wysoce efektywne.

Daje to asumpt do stwierdzenia, że niezależnie od nowoczesnych rozwiązań dostępnych uczestnikom postępowań w ramach istniejących regulacji, koniecznym elementem pozwalającym na ich stosowanie w praktyce jest zapewnienie odpowiedniej obsługi tych spraw w racjonalnych ramach czasowych. Przez odpowiednią obsługę należy oczywiście rozumieć rozwiązania pozwalające zachować zaufanie do procedury, która ostatecznie kończy się przecież orzeczeniem sądowym. Muszą więc istnieć odpowiednie ramy prawne dla zapewnienia i – w razie potrzeby – egzekwowania prawidłowego wykonania czynności przez doradców restrukturyzacyjnych faktycznie prowadzących postępowanie.

Tym samym bez zbędnej zwłoki należy przeprowadzić dokładniejsze analizy funkcjonowania obowiązującego obecnie modelu prowadzenia spraw upadłościowych i restrukturyzacyjnych z tak istotnym i wysoce autonomicznym udziałem doradców restrukturyzacyjnych. Wydaje się w szczególności, że obecny model regulacji zawodu doradcy restrukturyzacyjnego nie uwzględni istotnego wzrostu znaczenia czynności wykonywanych przez doradcę bez bezpośredniego nadzoru organów sądowych. Należy zwrócić uwagę, że mimo wprowadzenia nadzoru Ministra Sprawiedliwości nad działalnością osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego (rozdział 3a ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego) zupełnie pominięto w ostatnich 10 latach zagadnienie odpowiedzialności dyscyplinarnej doradców, ich samorządu oraz dochodzenia do uzyskania uprawnień z licencji i ich podtrzymywania na wysokim poziomie, co było przecież już przedmiotem rekomendacji z 2012 r. Co istotne, rola doradcy restrukturyzacyjnego (nominalnie wówczas syndyka) w 2012 r., a nawet już po wprowadzeniu w życie ustawy Prawo restrukturyzacyjne, nie była tak znacząca, jak stała się po zmianach wprowadzonych zwłaszcza w 2020 i 2021 r. W tej sytuacji ograniczania się do utrzymywania systemu nadzorczego operującego, w przypadku postępowań

uproszczonych, wyłącznie na poziomie Ministerstwa Sprawiedliwości nie można uznać za rozwiązanie wystarczające dla zagwarantowania stałej i wysokiej jakości usług oferowanych przez doradców restrukturyzacyjnych.

Nie powinno także budzić wątpliwości, że obecny model organizacji sądownictwa upadłościowego i restrukturyzacyjnego, w którym przy gwałtownym wzroście liczby spraw drobnych, zarówno w zakresie upadłości konsumenckiej, jak i restrukturyzacji, nie różnicuje się spraw pod względem skomplikowania, nie może być dalej utrzymywany. Obecna trzystopniowa struktura polskiego sądownictwa powszechnego w oczywisty sposób wskazuje, że w zasadzie w każdej kategorii spraw, w których możliwe jest ustalenie kryterium różnicującego sprawy pod względem skomplikowania, powinno się oddzielić sprawy należące do właściwości sądu rejonowego od spraw należących do właściwości sądu okręgowego w pierwszej instancji. Wszystkie argumenty z rekomendacji z 2012 r. należałoby wysunąć także dzisiaj, tyle że ze zdwojoną siłą przez wskazanie ogromnego wzrostu liczby spraw upadłości konsumenckiej, przy jednoczesnym ograniczeniu liczby sądów upadłościowych do 31 w skali kraju (przy liczbie 318 sądów rejonowych w Polsce). Ta ostatnia informacja mogłaby równie dobrze skłaniać do postawienia tezy, że całość spraw z zakresu upadłości i restrukturyzacji, ze względu na swą wysoką specjalizację, może być przeniesiona na poziom sądu okręgowego. Nie można jednak w tym miejscu pominąć dostrzegalnego trendu wskazującego na konieczność dostosowywania procedur do podmiotów najmniejszych i jednocześnie najliczniejszych na rynku. Nie jest przypadkiem, że prowadzone obecnie prace nad kolejną dyrektywą dotyczącą prawa upadłościowego zawierają także szereg regulacji dotyczących likwidacji mikro- i małych przedsiębiorców. Prace te są zresztą odzwierciedleniem prowadzonych wcześniej dyskusji w ramach UNCITRAL²², gdzie w 2021 r. przygotowano rekomendacje dotyczące uproszczonej procedury upadłościowej w formie przewodnika legislacyjnego. W tym świetle optymalny wydaje się model, w którym w sądach rejonowych prowadzone są postępowania związane z niewypłacalnością zarówno osób fizycznych nieprowadzących

²² UNCITRAL *Legislative Guide on Insolvency Law. Part five: Insolvency law for micro- and small enterprise*, Vienna 2022, [online:] https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/msms_insolvency_ebook.pdf, [dostęp: 24.10.2025].

działalności gospodarczej, jak i mikro- i ewentualnie małych przedsiębiorców. To, że należy się liczyć z dużym wzrostem liczby postępowań dotyczących drobnych podmiotów, wynika z doświadczeń związanych z uproszczonym postępowaniem restrukturyzacyjnym. Dane statystyczne pokazują bowiem, że konsekwentnie przeprowadzone uproszczenie procedury, umożliwiające jej stosowanie przez najmniejszych uczestników rynku, skutkuje znaczącym wzrostem liczby tego typu postępowań.

Zestawienie danych o liczbie postępowań restrukturyzacyjnych za lata 2017 i 2023 w relacji do formy prawnej podmiotu objętego postępowaniem jednoznacznie wskazuje na bardzo istotny wzrost liczby wniosków w postępowaniu o zatwierdzenie układu składanych przez przedsiębiorców będących osobami fizycznymi. W 2017 r. wszczęto 124 postępowania restrukturyzacyjne osób fizycznych, w tym 90 przyspieszonych postępowań układowych, 14 układowych i 20 sanacyjnych. Nie odnotowano przy tym żadnego wniosku osoby fizycznej o zatwierdzenie układu, otwarto w sumie 379 postępowań restrukturyzacyjnych²³. W 2023 r. na 2947 otwartych postępowań restrukturyzacyjnych 2316 było postępowaniami dotyczącymi osób fizycznych, z czego 2149 były to wnioski w postępowaniu o zatwierdzenie układu²⁴.

Reasumując – zmiany wprowadzone przez ostatnie 11 lat w obszarze regulacji dotyczącej niewypłacalności znacznie zwiększyły efektywność tego typu postępowań, którą uzyskano przede wszystkim poprzez otwarcie możliwości skorzystania z uproszczonych postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych dużo większym kręgom dłużników i z jednoczesnym przesunięciem znacznego zakresu czynności tych postępowań poza bezpośrednią właściwość sądu. W tym czasie nie zmodyfikowano w istotny sposób organizacji sądów zajmujących się tego typu sprawami, poza ograniczeniem ich liczby z 44 do 31 i ich informatyzacją. Nie wprowadzono także systemowych rozwiązań dotyczących regulacji zawodu doradcy restrukturyzacyjnego w sposób zapewniający spójność całemu systemowi prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego. Brak tych zmian w dłuższej perspektywie może w istotny sposób ograniczyć pozytywne skutki reform z lat 2014–2021.

²³ Sprawozdanie MS-S2oUN za 2017 r., s. 13.

²⁴ Sprawozdanie MS-S2oUN za 2023 r., s. 14 i 35.

Bibliografia

Materiały źródłowe i akty prawne

- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007).
- Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 912).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1802).
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 374).
- Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. z 2020 r. poz. 1086).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r., s. 18–55).
- Wniosek. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie harmonizacji pewnych aspektów prawa dotyczącego niewypłacalności, COM/2022/702 final.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze oraz niektórych innych ustaw. Uzasadnienie projektu poselskiego do art. 491³, Sejm VII Kadencji, druk sejmowy nr 2265.
- Rządowy projekt ustawy – Prawo restrukturyzacyjne. Uzasadnienie projektu. Sejm VII kadencji, druk sejmowy nr 2824.
- MS-S20UN Sprawozdania w sprawach upadłościowych i restrukturyzacyjnych za lata 2013–2023.

Literatura

- Adamus R., *Nowa podstawa dla wszczęcia postępowania naprawczego po nowelizacji Prawa upadłościowego i naprawczego*, „Monitor Prawniczy” 2009, R. 17, nr 17, s. 919–926.
- Adamus R., *Uprozczone postępowanie restrukturyzacyjne. Art. 15–25 Tarczy 4.0. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Cybulska-Bienioszek A., *Przygotowana likwidacja (pre-pack) w postępowaniu upadłościowym*, Warszawa 2025.
- Piotrowicz C., *Pojęcie niewypłacalności w polskim prawie upadłościowym*, „Edukacja Prawnicza” 2019, nr 1 (172), s. 29–34.
- Rekomendacje Zespołu Ministra Sprawiedliwości ds. Nowelizacji Prawa upadłościowego i Naprawczego, Warszawa, 10 grudnia 2012 r.
- UNCITRAL *Legislative Guide on Insolvency Law. Part five: Insolvency law for micro- and small enterprise*, Vienna 2022, [online:] https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/msms_insolvency_ebook.pdf, [dostęp: 24.10.2025].

Aktualne problemy postępowania upadłościowego w polskim systemie prawnym z perspektywy celów postępowania

STRESZCZENIE

Jako jeden z najbardziej palących problemów postępowania upadłościowego w polskim systemie prawnym wskazano pogłębiającą się ostatnio niewydolność sądownictwa, związaną z gwałtownym przyrostem spraw upadłościowych i restrukturyzacyjnych oraz pojawiającym się w związku z tym niedoborem odpowiednio przygotowanej kadry sędziowskiej do prowadzenia szczególnie skomplikowanych postępowań dużych przedsiębiorstw. Kolejnym problemem, przyjmującym także wymiar medialny, jest kwestia bardzo wysokich kosztów niektórych toczących się postępowań upadłościowych. Koszty te wynikają często ze stosunkowo długiego czasu prowadzenia postępowań, ale także z nieracjonalnie wysokich wydatków generowanych przez niektórych doradców restrukturyzacyjnych. Remedium na zgłoszone problemy nie może być jednak tylko proponowanie zmian legislacyjnych, zwłaszcza że kwestia przedłużających się postępowań upadłościowych i generowanych w związku z tym wysokich kosztów była dostrzegana i wskazywana jako bariera stworzenia efektywnego systemu postępowań sądowych w Polsce, także na gruncie poprzednio obowiązujących regulacji prawnych. Z tego względu w rozdziale zaproponowano stworzenie systemu stałego monitorowania danych uzyskiwanych w ramach wykonywania obowiązków sprawozdawczych sądów oraz innych ogólnie jawnych danych w celu systematycznego diagnozowania systemu restrukturyzacji i upadłości w Polsce przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Słowa kluczowe: postępowanie upadłościowe, nadzór Ministra Sprawiedliwości

SUMMARY

One of the most pressing problems of insolvency proceedings in Poland has recently been identified as the deepening inefficiency of the judiciary, related to the rapid increase in bankruptcy and restructuring cases and the shortage of

experienced judges to conduct particularly complex proceedings involving large enterprises. Another problem is connected with very high costs of some ongoing proceedings, which often result from the relatively long duration of the proceedings, but also from the unreasonably high expenses generated by some insolvency practitioners. However, the only remedy for the reported problems cannot be proposing legislative changes, especially since the issue of prolonged bankruptcy proceedings and the high costs generated in connection with them was also noticed and indicated as a barrier to creating an effective system of court proceedings in Poland, also on the basis of the previously applicable legal regulations. For this reason, the Chapter proposes the creation of a system for continuous monitoring of data obtained as part of the reporting obligations of courts and other generally public data to systematically diagnose the restructuring and bankruptcy system in Poland.

Keywords: insolvency proceedings, supervision of the Ministry of Justice

Jako jeden z najbardziej palących problemów postępowania upadłościowego w polskim systemie prawnym wskazano¹ pogłębiającą się ostatnio niewydolność sądownictwa związaną z gwałtownym przyrostem spraw upadłościowych i restrukturyzacyjnych oraz pojawiającym się w związku z tym także niedoborem odpowiednio przygotowanej kadry sędziowskiej do prowadzenia szczególnie skomplikowanych postępowań dużych przedsiębiorstw. Kolejnym problemem, przyjmującym także wymiar medialny², jest kwestia bardzo wysokich kosztów niektórych toczących się postępowań upadłościowych. Koszty te wynikają często ze stosunkowo długiego czasu

¹ INSO Sekcja Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego, Instytut Allerhanda, *Rekomendacja reformy sądownictwa upadłościowo-restrukturyzacyjnego*, Kraków, styczeń 2024.

² Por. np. doniesienia medialne na Onet.pl, *Ministerstwo Sprawiedliwości reaguje po tekście Onetu o aferze upadłościowej. Jest wniosek do Prokuratury Krajowej*, [online:] <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/ministerstwo-sprawiedliwosci-reaguje-po-tekscie-onetu-o-aferze-upadlosciowej/rkce4zc>, 24.10.2022, [dostęp: 8.12.2025], i konieczność reakcji Ministerstwa Sprawiedliwości, *Poszkodowani w aferze upadłościowej na spotkaniu w Ministerstwie Sprawiedliwości*, [online:] <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/poszkodowani-w-aferze-upadlosciowej-na-spotkaniu-w-ministerstwie-sprawiedliwosci>, 12.02.2024, [dostęp: 24.10.2025]; interpelacja poselska nr 286 w sprawie tzw. afery upadłościowej, data zgłoszenia: 19.12.2023 r., posłanka zgłaszająca Aleksandra Gajewska, adresat Minister Sprawiedliwości, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/interpelacja.xsp?typ=INT&nr=286>, [dostęp: 3.11.2025].

prowadzenia postępowań³, ale także z nieracjonalnie wysokich wydatków generowanych przez niektórych doradców restrukturyzacyjnych. Praktyki te w wielu przypadkach nie są bezpośrednio sprzeczne z obowiązującym prawem (zwłaszcza że kwestie te mogą podlegać co najmniej trzem różnym porządkom prawnym)⁴, z tego względu bywają akceptowane np. przez sędziego-komisarza, natomiast mogą mieć charakter niepożądany i godzić w interesy wierzycieli lub dłużników⁵.

Remedium na zgłoszone problemy nie może być jednak tylko proponowanie zmian legislacyjnych, ale także podjęcie działań o charakterze faktycznym, zwłaszcza że kwestia przedłużających się postępowań upadłościowych i generowanych w związku z tym wysokich kosztów była dostrzegana i wskazywana jako bariera stworzenia efektywnego systemu postępowań sądowych w Polsce, także na gruncie poprzednio obowiązujących regulacji prawnych⁶. Wydawać by się mogło, że po istotnych zmianach systemowych, powstałych w wyniku wejścia w życie ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne⁷, sytuacja powinna przynajmniej częściowo się poprawić. Tymczasem kryzys w tym zakresie trwa nadal, a nawet się pogłębia⁸.

³ Na ten problem zwrócono także uwagę w INSO Sekcja Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego, Instytut Allerhanda, op. cit.

⁴ Jeżeli postępowanie trwa ponad 21 lat, to toczy się według przepisów rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 z późn. zm.). Jeżeli postępowanie trwa ponad 8 lat, to toczy się na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535 z późn. zm., dalej: p.u.n.) oraz od 1 stycznia 2016 r. na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 614 z późn. zm. dalej: p.u.). Kwestie te uregulowano w art. 536 i art. 538 ust. 2 ustawy p.u.n. oraz obecnej p.u.

⁵ Pomimo że w Polsce dominuje obecnie raczej negatywne postrzeganie dłużnika niewypłacalnego, trzeba mieć na uwadze, że nie wszystkie upadłości mają charakter fraudacyjny.

⁶ Por. wyniki badań prowadzonych także w aspekcie komparatystycznym na gruncie p.u.n., zawarte m.in. w: K. Babiarz-Mikulska, A. Czapracka, S. Morawska, *Ocena efektywności procedur upadłościowych wobec przedsiębiorców. Aspekty prawne, ekonomiczne i organizacyjne*, Warszawa 2012, s. 83 i n.; J. Kruczałak-Jankowska, A. Machnikowska, M. Maśnicka, *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019, s. 41 i n.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428, dalej: p.r.

⁸ Jak wskazano w INSO Sekcja Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego, Instytut Allerhanda, op. cit., s. 19, w rankingach światowych ukazujących czas trwania

Działania faktyczne, o których mowa, mogłyby polegać np. na stworzeniu bazy danych agregowanych (na potrzeby wewnętrzne Ministerstwa Sprawiedliwości), uzyskiwanych z ogólnie dostępnych baz, takich jak Krajowy Rejestr Zadłużonych (KRZ), Krajowy Rejestr Sądowy (KRS), Monitor Sądowy i Gospodarczy (MSiG), a także danych wynikających ze sprawozdawczości sądów sporządzanej na potrzeby Ministerstwa Sprawiedliwości itp. Zagregowane dane powinny następnie zostać poddane przekrojowym analizom. Na podstawie prowadzonych analiz powinny z kolei być sporządzone raporty, na podstawie których można by dokonywać systematycznej (np. po upływie roku sprawozdawczego) oceny efektywności i następstw prowadzonych postępowań. Przy wykorzystaniu tego rodzaju analiz i raportów powinny być oceniane racjonalność, skuteczność, sprawność i zasadność obowiązujących regulacji prawnych⁹ oraz propozycje ich nowelizacji lub zmian organizacji sądownictwa i zawodu doradcy restrukturyzacyjnego.

Metodami sporządzania raportów mogłyby być metoda ilościowa i metoda jakościowa, polegające np. na:

1. analizie dostępnych danych statystycznych (KRZ, KRS, MSiG);
2. analizie wybranych akt (w szczególności tych, w których postępowania trwają np. odpowiednio: powyżej 5 lat, powyżej 10 lat, powyżej 15 lat, powyżej 20 lat i dłużej) pod kątem skuteczności, ekonomiczności i kosztowności prowadzonych postępowań, w tym:
 - podstawowych danych o sprawie, takich jak:
 - status prawny dłużnika (w tym, czy jest MŚP), także pod kątem projektu dyrektywy/czy jest to postępowanie międzynarodowe,
 - czy dłużnik jest spółką z udziałem Skarbu Państwa¹⁰,
 - informacja o wnioskodawcy: dłużnik/wierzyciel,

postępowań oraz odzysk należności Polska znajduje się daleko za krajami rozwiniętymi i krajami rozwijającymi się.

⁹ E. Mączyńska, S. Morawska, *Efektywność procedur upadłościowych. Bankructwa przedsiębiorstw, katharsis i nowa szansa*, Warszawa 2015, s. 201–203.

¹⁰ Por. interpelacja poselska nr 5718 w sprawie nadzoru nad czynnościami syndyków i sędziów komisarzy w postępowaniach upadłościowych przedsiębiorstw, data zgłoszenia: 14.06.2012 r., zgłaszający: Marcin Witko, adresat: Minister Skarbu Państwa, Minister Sprawiedliwości, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/interpelacja.xsp?typ=INT&nr=5718>, [dostęp: 19.11.2025].

- informacja o powołanym doradcy restrukturyzacyjnym (imię, nazwisko, firma),
 - rodzaj wierzycieli i wartość wierzytelności,
 - aktywa dłużnika (wartość, przedmiot),
 - sposób prowadzonej likwidacji aktywów,
 - ustalenie, czy zostały prawidłowo sporządzone i złożone sprawozdania, rachunki itp.;
3. analizie, ile spraw prowadzą średnio doradcy restrukturyzacyjni (syndycy) oraz jakie są zasady przydziału spraw konkretnym doradcom w konkretnych sprawach (Czy w ogóle są? W jakim zakresie syndycy/doradcy powierzają zadania/prowadzenie spraw innym podmiotom i czy tego rodzaju działania są celowe? Jaka jest skala zjawiska? Jakie są koszty takich działań?).

Raporty powinny być sporządzone odrębnie dla postępowań, w których dłużnikiem jest przedsiębiorca, i odrębnie dla postępowań, w których dłużnikiem jest konsument.

Problemy związane z funkcjonowaniem postępowań upadłościowych były już kilkakrotnie przedmiotem badań empirycznych. Na efektywność postępowań upadłościowych i jej znaczenie dla wszystkich interesariuszy przedsiębiorstwa w kryzysie wskazywano np. w kompleksowych badaniach prowadzonych w latach 2013–2015 w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie¹¹. W wyniku analizy wniosków¹² z nich wynikających przyjęto wiele rozwiązań prawnych (zmiany związane z wejściem w życie p.r.), które zaowocowały wzrostem efektywności postępowań w wielu aspektach. Sygnalizowane jednak obecnie problemy, a także badania¹³ prowadzone już na gruncie p.u. w brzmieniu od 1 stycznia 2016 r., wskazują na to, że wielu innych zdiagnozowanych barier¹⁴ nadal nie udało się wyeliminować.

¹¹ *Procesy upadłościowe i naprawcze w Polsce na tle doświadczeń Unii Europejskiej*, red. E. Mączyńska, Warszawa 2013, s. 431 i n.

¹² E. Mączyńska, [w:] *ibidem*, s. 435–436.

¹³ A. Hrycaj et al., *Postępowanie upadłościowe w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2022.

¹⁴ K. Babiarsz-Mikulska, A. Czapracka, S. Morawska, op. cit., s. 83 i n.; J. Kruczalak-Jankowska, A. Machnikowska, M. Maśnicka, op. cit., s. 41 i n.

Już w latach 2013–2015 zwracano uwagę¹⁵ na duże znaczenie pomiaru efektywności postępowań upadłościowych, przy którym jako użyteczne wskazywano kryteria kontroli rezultatów działań sformułowane na gruncie prakseologii: skuteczność, ekonomiczność, korzystność. Mierniki te mogą mieć charakter jakościowy i ilościowy. Ekonomiczność i korzystność zaliczono do mierników jakościowych, z kolei skuteczność jest miernikiem ilościowym. Skuteczność każdego działania mierzona jest przez pryzmat stopnia realizacji zamierzonego celu. Ekonomiczność postępowań oznacza stosunek wyniku działania do jego kosztów. Działanie jest ekonomiczne, jeżeli stosunek ten jest większy od jedności. Możliwa zatem jest sytuacja, w której działania skuteczne będą nieekonomiczne i – na odwrót – działania ekonomiczne będą nieskuteczne. Korzystność oznacza zaś różnicę między wynikiem a kosztem działania. Działanie jest korzystne, jeżeli różnica ta jest większa od zera. Za bardzo ważne dla oceny efektywności procesu upadłościowego uznano zwłaszcza kryteria ekonomiczności i korzystności¹⁶. Do mierników jakościowych zaliczono z kolei osiągnięcie celu postępowania i wskazano na ściśle powiązanie tego miernika z kosztami postępowania, jako że wpływają one bezpośrednio na stopę zaspokojenia wierzycieli. Z tego względu zarówno przewlekłość postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości, jak i długość czasu trwania postępowania właściwego wpływają na wysokość jego kosztów i – co za tym idzie – na stopień zaspokojenia beneficjentów postępowania¹⁷. Poza poziomem spłaty czas trwania postępowania jest również czynnikiem istotnym zaspokojenia wierzycieli. Wierzyciele mogą bowiem preferować szybkie odzyskanie należności nad ich czystą wartość.

Bardzo interesujące są także wnioski płynące z badań przeprowadzonych na zlecenie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, obejmujących postępowania, w których wnioski o ogłoszenie upadłości wpłynęły po 1 stycznia 2016 r., a więc sprawy prowadzone już na gruncie p.u.¹⁸ W wyniku przeprowadzonych badań opracowano dobre praktyki, ale także wskazano zaobserwowane nieprawidłowości¹⁹.

¹⁵ A. Adamska, [w:] *Procesy upadłościowe i naprawcze...*, s. 251.

¹⁶ Ibidem, s. 252.

¹⁷ Ibidem, s. 254.

¹⁸ A. Hrycaj et al., op. cit., s. 11.

¹⁹ Ibidem, s. 132–133.

Wyodrębniono przyczyny problemów związanych z likwidacją masy upadłości, leżące po stronie organów postępowania oraz od nich niezależne²⁰. Zwrócono także uwagę, że w niektórych sprawach likwidacja masy upadłości przebiegała opieszale, podczas gdy w innych likwidację masy upadłości udawało się przeprowadzić wręcz w ustawowym terminie²¹.

Także w tym badaniu zauważono zależność między czasem trwania postępowania a wysokością kosztów. Na przykład w postępowaniach upadłościowych o stosunkowo nieskomplikowanej strukturze masy upadłości i braku pracowników największą pozycję stanowią koszty obsługi księgowej oraz wynagrodzenie syndyka. Koszty obsługi księgowej stanowią istotny wydatek przede wszystkim z uwagi na ciągły charakter, a więc wprost uzależniony od czasu trwania postępowania. W dużej mierze finalny poziom kosztów obsługi księgowej uzależniony jest od tempa rozpoznawania sprawy przez sąd, w tym zatwierdzania planów podziału i dokonywania obwieszczeń w MSiG w zakresie dotyczącym zarówno planów podziału, jak i postanowień o zakończeniu postępowania upadłościowego²². Zauważono także, że sędziowie-komisarze zasadniczo nie zgłaszają zastrzeżeń co do poziomu i charakteru wydatków. Jeśli określone koszty postępowania upadłościowego były zbyt wysokie, zobowiązano syndyków do ich obniżenia w kolejnych okresach sprawozdawczych. Nie odnotowano przypadku odmowy zatwierdzenia sprawozdania w zakresie dotyczącym jakiegoś wydatku. Zauważono także, że przedłużające się postępowanie upadłościowe, w tym za mało sprawne wykonywanie zarządzeń sędziów-komisarzy i sądów, skutkuje wzrostem kosztów postępowania upadłościowego, w szczególności kosztów z tytułu usług ciągłych, w tym usług księgowych²³.

W kwestii stopnia zaspokojenia wierzycieli zauważono, że negatywnie na poziom zaspokojenia wierzycieli wpływa wydłużający się czas trwania postępowania upadłościowego. Przyczyny takiego stanu są zasadniczo trzy: nieprawidłowo prowadzony przez syndyków proces likwidacji masy upadłości, w szczególności nieadekwatny do charakteru składników masy sposób likwidacji należności i trudno zbywalnych ruchomości; zbyt późne

²⁰ Ibidem, s. 92.

²¹ Ibidem, s. 93–94.

²² Ibidem, s. 100.

²³ Ibidem, s. 102.

rozpoznawanie przez sędziów-komisarzy składanych do akt planów podziału; brak niezwłocznego wykonania zarządzeń, których wykonanie pozwala na prawidłowe doręczenie orzeczeń sądowych.

Ostatecznie poziom zaspokojenia wierzycieli niezabezpieczonych rzeczowo w postępowaniu upadłościowym jest niski. Może to jednak oznaczać także, że wnioski o ogłoszenie upadłości są składane zbyt późno, w momencie gdy majątek dłużnika jest już zdefragmentowany²⁴. Warto także zauważyć, że problem zbyt późnego występowania z wnioskiem o ogłoszenie upadłości był także sygnalizowany na gruncie poprzedniego stanu prawnego²⁵.

Niepokojące jest zatem, że nieprawidłowości systemu w zakresie czasu trwania postępowań upadłościowych i stopnia odzysku należności z likwidowanej masy upadłości w znacznym stopniu się utrzymują pomimo dokonywanych wielokrotnie istotnych zmian normatywnych w p.u. Wydaje się jednak, że istotne nadużycia ze strony doradców restrukturyzacyjnych (syndyków), chociaż często mają spektakularny wymiar²⁶, w całej sumie prowadzonych postępowań upadłościowych stanowią niewielki procent²⁷.

Warto także zwrócić uwagę, że Unia Europejska (UE), podejmując działania mające na celu wzmocnienie prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego oraz wyeliminowanie przeszkód w korzystaniu z podstawowych wolności, takich jak swoboda przepływu kapitału i swoboda przedsiębiorczości, które wynikają z różnic między przepisami i postępowaniami w dziedzinie niewypłacalności przedsiębiorstw w poszczególnych państwach, kładzie nacisk na zwiększoną harmonizację w wybranych obszarach prawa upadłościowego²⁸, gdyż prawo dotyczące niewypłacalności jest kluczowym obszarem umożliwiającym stworzenie prawdziwej unii rynków kapitałowych.

²⁴ Ibidem, s. 112.

²⁵ Np. E. Mączyńska, S. Morawska, op. cit., s. 193: „[...] sędzia dba o poprawność proceduralną, zaś syndyk nie jest zainteresowany szybkim zakończeniem postępowania – żyje kosztem upadającego przedsiębiorcy (utrzymuje swoje biuro). [...] Przedsiębiorcy nie składają na czas wniosków o upadłość”.

²⁶ Por. np. doniesienia medialne na Onet.pl i konieczność reakcji Ministerstwa Sprawiedliwości *Poszkodowani w aferze upadłościowej na spotkaniu w Ministerstwie Sprawiedliwości...*

²⁷ Odpowiedź na interpelację poselską 5718 z 2012 r.

²⁸ Projekt Dyrektywy. Wniosek dnia 7.12.2022 r. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie harmonizacji pewnych aspektów prawa dotyczącego niewypłacalności, COM(2022) 702 final.

Taka potrzeba harmonizacji wynika z różnej skuteczności przepisów krajowych pod względem czasu potrzebnego do likwidacji przedsiębiorstwa oraz kwoty, którą można ostatecznie odzyskać. W niektórych państwach członkowskich prowadzi to do długotrwałych postępowań upadłościowych i niskiej średniej wysokości odzyskanej kwoty w przypadku likwidacji. Średni czas postępowań w państwach UE wynosi od 0,6 do 7 lat, a koszty sądowe wahają się w granicach 0–10% wartości majątku dłużnika. W 2018 r. średnia wysokość odzyskanej kwoty kredytów korporacyjnych w UE wynosiła 40% kwoty pozostałej do spłaty w momencie niewykonania zobowiązania, a w przypadku kredytów na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) – 34%. Nieefektywny system prawny regulujący niewypłacalność przedsiębiorców tworzy nierówne warunki konkurencji w UE, a podobne inwestycje w państwach członkowskich, w których obowiązują bardziej skuteczne przepisy dotyczące niewypłacalności, postrzega się jako bardziej atrakcyjne niż w państwach członkowskich, w których obowiązują mniej skuteczne przepisy²⁹.

Także w preambule (motyw 6) do przyjętej w 2019 r. dyrektywy (UE) 2019/1023³⁰ (tzw. dyrektywa zapobiegawcza), pomimo że jest ona skoncentrowana na procedurze poprzedzającej postępowanie upadłościowe, zaakcentowano, że zbyt długie postępowania dotyczące restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów w szeregu państw członkowskich są ważnym czynnikiem skutkującym niskimi stopami odzysku i zniechęcającym inwestorów do prowadzenia działalności gospodarczej w jurysdykcjach, w których postępowania mogą trwać zbyt długo i być nadmiernie kosztowne.

W przypadku postępowań upadłościowych cele ich prowadzenia określono przede wszystkim w art. 2 p.u. (w pierwotnej wersji p.u.n.). Nie ulega jednak wątpliwości, że cele te powinny być odkodowywane kompleksowo z całokształtu regulacji odnoszących się do sytuacji prawnej niewypłacalnych dłużników. Na przestrzeni czasu obowiązywania ustawy cele te były modyfikowane, zwłaszcza w związku z objęciem zakresem ustawy osób fizycznych

²⁹ Tak w uzasadnieniu Wniosku, s. 1 i n.

³⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r.), s. 18.

nieprowadzących działalności gospodarczej, niemniej jednak celem podstawowym nadal pozostaje zaspokojenie roszczeń wierzycieli w jak najwyższym stopniu. W przypadku dłużników przedsiębiorców celem równorzędnym, jeśli racjonalne względy na to pozwolą, jest zachowanie dotychczasowego przedsiębiorstwa dłużnika. Z kolei w przypadku upadłości osoby fizycznej, niezależnie od tego, czy jest ona przedsiębiorcą, czy też nie prowadzi działalności gospodarczej, celami równorzędnymi są maksymalne zaspokojenie wierzycieli oraz umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym. Jeżeli osoba fizyczna jest przedsiębiorcą, to celem drugorzędnym jest zachowanie przedsiębiorstwa upadłego³¹. Taka hierarchia celów w odniesieniu do osób fizycznych obowiązuje od 24 marca 2020 r.³²

Teza sformułowana w 2015 r., że:

[...] niski poziom satysfakcji wierzycieli będący odbiciem niskiej stopy zwrotu stanowi zniweczenie podstawowego celu postępowania upadłościowego jako swoistego rodzaju zbiorowego postępowania egzekucyjnego, którego kryterium skuteczności musi być relacja kosztów postępowania mierzona jako procent wartości masy upadłościowej do stopy odzysku – wartości odzyskanych należności przez wierzycieli³³,

zachowuje zatem swoją aktualność, przy czym stanowi problem w wielu jurysdykcjach państw członkowskich UE.

Podsumowując, należy wskazać, że zrównoważenie interesów poszczególnych interesariuszy postępowań upadłościowych jest poważnym wyzwaniem. Prawidłowy monitoring postępowań prowadzony przez Ministra Sprawiedliwości powinien być warunkiem koniecznym sprawowania skutecznego nadzoru nad doradcami restrukturyzacyjnymi³⁴ i służyć osiągnięciu celów postępowania upadłościowego. Stosowanie narzędzi kontrolnych przez ministra powinno być wykorzystywane wyjątkowo, przy założeniu, że co do

³¹ A. Hrycaj et al., op. cit., s. 17–18.

³² Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1802).

³³ E. Mączyńska, S. Morawska, op. cit., s. 198.

³⁴ Por. art. 20 ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007).

zasady funkcje nadzorcze są sprawowane przez sędziego-komisarza³⁵ lub sąd upadłościowy³⁶.

Z przeprowadzanych systematycznie analiz właściwy zespół w Ministerstwie Sprawiedliwości powinien sporządzać raporty, które stanowiłyby źródło wiedzy o skuteczności, ekonomiczności i kosztach postępowań upadłościowych. Na ich podstawie powinno się sformułować i propagować dobre praktyki w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych oraz przygotowywać określone propozycje legislacyjne odpowiadające rzeczywistym potrzebom społeczno-gospodarczym, gdyż postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych nie należy postrzegać wyłącznie przez pryzmat wymiaru sprawiedliwości.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 614 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1802).
- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 z późn. zm.).

Literatura

- Adamska A., [w:] *Procesy upadłościowe i naprawcze w Polsce na tle doświadczeń Unii Europejskiej*, red. E. Mączyńska, Warszawa 2013.

³⁵ Np. art. 152, 168, 169a, 242a p.u.

³⁶ Np. art. 156, 157, 170 p.u.

- Babiarz-Mikulska K., Czapracka A., Morawska S., *Ocena efektywności procedur upadłościowych wobec przedsiębiorców. Aspekty prawne, ekonomiczne i organizacyjne*, Warszawa 2012.
- Hrycaj A. et al., *Postępowanie upadłościowe w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2022.
- INSO Sekcja Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego, Instytut Allerhanda, *Rekomendacja reformy sądownictwa upadłościowo-restrukturyzacyjnego*, Kraków, styczeń 2024.
- Kruczalak-Jankowska J., Machnikowska A., Maśnicka M., *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019.
- Mączyńska E., Morawska S., *Efektywność procedur upadłościowych. Bankructwa przedsiębiorstw, katharsis i nowa szansa*, Warszawa 2015.
- Ministerstwo Sprawiedliwości reaguje po tekście Onetu o aferze upadłościowej. Jest wniosek do Prokuratury Krajowej*, [online:] <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/ministerstwo-sprawiedliwosci-reaguje-po-tekscie-onetu-o-aferze-upadlosciowej/rkce4zc>, 24.10.2022, [dostęp: 8.12.2025].
- Poszkodowani w aferze upadłościowej na spotkaniu w Ministerstwie Sprawiedliwości*, [online:] <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/poszkodowani-w-aferze-upadlosciowej-na-spotkaniu-w-ministerstwie-sprawiedliwosci>, 12.02.2024, [dostęp: 24.10.2025].
- Procesy upadłościowe i naprawcze w Polsce na tle doświadczeń Unii Europejskiej*, red. E. Mączyńska, Warszawa 2013.

Interpelacje

- Interpelacja poselska nr 286 w sprawie tzw. afery upadłościowej, data zgłoszenia: 19.12.2023 r., posłanka zgłaszająca Aleksandra Gajewska, adresat Minister Sprawiedliwości, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/interpelacja.xsp?typ=INT&nr=286>, [dostęp: 3.11.2025].
- Interpelacja poselska nr 5718 w sprawie nadzoru nad czynnościami syndyków i sędziów komisarzy w postępowaniach upadłościowych przedsiębiorstw, data zgłoszenia: 14.06.2012 r., zgłaszający: Marcin Witko, adresat: Minister Skarbu Państwa, Minister Sprawiedliwości, [online:] <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/interpelacja.xsp?typ=INT&nr=5718>, [dostęp: 19.11.2025].

Praktyczne aspekty nadzoru w postępowaniu upadłościowym z perspektywy pozasądowych uczestników postępowania

STRESZCZENIE

Niniejszy rozdział ma na celu analizę praktycznych aspektów nadzoru w postępowaniu upadłościowym z perspektywy pozasądowych uczestników postępowania. Autor poddaje analizie środki nadzoru zarówno *sensu stricto*, jak i *sensu largo*, wskazując na wątpliwości pojawiające się na ich kanwie oraz wiążące się z nimi ryzyko. Jednocześnie w ramach niniejszego opracowania podejmuje się próby oceny, czy spotykane w praktyce działania pozasądowych uczestników postępowania, zmierzające do uruchomienia środków nadzoru, zasługują na aprobatę, jeśli wziąć pod uwagę ich adekwatność do przywoływanych okoliczności.

Słowa kluczowe: postępowanie upadłościowe, nadzór nad postępowaniem upadłościowym, syndyk, pozasądowi uczestnicy postępowania upadłościowego, szerokie i wąskie ujęcie nadzoru

SUMMARY

This Chapter aims to analyse the practical aspects of supervision in insolvency proceedings from the perspective of out-of-court participants. The author analyses supervision measures *sensu stricto* and *sensu largo*, pointing out the doubts and risks related to them. Simultaneously, the Chapter attempts to assess whether the actions of out-of-court participants of the proceedings aimed at initiating supervision measures, encountered in practice, should be approved, taking into account their adequacy to the invoked circumstances.

Keywords: insolvency proceedings, supervision over insolvency proceedings, trustee, non-judicial participants in insolvency proceedings, a broad and narrow view of supervision

Wstęp

Polski system wymiaru sprawiedliwości mierzy się obecnie z natłokiem spraw upadłościowych – w samym 2023 r. sądy wydały rekordową liczbę postanowień w przedmiocie ogłoszenia upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej – 21 tys.¹ Także liczba przedsiębiorstw, wobec których ogłoszono upadłość, utrzymuje się na wysokim poziomie. Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w samym drugim kwartale 2024 r. odnotowano 92 takie upadłości². Należy przy tym pamiętać, że każde postępowanie upadłościowe, niezależnie od jego charakteru – czy dotyczy ono upadłości konsumenckiej, czy upadłości przedsiębiorstwa – wiąże się z wieloma aspektami prawnymi, finansowymi i organizacyjnymi, które mogą budzić uzasadnione wątpliwości. Wraz ze wzrostem liczby postępowań upadłościowych zwiększa się również ryzyko pojawienia się sytuacji nietypowych, skomplikowanych lub wątpliwych, uzasadniających zastosowanie środków nadzoru. Wzrost medialnego zainteresowania postępowaniami upadłościowymi, które coraz częściej dotyczą zwykłych obywateli, jak to się dzieje w przypadku upadłości Getin Noble Bank SA, przekłada się również na wzmożone zainteresowanie przebiegiem tych postępowań oraz możliwościami reagowania na dostrzeżone nieprawidłowości. Mając to na uwadze, należy stwierdzić, że szczególnie istotne staje się ustalenie katalogu środków nadzoru w postępowaniu upadłościowym, a zwłaszcza poddanie ich analizie z perspektywy praktyki pozasądowych uczestników postępowania. Niniejszy rozdział skupi się na przedstawieniu środków nadzoru w rozumieniu zarówno *sensu stricto*, jak i *sensu largo*, które nabierają coraz to większego znaczenia w praktyce postępowań upadłościowych. W tym celu autor przeanalizuje ich konstrukcję, wskazując na ewentualne wątpliwości.

¹ *Polacy bankrutują. Rekordowa ilość ogłoszonych upadłości finansowych w 2023 roku*, [online:] <https://www.pap.pl/aktualnosci/polacy-bankrutuja-rekordowe-liczba-ogloszonych-upadlosci-finansowych-w-2023-roku>, 3.01.2024, [dostęp: 15.11.2024].

² *Rejestracje i upadłości przedsiębiorstw w II kwartale 2024 roku*, [online:] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/rejestracje-i-upadlosci-przedsiębiorstw-w-ii-kwartale-2024-roku,29,22.html>, [dostęp: 15.11.2024].

Nadzór nad postępowaniem upadłościowym *sensu stricto*

Przede wszystkim należy wskazać, że system nadzoru *sensu stricto* nad postępowaniem upadłościowym stanowią sędzia-komisarz, sąd upadłościowy, Krajowa Izba Doradców Restrukturyzacyjnych (dalej: KIDR) oraz Minister Sprawiedliwości. Nadzór nad postępowaniem upadłościowym jest więc rozdzielony między szereg podmiotów.

Nadzór sprawowany przez sędziego-komisarza i sąd upadłościowy

Sędziego-komisarza można określić jako przełożonego syndyka³. Kierując tokiem postępowania upadłościowego, sprawuje on nadzór nad czynnościami syndyka, oznacza czynności, których wykonywanie przez syndyka jest niedopuszczalne bez jego zezwolenia lub bez zezwolenia rady wierzycieli, jak również zwraca uwagę na uchybienia popełnione przez syndyka (art. 152 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe⁴). To przed sędzią-komisarzem syndyk ponosi odpowiedzialność porządkową⁵. W sytuacji, gdy syndyk nie wykonuje swoich obowiązków albo wykonuje je nienależycie, sędzia-komisarz może zastosować najłagodniejszy ze środków dyscyplinujących – upomnienie⁶. Jeśli uchybienie będzie istotne lub mimo upomnienia nie nastąpi poprawa w wykonywaniu obowiązków przez syndyka, sędzia-komisarz nakłada na syndyka grzywnę w wysokości od 1 tys. zł do 30 tys. zł, biorąc pod uwagę stopień oraz wagę uchybienia (art. 169a ust. 2 p.u.).

Kompetencje nadzorcze sędziego-komisarza mają jednak znacznie szerszy zakres. Sędzia-komisarz m.in. odbiera sprawozdania syndyka z czynności oraz sprawozdania rachunkowe, a także sprawozdanie ostateczne, rozpoznaje zarzuty odnośnie do określonych wydatków, odmawia uznania określonego wydatku w wyniku rozpoznania zarzutów lub działania z urzędu (art. 168 ust. 1, 4–5 p.u.), rozstrzyga skargi na działalność syndyka wnoszone przez

³ Tak R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis, art. 152, nb. 4.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, dalej: p.u.

⁵ P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023, Lex, art. 169a pkt 1.

⁶ R. Adamus, op. cit., art. 169a, nb. 1.

inne podmioty uczestniczące w postępowaniu upadłościowym (np. art. 242a ust. 2 p.u.)⁷. Przy podejmowaniu tych czynności sędzia-komisarz na bieżąco zaznajamia się z przebiegiem postępowania, dzięki czemu w przypadku zauważenia nieprawidłowości może zastosować upomnienie lub nałożyć na syndyka grzywnę.

Dalej idącym uprawnieniem dysponuje zaś sąd upadłościowy. Ten w przypadku rażącego uchybienia lub braku poprawy w wykonywaniu swoich obowiązków przez syndyka, mimo nałożonej grzywny lub w przypadku niewykonania obowiązków, o których mowa w art. 156 ust. 4 p.u. (nieprzedłożenie dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy ubezpieczenia) lub art. 157a ust. 4 p.u. (niezłożenie oświadczenia o braku przeszkód co do pełnienia funkcji syndyka), i mimo wezwania do ich spełnienia w terminie tygodnia, odwołuje syndyka stosownie do art. 170 ust. 1 p.u. Pierwsza z przesłanek odwołania syndyka, w postaci rażącego uchybienia, budzi największą wątpliwość ze względu na posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem niedookreślonym. Witold Gewald wskazuje, że rażące naruszenie obowiązku polega na działaniu całkowicie sprzecznym z zachowaniem, które powinno być stosowane⁸. W ocenie Pawła Jandy uchybienie to powinno prowadzić do powstania szkody w masie upadłościowej i wyraźnie wskazywać na niewłaściwe zrozumienie obowiązków syndyka w ramach postępowania upadłościowego⁹. Niewątpliwie zasadne jest, aby przesłanka ta cechowała się pewną elastycznością, umożliwiającą jej wykładnię w odniesieniu do okoliczności konkretnej sprawy, gdyż nie sposób jest sklasyfikować wszystkich możliwych naruszeń dokonanych przez syndyka, a wiążących się z naruszeniem przez niego interesów uczestników postępowania, uzasadniających odwołanie go z pełnionej funkcji. Odwołanie syndyka jest bowiem ostatecznym środkiem dyscyplinującym w danym postępowaniu, a więc wymaga uwzględnienia tła danego przypadku. Środki, które sędzia-komisarz może zastosować, będą zaś właściwe w sytuacji, gdy naruszenie prawa przez syndyka nie ma tak rażącego charakteru, przy czym w zależności od skali uchybienia sędzia-komisarz może albo zastosować upomnienie, albo nałożyć na syndyka grzywnę.

⁷ P. Janda, op. cit., art. 152 pkt 4.

⁸ W. Gewald, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021, Lex, art. 170 pkt 2.

⁹ P. Janda, op. cit., art. 170 pkt 1.

Sprawia to, że nadzór sędziego-komisarza i sądu upadłościowego jest transparentny i przejrzysty, co w połączeniu z określoną ścieżką odwoławczą (zarówno od postanowienia sędziego-komisarza, jak i postanowienia sądu upadłościowego – sądu rejonowego – przysługuje zażalenie do sądu upadłościowego – sądu okręgowego) powoduje, że nadzór sprawowany przez sędziego-komisarza i sąd upadłościowy jest czytelny dla pozasądowych uczestników postępowania, co sprzyja budowaniu zaufania do organów wymiaru sprawiedliwości.

W kontekście szerokiego zakresu obowiązków nadzorczych sprawowanych przez sędziów upadłościowych należy w sposób szczególny podkreślić, że do wydziałów upadłościowych i restrukturyzacyjnych powinni trafiać sędziowie o odpowiednim doświadczeniu w orzekaniu w sprawach gospodarczych. Sprawowanie nadzoru nad czynnościami pozasądowych organów postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych wymaga bowiem nie tylko umiejętności orzeczniczych, ale również odpowiedniego wycucia praktyki obrotu gospodarczego.

Nadzór sprawowany przez KIDR

Problematyczna jest natomiast kwestia nadzoru sprawowanego przez Krajową Izbę Doradców Restrukturyzacyjnych, a to z tego powodu, że przynależność do izby, w przeciwieństwie do samorządu zawodowego, w którym zrzeszeni są adwokaci czy radcowie prawni, jest fakultatywna. Tym samym KIDR nie nadzoruje działalności wszystkich doradców restrukturyzacyjnych. W przypadku wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec doradcy restrukturyzacyjnego zrzeszonego w izbie istnieje zaś niebezpieczeństwo, że zdecyduje się on opuścić KIDR. W obliczu rosnącej liczby postępowań o zatwierdzenie układu po raz kolejny należy poddać pod dyskusję utworzenie obligatoryjnego samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych, którego zadaniem byłoby ukształtowanie sądownictwa dyscyplinarnego.

Nadzór sprawowany przez Ministra Sprawiedliwości

W założeniu ustawodawcy obecny kształt nadzoru Ministra Sprawiedliwości ma stanowić:

dopełnienie nadzoru sądowego, w szczególności w zakresie przestrzegania przez doradców restrukturyzacyjnych przepisów prawa niewynikających bezpośrednio z Prawa restrukturyzacyjnego lub upadłościowego, i pozwolić na skuteczne eliminowanie przypadków, w których reakcja sądów na nieprawidłowe działania danego doradcy jest niewystarczająca lub spóźniona, z czym mogą wiązać się często nieodwracalne konsekwencje finansowe dla uczestników postępowania¹⁰.

Sposób ukształtowania tego nadzoru budzi jednak liczne wątpliwości. Wynikają one już z faktu, że omawiany zakres działalności Ministra Sprawiedliwości można kwalifikować jako ingerencję władzy wykonawczej w aktywność władzy sądowniczej, naruszającą zasadę trójpodziału władzy. Podstawy tych obiekcji stają się wyraźniejsze po zapoznaniu się z katalogiem środków nadzoru, którymi dysponuje Minister Sprawiedliwości – może on bowiem zarówno zawiesić prawa wynikające z licencji doradcy restrukturyzacyjnego, jak i cofnąć licencję doradcy restrukturyzacyjnego (art. 20b ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji syndyka¹¹). Bez wątpienia są to najbardziej dotkliwe z dostępnych środków nadzoru, które ze względu na ich praktyczną doniosłość oraz związane z nimi kontrowersje będą przedmiotem dalszej analizy.

Zawieszenie osobie posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego praw wynikających z licencji jest obligatoryjne w sytuacji, gdy wobec tej osoby jest prowadzone postępowanie o częściowe lub całkowite ubezwłasnowolnienie i ustanowiono dla niej doradcę tymczasowego lub gdy przeciwko niej jest prowadzone postępowanie o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, z wyjątkiem spraw, w których oskarżycielem jest podmiot

¹⁰ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego, ustawy – Prawo upadłościowe oraz ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 2089.

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007, dalej: u.l.d.r.

wymieniony w art. 55 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹², lub o umyślne przestępstwo skarbowe. Przez posłużenie się zwrotem „Minister Sprawiedliwości cofa” ustawodawca przesądził, że zawieszenie praw z licencji będzie w tych przypadkach obligatoryjne, co pozwala zakwalifikować decyzję Ministra Sprawiedliwości do grupy decyzji związanych¹³. Uzasadnieniem braku luzu decyzyjnego w tym zakresie jest cel, któremu służy zawieszenie uprawnień wynikających z licencji. Stanowi ono bowiem środek zabezpieczający o charakterze tymczasowym, mający chronić interesy pozostałych uczestników postępowania¹⁴. Odwołując się do drugiej ze wskazanych przesłanek obligatoryjnego zawieszenia uprawnień z licencji, tj. toczącego się postępowania karnego o przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego, Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie trafnie wskazał, że:

brak działań prowadzących do skutecznego zabezpieczenia praw innych osób przed ewentualnym niezgodnym z prawem działaniem osoby wykonującej funkcję nadzorca sądowego, a w szczególności funkcję syndyka, naruszałby rażąco konstytucyjną zasadę ochrony własności, a przede wszystkim zasadę zaufania obywateli do państwa¹⁵.

Nie jest bowiem niczym zaskakującym, że kwalifikacje moralno-etyczne syndyka, wobec którego toczy się postępowanie karne, będą z punktu widzenia pozostałych uczestników postępowania wątpliwe, zwłaszcza w sytuacji, gdy postępowanie karne będzie miało za przedmiot zarzuty pozostające w ścisłym związku z pełnieniem funkcji syndyka. Pozostaje jednak pytanie o sytuację, w których dojdzie do uniewinnienia bądź do umorzenia postępowania karnego (także warunkowego umorzenia). Informację o zawieszeniu praw wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego zapisuje się bowiem na liście osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego, a więc informacja ta jest dostępna publicznie. Choć upublicznienie informacji jest jak najbardziej zasadne z punktu widzenia uczestników obrotu (zawieszenie

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm., dalej: k.p.k.

¹³ Wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2018 r., VI SA/Wa 2029/17, LEX nr 2775044.

¹⁴ Wyrok NSA z 22.06.2023 r., II GSK 525/20, LEX nr 3621407.

¹⁵ Wyrok WSA w Warszawie z 4.04.2017 r., VI SA/Wa 2880/15, LEX nr 2301572.

uprawnień ma służyć właśnie ich interesom), to w sytuacji, gdy syndyk nie zostanie następnie prawomocnie skazany, może ono doprowadzić do nieuzasadnionej utraty renomy, na którą osoba uprawniona z tytułu licencji pracowała latami i której nie będzie w stanie odzyskać.

Minister Sprawiedliwości może zaś zawiesić osobie posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego prawa wynikające z licencji, jeżeli przeciwko tej osobie jest prowadzone postępowanie o nieumyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, o nieumyślne przestępstwo skarbowe lub o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, w którym oskarżycielem jest podmiot wymieniony w art. 55 § 1 k.p.k., mając na uwadze charakter i wagę zarzucanego jej czynu oraz to, czy ma on związek z wykonaniem uprawnień wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego i rzutuje na jakość i sposób wykonywania tych uprawnień. Zawieszenie uprawnień jest również możliwe w sytuacji, gdy wobec osoby posiadającej licencję toczy się postępowanie w przedmiocie cofnięcia licencji doradcy restrukturyzacyjnego z przyczyn, o których mowa w art. 18 ust. 1 pkt 6 u.l.d.r., przy czym Minister Sprawiedliwości powinien mieć na uwadze potrzebę ochrony słuszných interesów uczestników postępowań restrukturyzacyjnych lub upadłościowych czy interes publiczny. W tym przypadku Minister Sprawiedliwości obligatoryjnie zarządza przeprowadzenie wizytacji lub lustracji. Także w tym zakresie zawieszenie uprawnień wynikających z licencji ma charakter środka zapobiegawczego, jednak ze względu na odmienny ciężar gatunkowy wątpliwości, które mogą wiązać się z ich wystąpieniem, Minister Sprawiedliwości jest zobowiązany wziąć pod uwagę dodatkowe czynniki określone w ustawie, które rzutują na społeczną ocenę postawy syndyka.

Cofnięcie licencji jest natomiast obligatoryjne w przypadku, gdy syndyk przestał spełniać wymogi ustawowe do pełnienia funkcji, został dwukrotnie prawomocnie odwołany z powodu nienależytego pełnienia obowiązków lub został jednokrotnie odwołany z powodu rażącego uchybienia obowiązkom, gdy sam wystąpił z takim wnioskiem, został prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo lub przestępstwo skarbowe oraz w przypadku gdy dopuścił się uporczywego lub rażącego naruszenia przepisów prawa w związku z wykonywaniem czynności, o których mowa w art. 2 ust. 1 lub 2 u.l.d.r., stwierdzonego w ramach nadzoru Ministra Sprawiedliwości (art. 18 ust. 1 u.l.d.r.). Również w tym przypadku decyzja ma charakter związany, zatem w sytuacji

ustalenia, że doszło do ziszczenia się jednej z przesłanek ustawowych, Minister Sprawiedliwości jest zobowiązany do cofnięcia licencji¹⁶.

Skutkiem cofnięcia licencji doradcy restrukturyzacyjnego jest wykreślenie wpisu na liście osób posiadających licencję syndyka. Dodatkowo w przypadku, gdy cofnięcie licencji nastąpiło w wyniku dwukrotnego odwołania syndyka prawomocnym postanowieniem z powodu nienależytego pełnienia obowiązków, jednokrotnego odwołania z powodu rażącego uchybienia albo wskutek uporczywego lub rażącego naruszenia przepisów prawa w związku z wykonywaniem czynności określonych w ustawie i stwierdzonych w ramach nadzoru Ministra Sprawiedliwości, osoba, której licencję cofnięto, nie może się ponownie ubiegać o jej przyznanie. Cofnięcie licencji ma więc daleko idące konsekwencje. Można by oczekiwać, że ze względu na potencjalne konsekwencje oraz brak luzu decyzyjnego przesłanki cofnięcia licencji będą sformułowane w sposób jednoznaczny, niepozostawiający miejsca na wątpliwości. Jest jednak wręcz przeciwnie, jako że w ramach komentowanej regulacji ustawodawca posłużył się zwrotami nieostrymi, o charakterze ocennym, jak „nienależyte pełnienie obowiązków”, „rażące uchybienie” czy „uporczywe lub rażące naruszenie przepisów prawa”. Pojęcia te są szczególnie wieloznaczne. Można próbować argumentować, że posłużenie się tego rodzaju sformułowaniami jest konieczne z tego względu, że Minister Sprawiedliwości jest ustawowo zobligowany do cofnięcia licencji – ewentualny luz decyzyjny mógłby wtedy obejmować interpretację tych pojęć, co pozwalałoby na uwzględnienie okoliczności konkretnego przypadku. To jednak sądy upadłościowe, a nie Minister Sprawiedliwości, oceniają, czy dane naruszenie stanowi nienależyte pełnienie obowiązków lub rażące uchybienie. Z tego powodu istnieje poważne ryzyko wystąpienia rozbieżności w orzecznictwie, co z uwagi na możliwe konsekwencje, tj. cofnięcie licencji, i to bez możliwości jej ponownego przyznania, nie powinno się zdarzać. Wątpliwości dodatkowo potęguje fakt, że Minister Sprawiedliwości podejmuje działania z urzędu¹⁷, a od jego decyzji nie służy odwołanie – strona ma jedynie możliwość złożenia wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy przez Ministra Sprawiedliwości, który w takim przypadku rozstrzyga w tej samej sprawie po raz drugi.

¹⁶ Wyrok NSA z 20.02.2018 r., II GSK 3856/16, LEX nr 2455924.

¹⁷ Wyrok WSA w Warszawie z 7.02.2012 r., VI SA/Wa 1935/11, LEX nr 1277136.

Minister Sprawiedliwości może z kolei cofnąć licencję doradcy restrukturyzacyjnego w przypadku, gdy osoba posiadająca licencję syndyka została skazana prawomocnym wyrokiem za nieumyślne przestępstwo lub nieumyślne przestępstwo skarbowe, które miało związek z wykonaniem uprawnień wynikających z licencji doradcy restrukturyzacyjnego i rzutowało na jakość i sposób wykonywania tych uprawnień. Powyższe wydaje się naturalną konsekwencją możliwości zawieszenia uprawnień z licencji w związku z toczącym się postępowaniem o nieumyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, o nieumyślne przestępstwo skarbowe lub o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, w którym oskarżycielem jest podmiot wymieniony w art. 55 § 1 k.p.k.

W ramach uprawnień nadzorczych Minister Sprawiedliwości może również podejmować lub zlecać wizytacje obejmujące pełną działalność osoby posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego lub lustrację obejmującą wybrane zagadnienia z działalności osoby posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego. Minister Sprawiedliwości może również żądać przedstawienia dokumentacji wytworzonej przez osobę posiadającą licencję doradcy restrukturyzacyjnego w związku z pełnieniem funkcji syndyka wraz z wyjaśnieniami, wglądu do akt zakończonych lub toczących się postępowań upadłościowych, w których osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego wykonuje lub wykonywała czynności syndyka, oraz przedstawienia ksiąg handlowych, w tym dokumentacji księgowej przedsiębiorców, wobec których były lub są prowadzone postępowania upadłościowe, w których osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego wykonuje lub wykonywała czynności syndyka. Jeśli w wyniku przeprowadzonej lustracji lub wizytacji Minister Sprawiedliwości stwierdzi uchybienia w pełnieniu funkcji syndyka, informuje on o tych uchybieniach właściwego sędziego-komisarza. Minister Sprawiedliwości może również przekazać sprawę do załatwienia sędziemu-komisarzowi w ramach nadzoru sprawowanego na podstawie p.u., chyba że sprzeciwiają się temu charakter, waga oraz okoliczności wystąpienia możliwych nieprawidłowości. Powyższe jest przejawem komplementarności nadzoru Ministra Sprawiedliwości oraz sędziego-komisarza. Zastanawia jednak to, że Minister Sprawiedliwości, zauważywszy uchybienia większej wagi, nie może przekazać sprawy sądowi upadłościowemu, który dysponuje dalej idącymi uprawnieniami niż sędzia-komisarz.

Nadzór nad postępowaniem upadłościowym *sensu largo*

Jak już była mowa, w związku z medialnym zasięgiem i rosnącą liczbą postępowań upadłościowych zainteresowanie ich przebiegiem wzrasta. Tym samym rośnie znaczenie środków nadzoru *sensu largo*, które coraz częściej są przedmiotem uwagi pozasądowych uczestników postępowania, poszukujących możliwości reakcji na dostrzeżone nieprawidłowości.

Uprawnienia rady wierzycieli

Rada wierzycieli stanowi swoistą emanację wierzycieli i ma na celu reprezentowanie, na zasadzie przedstawicielstwa, interesów wszystkich wierzycieli uczestniczących w postępowaniu¹⁸. W ramach swoich uprawnień rada wierzycieli ma prawo wglądu w dokumentację zgromadzoną przez syndyka w związku z prowadzonym postępowaniem upadłościowym, a ponadto może żądać wyjaśnień od upadłego i od syndyka oraz badać księgi i dokumenty dotyczące upadłości, jednak jedynie w takim zakresie, w jakim nie narusza to tajemnicy przedsiębiorstwa. Rada wierzycieli może także badać stan funduszków masy upadłości. Uprawnienia te mają jednak charakter kontrolny, zatem rada wierzycieli nie może wydawać syndykowi wiążących zarządzeń pokontrolnych ani stosować instrumentów władczych¹⁹. Rada wierzycieli lub jej członkowie mogą jednak przedstawiać sędziemu-komisarzowi swoje uwagi co do działalności syndyka. W modelowym ujęciu, po zapoznaniu się z tymi uwagami, sędzia-komisarz powinien rozważyć zastosowanie jednego z dostępnych mu środków nadzoru.

Do kompetencji rady wierzycieli należy także wyrażanie zgody na dokonanie czynności określonych w art. 206 p.u. Czynność dokonana bez takiej zgody jest dotknięta sankcją nieważności, która pełni wobec syndyka swego rodzaju funkcję dyscyplinującą – wobec niezyskania zgody na dokonanie danej czynności syndyk może zostać pociągnięty do odpowiedzialności

¹⁸ P. Janda, op. cit., art. 201 pkt 2.

¹⁹ R. Adamus, op. cit., art. 205, nb. 5.

dyscyplinarnej²⁰. Wykonywanie tej kompetencji przez radę wierzycieli stanowi więc swego rodzaju działalność kontrolną.

Z perspektywy tematu niniejszego opracowania kluczowym uprawnieniem rady wierzycieli jest zaś możliwość zmiany osoby pełniącej funkcję syndyka. Na skutek uchwały rady wierzycieli podjętej w pełnym składzie głosami co najmniej czterech członków albo na skutek uchwały rady wierzycieli podjętej zgodnie z wnioskiem upadłego sąd zmienia syndyka i powołuje do pełnienia tej funkcji osobę spełniającą ustawowe wymogi, wskazaną przez radę wierzycieli, chyba że byłoby to niezgodne z prawem, rażąco naruszałoby interes wierzycieli lub zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że wskazana osoba nie będzie należycie pełniła obowiązków. Ograniczając się do określenia przesłanek odmowy powołania danej osoby do pełnienia funkcji syndyka, ustawodawca nie wskazuje katalogu okoliczności uzasadniających podjęcie uchwały w tym przedmiocie. W praktyce zmiana osoby syndyka będzie motywowana najczęściej negatywną oceną sposobu pełnienia funkcji syndyka dokonaną przez radę wierzycieli oraz brakiem wymaganego od niego stopnia zaangażowania²¹. Nie jest konieczne, aby przyczyny podjęcia uchwały zostały w niej sprecyzowane, jednak ich wskazanie nie tylko ułatwi sędziemu-komisarzowi analizę, czy podjęcie uchwały nie narusza w sposób rażący interesu ogółu wierzycieli, ale i będzie służyło realizacji postulatu transparentności postępowania, umożliwiając wierzycielom nieuczestniczącym w pracach rady zapoznanie się z okolicznościami, które stanowiły podstawę podjęcia uchwały²².

²⁰ A.J. Witosz, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021, art. 206 pkt 14.

²¹ P. Zimmerman, M. Medyński, B. Sierakowski, *Pozycja wierzyciela w postępowaniu upadłościowym – wpływ na wybór osoby syndyka*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 2 (8), s. 20.

²² P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis, art. 207a, nb. 3.

Zewnętrzny nadzór administracyjny

W swoim założeniu nadzór administracyjny nad działalnością sądów powinien obejmować czynności sądu o charakterze zarządzająco-organizatorskim, dążące do zapewnienia prawidłowego funkcjonowania sądów. Temat ten jest jednak szczególnie kontrowersyjny ze względu na konstytucyjne zasady niezawisłości sędziów oraz niezależności i odrębności sądów. Dyskusje te nie ustają, mimo że jeszcze w 2013 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, iż ustawowa konstrukcja nadzoru administracyjnego nad działalnością sądów jest zgodna z Konstytucją RP²³.

Ograniczając się do zasygnalizowania tego problemu, należy pokrótce omówić obecny kształt zewnętrznego nadzoru administracyjnego nad działalnością sądów. Stosownie do art. 9a § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych²⁴ nadzór ten sprawuje Minister Sprawiedliwości przez służbę nadzoru, którą stanowią sędziowie delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości, a w zakresie nadzoru nad prowadzeniem ksiąg wieczystych, rejestru zastawów i Krajowego Rejestru Sądowego pełni go referendarze sądowi delegowani do Ministerstwa Sprawiedliwości. Zewnętrzny nadzór administracyjny obejmuje analizę i ocenę prawidłowości oraz skuteczności wykonywania wewnętrznego nadzoru administracyjnego przez prezesów sądów (art. 37 § 1 p.u.s.p.). Minister Sprawiedliwości stosownie do art. 37g § 1 p.u.s.p. dokonuje oceny informacji rocznych o działalności sądów, ustala ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego i kontroluje wykonywanie obowiązków nadzorczych przez prezesów sądów apelacyjnych oraz wydaje stosowne zarządzenia. W przypadku stwierdzenia istotnych uchybień w działalności administracyjnej sądu lub niewykonania zarządzeń przez prezesa sądu apelacyjnego Minister Sprawiedliwości może zarządzić przeprowadzenie lustracji sądu lub wydziału sądu albo przeprowadzenie lustracji działalności nadzorczej prezesa sądu (art. 37g § 1 p.u.s.p.). Minister Sprawiedliwości może również zwrócić uwagę na piśmie prezesowi lub wiceprezesowi sądu apelacyjnego, jeżeli stwierdzi uchybienia w zakresie kierowania sądem, sprawowania wewnętrznego nadzoru administracyjnego

²³ Wyrok TK z 7.11.2013 r., K 31/12, OTK-A 2013, nr 8, poz. 121.

²⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 334 z późn. zm., dalej: p.u.s.p.

albo wykonywania innych czynności administracyjnych, i żądać usunięcia jego skutków (art. 37ga § 1 p.u.s.p.).

Powyższe pozwala uznać, że rola Ministra Sprawiedliwości polega głównie na nadzorowaniu prawidłowości działalności nadzorczej prezesów sądów, której przedmiotem są czynności o charakterze czysto administracyjnym. Co oczywiste, nie ma więc w tym zakresie miejsca na nadzór nad działalnością orzeczniczą sądów. Stąd za bezzasadną należy uznać praktykę obejmującą składanie wniosków o objęcie danego postępowania nadzorem Ministra Sprawiedliwości, w których uzasadnieniu wskazuje się na nieprawidłowości w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Uwzględnienie takich wniosków byłoby wypaczeniem istoty zewnętrznego nadzoru administracyjnego.

Wewnętrzny nadzór administracyjny

Wewnętrzny nadzór administracyjny nad działalnością sądów sprawują prezesi sądów (art. 9a § 1 p.u.s.p.). W ramach tego nadzoru stosownie do art. 37b § 1 pkt 1 p.u.s.p. prezesi sądów m.in. badają sprawność postępowania w poszczególnych sprawach. Mogą oni również zasądzić wizytację obejmującą pełną działalność administracyjną sądu czy wydziału sądu lub lustrację obejmującą wybrane zagadnienia z działalności administracyjnej sądu lub wydziału sądu (art. 37b § 2 p.u.s.p.). W przypadku gdy prezes sądu stwierdzi uchybienia, stosownie do art. 37e p.u.s.p. może pisemnie zwrócić na nie uwagę przy jednoczesnym obniżeniu dodatku funkcyjnego. Środki te będą jednak właściwe jedynie w przypadku, gdy prezes sądu stwierdzi uchybienia o charakterze administracyjnym, a więc ich zastosowanie nie będzie możliwe na podstawie zarzutów dotyczących działalności orzeczniczej sądu. W tych sytuacjach samo wystąpienie z wnioskiem o objęcie postępowania wewnętrznym nadzorem administracyjnym prezesa sądu będzie wynaturzeniem tego środka.

Kompetencje przewodniczącego wydziału

W praktyce pozasądowi uczestnicy postępowania upadłościowego składają liczne wnioski o umożliwienie spotkania z przewodniczącym danego wydziału. Wnioski te często zmierzają do ustalenia praktyki przyjętej w danym wydziale oraz ustalenia, na jakim etapie obecnie pozostaje postępowanie. Można się spotkać z sytuacją, w której przed odbyciem spotkania przewodniczący wydziału zwraca się o pisemne lub mailowe przedstawienie okoliczności sprawy, co należy ocenić pozytywnie. Niezależnie od zaleceń przewodniczącego, w interesie wnioskodawcy będzie przygotowanie zwięzłego podsumowania sprawy, gdyż usprawni to przebieg postępowania. Odbywanie takich rozmów sprzyja również transparentności postępowania, zatem należy postulować, aby brały w nich udział w miarę możliwości wszystkie zainteresowane podmioty, tak aby uniknąć ewentualnych niedopowiedzeń.

Kompetencje prokuratora

Stosownie do art. 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze²⁵ prokuratura wykonuje zadania w zakresie ścigania przestępstw oraz stoi na straży praworządności. Obowiązki te Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy i pozostali zastępcy Prokuratora Generalnego oraz podlegli im prokuratorzy wykonują m.in. przez wytaczanie powództw w sprawach cywilnych oraz składanie wniosków i udział w postępowaniu sądowym w sprawach cywilnych (w tym w sprawach upadłościowych²⁶), jeżeli tego wymaga ochrona praworządności, interesu społecznego, własności lub praw obywateli (art. 3 § 1 pkt 2 ustawy Prawo o prokuraturze).

W praktyce w celu włączenia prokuratora do postępowania upadłościowego zarówno dłużnik, jak i jego wierzyciele dość często składają wnioski

²⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 390.

²⁶ Uchwała SN z 14.09.2005 r., III CZP 58/05, LEX nr 155314. Dyskusyjne nadal pozostaje, czy prokurator jest legitymowany do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Patrz M. Tuszakowski, Ł. Witkowski, *Legitymacja prokuratora do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości i jej ewentualne implikacje*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 3 (9), s. 98–108.

o wstąpienie prokuratora do toczącego się postępowania. Można wręcz powiedzieć, że obok wniosków o objęcie postępowania wewnętrznym i zewnętrznym nadzorem administracyjnym jest to stały element krajobrazu postępowań upadłościowych. O tym, czy wstąpienie prokuratora do postępowania będzie zasadne, nie decyduje jednak subiektywna ocena danego uczestnika postępowania upadłościowego, ponieważ to prokurator ocenia, czy ochrona praworządności, interesu społecznego, własności lub praw obywateli wymaga jego udziału w postępowaniu.

Stosownie do art. 170 ust. 1a p.u. prokurator może również złożyć wniosek o odwołanie syndyka w przypadku rażącego uchybienia lub braku poprawy w wykonywaniu jego obowiązków mimo nałożonej grzywny lub w przypadku niewykonania obowiązków, o których mowa w art. 156 ust. 4 lub art. 157a ust. 4 p.u. Prokurator może więc zainicjować postępowanie w przedmiocie odwołania syndyka, mające niewątpliwie charakter dyscyplinujący. Jak trafnie podkreśla Aleksander Jerzy Witosz, nie oznacza to jednak zwiększenia zakresu kontroli, gdyż to sąd jest właściwy do odwołania syndyka, a dodatkowo może działać niezależnie od wniosku prokuratora²⁷.

Możliwość zarówno wstąpienia do postępowania, jak i złożenia wniosku o odwołanie syndyka ma charakter dyscyplinujący. Zastosowanie tych środków jest jednak uzależnione od oceny sytuacji przez prokuratora, a nie uczestników postępowania, których stanowisko może się nie pokrywać z oceną sytuacji przez prokuratora, co budziło i będzie budzić po ich stronie wątpliwości, wobec czego należy postulować, aby prokurator dążył do możliwie pełnego zapoznania się ze stanem faktycznym sprawy, a także szeroko uzasadniał swoje decyzje.

Podsumowanie

Rosnąca liczba toczących się postępowań upadłościowych i wzrost zainteresowania ich przebiegiem sprawiają, że pozasądowi uczestnicy postępowania upadłościowego, wobec spostrzeżonych uchybień czy poczucia

²⁷ A.J. Witosz, op. cit., art. 170 pkt 2.

niesprawiedliwości, coraz częściej podejmują próby zmierzające do zastosowania środków nadzoru, zarówno tych *sensu stricto*, jak i *sensu largo*. Analiza środków nadzoru *sensu stricto* prowadzi do wniosku, że nadzór sędziego-komisarza oraz sądu upadłościowego został skonstruowany w sposób kompatybilny i niebudzący zastrzeżeń. Inaczej jest jednak w odniesieniu do nadzoru sprawowanego przez Ministra Sprawiedliwości, który to nadzór budzi liczne wątpliwości. Negatywnie należy się również odnieść do coraz częstszej praktyki obejmującej składanie wniosków o objęcie postępowania upadłościowego zarówno zewnętrznym, jak i wewnętrznym nadzorem administracyjnym, gdyż wnioski te, poparte zarzutami odnoszącymi się do działalności orzeczniczej sądów, pozostają w sprzeczności z istotą samego nadzoru administracyjnego. Uzasadniona jest natomiast praktyka obejmująca składanie wniosków o umożliwienie spotkania z przewodniczącym wydziału, gdyż takowe spotkania zapewniają większą transparentność postępowania i budują zaufanie pozasądowych uczestników postępowania do wymiaru sprawiedliwości.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 37 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 334 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794).
- Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji syndyka (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007).
- Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 390).

Uzasadnienie projektu ustawy

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o licencji doradcy restrukturyzacyjnego, ustawy – Prawo upadłościowe oraz ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 2089.

Literatura

Adamus R., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021.

Gewald W., [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021.

Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023.

Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021.

Tuszkowski M., Witkowski Ł., *Legitymacja prokuratora do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości i jej ewentualne implikacje*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 3 (9), s. 98–108.

Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2024.

Zimmerman P., Medyński M., Sierakowski B., *Pozycja wierzyciela w postępowaniu upadłościowym – wpływ na wybór osoby syndyka*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 2 (8), s. 16–24.

Publikacje internetowe

Polacy bankrutują. Rekordowa ilość ogłoszonych upadłości finansowych w 2023 roku, [online:] <https://www.pap.pl/aktualnosci/polacy-bankrutuja-rekordowe-liczba-ogloszonych-upadlosci-finansowych-w-2023-roku>, 3.01.2024, [dostęp: 15.11.2024].

Rejestracje i upadłości przedsiębiorstw w II kwartale 2024 roku, [online:] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/rejestracje-i-upadlosci-przedsiębiorstw-w-ii-kwartale-2024-roku,29,22.html>, [dostęp: 15.11.2024].

Orzecznictwo

Wyrok TK z 7.11.2013 r., K 31/12, OTK-A 2013, nr 8, poz. 121.

Uchwała SN z 14.09.2005 r., III CZP 58/05, LEX nr 155314.

Wyrok NSA z 20.02.2018 r., II GSK 3856/16, LEX nr 2455924.

Wyrok NSA z 22.06.2023 r., II GSK 525/20, LEX nr 3621407.

Wyrok WSA w Warszawie z 7.02.2012 r., VI SA/Wa 1935/11, LEX nr 1277136.

Wyrok WSA w Warszawie z 4.04.2017 r., VI SA/Wa 2880/15, LEX nr 2301572.

Wyrok WSA w Warszawie z 25.09.2018 r., VI SA/Wa 2029/17, LEX nr 2775044.

Karol Tatara, Łukasz Trela, Mateusz Kaliński

Potencjalne modele samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych

STRESZCZENIE

Rola doradców restrukturyzacyjnych stale wzrasta, podobnie jak liczba doradców pełniących funkcje w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych. Niestety, obserwowane jest obniżanie standardów przez niektórych doradców, co rzutuje negatywnie na ocenę pozostałych i na ogólną ocenę tego zawodu. Dlatego postulowane jest powołanie samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych, którego modelami, analizowanymi w niniejszym rozdziale, są modele zastosowane wobec komorników, notariuszy, doradców podatkowych, adwokatów i radców prawnych czy też biegłych rewidentów. Dla szerszej perspektywy w opracowaniu odniesiono się także do modeli występujących w innych krajach, zwłaszcza Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: doradca restrukturyzacyjny, syndyk, samorząd zawodowy, samorząd doradców restrukturyzacyjnych, modele samorządu zawodowego, zawody zaufania publicznego

SUMMARY

The role and number of licensed insolvency practitioners is steadily growing. Unfortunately, due to some negative actions of several practitioners, the opinion becomes less favourable. Thus, it is highly recommended to establish insolvency practitioners self-government in Poland. Analysed models thereof are court bailiffs, public notaries, tax advisors, attorneys-at-law and auditors. For seeing the bigger picture, the Chapter covers few models from different jurisdictions, especially of European Union Member States.

Keywords: insolvency practitioners, trustee, self-government, models of self-governance, occupations of public trust

Wprowadzenie

W Polsce w ostatnim czasie obserwowanym zjawiskiem jest znaczący wzrost liczby postępowań upadłościowych oraz restrukturyzacyjnych, w tym zwłaszcza tzw. upadłości konsumenckiej, czyli osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej¹.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe², jak również ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne³, dla obsługi tych postępowań w charakterze pozasądowego organu powołuje się tymczasowego nadzorcę sądowego, zarządcę przymusowego, syndyka (w upadłości), tymczasowego zarządcę, zarządcę, nadzorcę układu, nadzorcę sądowego lub nadzorcę wykonania układu (w restrukturyzacji). Dla większości z nich niezbędne jest posiadanie licencji doradcy restrukturyzacyjnego⁴, a w przypadkach określonych prawem – także kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego⁵. Wymóg posiadania licencji nie obowiązuje jedynie w odniesieniu do nadzorcy wykonania układu⁶.

Jednocześnie wobec gwałtownie wzrastającej liczby spraw upadłościowych i restrukturyzacyjnych liczba doradców restrukturyzacyjnych, obecnie wynosząca 1951 osób, spośród których aktywne⁷ pozostają 1392 (kwalifikowanych – 170⁸), wydaje się niewystarczająca. Stan taki prowadzi do dyskusji na temat zawodowych i etycznych standardów doradców restrukturyzacyjnych

¹ Przykłady statystyk zob. m.in. *2024 upadłości firm*, [online:] https://www.coig.com.pl/2024-upadlosci-firm_wrzesien.php, [dostęp: 12.11.2024].

² Tekst jedn. Dz.U z 2024 r. poz. 794, 1222 z późn. zm., dalej: p.u., wcześniej pod tytułem „ustawa – Prawo upadłościowe i naprawcze”.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428 z późn. zm., dalej: p.r.

⁴ Uregulowanej w ustawie z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1007 z późn. zm., dalej: u.l.d.r.).

⁵ Szczegółowo zasady uzyskiwania tego tytułu są uregulowane w art. 16a i 16b u.l.d.r., a konieczność wyznaczenia doradcy z tym tytułem określają art. 157[1] ust. 3 p.u. oraz art. 38 ust. 1c i art. 51 ust. 1c p.r.

⁶ Por. A.J. Witosz, [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. A. Torbus, A. Witosz, A.J. Witosz, art. 171, LEX/el. 2016.

⁷ Przez co należy rozumieć doradcę restrukturyzacyjnego posiadającego konto w systemie Krajowy Rejestr Zadłużonych (dalej: KRZ), służącym do obsługi postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych.

⁸ Dane za systemem KRZ: <https://krz.ms.gov.pl/#!/application/KRZPortalPUB/1.9/KrzRdrGui.WyszukiwanieDoradcow?params=JTdCJTdE&seq=1>, [dostęp: 12.11.2024].

oraz do refleksji nad zmianami w tym zakresie, prowadzącymi do tego, aby postępowania usprawnić i czynić je bardziej dostępnymi dla osób i przedsiębiorstw w trudnościach finansowych oraz aby zadbać o jak najwyższy profesjonalizm wszystkich zaangażowanych stron.

Celem niniejszego tekstu jest przedstawienie potencjalnych modeli samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych, opierających się na rozwiązaniach ustaw regulujących status innych zawodów zaufania publicznego, przy uwzględnieniu także perspektywy międzynarodowej.

Samorządy zawodowe wybranych zawodów zaufania publicznego w Polsce

Komornicy

Przede wszystkim należy podkreślić, że – w pewnym uproszczeniu – doradca restrukturyzacyjny jako syndyk w postępowaniu upadłościowym realizuje podobną funkcję jak komornik sądowy w postępowaniu egzekucyjnym.

Zasadniczo postępowanie upadłościowe jest traktowane bowiem jako egzekucja uniwersalna⁹, przeciwstawiana egzekucji singularnej, prowadzonej głównie na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹⁰ przez komornika sądowego¹¹.

Podstawowym aktem prawnym regulującym pozycję ustrojową komorników sądowych jest ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych¹², która dotyczy także funkcjonowania samorządu komorniczego.

Zgodnie z art. 2 ustawy o komornikach komornik jest funkcjonariuszem publicznym działającym przy sądzie rejonowym (ust. 1) oraz podlega nadzorowi sądu oraz nadzorowi odpowiedzialnemu prezesa sądu rejonowego,

⁹ W tym zakresie zob. zamiast wielu: A.J. Witosz, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, art 1, LEX/el. 2021; wyrok NSA z 28.04.2010 r., I FSK 677/09.

¹⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm., dalej: k.p.c.

¹¹ Warto w tym kontekście wskazać, że również w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie k.p.c. dopuszczalna jest swego rodzaju wielość wierzycieli egzekwujących, aczkolwiek postępowanie takie nie może być uznane za egzekucję uniwersalną.

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1458 z późn. zm., dalej: ustawa o komornikach.

przy którym działa (ust. 2), a w swoich działaniach kieruje się dobrem wymiaru sprawiedliwości oraz interesem publicznym (ust. 3).

Dodatkowo w art. 3 ustawa o komornikach przewiduje, że komornik jest organem władzy publicznej w zakresie wykonywania czynności w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym (ust. 1), w art. 6 określa używanie przez komorników pieczęci urzędowej z godłem Rzeczypospolitej Polskiej, zaś w art. 7 wskazuje na specyficzne, deontologiczne ujęcie roli komornika – jako pełnienie służby.

Stosownie do art. 17 ust. 6 ustawy o komornikach z dniem złożenia ślubowania komornik uzyskuje prawo wykonywania czynności, o których mowa w art. 3. Z tym dniem nawiązuje się stosunek podległości służbowej komornika wobec prezesa właściwego sądu rejonowego.

Zgodnie z art. 33 ustawy o komornikach nie są oni przedsiębiorcami (ust. 1) ani też nie mogą prowadzić działalności gospodarczej (ust. 2). Komornicy nie mogą także podejmować dodatkowego zatrudnienia, z wyjątkiem zatrudnienia na stanowisku dydaktycznym, naukowo-dydaktycznym lub naukowym w szkole wyższej w łącznym wymiarze nieprzekraczającym pełnego wymiaru czasu pracy pracowników zatrudnionych na tych stanowiskach, o ile wykonywanie tego zatrudnienia nie przeszkadza w pełnieniu obowiązków komornika (art. 34 ust. 1), ani podejmować innego zajęcia ani sposobu zarobkowania, które przeszkadzałoby w pełnieniu obowiązków komornika, mogło osłabiać zaufanie do jego bezstronności lub przynieść ujmę godności urzędu komornika (art. 34 ust. 2).

Konsekwencją takiego, a nie innego statusu komornika jest sposób uregulowania odpowiedzialności za szkodę.

Mianowicie zgodnie z art. 36 ustawy o komornikach komornik jest obowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności (ust. 1), a – co szczególnie ciekawe – Skarb Państwa jest odpowiedzialny za szkodę solidarnie z komornikiem (ust. 2). Komornik musi także zawrzeć umowę obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (art. 37 ustawy o komornikach).

Zgodnie z art. 164 i n. ustawy o komornikach komornicy podlegają nadzorowi judykacyjnemu (sprawowanemu przez sąd – w związku z czynnościami komornika), administracyjnemu (realizowanemu przez Ministra Sprawiedliwości i prezesów właściwych sądów) oraz nadzorowi samorządu zawodowego.

Komornicy i asesorzy tworzą samorząd komorniczy (art. 195 ustawy o komornikach), którego organami są Krajowa Rada Komornicza, Krajowa Komisja Rewizyjna i izby komornicze (art. 196 ust. 1 ustawy o komornikach).

Notariusze

Innym zawodem zaufania publicznego, który ma ukształtowany od dawna samorząd i określoną deontologię, są notariusze.

Zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie¹³ notariusz także używa pieczęci urzędowej z wizerunkiem orła. Notariusze składają ślubowanie (art. 15 ustawy Prawo o notariacie), a z tajemnicy zawodowej mogą być zwolnieni przez Ministra Sprawiedliwości stosownie do art. 18 ustawy Prawo o notariacie.

Notariusze mają generalny zakaz dodatkowego zatrudnienia, regulowany w art. 19 ustawy Prawo o notariacie. Zgodnie z tym przepisem notariusz nie może podejmować zatrudnienia bez uzyskania uprzedniej zgody rady właściwej izby notarialnej, z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że wykonywanie tego zatrudnienia przeszkadza w pełnieniu jego obowiązków (§ 1), jak również notariuszowi nie wolno także podejmować zajęć, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powadze wykonywanego zawodu. Nie wolno mu w szczególności zajmować się handlem, przemysłem, pośrednictwem i doradztwem w interesach (§ 2).

Zgodnie z art. 19a ustawy Prawo o notariacie notariusz podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności.

Przynależność do samorządu zawodowego jest przy tym obowiązkowa (art. 26 § 1 ustawy Prawo o notariacie). Tworzą go izby notarialne i Krajowa Rada Notarialna (art. 26 § 2 ustawy Prawo o notariacie).

Zgodnie z art. 42 § 1 ustawy Prawo o notariacie nadzór nad działalnością notariuszy i organami samorządu notarialnego sprawuje Minister

¹³ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1001 z późn. zm.

Sprawiedliwości osobiście, za pośrednictwem prezesów sądów apelacyjnych lub sądów wojewódzkich albo przez wyznaczone osoby.

Doradcy podatkowi

Można zauważyć pewne podobieństwo zawodów doradcy restrukturyzacyjnego i doradcy podatkowego.

W świetle art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym¹⁴: wpis na listę doradców podatkowych następuje po złożeniu ślubowania wobec przewodniczącego Krajowej Rady Doradców Podatkowych lub osoby przez niego upoważnionej spośród członków Krajowej Rady Doradców Podatkowych.

Zgodnie zaś z art. 31 ust. 1 ustawy o doradztwie podatkowym doradca podatkowy wykonujący ten zawód może prowadzić działalność gospodarczą lub być zatrudniony, jeżeli jej wykonywanie lub to zatrudnienie:

- 1) nie powoduje konfliktu interesów i niezgodności między poszczególnymi rodzajami działalności lub zatrudnienia;
- 2) nie narusza niezależności i bezstronności doradcy podatkowego;
- 3) nie pozostaje w sprzeczności z zasadami etyki zawodowej doradcy podatkowego.

Doradcy podatkowego dotyczy ponadto obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, która rozciąga się – z mocy art. 37 ust. 3 ustawy o doradztwie podatkowym – także na osoby zatrudnione przez doradcę lub w spółce doradców.

Również doradcy podatkowi, w świetle art. 47 ust. 1 i 2 ustawy o doradztwie podatkowym, mają obowiązek należenia do swojego samorządu zawodowego (Krajowa Izba Doradców Podatkowych), a zgodnie z terminologią ustawową ten samorząd tworzą.

¹⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 2117 z późn. zm.

Adwokaci i radcowie prawni

W tym kontekście warto także wspomnieć o podobieństwie doradców restrukturyzacyjnych do adwokatów i radców prawnych. Bardzo często te same osoby są jednocześnie adwokatami lub radcami prawnymi oraz posiadają licencję doradcy restrukturyzacyjnego.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze¹⁵ adwokaci składają ślubowanie, a stosownie do art. 8a ust. 1 tej ustawy podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności.

Istotnym aspektem działalności adwokatów jest tajemnica zawodowa, która ma szczególne znaczenie w przypadku tzw. tajemnicy obrończej.

Przynależność do samorządu zawodowego adwokatów jest obowiązkowa (art. 1 ust. 2 ustawy Prawo o adwokaturze). Nadzór nad działalnością samorządu sprawuje Minister Sprawiedliwości (art. 3 ust. 2 ustawy Prawo o adwokaturze).

Bardzo podobne uregulowania do adwokackich znajdują się w ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych¹⁶.

Zgodnie z jej art. 23 dla uzyskania prawa wykonywania zawodu radcy prawnego niezbędne jest, oprócz wpisu na listę radców prawnych, także złożenie ślubowania.

Również radcy prawni mają obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej oraz w określonych przypadkach są objęci tzw. tajemnicą obrończą, gdyż mogą podejmować się obrony w sprawach karnych na równi z adwokatami¹⁷.

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o radcach prawnych radcowie prawni zorganizowani są na zasadach samorządu zawodowego, który jest dla nich obowiązkowy. Jednostkami samorządu są okręgowe izby radców prawnych i Krajowa Izba Radców Prawnych (art. 5 ust. 2 ustawy o radcach prawnych). Nadzór nad działalnością samorządu sprawuje Minister Sprawiedliwości (art. 5 ust. 3 ustawy o radcach prawnych).

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1564 z późn. zm.

¹⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 499 z późn. zm.

¹⁷ Przy czym nie mogą w takich przypadkach być zatrudnieni na podstawie umowy o pracę, co pozostaje jedną z nielicznych obecnie różnic w obu tych zawodach, a w przeszerzeni publicznej dyskutowane jest także ich połączenie w jeden samorząd.

Biegli rewidentzi

Interesujące rozwiązania w omawianym zakresie proponuje ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorcze publicznym¹⁸, która dotyczy także samorządu zawodowego biegłych rewidentów.

Ustawa o biegłych rewidentach, w swoim obecnym kształcie, była reakcją na niepożądane praktyki obserwowane na rynku biegłych rewidentów i brak wystarczającego nadzoru.

Zgodnie z art. 7 w związku z art. 4 ust. 2 pkt 8 ustawy o biegłych rewidentach osoba wykonująca ten zawód składa ślubowanie, które jest niezbędne dla wpisu do rejestru biegłych rewidentów.

Samorząd zawodowy jest w tym przypadku obowiązkową formą zrzeszenia, a stosownie do art. 23 ustawy o biegłych rewidentach Polska Izba Biegłych Rewidentów jest samorządem zawodowym biegłych rewidentów i posiada osobowość prawną.

W omawianej ustawie przewidziano nadzór publiczny uregulowany w art. 88 ust. 1 i przekazany Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego, która nadzoruje wykonywanie zawodu, obok Komisji Nadzoru Finansowego.

Rozwiązanie to jest podobne do obecnie funkcjonującego dualizmu nadzoru nad doradcami restrukturyzacyjnymi, sprawowanego z jednej strony przez sędziego-komisarza w toku postępowania, a z drugiej – przez Ministra Sprawiedliwości stosownie do postanowień u.l.d.r.

Samorzady zawodowe doradców restrukturyzacyjnych – perspektywa międzynarodowa

Doradcy restrukturyzacyjni – występujący w obcych systemach prawnych pod różnymi nazwami – funkcjonują praktycznie w każdym kraju, w którym przewidziano postępowania upadłościowe, restrukturyzacyjne lub

¹⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1035 z późn. zm., dalej: ustawa o biegłych rewidentach.

inne związane z niewypłacalnością. Warto się przyjrzeć, jak w wybranych krajach wygląda kwestia organizacji samorządów zawodowych doradców restrukturyzacyjnych¹⁹.

Przykładowo w Niemczech doradcy restrukturyzacyjni mogą należeć do wybranej przez siebie organizacji samorządowej. Najliczniejsza – DAV ARGE Insolvenzrecht & Sanierung – liczy obecnie ok. 1350 członków, a popularna Verband Insolvenzverwalter und Sachwalter Deutschlands e.V. ok. 480 członków. Przynależność do samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych nie jest w Niemczech obowiązkowa. Syndykiem w postępowaniu upadłościowym można ustanowić wyłącznie osobę fizyczną, nigdy zaś osobę prawną (§ 56 ust. 1 zdanie pierwsze InsO – niemieckiej ordynacji upadłościowej). Do powołania na syndyka kwalifikują się w szczególności adwokaci, rewidenci księgowi i doradcy podatkowi.

We Francji również nie występuje system obowiązkowego samorządu, aczkolwiek liczące się organizacje syndyków to Conseil National (CNAJMJ) licząca ok. 450 członków, IFPPC – 700 członków czy też ASPAJ – 95 członków. Doradców restrukturyzacyjnych określa się we Francji mandatariuszami sądowymi – *praticiens de l'insolvabilité*. Co interesujące, są oni powoływani przez sąd, ale podejmują czynności pod nadzorem prokuratury. Co ciekawe, sąd może powołać również osoby spoza list prowadzonych przez wymienione organizacje, jeżeli dysponują one szczególnie bogatym doświadczeniem lub kwalifikacjami wymaganymi w świetle danej sprawy.

W systemie hiszpańskim także przewidziano dobrowolność przynależności do samorządu, a spośród wartych uwagi organizacji wypada wspomnieć o liczącej 184 członków APACSA (Asociación Profesional de Administradores Concursales y Expertos en Reestructuración, 'Sainz de Andino'), a także ASPAC (Asociación profesional de administradores concursales), która liczy 110 członków. Syndyka wybiera się spośród osób fizycznych i osób prawnych, które zarejestrowały się w Publicznym Rejestrze Upadłości (Registro Público Concursal). Możliwe jest też jednak przeprowadzenie postępowania bez udziału syndyka – w takich przypadkach większość czynności wykonuje sąd.

¹⁹ Dane o członkach i przykładowych organizacjach opierają się na analizie informacji i stron internetowych, do których odsyła paneuropejskie stowarzyszenie EIP Association, gromadzące te dane. Są one publicznie dostępne na stronach: <https://eip-association.eu/members/>, [dostęp: 12.11.2024].

W Austrii doradcy restrukturyzacyjni mają swoje organizacje, jednak przynależność do nich jest dobrowolna. Najliczniejszą jest ReTurn Forum für Restrukturierung und Turnaround Management, która skupia 440 członków. W Austrii funkcjonuje publicznie dostępna lista zarządców w postępowaniu w związku z niewypłacalnością, jednak sąd może także powołać osoby spoza listy, jeśli spełniają one wymagania przewidziane prawem.

Samorząd zawodowy doradców restrukturyzacyjnych, zorganizowany na zasadzie dobrowolności, występuje także w Szwecji. W tym kraju najliczniejszą organizacją jest REKON, zrzeszający 350 członków.

Również dobrowolny samorząd występuje w krajach bałtyckich: na Litwie (Association of Business Administrators – 65 członków), Łotwie (Association of Administrators of Insolvency Proceedings – 156 członków) czy w Estonii (The Estonian Chamber of Baliffs and Trustees in Bankruptcy; Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda – 77 członków). Interesującym rozwiązaniem estońskim jest połączenie organizacji komorników sądowych i doradców restrukturyzacyjnych (syndyków).

Nieco inaczej system jest zorganizowany w Wielkiej Brytanii. Tam występuje kilka organizacji zrzeszających doradców restrukturyzacyjnych, którzy mogą pełnić funkcje w postępowaniu, aczkolwiek przynależność do wybranej jest obowiązkowa. Organizacje te mają własne kodeksy etyczne i różnią się pewnymi szczegółami organizacyjnymi, jednak podlegają one nadzorowi komórki administracyjnej w ramach agencji rządowych – The Insolvency Service.

The Insolvency Service licencjonuje nie konkretnych doradców restrukturyzacyjnych, ale poszczególne organizacje, wśród których można wymienić ICAEW – założoną w 1880 r. i zrzeszającą także księgowych – czy też IPA (Insolvency Practitioners Association).

System ten sprawia, że organizacje konkurują ze sobą, ponieważ wiedzą, że doradca restrukturyzacyjny, który chce pełnić swoją funkcję, będzie musiał wybrać jedną z nich.

Wnioski

Autorzy postulują wprowadzenie w Polsce obowiązkowego samorządu zawodowego doradców restrukturyzacyjnych, pomyślanego na zasadzie możliwości wyboru – nieco na kształt rozwiązań brytyjskich. Jest to także model, który mógłby być najsprawniej wdrożony w Polsce.

Licencjonowanie odbywałoby się dla organizacji zapewniających chociażby efektywne sądownictwo dyscyplinarne i posiadających kodeks etyki.

Nadzór Ministerstwa Sprawiedliwości mógłby uzupełniać własne sądownictwo dyscyplinarne, które powinno mieć także uprawnienie do pozbawienia prawa wykonywania zawodu jako sankcję za działania sprzeczne z kodeksem etyki i naruszające inne obowiązujące przepisy prawa.

W polskich realiach możliwe byłoby stosunkowo szybkie uregulowanie statusu już funkcjonujących organizacji zawodowych doradców restrukturyzacyjnych.

Bibliografia

Akty prawne i orzeczenie

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1564 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 499 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1001 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 5 lipca 1996 r. o doradztwie podatkowym (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 2117 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, 1222 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1007 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1458 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1035 z późn. zm.).

Wyrok NSA z 28.04.2010 r., I FSK 677/09.

Literatura

Prawo upadłościowe. Komentarz, red. A.J. Witosz, LEX/el. 2021.

Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz, red. A. Torbus, A.J. Witosz, A. Witosz, LEX/el 2016.

Paweł Kuglarz

Powoływanie syndyków - perspektywa międzynarodowa

STRESZCZENIE

Rozdział dotyczy międzynarodowej perspektywy powoływania syndyków, co jest aktualne w świetle prowadzonej w Polsce dyskusji na ten temat. Opracowanie przedstawia perspektywę polską, wskazując na możliwe inspiracje z prawa: francuskiego, niemieckiego, austriackiego, włoskiego, hiszpańskiego, amerykańskiego, litewskiego, łotewskiego i estońskiego.

Słowa kluczowe: syndyk, powoływanie syndyków, doradca restrukturyzacyjny, wyznaczanie syndyków

SUMMARY

The Chapter touches issues related to international perspective of appointment of trustees in insolvency proceedings, which is currently under debate in Poland. The Chapter shows international perspective and short inspiration for Poland based upon the description of French, German, Austrian, Italia, Spanish, American, Lithuanian, Latvian and Estonian systems.

Keywords: trustee, appointment of trustee, insolvency practitioner

Wprowadzenie

Syndyk jest jednym z głównych aktorów w postępowaniu upadłościowym, a jego rola bywa kluczowa z punktu widzenia sprawności prowadzonego postępowania, jego szybkości, jak też stopnia odzysku wierzytelności dla wierzycieli.

Pozycję syndyka w postępowaniu określa nie tylko ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego¹, ale też ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe².

To dzięki sprawnym, ale też etycznym syndykom możliwe jest efektywne prowadzenie postępowań. Ma to znaczenie nie tylko z uwagi na regulacje obowiązujące w Polsce, ale także ze względu na przepisy obowiązujące w innych krajach – zwłaszcza z obszaru Unii Europejskiej (UE), choć nie tylko.

Dlatego celowe są zapoznanie się z różnymi modelami powoływania/wyznaczania syndyków w postępowaniach upadłościowych i wyciągnięcie z nich wniosków dla polskiego ustawodawcy, jeżeli dojdzie do przekonania, że materię tę należy uregulować inaczej, niż jest ona uregulowana obecnie³.

Obecny system przewiduje bowiem, że syndyk jest wybierany z listy doradców restrukturyzacyjnych bez rejonizacji ani bez szczególnych wytycznych, oprócz konieczności uwzględnienia, stosownie do art. 157[1] p.u., doradcy restrukturyzacyjnego posiadającego tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego⁴, a także ogólnych zaleceń przewidujących adekwatne kompetencje i doświadczenie konkretnego doradcy restrukturyzacyjnego. Ze względów praktycznych na syndyka w nowych postępowaniach może być wybrana osoba, która posiada aktywne konto w systemie Krajowy Rejestr Zadłużonych.

Problem powoływania syndyków nie jest nowy. Po odzyskaniu niepodległości funkcjonował model wpisu na listy prowadzone przez prezesów sądów okręgowych. Warunkiem było wykazanie wykształcenia i praktyki. Weryfikacja miała praktycznie charakter formalny. Wraz z rozwojem gospodarki

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007 z późn. zm., dalej: u.l.d.r.

² Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm., dalej: p.u.

³ Tematyka ta była dyskutowana przy okazji prac nad implementacją do polskiego porządku prawnego tzw. dyrektywy drugiej szansy, czyli Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości) (Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r., s. 18–55), gdyż w jednym z projektów opublikowanych na stronach internetowych pojawiła się informacja o planowanym wprowadzeniu systemu losowania syndyków.

⁴ Zagadnienie tytułu kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego regulują w szczególności art. 16a i 16b u.l.d.r.

rynkowej pojawiało się coraz więcej postępowań i w 2007 r. uznano ostatecznie, że należy wprowadzić system licencyjny.

Na podstawie obserwacji stałego wzrostu liczby syndyków polski ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie dalszych kategorii, ustanawiając tytuł kwalifikowanego doradcy restrukturyzacyjnego w 2019 r. Obecnie ponad 1900 osób ma licencję doradcy restrukturyzacyjnego, ale tytuł kwalifikowanego doradcy – tylko 170 osób. Jednocześnie postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych przedsiębiorców jest ponad 2500 – uwzględniając tylko te otwarte lub zainicjowane od 1 grudnia 2021 r. Poważna reforma powoływania syndyka wymaga dogłębnej analizy. Jej elementem powinny być z jednej strony analiza dotychczasowej transparentności i efektywności, a z drugiej – analiza prawnoporównawcza z uwzględnieniem możliwych inspiracji dla polskiego ustawodawcy.

Międzynarodowa perspektywa – jak mogą być powoływani syndycy w postępowaniach upadłościowych różnych krajów

W analizowanym aspekcie można wyróżnić kilka systemów⁵.

We Francji syndyka co do zasady powołuje sąd, ale wybór następuje ze stosunkowo wąskiego grona osób (profesjonalistów) wpisanych na centralną listę. W Wielkiej Brytanii na wstępnym etapie wskazywana jest przez specjalny urząd – The Insolvency Service – osoba do pełnienia funkcji, a następnie wybiera ją (syndyka, już nie urzędnika) sąd.

W Niemczech obowiązuje system powoływania syndyka przez sądy upadłościowe z grona profesjonalistów praktyków. Nie ma systemu licencyjnego, jednakże z kandydatem na syndyka sąd przeprowadza rodzaj rozmowy kwalifikacyjnej i wpisuje go na tzw. listę wstępną. Chociaż z prawa europejskiego można byłoby wyprowadzić podstawę prawną uregulowania zasad dotyczących powoływania, odwoływania, nadzorowania i wynagradzania syndyków

⁵ Spora część z nich jest opisana na stronach internetowych UE, gdzie porównawczo można zapoznać się z prawem związanym z niewypłacalnością wielu państw członkowskich. Choć dane te są czasami nieaktualne, to jednak przepisy unijne pozwalają na opieranie się na tak prezentowanych informacjach.

masy upadłościowej, to niemiecki ustawodawca pomimo wieloletnich dyskusji wciąż takich regulacji nie wprowadził⁶. W Niemczech sądy nie powoływały kancelarii jako syndyków. W wyniku skargi konstytucyjnej Trybunał Konstytucyjny uznał w orzeczeniu z 12 stycznia 2016 r., że wykluczenie osób prawnych z możliwości pełnienia funkcji syndyka nie narusza niemieckiej konstytucji⁷. Natomiast system austriacki, który jest bardzo efektywny pod względem restrukturyzacji, dopuszcza powoływanie spółek jako syndyków. Także w Polsce jest to możliwe i z sukcesem praktykowane. Warto zauważyć, że w Austrii na mniej więcej 10 mln mieszkańców jest zarejestrowanych ok. 1300 syndyków. System losowania funkcjonuje w pewnym zakresie w Czechach. Po pierwszych doświadczeniach jednak rozważa się odejście od tego systemu.

Możliwy do wyobrażenia jest system, w którym powoływanie syndyka zawsze odbywa się na podstawie decyzji sądu, z bardzo małym udziałem wierzycieli (jak jest np. we Włoszech oraz częściowo także w prawie Stanów Zjednoczonych Ameryki), jak też system, w którym wierzyciele mają dużo więcej do powiedzenia – jak chociażby w Hiszpanii.

W prawie hiszpańskim jest przewidziana możliwość wiążącego wskazania kandydata przez wierzycieli, który następnie jest powoływany przez sąd. Z takim żądaniem powinni się zwrócić wierzyciele reprezentujący większość sumy wierzytelności.

Syndyk jest osobą lub organem, które odgrywają kluczową rolę w postępowaniu upadłościowym, udzielają sędziemu wsparcia i są odpowiedzialne za zarządzanie postępowaniem upadłościowym. Po wszczęciu postępowania upadłościowego sędzia nakazuje przystąpienie do kolejnego etapu postępowania, w którym rozstrzyga się wszelkie kwestie związane z powołaniem, statusem, uprawnieniami i odpowiedzialnością syndyka.

Syndyka wybiera się spośród osób fizycznych i osób prawnych, które dobrowolnie zarejestrowały się w Publicznym Rejestrze Upadłości (Registro Público Concursal) zgodnie z warunkami określonymi w przepisach prawa. W tym celu rozróżnia się postępowania upadłościowe prowadzone na małą,

⁶ H. Vallender, P. Kuglarz, *Die Umsetzung der EU-Restrukturierungsrichtlinie in Deutschland und Polen – ein deutsch-polnischer Vergleich*, „Neue Zeitschrift für Insolvenz- und Sanierungsrecht” 2023, h. 6, s. 199.

⁷ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 12. Januar 2016 – 1 BvR 3102/13, Rn. 1–65, [online:] https://www.bverf.de/e/rs20160112_1bvr310213, [dostęp: 20.11.2025].

średnią i dużą skalę. Pierwszą osobę z listy powołuje się w drodze losowania, a następne – w kolejności, z wyjątkiem postępowań prowadzonych na dużą skalę. W ich toku sędzia może powołać syndyka, którego uzna za najodpowiedniejszego, wskazując przyczyny wyboru.

Z reguły powołuje się tylko jednego syndyka. Wyjątkowo ze względu na interes ogólny sędzia-komisarz w postępowaniu upadłościowym może wyznaczyć wierzyciela będącego przedstawicielem administracji publicznej lub wierzyciela reprezentującego podmiot prawa publicznego powiązany z administracją publiczną lub odpowiadający przed administracją publiczną jako drugiego syndyka. Uprawnienie wierzycielskie to także wpływ na odwołanie/zmianę syndyka – jak to się dzieje w prawie USA.

Syndyk może być powoływany z listy, co jest swego rodzaju losowaniem (jak jest na Litwie czy Łotwie). W tym pierwszym kraju występuje system powoływania z listy, swego rodzaju losowania, a na syndyka może być wyznaczona zarówno osoba fizyczna, jak i osoba prawna.

System ten został niedawno poddany krytyce z uwagi na podejmowane przez niektórych doradców restrukturyzacyjnych próby tworzenia dodatkowych podmiotów – spółek prawa handlowego – w celu zwiększenia swoich szans poprzez powoływanie z listy podmiotów. W postępowaniu upadłościowym wobec spółki wyznaczony syndyk (*bankroto administratorius*) przejmuje zarząd spółką, rozporządza majątkiem spółki, organizuje sprzedaż masy upadłości i zaspokaja wierzycieli z sum uzyskanych ze sprzedaży oraz podejmuje wszelkie czynności niezbędne do likwidacji spółki.

W toku postępowania upadłościowego upadły będący osobą fizyczną ma prawo uzyskać informacje od syndyka, uczestniczyć w obradach zgromadzenia wierzycieli i zaskarżać niezgodne z prawem uchwały zgromadzenia, żądać zmiany syndyka oraz dochodzić odszkodowania, jeżeli syndyk nie wykonuje swoich obowiązków prawidłowo.

Również na Łotwie uprawnienia syndyka – powoływanego w drodze swoistego losowania – są dość szerokie. Z chwilą ogłoszenia wszczęcia postępowania upadłościowego dłużnik traci wszelkie prawa przysługujące organom zarządzającym, przewidziane w przepisach, statucie lub umowie spółki dłużnika lub zawartych przez niego umowach, przy czym prawa te przechodzą na syndyka. Syndyk powołuje przedstawiciela dłużnika, który to przedstawiciel jest zobowiązany uczestniczyć w postępowaniu upadłościowym. Co do zasady

na przedstawiciela dłużnika powołuje się jednego z członków (lub większą liczbę członków) organu wykonawczego dłużnika.

Syndykowi przysługują wszystkie prawa organów zarządzających i spoczywają na nim wszystkie obowiązki i wszelka odpowiedzialność tych organów zgodnie z przepisami, ze statutem lub z umową spółki dłużnika lub zawartymi przez niego umowami.

Syndyk może m.in. podjąć decyzję o kontynuowaniu działalności gospodarczej dłużnika w całości lub w części, jeżeli uzna to za uzasadnione ze względów ekonomicznych. Odpowiada on ponadto za odprowadzanie bieżących podatków i może likwidować jednostki zależne dłużnika.

Syndyk dokonuje również czynności związanych z przebiegiem samego postępowania upadłościowego:

- spisuje i weryfikuje wierzytelności wierzycieli oraz podejmuje decyzje dotyczące tych wierzytelności;
- identyfikuje składniki majątku dłużnika i podejmuje działania w celu odzyskania składników majątku dłużnika [uwzględniając zgłaszanie roszczeń odszkodowawczych przeciwko członkom organów zarządzających osoby prawnej i członkom (wspólnikom/akcjonariuszom) spółki kapitałowej z tytułu wyrządzonych przez nich szkód];
- sprzedaje składniki majątku dłużnika i zaspokaja roszczenia wierzycieli w trybie określonym w prawie upadłościowym;
- ocenia transakcje zawarte przed wszczęciem postępowania upadłościowego;
- podejmuje inne działania na potrzeby toczącego się postępowania, np. przekazuje dokumenty dłużnika do archiwum państwowego.

W toku postępowania upadłościowego wobec osoby prawnej syndyk jest odpowiedzialny za prowadzenie ewidencji tego postępowania w systemie.

Po zakończeniu postępowania upadłościowego wobec osoby prawnej syndyk podejmuje wszystkie przewidziane w ustawie działania w celu wykreślenia dłużnika z rejestru publicznego, do którego został on wpisany, np. wykreślenia dłużnika (będącego przedsiębiorcą) z rejestru handlowego.

W perspektywie międzynarodowej ciekawe jest także rozwiązanie polegające na wspólnej liście doradców restrukturyzacyjnych z komornikami sądowymi, znane przykładowo w prawie estońskim. Przewiduje ono swobodny wybór syndyka spośród osób wpisanych na listę.

W przypadku ogłoszenia upadłości dłużnik będący osobą fizyczną traci prawo do zawierania transakcji dotyczących masy upadłości, podczas gdy dłużnik będący osobą prawną traci prawo do zawierania jakichkolwiek transakcji.

Dłużnik niezwłocznie przekazuje sądowi, zarządcy tymczasowemu, syndykowi, radzie wierzycieli i wydziałowi ds. niewypłacalności informacje, których podmioty te potrzebują w związku z prowadzonym postępowaniem upadłościowym zarówno przed ogłoszeniem upadłości, jak i po jej ogłoszeniu, w szczególności informacje dotyczące majątku dłużnika, w tym jego zobowiązań, oraz prowadzonej przez niego działalności gospodarczej lub zawodowej. Od dłużnika wymaga się dostarczenia syndykowi bilansu oraz spisu inwentarza majątku dłużnika, w tym zobowiązań, które odzwierciedlają stan z chwili ogłoszenia upadłości.

Sąd może zażądać od dłużnika złożenia w sądzie oświadczenia pod przysięgą, że dostarczone sądowi informacje dotyczące jego majątku, zadłużenia oraz działalności gospodarczej lub zawodowej są zgodne z prawdą według jego najlepszej wiedzy.

Dłużnik musi zapewnić zarządcy tymczasowemu oraz syndykowi wsparcie w odniesieniu do wykonywanych przez nich obowiązków.

To rozwiązanie jest ciekawe również z tego punktu widzenia, że syndyków i komorników sądowych wiele łączy, a prowadzone przez nich postępowania to przecież swego rodzaju postępowania egzekucyjne – jedne generalne (upadłość), a drugie singularne, w indywidualnej sprawie egzekucyjnej.

Bardziej szczegółowe omówienie można znaleźć w artykule opublikowanym w międzynarodowym kwartalniku „Eurofenix”, wydawanym przez INSOL Europe⁸. Interesujące może być także odwołanie do dorobku INSOL International⁹.

⁸ W tym zakresie autor odsyła także do opracowania napisanego przez niego wspólnie z Mateuszem Kalińskim, zob. P. Kuglarz, M. Kaliński, *Appointment of Trustees: Common issues and international perspectives*, „Eurofenix” 2023, Summer (#92), s. 26–27. Zob. także przypis 7 do niniejszej publikacji.

⁹ Odnośnie do wszystkich prezentowanych krajów zob. przykładowo na temat Belgii: https://insol.azureedge.net/cmsstorage/insol/media/documents_files/glossaries/belgium-glossary.pdf?utm_campaign=1847254_Glossaries%206&utm_medium=email&utm_source=INSOL%20International&dm_i=4WAM,13LCM,2UC89C,56QPA,1

Regulacje europejskie: dyrektywa usługowa i dyrektywa restrukturyzacyjna

W powyższym kontekście istotne znaczenie dla rozważań mają także dwie unijne dyrektywy, a mianowicie dyrektywa usługowa¹⁰ i dyrektywa restrukturyzacyjna¹¹.

W kontekście dyrektywy usługowej najważniejszym aspektem kwestii powoływania syndyków jest ich możliwa kwalifikacja jako podmiotów świadczących usługi profesjonalne, w zestawieniu z funkcją organów postępowań.

Podstawowym aktem prawnym mającym znaczenie dla wykonywania zawodu syndyka i sposobu jego powołania jest dyrektywa usługowa z 2006 r. Nie reguluje ona wprost powoływania syndyka, ale wyznacza ramy normatywne.

Głosy w doktrynie są na ten temat podzielone, jednak w razie przyjęcia, że podmioty te głównie pełnią funkcję organów postępowań, nie stosowałyby się do nich wymagań w zakresie transparentności i innych kryteriów nakładanych przez tę dyrektywę, a zamiast tego pierwszeństwo miałyby postanowienia polskich aktów prawnych, w tym zwłaszcza p.u.

W odniesieniu zaś do dyrektywy restrukturyzacyjnej, określanej także jako dyrektywa drugiej szansy, celowe jest wskazanie na dwa jej motywy, mające znaczenie z punktu widzenia prezentowanych rozważań. Zgodnie z motywem 85 nacisk jest położony na potrzebę ciągłego doskonalenia umiejętności

pozostałe dostępne dla uczestników zalogowanych pod linkiem: https://insol.azureedge.net/cmsstorage/insol/media/document-library/other%20publications/insol_glossaries_cover-october-2025.pdf?utm_campaign=1847254_Glossaries%206&utm_medium=email&utm_source=INSOL%20International&dm_i=4WAM,13LCM,2UC89C,56QPA,1, [dostęp: 6.03.2025]. Choć zestawienie jest datowane na 2024 r., to jednak nie straciło wiele na aktualności.

¹⁰ Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 376 z 27.12.2006 r., s. 36–68).

¹¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości) (Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r.).

i warsztatu doradców restrukturyzacyjnych, wyznaczanych na syndyków w postępowaniach upadłościowych¹².

Z kolei zgodnie z motywem 87 podobna zasada obowiązuje państwa członkowskie w kontekście dbałości o odpowiednie przeszkolenie i poziom kompetencji syndyków. Motyw ten stanowi¹³, że niezbędne jest zapewnienie dbałości o jak najlepsze przygotowanie merytoryczne i – co ma też konotacje z motywem 85 dyrektywy – ciągłe podnoszenie kompetencji doradców restrukturyzacyjnych. Warto także dodać, że powyższe cele wyznaczane przez dyrektywę są dyskutowane w Unii Europejskiej, zwłaszcza w literaturze fachowej, ale też w organizacjach branżowych, w tym w szczególności INSOL Europe.

Dyskutuje się zwłaszcza o potrzebie opracowania kodeksów etycznych jako swoistej gwarancji i swoistego benchmarku dla oceny konkretnych zachowań. Opracowanie takiego kodeksu także w Polsce byłoby pożądane, gdyż ułatwiłoby egzekwowanie odpowiedzialności i zachowań zapewniających realizację najwyższych standardów zawodowych w duchu profesjonalizmu zawodu doradcy restrukturyzacyjnego.

¹² Pełna treść motywu: „[...] w kontekście mechanizmów ściślejszej współpracy pomiędzy sądami a zarządcami w sprawach transgranicznych ustanowionych na mocy rozporządzenia (UE) 2015/848 profesjonalizm wszystkich zaangażowanych podmiotów powinien osiągnąć zbliżony wysoki poziom w całej Unii. Aby osiągnąć te cele, państwa członkowskie powinny zapewnić, aby członkowie organów sądowych i administracyjnych zajmujących się postępowaniami dotyczącymi restrukturyzacji zapobiegawczej, niewypłacalności i umorzenia długów zostali odpowiednio przeszkoleni i dysponowali wiedzą fachową niezbędną do wykonywania swoich obowiązków. Odbycie takich szkoleń i zdobycie wiedzy fachowej mogłyby również mieć miejsce podczas pełnienia funkcji członka organu sądowego lub administracyjnego lub, przed powołaniem do pełnienia takich zadań, podczas wykonywania innych stosownych zadań”.

¹³ Pełna treść: „Państwa członkowskie powinny również zapewnić, aby osoby zawodowo zajmujące się restrukturyzacją, upadłością i umorzeniem długów powoływani przez organy sądowe lub administracyjne (zwane dalej «nadzorcami») były: odpowiednio przeszkolone; powoływane w przejrzysty sposób z należyтым uwzględnieniem potrzeby zapewnienia skuteczności postępowania; podlegały nadzorowi w ramach wykonywania swoich zadań; oraz wykonywały swoje zadania w uczciwy sposób. Ważne jest, aby nadzorcy przestrzegali standardów przewidzianych w związku z takimi zadaniami, takich jak uzyskanie ubezpieczenia od odpowiedzialności zawodowej. Odbycie odpowiednich szkoleń oraz zdobycie kwalifikacji i wiedzy fachowej przez nadzorców mogłyby również mieć miejsce podczas wykonywania ich zawodu. Państwa członkowskie nie powinny mieć obowiązku same zapewniać potrzebnych szkoleń, lecz mogłyby one być zapewniane na przykład przez stowarzyszenia zawodowe lub inne organizacje. Zakresem niniejszej dyrektywy należy objąć także zarządców zdefiniowanych w rozporządzeniu (UE) 2015/848”.

Podsumowanie

Podsumowując, autor pragnie się odnieść do przedmiotowego zagadnienia poprzez przypomnienie refleksji z Kongresu INSO 2022, organizowanego przez INSO – Sekcję Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego Instytutu Allerhanda. Po kongresie tym powstał artykuł, który został opublikowany na łamach dziennika „Rzeczpospolita”¹⁴.

Zagadnienie sposobu powołania, odwołania, wynagradzania syndyka było, jest i zapewne pozostanie jednym z najbardziej interesujących dla opinii publicznej i ważnych dla uczestników postępowań upadłościowych. Nie inaczej było w trakcie XIV Kongresu Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego INSO 2022, zorganizowanego przez Sekcję INSO Instytutu Allerhanda. Kongres odbył się w Warszawie 18 listopada 2022 r. w Ministerstwie Rozwoju i Technologii i zgromadził ok. 200 uczestników, a prezentowane postulaty były także przywoływane ponownie w czasie wydarzeń branżowych, co pokazuje, że temat jest aktualny.

Publikacje o działalności kilku syndyków wywołały zapal reformatorski i skłoniły do formułowania postulatów reformy dotychczasowego systemu powoływania syndyków masy upadłości. Kongres INSO 2022, a także późniejsze wydarzenia – w tym Kongres INSO 2024 – potwierdziły, jak istotny to problem w praktyce i sądów, i doradców restrukturyzacyjnych. Z krótkiej ankiety przeprowadzonej w czasie kongresu z 2022 r. wynika, że wszyscy uczestnicy uznali potrzebę zmian, a jednocześnie zwolenników losowania było poniżej 2%.

Uczestnicy Kongresu z 2022 r., jak również późniejszych kongresów INSO oraz innych konferencji byli zgodni, i to zarówno sędziowie, jak i syndycy, przedstawiciele wierzycieli, że większą rolę w powoływaniu – a nie tylko zmianie – syndyka w postępowaniu upadłościowym powinni odgrywać wierzyciele. Spośród różnych wariantów tej partycypacji rozważano powoływanie osoby wskazanej we wniosku przez wierzyciela, powoływanie przez zgromadzenie wierzycieli lub możliwość wiążącego wskazania osoby, która

¹⁴ P. Kuglarz, M. Kaliński, *Czy maszyna zastąpi człowieka? Refleksje o powoływaniu syndyka*, „Rzeczpospolita” z 27.12.2022. Konkluzje zaproponowane jako podsumowanie niniejszego opracowania zaczerpnięto z tego artykułu, gdyż nie stracił on na aktualności.

zostanie powołana na syndyka przez sąd. Nie bez znaczenia są także uprawnienia rady wierzycieli.

Należy jednak w jej kontekście wyróżnić dwie kategorie: transparentność i profesjonalizację. Kategorie te należy odpowiednio wyważyć. Generalnie bowiem system losowania istotnie prowadzi do transparentności, natomiast może też nie uwzględniać wszystkich wymogów profesjonalizacji, co tym bardziej utrudni wdrożenie z uwagi na kwestie wprowadzania systemu Krajowy Rejestr Zadłużonych.

Podobnie jak inne rejestry elektroniczne, jak choćby Krajowy Rejestr Sądowy lub Elektroniczne Księgi Wieczyste, wymaga on odpowiedniego czasu do uzyskania pełnej funkcjonalności i sprawności. Kwestia profesjonalizacji wiąże się z kolei z zaufaniem. Jeżeli bowiem pokładamy w sądzie zaufanie do profesjonalnej i transparentnej, uczciwej procedury upadłościowej, to tym bardziej powinniśmy obdarzyć sąd zaufaniem w kwestii wyboru syndyka. Więcej uprawnień powinno się przyznać wierzycielom, których pieniądze są przedmiotem postępowania. Jest psychologicznie uzasadnione, że wierzyciele – chcący odzyskać swoje środki – będą podejmowali najlepsze decyzje, zatem to ich udział powinien być zwiększony.

Gdyby losowanie było zawsze najlepsze, to problem wydawałby się pozorny, gdyż również przy innych kategoriach spraw mogłoby ono mieć szerokie zastosowanie, a system sądownictwa wydawałby się wręcz zbędny. Wystarczyłyby odpowiednie algorytmy i systemy. Rozwiązaniem zwiększającym efektywność byłoby niewątpliwie przeniesienie spraw dotyczących upadłości przedsiębiorców na szczebel sądów okręgowych, co od lat jest postulowane w środowisku i co także padło w czasie dyskusji na Kongresie INSO 2022.

Zasadny jest postulat powołania rzecznika praw wierzycieli. Instytucja taka istnieje i funkcjonuje od wielu lat w prawie austriackim. Głównym jej celem jest ochrona wierzycieli w postępowaniach upadłościowych. Rzecznicy biorą w nich aktywny udział, działając zwłaszcza w imieniu małych i średnich wierzycieli. W szczególności składają wnioski o upadłość, wnoszą zażalenia, zgłaszają wierzycielności, nie uznają zgłoszonych wierzycielności i prowadzą postępowania sprawdzające.

Podczas reformy prawa upadłościowego i wprowadzenia prawa restrukturyzacyjnego w 2016 r. zgłoszony został taki postulat. Przygotowana została nawet koncepcja ustawy. Niestety prace zostały przerwane. Podczas analizy

koniecznych zmian w prawie insolwencyjnym warto do tego wrócić. Natomiast postulat powołania osobnego rzecznika zarówno wierzycieli, jak i dłużników wynika chyba z nieporozumienia z powodów wskazanych poniżej.

Taki organ już istnieje i jest nim po prostu sąd upadłościowy, który wyważa interes wszystkich stron postępowania, głównie dłużników i wierzycieli. Jeżeli ktoś uznaje, że sądy nie spełniają swojej funkcji, to powinien podjąć wysiłek analizy ich pracy i zaproponować zmiany, które poprawią ich efektywność i transparentność.

Generalnie powoływanie syndyków to na tyle poważna kwestia, że powinna być przedmiotem szczegółowych analiz, opierających się na badaniach porównawczych funkcjonowania instytucji syndyka w różnych systemach prawnych, zwłaszcza w kontekście implementacji dyrektywy drugiej szansy. Celowe jest także zadbanie o obowiązek kształcenia ustawicznego doradców restrukturyzacyjnych, o czym także stanowi dyrektywa. Dodatkowo warto rozważyć stworzenie kodeksu etycznego dla doradców restrukturyzacyjnych, który mógłby stanowić wyznacznik pożądaných i promowanych działań. Doskonałą okazją do tego mogą być prace nad kolejną dyrektywą harmonizującą prawo upadłościowe¹⁵.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1007 z późn. zm.).

¹⁵ Mowa tutaj o propozycji dyrektywy harmonizującej niektóre aspekty prawa upadłościowego, opublikowanej na stronach Komisji Europejskiej 7 grudnia 2022 r. W toku procesu legislacyjnego tej propozycji dyrektywy 49 podmiotów z UE przedstawiło swoje stanowiska, a autor niniejszego opracowania miał przyjemność pracy nad dwoma z takich stanowisk. Tekst propozycji dyrektywy [online:] <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9257-2025-INIT/pl/pdf>, [dostęp: 23.10.2025].

- Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. UE L 376 z 27.12.2006 r., s. 36–68).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości) (Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r., s. 18–55).

Literatura

- Glossary of Terms – BELGIUM, [online:] https://insol.azureedge.net/cmsstorage/insol/media/documents_files/glossaries/belgium-glossary.pdf?utm_campaign=1847254_Glossaries%206&utm_medium=email&utm_source=INSOL%20International&dm_i=4WAM,13LCM,2UC89C,56QPA,1, [dostęp: 6.03.2025].
- Kuglarz P., Kaliński M., *Appointment of Trustees: Common issues and international perspectives*, „Eurofenix” 2023, Summer (#92), s. 26–27.
- Kuglarz P., Kaliński M., *Czy maszyna zastąpi człowieka? Refleksje o powoływaniu syndyka*, „Rzeczpospolita” 27.12.2022.
- Propozycja dyrektywy harmonizującej niektóre aspekty prawa upadłościowego, opublikowana na stronach Komisji Europejskiej 7 grudnia 2022 r., [online:] <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9257-2025-INIT/pl/pdf>, [dostęp: 23.10.2025].
- Vallender H., Kuglarz P., *Die Umsetzung der EU-Restrukturierungsrichtlinie in Deutschland und Polen – ein deutsch-polnischer Vergleich*, „Neue Zeitschrift für Insolvenz- und Sanierungsrecht” 2023, h. 6, s. 199–201.

Wyłączenie syndyka w postępowaniu upadłościowym

STRESZCZENIE

Przedmiot rozdziału stanowią wybrane zagadnienia dotyczące wyłączenia syndyka w postępowaniu upadłościowym. W opracowaniu omówiono szczególną pozycję prawną syndyka jako organu pełniącego funkcję pomocniczą w wymiarze sprawiedliwości, mającego uprawnienia do władczego kształtowania sytuacji prawnej uczestników postępowań insolwencyjnych. Zwrócono uwagę na przesłanki wyłączenia syndyka uregulowane w art. 157a Prawa upadłościowego, omawiając jego praktyczne znaczenie i luki w przepisie mogące prowadzić do nadużyć, zwłaszcza w kontekście stale powiększanych przez ustawodawcę uprawnień syndyka. Zaproponowano rozszerzenie katalogu z art. 157a Prawa upadłościowego oraz wprowadzenie regulacji na wzór art. 49 k.p.c.

Słowa kluczowe: syndyk, postępowanie upadłościowe, organy postępowania upadłościowego, wyłączenie syndyka, uprawnienia syndyka

SUMMARY

The Chapter discusses the special legal position of the receiver as a body performing an auxiliary function in the justice system, having the authority to imperiously shape the legal situation of participants in insolvency proceedings. Attention is drawn to the prerequisites for the exclusion of a receiver regulated in Article 157a of the Bankruptcy Law, discussing its practical meaning and gaps in the provision, which may lead to abuse, especially in the context of the powers of the receiver, which are constantly increased by the legislator. It has been proposed to extend the catalogue of Article 157a of the Bankruptcy Law and to introduce regulations on the model of Article 49 of the Civil Procedure Code.

Keywords: insolvency practitioners, bankruptcy proceedings, bankruptcy proceedings, exclusion of the insolvency practitioners, powers of the insolvency practitioner

Wstęp

Instytucja wyłączenia organu od udziału w postępowaniu stanowi jeden z kluczowych elementów gwarantujących uczestnikom obrotu sądowego prawo do rzetelnego i sprawiedliwego rozpoznania ich sprawy. Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie podkreślał, że ustanowienie krajowych procedur zapewniających bezstronność odbywa się nie tylko poprzez „zapewnienie braku rzeczywistej stronniczości” (*ensuring impartiality*)¹, ale także poprzez „usunięcie wszelkich pozorów stronniczości” (*removing any appearance of partiality*)² w celu „promowania zaufania, jakie sądy w społeczeństwie demokratycznym muszą budzić”³.

Nie ulega przy tym wątpliwości, że ocena bezstronności powinna się odnosić do wszystkich podmiotów zaangażowanych w prowadzenie i rozstrzyganie postępowania, a nawet jego administracyjną obsługę. Uregulowania odnoszące się do wyłączenia od udziału w postępowaniu dotyczą zatem nie tylko sędziego rozpoznającego sprawę, ale także (w ustawodawstwie polskim w odniesieniu do postępowań cywilnych zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁴) – referendarza sądowego, ławnika oraz innych organów sądowych i prokuratora. Z uwagi na to, że syndyk nie jest sądowym organem postępowania, a jego rola wykracza daleko poza typowe czynności organów w postępowaniu sądowym, konieczne było odrębne uregulowanie przesłanek jego wyłączenia od udziału w postępowaniu. Niniejsze opracowanie ma na celu analizę obowiązujących uregulowań i ocenę sposobu ich działania w praktyce, a także zaproponowanie rozwiązań służących eliminacji stwierdzonych luk w funkcjonowaniu instytucji wyłączenia syndyka od udziału w postępowaniu upadłościowym.

¹ Sprawa *Micallef v. Malta*, wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 15 października 2009 r., skarga nr 1056/06, Legalis nr 130247.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm., dalej: k.p.c.

Pozycja prawna syndyka i przesłanki jego wyłączenia od udziału w postępowaniu

Syndyk ma wyjątkowy status wśród pozasądowych organów pełniących funkcje w postępowaniach sądowych w polskim porządku prawnym. Zdefiniowanie tego statusu od lat wzbudza liczne kontrowersje wśród przedstawicieli zarówno nauki, jak i praktyki. W doktrynie zwraca się uwagę na szczególną rolę syndyka w postępowaniu upadłościowym, w tym także uprawnienie do „władczego kształtowania sytuacji obywateli” i pełnienie funkcji pomocniczego organu wymiaru sprawiedliwości⁵. Należy mieć na uwadze charakterystyczne tylko dla niego uprawnienia i pozycję:

Syndyk jest jednak nie tylko organem przez sąd ustanowionym, lecz także zastępcą wszystkich osób interesowanych, w szczególności upadłego, któremu odjęty jest zarząd i prawo rozporządzania majątkiem, ponadto syndyk ma bronić interesów ogółu wierzycieli wobec interesów poszczególnych wierzycieli i innych osób interesowanych⁶.

Wyłączenie syndyka od udziału w postępowaniu zostało uregulowane w art. 157a ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe⁷. W przepisie tym przewidziano zakaz pełnienia funkcji syndyka wyłącznie w enumeratywnie wymienionych sytuacjach. Wprowadzenie wskazanej regulacji rozstrzygnęło spór dotyczący możliwości zastosowania art. 48 i art. 49 k.p.c., odnoszących się do instytucji wyłączenia sędziego, tym samym przesądziło, że na gruncie prawa upadłościowego możliwe jest wyłączenie syndyka jedynie w przypadkach wymienionych w art. 157a ust. 1 p.u.⁸

⁵ J. Jamiołkowski, *Status publicznoprawny syndyka masy upadłości*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2023, nr 2–3.

⁶ M. Allerhand, *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowem. Komentarz*, Warszawa 1937, s. 405.

⁷ Dz.U. z 2024 r. poz. 794, dalej: p.u.

⁸ Tak S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 8, Warszawa 2011, s. 604. Odmiennie F. Zedler, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2010, s. 390, który dopuszcza odpowiednie stosowanie przepisów k.p.c. dotyczących wyłączenia „innych organów sądowych” oraz wyłączenia syndyka w przypadku zaistnienia okoliczności tego rodzaju, że mogłyby one wywołać uzasadnione wątpliwości co do bezstronności tego organu.

Na syndyka nie może być zatem wyznaczona osoba fizyczna lub spółka handlowa, która jest wierzycielem lub dłużnikiem upadłego⁹. Należy przyjąć, że do wyłączenia zakazu określonego w tym przypadku dochodzi w razie spłaty nie tylko wierzytelności głównej, ale także odsetkowej, kosztów procesu oraz rekompensaty odzyskiwania należności w transakcjach handlowych lub innego zaspokojenia interesu wierzyciela mającego skutki tożsame ze spełnieniem świadczenia. Odnotować przy tym trzeba trafne stanowisko Rafała Adamusa, że zakaz ten obejmuje także osoby, które pełniły poprzednio funkcję syndyka w postępowaniu upadłościowym dotyczącym tego samego dłużnika i którym sąd upadłościowy przyznał wynagrodzenie, które nie zostało w pełni wypłacone¹⁰. W praktyce niektórych sądów upadłościowych zaobserwować można natomiast nieprawidłową, zawężającą interpretację art. 157a ust. 1 p.u. i wyznaczanie na syndyka osoby, która pełniła poprzednio funkcję syndyka w postępowaniu upadłościowym dotyczącym tego samego dłużnika i której sąd upadłościowy przyznał wynagrodzenie, które nie zostało w pełni wypłacone, a która zrzekła się wynagrodzenia¹¹.

Kolejna grupa wyłączeń obejmuje sytuacje, w których kandydat na syndyka powiązany jest osobiście z upadłym lub wierzycielem. Kategoria ta dotyczy zatem małżonka, wstępnych, zstępnych, rodzeństwa, powinowatych w tej samej linii czy tym samym stopniu, osoby pozostającej w stosunku przysposobienia lub małżonka tej osoby albo osoby pozostającej z upadłym w faktycznym związku czy prowadzącej z nim wspólnie gospodarstwo domowe.

Następna kategoria wyłączeń odnosi się do powiązań ekonomicznych lub prawnych z syndykiem i obejmuje osobę, która jest lub była zatrudniona przez upadłego na podstawie stosunku pracy albo wykonywała pracę lub świadczyła

⁹ W literaturze podkreśla się, że chodzi o dług prawny, a nie ekonomiczny, oraz że bez znaczenia jest tytuł prawny wierzytelności bądź długu, por. R. Adamus, *Problem dopuszczalności zrzeczenia się wynagrodzenia syndyka w kontekście wymogów z art. 157a ust. 1 Prawa upadłościowego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2020, nr 2, s. 7. Należy przyjąć, że w zakres pojęcia wchodzi także zobowiązania naturalne oraz zobowiązania o charakterze niematerialnym. Rozliczenie eliminuje przeszkodę – tak P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2022, art. 157a, Legalis.

¹⁰ R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2021, s. 607–610.

¹¹ Ibidem. Z szeroką argumentacją odnoszącą się do prawnej niedopuszczalności zrzeczenia się przez syndyka wynagrodzenia w celu utraty statusu wierzyciela w rozumieniu art. 157a ust. 1.

usługi na rzecz upadłego na podstawie innego stosunku prawnego; jest lub była członkiem organu, prokurentem lub pełnomocnikiem upadłego albo jest lub w okresie dwóch lat przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości była wspólnikiem albo akcjonariuszem posiadającym udziały albo akcje w wysokości wyższej niż 5% kapitału zakładowego dłużnika lub wierzyciela¹², a w przypadku prostej spółki akcyjnej – wyższej niż 5% akcji tej spółki; jest lub była spółką powiązaną z upadłym lub jest lub była członkiem organu, prokurentem lub pełnomocnikiem takiej spółki albo jest lub w okresie dwóch lat przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości była wspólnikiem albo akcjonariuszem posiadającym udziały albo akcje w wysokości wyższej niż 5% kapitału zakładowego spółki powiązanej z dłużnikiem, a w przypadku prostej spółki akcyjnej – wyższej niż 5% akcji tej spółki.

Ostatnia grupa podmiotów objętych zakazem obejmuje osoby, które pełniły funkcję nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym prowadzonym wcześniej wobec upadłego.

Stosowanie przepisu art. 157a p.u. w praktyce

Ustawa nie reguluje sposobu postępowania w przypadku uzyskania przez sąd informacji, że na syndyka została wyznaczona osoba, wobec której zaktualizował się zakaz określony w art. 157a ust. 1 p.u., np. na skutek złożenia przez syndyka oświadczenia wymienionego w art. 157a ust. 4 p.u.

Możliwe jest przyjęcie stanowiska, że w takim przypadku sąd upadłościowy nie wydaje postanowienia o wyłączeniu syndyka od rozpoznania sprawy, lecz gdy powźmie wiadomość o wystąpieniu przesłanek określonych w omawianym przepisie, powinien zmienić postanowienie o wyznaczeniu syndyka na podstawie art. 381 p.u. w związku z art. 359 § 1 k.p.c. i w jego miejsce powołać innego doradcę restrukturyzacyjnego. Za przyjęciem tej interpretacji przemawia analiza art. 170 p.u., regulującego odwołanie syndyka. Należy bowiem zwrócić uwagę, że przepis art. 170 p.u. dotyczący odwołania

¹² W literaturze wskazuje się, że przepis ten obejmuje wierzycieli w rozumieniu art. 189 p.u. – tak W. Gewalt, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. 2, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021, art. 157a, s. 509.

syndyka ma zastosowanie w przypadku niezłożenia oświadczenia, o którym mowa w art. 157a ust. 4 p.u., i nie uwzględnia w zakresie normowania innych przesłanek, o których mowa w art. 157a p.u.

Nie jest również wykluczone odpowiednie zastosowanie procedury, o której mowa w art. 52 k.p.c., tj. wydanie postanowienia o wyłączeniu syndyka od udziału w danej sprawie i ewentualne zniesienie postępowania w zakresie czynności dokonanych z udziałem tego syndyka, chyba że były to czynności niecierpiące zwłoki. Przeciwno takiemu sposobowi procedowania przemawia jednak cel wprowadzenia regulacji określonej w art. 157a p.u. – odrębne uregulowanie instytucji wyłączenia syndyka od udziału w sprawie i przyjęcie, że do wyłączenia syndyka mają zastosowanie wyłącznie przepisy prawa upadłościowego.

Kolejny sposób rozstrzygnięcia omawianej kwestii polega na odpowiednim zastosowaniu przepisu art. 207a p.u., przewidującego wydanie przez sąd postanowienia o zmianie syndyka na skutek uchwały rady wierzycieli podjętej w pełnym składzie, za którą to uchwałą głosowało co najmniej czterech członków, albo na skutek uchwały rady wierzycieli podjętej zgodnie z wnioskiem.

W literaturze wskazuje się, że jeżeli przeszkody od objęcia stanowiska syndyka ujawnią się po wyznaczeniu danej osoby, sąd powinien odwołać syndyka, stosując art. 170 ust. 1 p.u.¹³

Z powyższej analizy wynika, że niewątpliwie istnieje luka w prawie, która wymaga zastosowania analogii. W myśl zasady, że analogii najpierw należy poszukiwać wśród przepisów regulujących dane postępowanie, wydaje się, że zastosowanie powinien znaleźć w tym przypadku art. 170 ust. 1 p.u., jednak niestosowany wprost, jak podkreśla Feliks Zedler, gdyż nie można uznać, by syndyk, objęty zakresem normowania art. 157a p.u., naruszył przepisy prawa, lecz przez analogię.

Jak już wyjaśniono, w obecnym stanie prawnym w art. 157a p.u. przewidziano zakaz pełnienia funkcji syndyka wyłącznie w enumeratywnie wymienionych sytuacjach, nie uwzględniając możliwych innych okoliczności uzasadniających powzięcie obiektywnych wątpliwości co do braku bezstronności doradcy restrukturyzacyjnego pełniącego funkcję pozasądowego organu postępowania. Brak stosownych regulacji w tym zakresie może

¹³ F. Zedler, op. cit., art. 157a.

stwarzać pole do nadużyć i nieprawidłowości w postępowaniach, w szczególności w powiązaniu z coraz większymi uprawnieniami syndyków, np. w odniesieniu do wyboru sposobu likwidacji majątku dłużnika, w niektórych przypadkach bez konieczności zawiadomienia wierzycieli i sądu.

W praktyce zaobserwować można zatem działania syndyków polegające na nawiązywaniu współpracy z osobami, które są powiązane osobowo lub kapitałowo z uczestnikami postępowań insolwencyjnych, a jednocześnie, z uwagi na dalszy stopień pokrewieństwa, powinowactwa lub innych powiązań, nie są objęte zakazami mieszczącymi się w zakresie normowania art. 157a p.u. Powszechnie stało się także zjawisko zlecenia obsługi administracyjnej lub prawnej spółkom, w których udziały posiadają lub funkcje członków zarządu pełnią osoby spokrewnione z syndykiem w dalszej linii lub w dalszym stopniu niż objęty dyspozycją przepisu art. 157a p.u. W obecnym stanie prawnym brak jest także podstaw do odmowy wyznaczenia na syndyka spółki, w której skład zarządu wchodzi osoba pełniąca uprzednio funkcję nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym prowadzonym wcześniej wobec upadłego. Kolejnym, istotnym zagadnieniem jest również poruszana przez uczestników postępowania upadłościowego praktyka sporządzania opinii prawnych lub innego współdziałania z podmiotem, wobec którego następnie ogłoszono upadłość.

Bez przesadzania w tym miejscu o dopuszczalności omówionych praktyk wskazać należy, że nie ma przepisu, który wprost nakładałby na doradcę restrukturyzacyjnego, po wyznaczeniu go na syndyka, obowiązek poinformowania sędziego-komisarza o omówionej powyżej aktywności – czy to mającej miejsce przed wszczęciem postępowania upadłościowego, czy już po jego wszczęciu. Jednocześnie sytuacje te częstokroć powodują, że w odbiorze społecznym syndyk postrzegany jest jako podmiot powiązany z określonym wierzycielem lub naruszający obowiązek minimalizacji kosztów postępowania. Obowiązujące przepisy postępowania upadłościowego nie spełniają zatem wymaganego przez Europejski Trybunał Praw Człowieka standardu zapewnienia regulacji pozwalającej na zbadanie takich przypadków przez niezawisły sąd w celu „usunięcia wszelkich pozorów stronniczości”.

Ubocznie zaznaczyć trzeba, że omawianych problemów nie rozwiązuje art. 170 ust. 1 p.u. Stanowi on, że w przypadku rażącego uchybienia lub braku poprawy w wykonywaniu przez syndyka swoich obowiązków – mimo

nałożonej grzywny lub w przypadku niewykonania obowiązków, o których mowa w art. 156 ust. 4 p.u. lub art. 157a ust. 4 p.u., i mimo wezwania do ich spełnienia w terminie tygodnia – sąd odwołuje syndyka. Przepis ten dotyczy już stwierdzonych uchybień i pełni funkcję represyjną i dyscyplinującą, a nie prewencyjną.

Wyłączenie syndyka od udziału w postępowaniu – postulaty *de lege ferenda*

Zachodzi uzasadniona potrzeba wprowadzenia zmian legislacyjnych w art. 157a p.u. poprzez wprowadzenie zakazu ustanowienia syndykiem masy upadłości przez sąd upadłościowy spółki, w której skład zarządu wchodzi osoba pełniąca uprzednio funkcję nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym prowadzonym wcześniej wobec upadłego. Wskazać bowiem należy, że w obecnym stanie prawnym w art. 157a pkt 5 p.u. przewidziano zakaz pełnienia funkcji syndyka wyłącznie w sytuacji, gdy osoba fizyczna lub spółka handlowa pełniła funkcję nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym prowadzonym wcześniej wobec upadłego. Takie rozwiązanie ma charakter systemowy i służy eliminacji stanów faktycznych, w których nadzorca lub zarządca mógłby celowo zmierzać do zniweczenia postępowania restrukturyzacyjnego i ogłoszenia upadłości po to, by objąć w nim funkcję syndyka.

Wydaje się, że analogiczna sytuacja zachodzi, jeżeli funkcję syndyka masy upadłości obejmuje spółka handlowa, której członkiem zarządu jest osoba pełniąca uprzednio funkcję nadzorcy lub zarządcy tożsamej masy sanacyjnej. Brak stosownych regulacji w tym zakresie może prowadzić do nadużyć i nieprawidłowości w postępowaniach restrukturyzacyjnych.

Wskazane zatem byłoby także znowelizowanie art. 157a p.u. poprzez rozszerzenie okoliczności umożliwiających wyłączenie danego doradcy restrukturyzacyjnego od prowadzenia postępowania upadłościowego, m.in. w przypadkach analogicznych do związanych z instytucją *iudex suspectus*, i w tym kontekście dokonanie ponownej oceny roli doradców restrukturyzacyjnych w systemie prawa w świetle przepisu art. 6 Europejskiej konwencji praw człowieka

i podstawowych wolności, a przede wszystkim zagwarantowanie uczestnikom postępowań insolwencyjnych możliwości prowadzenia ich sprawy przez organ rzetelny, bezstronny i niezależny od powiązań z grupami interesów.

Należy mieć na uwadze okoliczność, że osobom posiadającym licencję doradcy restrukturyzacyjnego w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych powierza się niejednokrotnie wielomilionowe majątki niewypłacalnych podmiotów. Zarówno dłużnicy, jak i wierzyciele powinni mieć przeświadczenie, że o ich interesy pozasądowy organ postępowania insolwencyjnego będzie dbał z najwyższą rzetelnością i uczciwością. Podkreślić należy, że jest to podstawowa i niekwestionowana reguła, obowiązująca w polskim systemie prawnym od czasu uchwalenia rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe¹⁴. Na gruncie tego rozporządzenia wyrażono pogląd, że na syndyka powinna zostać wyznaczona „osoba nieskazitelna, na której można polegać”, oraz że „przy ustanowieniu syndyka należy baczyć na to, by nie była nim osoba, co do której zachodzi obawa, że będzie prowadziła zarząd na korzyść upadłego, a na niekorzyść wierzycieli lub też na niekorzyść upadłego [...]”¹⁵.

Jako przykład posłużyć może ustawodawstwo francuskie, w którym wprost określono, że zarządcy i syndycy wykonują swoje obowiązki z godnością, niezależnością, uczciwością, humanitaryzmem, lojalnością i koleżeństwem, zgodnie z przysięgą. Nawet poza swoją praktyką zawodową zarządcy i syndycy muszą się powstrzymać od wszelkich naruszeń przepisów ustawowych i wykonawczych oraz wszelkich działań sprzecznych z wyżej wymienionymi zasadami i mogących spowodować uszczerbek dla godności ich zawodu. Każdy zarządca lub syndyk, zgodnie z przysięgą złożoną przed sądem apelacyjnym, przestrzega etyki swojego zawodu. Niezależność zarządcy i syndyka oceniana jest obiektywnie i subiektywnie. Charakteryzuje się obiektywnym wykonywaniem władzy i uprawnień przyznanych im przez prawo. Niezależność ta gwarantuje, że ich misja jest realizowana bezstronnie, bez konfliktu interesów i bez wpływów związanych z powiązaniem osobistymi, finansowymi lub zawodowymi¹⁶. Ponadto w ustawodawstwie francuskim wskazano

¹⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 z późn. zm..

¹⁵ M. Allerhand, op. cit., s. 402–403.

¹⁶ Por. art. 110. 1 Arrêté du 18 juillet 2018 portant approbation des règles professionnelles établies par le Conseil national des administrateurs judiciaires et des mandataires

także, że zarządca lub syndyk nie może się angażować w działania, które mogą wpłynąć na jego niezależność, godność lub charakter praktyki zawodowej jako wykonywanej na własny rachunek (jako wolnego zawodu)¹⁷.

Zgodnie z omawianymi uregulowaniami prawa francuskiego w celu zachowania całkowitej obiektywności i całkowitej swobody uznania zarządca lub syndyk odmawia jakiegokolwiek działalności na rzecz lub na korzyść przedsiębiorstwa, w którym posiada, bezpośrednio lub pośrednio, interesy gospodarcze i/lub finansowe. Należy przy tym podkreślić, że zarządca lub syndyk odmawia jakiegokolwiek działalności, która mogłaby go postawić w konflikcie interesów lub naruszyć jego niezależność lub bezstronność. Ograniczenie to nie ma zastosowania do udziałów w spółce nabytych na giełdzie przez zarządcę i syndyka, jeżeli nie pociąga to za sobą bezpośredniej lub pośredniej kontroli w tej spółce. Wyraźnie podkreślono także, że konflikt interesów ocenia się w odniesieniu do każdej osoby, której dotyczy działalność lub sprawowanie funkcji, a także w odniesieniu do osób wchodzących w skład struktury organizacyjnej, w ramach której wykonuje ona działalność zawodową. Jeżeli w trakcie działalności taki konflikt wystąpi, osoba ta ma obowiązek niezwłocznie poinformować sąd, który ją wyznaczył, prokuraturę oraz, w odpowiednich przypadkach, osoby, które wyznaczyły ją polubownie, i składa wniosek o niezwłoczne jej zwolnienie z funkcji¹⁸.

Analogiczne, chociaż mniej rozbudowane unormowania zawiera niemieckie prawo o niewypłacalności, w którym w § 56 wskazano, że na syndyka może zostać wyznaczona, oprócz zarządcy masy upadłości, osoba fizyczna odpowiednia w danym przypadku, w szczególności dysponująca wiedzą na temat działalności gospodarczej i niezależna od wierzycieli i dłużnika¹⁹.

Zasadne byłoby zatem wprowadzenie regulacji zobowiązującej syndyka do poinformowania sędziego-komisarza o wszelkich sytuacjach odnoszących się do niego i podmiotów, z którymi współpracuje lub współpracował, mogących wytworzyć w opinii publicznej jakiegokolwiek „pozory stronniczości”.

judiciaires, [online:] <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000037245277>, [dostęp: 30.10.2024].

¹⁷ Ibidem, art. 211.1.

¹⁸ Ibidem, art. 211.4.

¹⁹ § 56 Gesetz über das Insolvenzverfahren (Insolvenzordnung – InsO) vom 5. Oktober 1994, [online:] https://www.gesetze-im-internet.de/inso/___56.html, [dostęp: 30.10.2024].

Możliwość złożenia wniosku opartego na takiej podstawie powinna zostać zagwarantowana także stronom postępowania upadłościowego, z jednoczesnym nałożeniem na nie obowiązku uprawdopodobnienia przyczyn wyłączenia. W celu uniknięcia paraliżu postępowania można by rozważyć zezwolenie syndykowi na podejmowanie czynności niecierpiących zwłoki, a za zgodą sędziego-komisarza także innych, ściśle określonych czynności w postępowaniu.

Zakończenie

Instytucja wyłączenia syndyka od udziału w postępowaniu stanowi jeden z kluczowych elementów gwarantujących uczestnikom postępowań upadłościowych prawo do rzetelnego i sprawiedliwego postępowania. Krajowe procedury zawierają szereg luk, które w niektórych przypadkach mogą prowadzić do iluzoryczności tej instytucji. W szczególności brak jest uregulowanej procedury pozwalającej na prewencyjną sądową kontrolę „wszelkich pozorów stronniczości”, o której to kontroli mowa w judykatach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wprowadzenie postulowanych zmian systemowych pozwoliłoby na wypełnienie przez polskiego ustawodawcę standardów rzetelnego procesu, o których mowa w art. 6 Europejskiej konwencji praw człowieka i podstawowych wolności.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 z późn. zm.).

Arrêté du 18 juillet 2018 portant approbation des règles professionnelles établies par le Conseil national des administrateurs judiciaires et des mandataires judiciaires, [online:] <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000037245277>, [dostęp: 30.10.2024].

Gesetz über das Insolvenzverfahren (Insolvenzordnung – InsO) vom 5. Oktober 1994, [online:] https://www.gesetze-im-internet.de/insol/___56.html, [dostęp: 30.10.2024].

Literatura

Adamus R., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2021.

Adamus R., *Problem dopuszczalności zrzeczenia się wynagrodzenia syndyka w kontekście wymogów z art. 157a ust. 1 Prawa upadłościowego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2020, nr 2, s. 7–11.

Allerhand M., *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowem. Komentarz*, Warszawa 1937.

Gurgul S., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 8, Warszawa 2011.

Jakubecki A., Zedler F., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2010.

Jamiołkowski J., *Status publicznoprawny syndyka masy upadłości*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2023, nr 2–3, s. 5–61.

Prawo upadłościowe. Komentarz, wyd. 2, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021.

Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, wyd. 7, Warszawa 2022.

Orzecznictwo

Sprawa Micallef v. Malta, wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 15 października 2009 r., skarga nr 1056/06, Legalis nr 130247.

Kilka uwag o efektywności zawierania układu w postępowaniu upadłościowym w kontekście projektu wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023

Zastosowanie ekonomicznej analizy prawa, teorii gier i symulacji do badania instytucji prawa o niewypłacalności

STRESZCZENIE

W rozdziale przeanalizowano efektywność zawierania układu w postępowaniu upadłościowym w kontekście projektu implementacji dyrektywy 2019/1023. Autor ocenia projektowane zmiany art. 119 ust. 3–5 Prawa restrukturyzacyjnego, wskazując, że wprowadzenie obowiązku pełnego zaspokojenia wierzycieli sprzeciwiających się układowi (art. 119 ust. 4) jest zbyt rygorystyczne i może obniżyć skuteczność procesu restrukturyzacji. W analizie wykorzystano takie metody badawcze jak ekonomiczna analiza prawa, teoria gier i symulacje losowe, które pozwalają na szczegółową ocenę skuteczności regulacji prawnych i ich wpływu na praktykę. Autor proponuje złagodzenie przepisów, ograniczające się do zasady równego traktowania wierzycieli zgodnie z art. 11 ust. 1 lit. c) dyrektywy, co pozwoliłoby zachować równowagę między interesami wierzycieli a możliwościami dłużnika.

Słowa kluczowe: prawo upadłościowe, restrukturyzacja, ekonomiczna analiza prawa, teoria gier, symulacje losowe, efektywność regulacji, dyrektywa 2019/1023

SUMMARY

The Chapter examines the effectiveness of concluding arrangements in bankruptcy proceedings in the context of the draft implementation of Directive (EU) 2019/1023. The author critically assesses the proposed amendments to Article 119(3)–(5) of the Restructuring Law, emphasizing that the introduction

of the obligation for full satisfaction of creditors opposing the arrangement (Article 119(4)) is excessively stringent and may undermine the efficiency of the restructuring process. The analysis employs research methods such as the economic analysis of law, game theory, and random simulations, which enable a detailed evaluation of the effectiveness of legal regulations and their practical implications. The author advocates for a relaxation of the proposed provisions by limiting them to the principle of equal treatment of creditors in accordance with Article 11(1)(c) of the Directive, which would help maintain a balance between the interests of creditors and the debtor's restructuring capacity.

Keywords: insolvency law, restructuring, economic analysis of law, game theory, random simulations, regulatory efficiency, Directive 2019/1023

Wprowadzenie

Efektywny system upadłościowy w szerokim ujęciu, sprawnie funkcjonujący w przypadku zagrożenia niewypłacalnością lub w razie niewypłacalności przedsiębiorcy, jest jednym z kluczowych filarów prawidłowo działającej gospodarki rynkowej¹. Efektywność procedur upadłościowych i restrukturyzacyjnych stanowi istotny obszar zainteresowania Unii Europejskiej (dalej: UE), która podejmuje działania mające na celu umożliwienie przedsiębiorcom znajdującym się w kryzysie przeprowadzenie restrukturyzacji na wczesnym etapie oraz działania wspierające uczciwych przedsiębiorców poprzez politykę tzw. drugiej szansy².

Celem niniejszego rozdziału jest ocena efektywności instytucji układu zawieranego w postępowaniu upadłościowym w kontekście projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe, opracowanego przez Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 października

¹ J. Kruczałak-Jankowska, A. Machnikowska, M. Maśnicka, *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019, s. 11 i n.

² Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 listopada 2011 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie postępowań upadłościowych w kontekście prawa spółek UE (2011/2006(INI)) (Dz.Urz. UE C 153 z 31.05.2013 r., s. 1–9). Ponadto Motyw 1 Zalecenia Komisji z dnia 12 marca 2014 r. w sprawie nowego podejścia do niepowodzenia w działalności gospodarczej i niewypłacalności (Dz.Urz. UE L 74/65 z 14.03.2014 r.).

2024 r. – UC43 (dalej: Projekt) i dokonującego implementacji przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości) (dalej: dyrektywa)³.

Efektywność (skuteczność) w ekonomii i naukach prawnych i sposób jej badania

Efektywność postępowań sądowych, w szczególności restrukturyzacyjnych i upadłościowych, jest obecnie przedmiotem zarówno badań teoretycznych, jak i empirycznych⁴. W literaturze prawniczej pojęcie efektywności (skuteczności) regulacji prawnej najczęściej analizuje się w odniesieniu do stopnia realizacji celów założonych przez ustawodawcę⁵. Z kolei w literaturze ekonomicznej efektywność jest rozumiana w dwojaki sposób. Efektywność w sensie Pareto oznacza rozwiązanie, w którym sytuacja przynajmniej jednej osoby poprawi się na skutek zmiany regulacji prawnej, a niczyja sytuacja się nie pogorszy⁶. Za efektywne uznaje się także takie rozwiązanie, które spełnia wymóg tzw. efektywności Kaldora–Hicksa (tzw. potencjalna poprawa w sensie Pareto). Rozwiązanie będzie efektywne według Kaldora i Hicksa, jeśli w wyniku jego wprowadzenia nastąpi stan, w którym zyskujący otrzymają korzyść przewyższającą stratę drugiej strony i zrekompensują ją stronie

³ Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r., s. 18; zm.: Dz.Urz. UE L 317 z 1.10.2020 r., s. 39; Dz.Urz. UE L 43 z 24.02.2022 r., s. 93.

⁴ Badania efektywności postępowań upadłościowych przeprowadzone zostały przez A. Hrycaj et al., *Postępowanie upadłościowe w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2022. Badania w ramach projektu ACURIA przeprowadzili naukowcy z Uniwersytetu Gdańskiego. Por. J. Kruczalak-Jankowska, A. Machnikowska, M. Maśnicka, op. cit., s. 9 i n. Wyniki projektu ACURIA dostępne [online:] <https://acuria.eu> oraz <https://prawo.ug.edu.pl/acuria/konferencje>, [dostęp: 3.11.2025].

⁵ A. Hrycaj et al., op. cit., s. 7.

⁶ R. Cooter, T. Ulen, *Ekonomiczna analiza prawa*, red. nauk. przekł. J. Beldowski, K. Metelska-Szaniawska, Warszawa 2009, s. 53–54.

ponoszącej stratę⁷. Efektywność jest zatem postrzegana jako wartość względna, a nie absolutna. Oznacza to, że można ocenić, czy dana instytucja prawa jest bardziej lub mniej efektywna w zestawieniu ze swoim historycznym odpowiednikiem lub w jakim stopniu realizuje cele założone przez ustawodawcę.

Metodami badawczymi⁸, które są najczęściej wykorzystywane w badaniu efektywności prawa, są metoda empiryczno-aktowa i metoda statystyczna⁹. W niniejszym rozdziale autor podjął próbę związłego przedstawienia możliwości wykorzystania metod ekonomicznej analizy prawa (EAP)¹⁰, teorii gier¹¹ oraz symulacji losowych w badaniu efektywności prawa upadłościowego¹² na przykładzie zawierania układu w postępowaniu upadłościowym.

Powyższe metody różnią się zakresem zastosowania, wymaganiami zasobowymi oraz potencjałem badawczym. Metoda empiryczno-aktowa, jako metoda *ex post*, polega na analizie akt sądowych dotyczących konkretnych spraw upadłościowych, czyli spraw, w których norma prawna została już zastosowana. Metoda ta jest czasochłonna i kapitałochłonna, a jej zakres ilościowy

⁷ R. Posner, *Economic Analysis of Law*, Chicago 1986, s. 31 i n.

⁸ Z. Ziemiński, *O problematyce badawczej nauk prawnych*, [w:] *Z teorii i filozofii prawa Zygmunta Ziemińskiego*, red. S. Wronkowska, Warszawa 2007, s. 17 i n.

⁹ G. Jędrejek, *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020, s. 54–55. Autor wyróżnia podstawowe metody badawcze, takie jak prawnodogmatyczna, prawnohistoryczna i prawnoporównawcza, oraz dodatkowe, w tym empiryczno-aktową i socjologiczno-prawną.

¹⁰ Zob. B. Brożek, *The Economic Analysis of Law and Legal Argumentation*, [w:] *Studies in the Philosophy of Law*, t. 3, red. J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, Kraków 2007, s. 67–78; J. Stelmach, B. Brożek, *Metody prawnicze. Logika, analiza, argumentacja, hermeneutyka*, Kraków 2006, s. 21 i n.; J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów o ekonomii prawa*, Warszawa 2007, s. 12. Por. *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, red. J. Stelmach, M. Soniewicka, Warszawa 2007, s. 9 i n.; W. Gromski, *Law and economics jako teoria polityki prawa*, [w:] *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych...*, s. 45–66; Ł. Hnatkowski, *O potrzebie nauczania ekonomicznej analizy prawa*, [w:] *Ekonomiczna analiza prawa. Materiały konferencyjne (Warszawa, 7.3.2014 r.)*, red. T. Giaro, Warszawa 2015, s. 261–264; J. Stelmach, *Spór o ekonomiczną analizę prawa*, [w:] *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych...*, s. 11 i n.

¹¹ Zob. P. Straffin, *Teoria gier*, tłum. J. Haman, Warszawa 2004, s. 1 i n.; E. Płonka, *Wykłady z teorii gier*, Gliwice 2001, s. 5–6; K. Binmore, *Teoria gier*, tłum. I. Konarzewska, Łódź 2017, s. 11 i n.; J. Kałuski, *Teoria gier*, Gliwice 2002, s. 9 i n.; M. Malawski, A. Wieczorek, H. Sosnowska, *Konkurencja i kooperacja. Teoria gier w ekonomii i naukach społecznych*, Warszawa 1997, s. 13; R.C. Picker, *An Introduction to Game Theory and the Law*, Chicago 1994, s. 2; W. Załuski, *Game Theory in Jurisprudence*, Kraków 2013, s. 19 i n.

¹² P. Mogielka, *Układ w postępowaniu restrukturyzacyjnym na tle ekonomicznej analizy prawa*, maszynopis pracy doktorskiej, Gdańsk 2023, s. 445 i n.

najczęściej ogranicza się do analizy od kilku do kilkuset akt spraw sądowych. Natomiast metody EAP, teorii gier oraz symulacji, będące metodami *ex ante*, mogą być stosowane przed uchwaleniem i zastosowaniem normy prawnej. Metoda symulacji dodatkowo umożliwia generowanie losowych wyników liczbowych na dowolnie dużych próbach, co zazwyczaj wiąże się z mniejszymi nakładami finansowymi i czasowymi. Metody te stanowią doskonałe uzupełnienie badań empirycznych i powinny być stosowane w połączeniu z nimi w analizie efektywności prawa. Istota metody empirycznej polega na umożliwieniu tworzenia statystycznych rozkładów prawdopodobieństwa dla występowania określonych cech w danej zbiorowości, formułowaniu hipotez badawczych oraz ich weryfikacji za pomocą testów statystycznych z określonym poziomem istotności¹³. Wyniki uzyskane w ramach badań empirycznych mogą posłużyć jako podstawa generowania prób losowych w symulacjach, a przez to umożliwiać budowanie modeli EAP lub teorii gier z wykorzystaniem znanych i statystycznie ustalonych rozkładów prawdopodobieństwa określonych cech. Połączenie obu metod pozwala na bardziej kompleksową i precyzyjną analizę efektywności regulacji prawnych. W dalszych badaniach można wykorzystać mechanizmy uczenia przez wzmacnianie (*reinforcement learning*) do modelowania i optymalizacji procesów prawnych, co pozwoliłoby na symulowanie zachowań uczestników postępowania oraz ocenę skuteczności regulacji prawnych w dynamicznie zmieniających się warunkach¹⁴.

Niniejsza praca stanowi przyczynek do połączenia badań ekonomicznych nad prawem z badaniami dogmatycznymi. Jak słusznie zauważa Anna Hrycaj¹⁵, badania ekonomiczne, choć istotne, nie opierają się w wystarczającym stopniu na dogmatycznej analizie obowiązujących przepisów. W efekcie nie umożliwiają pełnego zrozumienia zależności między treścią regulacji a jej zdolnością do osiągnięcia zamierzonych celów.

¹³ A. Balicki, W. Makać, *Metody wnioskowania statystycznego*, Gdańsk 2002, s. 7 i n. W. Makać, D. Urbanek-Krzysztofak, *Metody opisu statystycznego*, Gdańsk 2003, s. 5 i n.

¹⁴ Uczenie maszynowe oferuje szerokie możliwości zastosowania w ekonomicznej analizie prawa, teorii gier i symulacji, umożliwia modelowanie złożonych zależności, przewidywanie wyników na podstawie historycznych danych oraz optymalizację procesów decyzyjnych w dynamicznie zmieniających się warunkach. Zob. A. Géron, *Uczenie maszynowe z użyciem Scikit-Learn i TensorFlow*, tłum. K. Sawka, Gliwice 2020, s. 589 i n.; S. Raschka, V. Mirjalili, *Python. Uczenie maszynowe*, Gliwice 2019, s. 231–232; F. Chollet, *Deep learning. Praca z językiem Python i biblioteką Keras*, Gliwice 2019, s. 109.

¹⁵ A. Hrycaj, op. cit., s. 7–8.

Układ w upadłości a projektowane zmiany

Ogólne uwagi o zawieraniu układu w upadłości

System prawa o niewypłacalności odgrywa kluczową rolę w gospodarce rynkowej, umożliwia bowiem eliminację nieefektywnych przedsiębiorstw z rynku¹⁶ oraz tworzy ramy umożliwiające wspólne dochodzenie roszczeń przez wierzycieli, gdy zasoby dłużnika nie wystarczają na pełne ich zaspokojenie. Z ekonomicznego punktu widzenia prawo o niewypłacalności reguluje, jaka część aktywów przedsiębiorstwa zostanie przeznaczona na spłatę zobowiązań (*the size of the pie*) oraz jak aktywa te zostaną podzielone między wierzycieli (*division of the pie*)¹⁷. Z perspektywy ekonomicznej analiza prawa o niewypłacalności i restrukturyzacyjnej ma na celu wzmocnienie pozycji dłużnika, który w sytuacji trudności finansowych (*financial distress*) znajduje się w słabszej pozycji wobec wierzycieli. Wzmocnienie to realizowane jest w szczególności poprzez zawieszenie postępowań egzekucyjnych (*the automatic stay rule*), co daje dłużnikowi czas na stabilizację sytuacji finansowej, oraz poprzez umożliwienie restrukturyzacji jego przedsiębiorstwa i zobowiązań¹⁸.

Prawo o niewypłacalności (system prawa upadłościowego, rozumiany szeroko) obejmuje od 1 stycznia 2016 r. dwie zasadnicze ustawy: ustawę z dnia

¹⁶ Zob. W.J. Boyes, R.L. Faith, *Some Effects of the Bankruptcy Reform Act of 1978*, „The Journal of Law and Economics” 1986, vol. 29, no. 1, s. 139–149; F.H. Buckley, *The American Fresh Start*, „Southern California Interdisciplinary Law Journal” 1994, vol. 4, Fall, s. 67–97; J. Bulow, J. Shoven, *The Bankruptcy Decision*, „The Bell Journal of Economics” 1978, vol. 9, no. 2, s. 437–456; R. Dye, *An Economic Analysis of Bankruptcy Statutes*, „Economic Inquiry” 1986, vol. 24, no. 3, s. 417–428; G.G. Triantis, *The Effects of Insolvency and Bankruptcy on Contract Performance and Adjustment*, „University of Toronto Law Journal” 1993, vol. 43, s. 679–710; M.J. White, *The Corporate Bankruptcy Decision*, „Journal of Economic Perspectives” 1989, vol. 3, no. 2, s. 129–151.

¹⁷ Zob. B.E. Adler, *Finance’s Theoretical Divide and the Proper Role of Insolvency Rules*, „South Carolina Law Review” 1994, vol. 67, s. 1107–1150; L.A. Bebchuk, H. Chang, *Bargaining and the Division of Value in Corporate Reorganization*, „Journal of Law, Economics, and Organization” 1992, vol. 8, s. 523–546.

¹⁸ M. Miller, *Leverage*, [w:] *Corporate Bankruptcy: Economic and Legal Perspectives*, ed. J.S. Bhandari, L.A. Weiss, Cambridge 1996, s. 3; M.J. White, *Bankruptcy Costs and the New Bankruptcy Code*, „The Journal of Finance” 1983, vol. 38, no. 2, s. 477–488; A. Schwartz, *Bankruptcy Workouts and Debt Contracts*, „The Journal of Law & Economics” 1993, vol. 36, no. 1, s. 595–632; M.J. Roe, *Bankruptcy and Debt: A New Model for Corporate Reorganization*, „Columbia Law Review” 1983, vol. 83, no. 3, s. 527–602.

15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne¹⁹ oraz ustawę z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe²⁰. Dogmatyczna analiza szeroko pojętego systemu prawa upadłościowego wskazuje na istnienie tzw. zasady subsydiarności postępowania upadłościowego, które odgrywa rolę *ultima ratio* w przypadku niepowodzenia restrukturyzacji. W ramach systemu prawa o niewypłacalności ustawodawca przedkłada zawarcie układu nad ogłoszenie upadłości dłużnika²¹. Ustawodawca dopuścił możliwość zawarcia układu również w postępowaniu upadłościowym²². Postępowanie w przedmiocie zawarcia układu w postępowaniu upadłościowym jest szczególnym rodzajem postępowania, w którym – w zakresie nieuregulowanym – stosuje się przepisy dotyczące postępowania restrukturyzacyjnego, przy czym czynności zastrzeżone dla nadzorca sądowego lub zarządcy wykonuje syndyk (art. 266f p.u.)²³.

W postępowaniu upadłościowym zgromadzenie wierzycieli w celu głosowania nad układem zwołuje się wyjątkowo, wyłącznie w sytuacjach określonych w przepisach prawa, niewcześniejszej jednak niż po zatwierdzeniu listy wierzytelności. W przypadku częściowego zatwierdzenia listy przez sędziego-komisarza zgromadzenie może być zwołane, jeżeli suma wierzytelności objętych sprzeciwami nie przekracza 15% sumy wierzytelności objętych układem (art. 266c ust. 3 p.u.)²⁴. Fakultatywne zwołanie zgromadzenia wierzycieli przez sędziego-komisarza w celu głosowania nad układem jest

¹⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2309, dalej: p.r.

²⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, dalej: p.u.

²¹ Uzasadnienie do projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, [online:] www.ms.gov.pl/pl/restrukturyzacja-i-upadlosc/download,2585,5.htm, [dostęp: 3.11.2025], dalej: uzasadnienie projektu p.r.

²² A.J. Witosz, *Układ w upadłości*, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. A.J. Witosz, Warszawa 2017, s. 717 i n. Por. uzasadnienie projektu p.r., s. 81–82.

²³ Zob. P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 585; R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 817–818. Do układu w upadłości stosuje się odpowiednio przepisy p.r. dotyczące: 1) wierzytelności objętych układem (art. 150–154 p.r.); 2) propozycji układowych (art. 155–163 p.r.); 3) zatwierdzenia układu (art. 164–165 p.r.); 4) skutków układu (art. 166–172 p.r.); 5) zmiany układu (art. 173–175 p.r.); 6) uchylenia układu (art. 176–179 p.r.); 7) zakresu objęcia wierzytelności układem (art. 151 p.r.); 8) prawa do głosu i jego braku w określonych przypadkach (art. 116 p.r.); 9) podziału na kategorie wierzycieli (art. 161 p.r.); 10) treści układu (art. 118, 156–160 p.r.); 11) wymaganych większości i trybu zatwierdzenia układu (art. 119 p.r.); 12) sposobu zwoływania i przebiegu zgromadzenia wierzycieli (art. 113–115, 117 p.r.).

²⁴ P. Zimmerman, op. cit., s. 583.

możliwe, jeżeli zostanie uprawdopodobnione, że układ zostanie przyjęty przez wierzycieli i wykonany (art. 266c ust. 1 p.u.)²⁵. W związku z tym sposób przyjmowania układu, określony w art. 119 p.r., odgrywa kluczową rolę w decyzji o zwołaniu zgromadzenia wierzycieli, nawet jeśli ustawa wymaga jedynie uprawdopodobnienia powyższego faktu. Odmienną kwestią pozostaje zagadnienie uprawdopodobnienia wykonania układu. W tym zakresie ustawa nie formułuje szczególnych wymagań, jednak dłużnik musi przedstawić swoją sytuację finansową w sposób przekonujący, aby wykazać zdolność do realizacji układu. Obligatoryjne zwołanie zgromadzenia wierzycieli wiąże się ze zdecydowanie wyższymi wymogami. Sędzia-komisarz jest zobowiązany zwołać zgromadzenie, jeżeli wniosek popierają wierzyciel lub wierzyciele posiadający łącznie co najmniej 50% sumy wierzytelności przysługujących wierzycielom uprawnionym do głosowania nad układem (art. 266c ust. 2 p.u.)²⁶.

Z punktu widzenia ekonomicznej analizy prawa sposób przyjmowania układu w postępowaniu upadłościowym powinien być co najmniej równie wymagający lub bardziej rygorystyczny niż w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Celem takiego podejścia jest motywowanie dłużników do wcześniejszego składania wniosków o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego, co umożliwi podjęcie działań naprawczych w początkowych fazach kryzysu. Wczesne interwencje pozwalają na ograniczenie negatywnych skutków kryzysu finansowego przedsiębiorstwa i zwiększają szanse na skuteczną restrukturyzację oraz odzyskanie stabilności finansowej²⁷.

Projekt Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 października 2024 r., implementujący przepisy dyrektywy 2019/1023 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości), choć nie wprowadza bezpośrednich zmian w instytucji układu w postępowaniu upadłościowym, to znacząco modyfikuje przepisy dotyczące układu w postępowaniu restrukturyzacyjnym, które na mocy art. 266f p.u. znajdują odpowiednie zastosowanie w postępowaniu upadłościowym. Zmiany

²⁵ A.J. Witosz, op. cit., s. 717 i n. Autor wskazuje, że sędzia-komisarz będzie oceniał, czy okoliczności danego przypadku, a zwłaszcza treść propozycji układowych, stan masy upadłości, liczba i charakter wierzytelności, znane poparcie wierzycieli, pozwalają na ustalenie prawdopodobieństwa przyjęcia i wykonania układu.

²⁶ Ibidem. Zdaniem autora warunkiem *sine qua non* zwołania zgromadzenia wierzycieli jest uprzednie zatwierdzenie listy wierzytelności przez sąd.

²⁷ P. Mogiełka, op. cit., s. 404.

te wpływają na kształt i efektywność układu w ogólności, a w konsekwencji także na procedurę zawierania układu w postępowaniu upadłościowym²⁸.

Projekt w obecnym brzmieniu (etap: uzgodnienia, konsultacje i opiniowanie) koncentruje się m.in. na zmianach dotyczących zasad przyjmowania układu przez zgromadzenie wierzycieli. Wprowadza modyfikację art. 119 p.r., w tym zmianę treści ust. 3²⁹ oraz dodanie nowych ustępów 4 i 5³⁰, a jednocześnie przewiduje uchylenie art. 186 p.r.³¹, dotyczącego przyjmowania układu częściowego, co zmierza do ujednolicenia zasad głosowania. Uchylenie art. 186 p.r. należy ocenić pozytywnie, ponieważ sposób przyjmowania układu częściowego okazał się mniej efektywny niż przewidziany przez przepisy ogólne zawarte w art. 119 p.r., a utrzymywanie kilku różnych systemów

²⁸ W art. 2 Projektu zmieniono jedynie art. 9a p.u.

²⁹ Zgodnie art. 1 pkt 12 lit. a Projektu art. 119 ust. 3 p.r. otrzymuje brzmienie: „Za zgodą dłużnika układ zostaje przyjęty, chociażby nie uzyskał wymaganej większości w niektórych z grup wierzycieli, obejmujących poszczególne kategorie interesów, jeżeli: 1) większość grup wierzycieli głosowała za układem, w tym co najmniej jedna grupa wierzycieli, o których mowa w art. 161 ust. 1a pkt 4, lub wierzycieli o wyższym stopniu zaspokojenia od wierzycieli, o należnościach których jest mowa w art. 342 ust. 1 pkt 2 Prawa upadłościowego, a w przypadku niespełnienia tego warunku; 2) za przyjęciem układu głosowała grupa lub grupy wierzycieli stanowiące co najmniej połowę grup należących do tych kategorii wierzycieli, którzy w przypadku przeprowadzenia postępowania upadłościowego otrzymaliby jakiekolwiek zaspokojenie przy zastosowaniu wyceny zakładającej kontynuację działalności przedsiębiorstwa dłużnika”. Zgodnie z art. 161 ust. 1a pkt 4: „1a. Dla wierzycieli będących współnikami lub akcjonariuszami dłużnika będącego spółką kapitałową, posiadających udziały lub akcje spółki zapewniające co najmniej 5% głosów na zgromadzeniu współników albo walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, chociażby przysługiwały im wierzytelności wymienione w pkt 1–3, propozycje układowe przewidują podział na grupy obejmujące poszczególne kategorie interesów”.

³⁰ Na mocy art. 1 pkt 12 lit. b) Projektu dodaje się ust. 4 i 5 w brzmieniu: „4. Układ, o którym mowa w ust. 3, zostaje przyjęty, jeżeli wierzyciele z grupy lub grup, które wypowiedziały się przeciw przyjęciu układu, uzyskają w drodze układu pełne zaspokojenie w sytuacji, gdy wierzyciele z innej grupy o niższym stopniu zaspokojenia w postępowaniu upadłościowym otrzymają w drodze układu jakiekolwiek zaspokojenie. 5. Przez wierzycieli o wyższym stopniu zaspokojenia, o których mowa w ust. 3 pkt 1, albo wierzycieli o niższym stopniu zaspokojenia, o których mowa w ust. 4, rozumie się wierzycieli, którzy są zaspokojeni w odpowiednio wyższym albo niższym stopniu w postępowaniu upadłościowym, w szczególności wierzycieli o odpowiednio wyższej albo niższej kategorii zaspokojenia, przy uwzględnieniu wierzycieli zaspokajanych w ramach odrębnego planu podziału”.

³¹ Zgodnie z art. 1 pkt 25 Projektu uchyla się art. 186 p.r.

głosowania było nieuzasadnione, zwłaszcza gdy jeden z nich cechowała niższa efektywność (skuteczność)³².

Projektowane zmiany art. 119 ust. 3 p.r.

Projektowane zmiany dotyczące art. 119 ust. 3 p.r. należy ocenić krytycznie, jednak uzasadnienie tego stanowiska wymaga szerszego omówienia³³. Należy przy tym pamiętać, że proponowane rozwiązania są konsekwencją implementacji dyrektywy 2019/1023³⁴.

Przede wszystkim należy zauważyć, że projektodawca proponuje zmianę przepisu, który do tej pory charakteryzował się najwyższą skutecznością w zakresie przyjmowania układu na zgromadzeniu wierzycieli. W ramach rozprawy doktorskiej autor poddał analizie przepisy dotyczące przyjmowania

³² P. Mogiełka, op. cit., s. 453.

³³ Odnośnie do bibliografii dotyczącej wcześniejszego projektu implementacji dyrektywy zob. R. Adamus, *Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w sprawie projektu z dnia 9 października 2024 r. ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088675/13088676/dokument694202.pdf>, s. 2–3, [dostęp: 3.11.2025].

³⁴ Zob. R. Adamus, *Opinia Ośrodka...*, s. 11–14; B. Groele, O. Sitek, P. Rezanko, *Opinia Instytutu Legislacji i Prac Parlamentarnych Naczelnej Rady Adwokackiej dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe (numer projektu UC43)*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088675/13088676/dokument694203.pdf>, s. 11–13, [dostęp: 3.11.2025]; M. Szydło, *Opinia Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe (UC43) (RL.460.17.2024)*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088675/13088676/dokument694204.pdf>, s. 9–11, [dostęp: 3.11.2025]; P. Stanisławiszyn et al., *Stanowisko INSO – Sekcji Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego Instytutu Allerhanda w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe, w związku z implementacją Dyrektywy 2019/1023 (nr w wykazie prac legislacyjnych UC43)*, opublikowanego w dniu 18.10.2024 r. – wersja projektu z dnia 09.10.2024 r., [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088704/13088706/dokument694190.pdf>, s. 5–9, [dostęp: 3.11.2025]; J. Sławek, *Uwagi Krajowej Izby Doradców Restrukturyzacyjnych do nowelizacji ustawy – Prawo restrukturyzacyjne skierowanej do konsultacji (wykaz prac legislacyjnych nr UC43)*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088704/13088706/dokument694192.pdf>, s. 2–3, [dostęp: 3.11.2025].

układu w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych³⁵, w tym: art. 119 ust. 1, 2 i 3 p.r. (zasady ogólne); art. 186 p.r., dotyczący przyjmowania układu częściowego; art. 217 ust. 1, 2 i 3 p.r., odnoszący się do przyjmowania układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu w brzmieniu obowiązującym do 1 grudnia 2021 r.; art. 285 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze³⁶ oraz art. 57 § 1 i 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo o postępowaniu układowem³⁷. Efektywność przyjęcia układu została przeanalizowana m.in. w scenariuszu, w którym założono skłonność wierzycieli do udziału w zgromadzeniu wierzycieli na poziomie 50% (prawdopodobieństwo p1) oraz skłonność do głosowania za układem na poziomie 60% (prawdopodobieństwo p2). Wykres przedstawia wyniki tej symulacji.

Analiza przepisów dotyczących zawierania układu umożliwiła wyodrębnienie trzech grup ze względu na ich efektywność. Pierwsza grupa obejmuje przepisy oparte wyłącznie na systemie wierzycieli głosujących, takie jak art. 119 ust. 1, 2 i 3 p.r., charakteryzujące się największą skutecznością (efektywnością) przyjmowania układu. Druga grupa uwzględnia przepisy systemów opartych na koncepcji wierzycieli uprawnionych do głosowania, takie jak art. 217 ust. 1, 2 i 3 p.r. (w brzmieniu do 1 grudnia 2021 r.), art. 285 p.u.n., jak również systemy mieszane, jak art. 186 p.r. oraz art. 57 § 1 p.uk., z wyłączeniem art. 57 § 2 p.uk., które wykazują niską efektywność przyjmowania układu. Trzecia grupa obejmuje art. 57 § 2 p.uk., który opiera się na systemie mieszanym wymagającym kwalifikowanej większości 4/5 kapitału wierzycieli uprawnionych do głosowania i charakteryzuje się najniższą

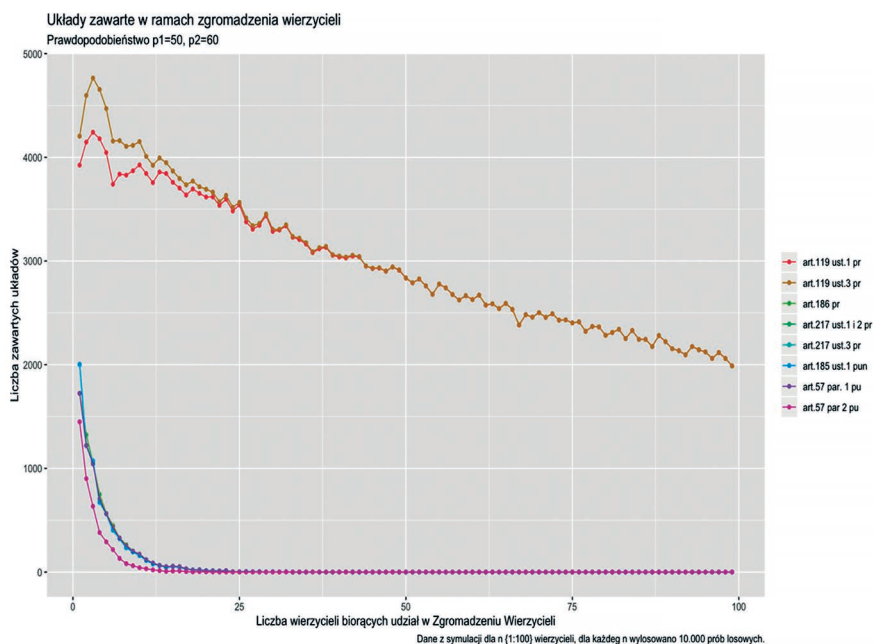
³⁵ P. Mogielka, op. cit., s. 454 i n. W ramach przeprowadzonych symulacji, opisanych w rozprawie doktorskiej, wygenerowano ok. 6 mln hipotetycznych spraw restrukturyzacyjnych, w których przeprowadzono symulowane zgromadzenia wierzycieli. Zgromadzenia podzielono na 99 grup według liczby wierzycieli (od 2 do 100), a dla każdej grupy wylosowano 10 tys. stanów faktycznych. Dla każdej sprawy losowo wygenerowano wielkość wierzytelności, decyzję wierzycieli o uczestnictwie w zgromadzeniu oraz ich decyzję o głosowaniu „za” układem lub „przeciw”. Na podstawie wylosowanych wartości stworzono matryce, które poddano analizie obejmującej m.in. ustalenie zawarcia układu, wskaźniki siły głosu oraz liczbę graczy dyktatorów, graczy weto i graczy „kukiel”. Symulacja obejmowała 990 tys. zgromadzeń wierzycieli i uwzględniała prawdopodobieństwo udziału wierzycieli w zgromadzeniu (p1) oraz głosowania za układem (p2).

³⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 1112 z późn. zm., dalej: p.u.n.

³⁷ Dz.U. z 1934 r. Nr 93, poz. 836, dalej: p.uk.

efektywnością przyjmowania układu³⁸. Reasumując – propozycja zmiany przepisu, który wykazywał najwyższą efektywność w zakresie przyjmowania układu, wydaje się nieuzasadniona i może osłabić skuteczność systemu prawa o niewypłacalności.

Wykres. Symulacja efektywności przyjęcia układu w zależności od przyjętego odsetka wierzycieli skłonnych do udziału w zgromadzeniu wierzycieli

Projektowana zmiana art. 119 ust. 3 p.r. odchodzi od dotychczasowej prostoty i przejrzystości przepisu. Poprzednia regulacja pozwalała na przyjęcie układu, jeśli poparli go wierzyciele reprezentujący co najmniej $\frac{2}{3}$ sumy wierzytelności głosujących, zapewniając jednocześnie, że przeciwnicy układu będą zaspokojeni niegorzej niż w postępowaniu upadłościowym³⁹. Mechanizm

³⁸ P. Mogiełka, op. cit., s. 453.

³⁹ Zgodnie z art. 119 ust. 3 p.r. układ zostaje przyjęty, chociażby nie uzyskał wymaganej większości w niektórych z grup wierzycieli, jeżeli wierzyciele mający łącznie $\frac{2}{3}$ sumy wierzytelności przysługujących głosującym wierzycielom głosowali za przyjęciem układu, a wierzyciele z grupy lub grup, które wypowiedziały się przeciw przyjęciu układu, zostaną

ten był jasny, intuicyjny i logiczny, szczególnie w kontekście konsekwencji nieprzyjęcia układu, które prowadziły do umorzenia postępowania restrukturyzacyjnego i konieczności złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości (z pewnymi wyjątkami).

Projektowana zmiana art. 119 ust. 3 p.r. w zakresie, w jakim uzależnia przyjęcie układu od zgody dłużnika, zasługuje na aprobatę. Przyjmowanie układu wbrew woli dłużnika wydaje się nieuzasadnione, zwłaszcza w kontekście przepisów pozwalających na wszczęcie postępowania upadłościowego (art. 20 ust. 1 p.u.) lub sanacyjnego (art. 283 ust. 2 p.r.) na wniosek wierzyciela osobistego, a także w sytuacji, gdy propozycje układowe mogą być zgłaszane przez podmioty inne niż dłużnik. Niemniej jednak zmiana ta wykazuje pewną niekonsekwencję, ponieważ zgoda dłużnika nie jest wymagana przy układach zawieranych na podstawie art. 119 ust. 1 lub 2 p.r., co rodzi wątpliwości co do spójności w podejściu do roli dłużnika w procesie restrukturyzacyjnym. Należy jednak zauważyć, że powyższe wynika z konieczności implementacji dyrektywy 2019/1023.

Projektodawca proponuje istotną zmianę w zasadach ustalania przyjęcia układu grupowego w ramach tzw. niejednomyślnego przyjęcia układu, wprowadzając pojęcie grupy wierzycieli jako nowego podmiotu decyzyjnego. Dotychczasowe regulacje opierały się na większości osobowej lub kapitałowej głosujących bądź uprawnionych do głosowania wierzycieli. Projektowana regulacja odchodzi od tego podejścia, wprowadzając większość osobową, odnoszącą się jednak nie do indywidualnych wierzycieli, lecz do grup wierzycieli. Każda z takich grup jest traktowana jako odrębny podmiot, któremu przysługuje jeden głos bez względu na posiadaną wielkość kapitału grupy. Takie rozwiązanie znacząco odchodzi od dotychczasowych zasad i może istotnie wpłynąć na dynamikę oraz efektywność procesu przyjmowania układu.

W myśl projektowanej regulacji układ zostaje przyjęty, jeśli większość grup wierzycieli głosuje za układem, przy czym wśród tych grup musi znaleźć się co najmniej jedna grupa wierzycieli o wyższym stopniu zaspokojenia niż wierzyciele, o których mowa w art. 342 ust. 1 pkt 2 p.u., lub wierzycieli wskazanych w art. 161 ust. 1a pkt 4 p.r. W przypadku niespełnienia tego warunku układ

zaspokojeni na podstawie układu w stopniu niemniej korzystnym niż w przypadku przeprowadzenia postępowania upadłościowego.

może zostać przyjęty, jeśli co najmniej połowa grup należących do kategorii wierzycieli, którzy w postępowaniu upadłościowym uzyskaliby jakiegokolwiek zaspokojenie przy zastosowaniu wyceny zakładającej kontynuację działalności przedsiębiorstwa dłużnika, głosowała za układem.

Projektowana zmiana budzi wątpliwości z uwagi na zastąpienie prostego mechanizmu większości kapitałowej 2/3 oraz wymogu zapewnienia wierzycielom przeciwnym układowi zaspokojenia co najmniej na poziomie przewidzianym w postępowaniu upadłościowym bardziej złożonym systemem opartym na grupach wierzycieli. Takie rozwiązanie wprowadza dodatkowy poziom analizy, co potencjalnie komplikuje procedurę przyjmowania układu. Jednocześnie nasuwa się pytanie o adekwatność tej zmiany w kontekście jej wpływu na skuteczność, przejrzystość i przewidywalność procesu upadłościowego i restrukturyzacyjnego.

Dodanie art. 119 ust. 4 p.r.

Projektowany art. 119 ust. 4 p.r. odwołuje się do mechanizmu tzw. *cross-class cram-down*⁴⁰ przewidzianego w art. 11 dyrektywy 2019/1023, który pozwala na zatwierdzenie planu restrukturyzacji mimo sprzeciwu określonych grup wierzycieli. Zgodnie z art. 11 ust. 1 lit. c) dyrektywy sprzeciwiające się grupy wierzycieli muszą być traktowane co najmniej równie korzystnie jak grupy o równym stopniu uprzywilejowania oraz bardziej korzystnie niż grupy o niższym stopniu uprzywilejowania. Dyrektywa w art. 11 ust. 2 daje państwom członkowskim możliwość, ale nie obowiązek, wprowadzenia przepisu, według którego grupa wierzycieli sprzeciwiająca się układowi musi zostać w pełni zaspokojona, jeśli mniej uprzywilejowana grupa otrzymuje jakiegokolwiek świadczenie. Dodatkowo dyrektywa przewiduje możliwość odstępstw od tej zasady, jeżeli są one konieczne do realizacji celów restrukturyzacji i nie prowadzą do niesprawiedliwego traktowania wierzycieli.

⁴⁰ Tak zwany mechanizm *cram-down*, wywodzący się z anglosaskiego prawa upadłościowego, polega na sądowym zatwierdzeniu planu restrukturyzacyjnego, który obejmuje również wierzycieli sprzeciwiających się układowi, pod warunkiem że plan ten jest uczciwy, sprawiedliwy, niedyskryminujący oraz zapewnia co najmniej takie zaspokojenie wierzycieli, jakie mogliby uzyskać w przypadku likwidacji majątku dłużnika.

Projektowana zmiana w polskim prawie wprowadza jednak ten mechanizm w sposób automatyczny i bezwarunkowy, co czyni ją bardziej rygorystyczną niż rozwiązania przewidziane w dyrektywie. Brak możliwości zastosowania równoważnych środków lub wyjątków może ograniczać skuteczność wdrażania planów restrukturyzacyjnych i utrudniać osiągnięcie kompromisu między dłużnikiem a wierzycielami.

Z perspektywy teorii gier odrzucenie propozycji układu przez grupy wierzycieli stanowi dla nich strategię czysto dominującą⁴¹. Oznacza to, że niezależnie od działań dłużnika każda grupa wierzycieli racjonalnie dążąca do maksymalizacji swoich korzyści powinna odrzucić propozycję układu, która nie przewiduje pełnego zaspokojenia ich roszczeń, licząc na wymuszenie lepszych warunków. Choć taka strategia może być korzystna z punktu widzenia pojedynczej grupy, to w ujęciu zbiorowym prowadzi do klasycznego dylematu więźnia⁴². Jeżeli wszystkie grupy wierzycieli wybiorą strategię sprzeciwu, dłużnik – będący w stanie niewypłacalności – nie będzie w stanie spełnić ich żądań, co nieuchronnie doprowadzi do ogłoszenia upadłości. W efekcie wszyscy wierzyciele uzyskają mniejsze zaspokojenie niż w przypadku przyjęcia nawet częściowego zaspokojenia w ramach układu. W kontekście projektowanej zmiany art. 119 ust. 4 p.r., która wzmacnia pozycję grup wierzycieli, ryzyko takiego scenariusza znacząco wzrasta. Nowe przepisy mogą zachęcać wierzycieli do strategicznego sprzeciwu wobec układu, co w praktyce grozi destabilizacją procesu restrukturyzacji i zwiększa prawdopodobieństwo upadłości, przez co podważa skuteczność proponowanych rozwiązań.

⁴¹ T. Fujiwara-Greve, *Non-Cooperative Game Theory*, Tokyo 2015, s. 8–11; F. Carmichael, *A Guide to Game Theory*, Harlow 2005, s. 22. Strategia A dominuje nad strategią B dla danego gracza, jeśli wybór strategii A zawsze zapewnia temu graczowi wyższą wypłatę niż strategia B, niezależnie od działań pozostałych uczestników gry.

⁴² Dylemat więźnia to klasyczny problem teorii gier, w którym dwóch graczy (aresztantów) musi zdecydować, czy współpracować (milczeć), czy zdradzić (przyznać się i obciążyć współnika). Najlepszym wspólnym rozwiązaniem jest współpraca, jednak racjonalne dążenie do własnej korzyści skłania obu graczy do zdrady, co prowadzi do gorszego wyniku dla obu stron. A. Rapoport, *Prisoner's dilemma*, [w:] *Game Theory*, eds. J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman, London 1989, s. 199–205.

Przepis art. 119 ust. 4 p.r. można określić jako przyznanie każdej grupie wierzycieli pozycji tzw. gracza blokującego (*blocker, veto voter*)⁴³. W kooperacyjnej teorii gier gracz blokujący to uczestnik, którego głos jest kluczowy do osiągnięcia wymaganej większości. Dysponuje on siłą głosu umożliwiającą powstrzymanie podjęcia decyzji przez ciało kolegialne poprzez opuszczenie wygrywającej koalicji, co przekształca ją w koalicję przegrywającą. W kontekście głosowania ważonego taka rola pozwala grupom wierzycieli skutecznie blokować przyjęcie układu i wymuszać korzystniejsze warunki, co jednak może prowadzić do destabilizacji procesu restrukturyzacji i zwiększenia ryzyka upadłości.

Reasumując – projektowana zmiana art. 119 ust. 4 p.r., wprowadzająca obowiązek pełnego zaspokojenia wierzycieli sprzeciwiających się układowi, jest nieuzasadniona i nadmiernie rygorystyczna. Taki mechanizm ogranicza elastyczność procesu restrukturyzacyjnego i nadmiernie wzmacnia pozycję grup wierzycieli przeciwnych układowi, co może negatywnie wpłynąć na efektywność całego postępowania. Wystarczające byłoby zapewnienie, aby grupy wierzycieli sprzeciwiające się układowi były traktowane co najmniej równie korzystnie jak inne grupy o równym stopniu uprzywilejowania oraz bardziej korzystnie niż grupy o niższym stopniu uprzywilejowania, zgodnie z art. 11 ust. 1 lit. c) dyrektywy 2019/1023. Takie rozwiązanie pozwoliłoby zachować równowagę między ochroną praw wierzycieli a realnymi możliwościami restrukturyzacyjnymi dłużnika.

Podsumowanie i wnioski

Projektowane zmiany art. 119 ust. 3, 4 i 5 p.r., implementujące dyrektywę 2019/1023, mogą negatywnie wpłynąć na efektywność zawierania układów zarówno w postępowaniu upadłościowym, jak i restrukturyzacyjnym, znacząco obniżając skuteczność procesu restrukturyzacji. Wprowadzenie art. 119 ust. 4 p.r. w obecnym brzmieniu projektu wydaje się nieuzasadnione,

⁴³ S.R. Chakravarty, M. Mitra, P. Sarkar, *A Course on Cooperative Game Theory*, Delhi 2015, s. 111 i n.

szczególnie że dyrektywa przewiduje jedynie możliwość, a nie obowiązek, wprowadzenia pełnego zaspokojenia wierzycieli sprzeciwiających się układowi poprzez zastosowanie tych samych lub równoważnych środków. W związku z tym zasadne byłoby rozważenie złagodzenia rygorów przewidzianych w projekcie odnośnie do art. 119 ust. 4 p.r. i ograniczenie się do warunku wynikającego z art. 11 ust. 1 lit. c) dyrektywy, zgodnie z którym grupy wierzycieli sprzeciwiające się układowi powinny być traktowane co najmniej równie korzystnie jak grupy o równym stopniu uprzywilejowania oraz bardziej korzystnie niż grupy o niższym stopniu uprzywilejowania.

Bibliografia

Akty prawne i dokumenty UE

- Projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe, opracowany przez Ministra Sprawiedliwości, z dnia 9 października 2024 r. (numer projektu UC43).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo o postępowaniu układowym (Dz.U. z 1934 r. Nr 93, poz. 836).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r. poz. 1112 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2309).
- Uzasadnienie do projektu ustawy Prawo restrukturyzacyjne, [online:] www.ms.gov.pl/pl/restrukturyzacja-i-upadlosc/download,2585,5.htm, [dostęp: 3.11.2025].
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości) (Dz.Urz. UE L 172 z 26.06.2019 r., s. 18; zm.: Dz.Urz. UE L 317 z 1.10.2020 r., s. 39; Dz.Urz. UE L 43 z 24.02.2022 r., s. 93).
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 15 listopada 2011 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie postępowań upadłościowych w kontekście prawa spółek UE (2011/2006(INI)) (Dz.Urz. UE C 153 z 31.05.2013 r., s. 1–9).

Zalecenie Komisji z 12 marca 2014 r. w sprawie nowego podejścia do niepowodzenia w działalności gospodarczej i niewypłacalności (Dz.Urz. UE L 74/65 z 14.03.2014 r.).

Literatura

- Adamus R., *Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w sprawie projektu z dnia 9 października 2024 r. ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088675/13088676/dokument694202.pdf>, [dostęp: 3.11.2025].
- Adamus R., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Adler B.E., *Finance's Theoretical Divide and the Proper Role of Insolvency Rules*, „South Carolina Law Review” 1994, vol. 67, s. 1107–1150.
- Balicki A., Makać W., *Metody wnioskowania statystycznego*, Gdańsk 2002.
- Bebchuk L.A., Chang H., *Bargaining and the Division of Value in Corporate Reorganization*, „Journal of Law, Economics, and Organization” 1992, vol. 8, s. 523–546.
- Binmore K., *Teoria gier*, tł. I. Konarzewska, Łódź 2017.
- Boyes W.J., Faith R.L., *Some Effects of the Bankruptcy Reform Act of 1978*, „The Journal of Law and Economics” 1986, vol. 29, no. 1, s. 139–149.
- Brożek B., *The Economic Analysis of Law and Legal Argumentation*, [w:] *Studies in the Philosophy of Law*, t. 3, red. J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, Kraków 2007.
- Buckley F.H., *The American Fresh Start*, „Southern California Interdisciplinary Law Journal” 1994, vol. 4, Fall, s. 67–97.
- Bulow J., Shoven J., *The Bankruptcy Decision*, „The Bell Journal of Economics” 1978, vol. 9, no. 2, s. 437–456.
- Carmichael F., *A Guide to Game Theory*, Harlow 2005.
- Chakravarty S.R., Mitra M., Sarker P., *A Course on Cooperative Game Theory*, Delhi 2015.
- Chollet F., *Deep learning. Praca z językiem Python i biblioteką Keras*, Gliwice 2019.
- Cooter R., Ulen T., *Ekonomiczna analiza prawa*, red. nauk. przekł. J. Bełdowski, K. Metelska-Szaniawska, Warszawa 2009.
- Dye R., *An Economic Analysis of Bankruptcy Statutes*, „Economic Inquiry” 1986, vol. 24, no. 3, s. 417–428.
- Fujiwara-Greve T., *Non-Cooperative Game Theory*, Tokyo 2015.
- Géron A., *Uczenie maszynowe z użyciem Scikit-Learn i TensorFlow*, tłum. K. Sawka, Gliwice 2020.
- Groele B., Sitek O., Rezano P., *Opinia Instytutu Legislacji i Prac Parlamentarnych Naczelnej Rady Adwokackiej dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe (numer projektu*

- UC43), [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088675/13088676/dokument694203.pdf>, [dostęp: 3.11.2025].
- Gromski W., *Law and economics jako teoria polityki prawa*, [w:] *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, red. M. Soniewicka, J. Stelmach, Warszawa 2007.
- Hnatkowski Ł., *O potrzebie nauczania ekonomicznej analizy prawa*, [w:] *Ekonomiczna analiza prawa. Materiały konferencyjne (Warszawa, 7.3.2014 r.)*, red. T. Giaro, Warszawa 2015.
- Hrycaj A. et al., *Postępowanie upadłościowe w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2022.
- Jędrejek G., *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020.
- Kałuski J., *Teoria gier*, Gliwice 2002.
- Kruczalak-Jankowska J., Machnikowska A., Maśnicka M., *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019.
- Makać W., Urbanek-Krzysztofiak D., *Metody opisu statystycznego*, Gdańsk 2003.
- Maławski M., Wieczorek A., Sosnowska H., *Konkurencja i kooperacja. Teoria gier w ekonomii i naukach społecznych*, Warszawa 1997.
- Miller M., *Leverage*, [w:] *Corporate Bankruptcy: Economic and Legal Perspectives*, ed. by J.S. Bhandari, L.A. Weiss, Cambridge 1996.
- Mogielka P., *Układ w postępowaniu restrukturyzacyjnym na tle ekonomicznej analizy prawa*, maszynopis pracy doktorskiej, Gdańsk 2023.
- Picker R.C., *An Introduction to Game Theory and the Law*, Chicago 1994.
- Płonka E., *Wykłady z teorii gier*, Gliwice 2001.
- Posner R., *Economic Analysis of Law*, Chicago 1986.
- Rapoport A., *Prisoner's dilemma*, [w:] *Game Theory*, eds. J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman, London 1989.
- Raschka S., Mirjalili V., *Python. Uczenie maszynowe*, Gliwice 2019.
- Roe M.J., *Bankruptcy and Debt: A New Model for Corporate Reorganization*, „Columbia Law Review” 1983, vol. 83, no. 3, s. 527–602.
- Schwartz A., *Bankruptcy Workouts and Debt Contracts*, „The Journal of Law & Economics” 1993, vol. 36, no. 1, s. 595–632.
- Sławek J., *Uwagi Krajowej Izby Doradców Restrukturyzacyjnych do nowelizacji ustawy – Prawo restrukturyzacyjne skierowanej do konsultacji (wykaz prac legislacyjnych nr UC43)*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088704/13088706/dokument694192.pdf>, [dostęp: 3.11.2025].
- Stanisławiszyn P. et al., *Stanowisko INSO – Sekcji Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego Instytutu Allerhanda w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe, w związku z implementacją Dyrektywy 2019/1023 (nr w wykazie prac legislacyjnych UC43), opublikowanego w dniu 18.10.2024 r. – wersja projektu z dnia 09.10.2024 r.*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088704/13088706/dokument694190.pdf>, [dostęp: 3.11.2025].

- Stelmach J., *Spór o ekonomiczną analizę prawa*, [w:] *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, red. M. Soniewicka, J. Stelmach, Warszawa 2007.
- Stelmach J., Brożek B., *Metody prawnicze. Logika, analiza, argumentacja, hermeneutyka*, Kraków 2006.
- Stelmach J., Brożek B., Załuski W., *Dziesięć wykładów o ekonomii prawa*, Warszawa 2007.
- Stelmach J., Soniewicka M., *Analiza ekonomiczna w zastosowaniach prawniczych*, Warszawa 2007.
- Straffin P., *Teoria gier*, tłum. J. Haman, Warszawa 2004.
- Szydło M., *Opinia Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe (UC43) (RL.460.17.2024)*, [online:] <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12390655/13088675/13088676/dokument694204.pdf>, [dostęp: 3.11.2025].
- Triantis G.G., *The Effects of Insolvency and Bankruptcy on Contract Performance and Adjustment*, „University of Toronto Law Journal” 1993, vol. 43, s. 679–710.
- White M.J., *Bankruptcy Costs and the New Bankruptcy Code*, „The Journal of Finance” 1983, vol. 38, no. 2, s. 477–488.
- White M.J., *The Corporate Bankruptcy Decision*, „Journal of Economic Perspectives” 1989, vol. 3, no. 2, s. 129–151.
- Witosz A.J., *Układ w upadłości* [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. A.J. Witosz, Warszawa 2017.
- Załuski W., *Game Theory in Jurisprudence*, Kraków 2013.
- Ziemiński Z., *O problematyce badawczej nauk prawnych*, [w:] *Z teorii i filozofii prawa Zygmunta Ziemińskiego*, red. S. Wronkowska, Warszawa 2007.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2016.

Źródła internetowe

- Projekt ACURIA na Uniwersytecie Gdańskim, [online:] <https://prawo.ug.edu.pl/acuria/konferencje>, [dostęp: 3.11.2025].
- Wyniki projektu ACURIA, [online:] <https://acuria.eu>, [dostęp: 3.11.2025].

Wierzytelność podlegająca zgłoszeniu do masy upadłości a roszczenie procesowe o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa

STRESZCZENIE

Upadłość dłużnika ogranicza możliwości prowadzenia postępowań sądowych z jego udziałem. Wierzytelności podlegające zgłoszeniu na listę wierzytelności mogą być w zasadzie dochodzone dopiero po umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego. Wyjątek stanowią postępowania w sprawach, które zostały wszczęte przed ogłoszeniem upadłości. W sprawie o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, postępowanie może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności. Do grupy wierzytelności podlegających zgłoszeniu na listę wierzytelności nie można zaliczyć roszczeń o ustalenie istnienia stosunku prawnego lub prawa. Postępowania w sprawach o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c., które dotyczą masy upadłości, mogą być prowadzone z udziałem syndyka masy upadłości niezależnie od czynności w postępowaniu upadłościowym zmierzających do ustalenia wierzytelności upadłego.

Słowa kluczowe: wierzytelność upadłościowa, skutki upadłości dla postępowań sądowych, upadłość banku, roszczenia na tle kredytów walutowych, zgłoszenie wierzytelności

SUMMARY

The bankruptcy of the debtor limits the possibility of conducting court proceedings with his participation. Claims that should be filed to the list of claims may be pursued only after the bankruptcy proceedings have been discontinued or concluded. An exception concerns proceedings in cases that were initiated before the declaration of bankruptcy. In a case concerning a claim that should be filed to the bankruptcy estate, proceedings may be initiated against the trustee only if, in the bankruptcy proceedings, this claim is not included in the list of claims.

Claims to establish the existence of a legal relation or right cannot be included among the claims which should be filed to the list of claims. Therefore proceedings in cases to establish the existence of a legal relation or right (Article 189 of the Code of Civil Procedure), may be conducted with the participation of the trustee in bankruptcy, regardless of the actions taken in the bankruptcy proceedings.

Keywords: insolvency claim, effects of bankruptcy on court proceedings, bankruptcy of a bank, claims against foreign currency loans, filing a claim

Zakreślone w temacie opracowania zagadnienie ze styku prawa upadłościowego i postępowania cywilnego stało się przedmiotem szerokiego zainteresowania praktyków i teoretyków prawa procesowego na skutek ogłoszenia upadłości Getin Bank SA (aktualnie – w upadłości) w Warszawie¹. Na dzień ogłoszenia upadłości toczyło się z udziałem tego podmiotu wiele postępowań o ustalenie nieważności umowy kredytu walutowego i o zwrot nienależnego świadczenia. Upadłość przerwała tok dotychczasowych procesów, wymuszając ich zawieszenie. Dalszy los tych postępowań zależał od oceny, co się stanie z dochodzeniem roszczeń w kontekście wszczęcia postępowania upadłościowego.

Wprowadzenie: proces a upadłość, upadłość a proces

Rozważania należy rozpocząć od omówienia kilku podstawowych zasad związanych z wpływem ogłoszenia upadłości na postępowania sądowe. Zostaną one jednak ograniczone do upadłości ogłaszanej i kontynuowanej według

¹ Postanowienie Sądu Rejonowego z 20.07.2023 r., WA1M/GU/188/2023, [online:] <https://krz.ms.gov.pl/#!/application/KRZPortalPUB/1.9/KrzRejPubGui.SzczegolyObwieszczenia?params=JTdCJTlyaWRaZXduZXRYem55JTlyJTNBJTlyMmY5YTEyMDItODkoZiooNGZiLTkwMDctMWI4MzQzNzc1NTUwJTlyJTJDTyJlYdWtyeWpXc3RlY3olMjllM-oFocnVlJTdE>, [dostęp: 1.02.2025].

przepisów części pierwszej ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe², a zatem nie będą obejmować upadłości konsumenckiej³.

Patrząc od strony procesu – możliwości jego wszczęcia i prowadzenia – trzeba zwrócić przede wszystkim uwagę na regulację art. 145 ust. 1 p.u. oraz art. 263 p.u. Zgodnie z pierwszym postępowanie sądowe, administracyjne lub sądowno-administracyjne w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności. Stosownie zaś do drugiego przepisu odmowa uznania wierzytelności według przepisów niniejszego działu nie stanowi przeszkody do jej dochodzenia we właściwym trybie. Z uwzględnieniem art. 145 ust. 1 p.u. dochodzenie wierzytelności, której odmówiono uznania, jest możliwe dopiero po umorzeniu lub zakończeniu postępowania upadłościowego.

Powyższe przepisy mają pierwszorzędne znaczenie z punktu widzenia możliwości dochodzenia roszczeń wierzycieli po ogłoszeniu upadłości. Wynika z nich bowiem, że procesy o wierzytelności upadłościowe są podporządkowane upadłości. Dopóki trwa postępowanie upadłościowe, możliwość wytoczenia powództwa o wierzytelność podlegającą zgłoszeniu do masy upadłości jest ograniczona. Jest tak dlatego, że postępowanie upadłościowe, choć ewidentnie ma znaczenie egzekucyjne dla wierzycieli, jest również postępowaniem rozpoznawczym, w którym ustalane są wierzytelności upadłego⁴. Upadłość wypiera procesy o te wierzytelności. Dzięki temu czynności zmierzające do ustalenia zobowiązań upadłego zaspokajanych w upadłości są skumulowane w jednym miejscu, a przez to podejmowane są szybciej

² Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, dalej p.u.

³ Na skutek zmian p.u. wprowadzonych z dniem 24 marca 2020 r. sposób dochodzenia roszczeń w związku z ogłoszeniem upadłości konsumenckiej został zmodyfikowany względem modelu podstawowego. W tym miejscu dość powiedzieć, że w przypadku ogłoszenia upadłości konsumenckiej nie ma zastosowania art. 145 ust. 1 oraz art. 263 p.u., a zatem równoległe z upadłością mogą się toczyć spory sądowe o wierzytelności upadłościowe, zob. D. Chrapoński, *Upadłość osoby fizycznej a postępowania cywilne dotyczące jej zobowiązań*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2022, nr 28 (2), s. 28–39.

⁴ A. Witosz, [w:] *System prawa handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 675.

i bardziej efektywnie. W konsekwencji wierzyciele, którzy po ogłoszeniu upadłości dłużnika chcą dochodzić swoich roszczeń, zmuszeni są do skorzystania z trybu zgłoszenia wierzytelności na listę wierzytelności w myśl przepisów art. 236 i n. p.u.

Na marginesie warto odnotować, że przez dochodzenie wierzytelności rozumie się zarówno wszczęcie postępowania o zapłatę, jak i skorzystanie z potrącenia⁵. Tym samym za trafne należy uznać te głosy, według których nie jest możliwe skorzystanie z potrącenia wierzytelności wierzyciela z wierzytelnościami upadłego w procesie wytoczonym przez tego ostatniego przeciwko wierzycielowi, dopóki wierzyciel nie zgłosi swojej wierzytelności na listę wierzytelności⁶.

Chociaż odmowa uznania wierzytelności na liście wierzytelności nie pozbawia wierzyciela możliwości dochodzenia jego roszczeń, to znacząco te możliwości ogranicza. Wszczęcie ewentualnego procesu o sporną wierzytelność będzie możliwe dopiero po ukończeniu postępowania upadłościowego. Wyjątek dotyczy sytuacji, gdy na dzień ogłoszenia upadłości toczyło się postępowanie przeciwko upadłemu. W tym przypadku postępowanie przerwane na skutek ogłoszenia upadłości będzie mogło być podjęte po odmowie uwzględnienia wierzytelności na liście wierzytelności.

Niezakończone na dzień ogłoszenia upadłości postępowania, których przedmiotem są roszczenia dotyczące masy upadłości, podlegają zawieszeniu z urzędu (art. 174 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁷). Nie mogą być podjęte aż do czasu wyczerpania trybu dochodzenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Zgodnie z jednym z poglądów prezentowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego (SN) dla wyczerpania trybu, o którym mowa w art. 145 ust. 1 p.u., konieczne jest zaskarżenie odmowy uznania wierzytelności sprzeciwem do sędziego-komisarza, a w razie nieuwzględnienia sprzeciwu – wniesienie zażalenia do sądu upadłościowego⁸. Pogląd ten nie jest powszechnie akceptowany.

⁵ Zob. wyrok SN z 26.05.2022 r., II CSKP 1344/22, Legalis.

⁶ A. Jakubecki, [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2011, art. 96; por. też uchwała SN z 23.01.2007 r., III CZP 125/06, OSNC 2007/11/162; wyrok SN z 14.01.2021 r., I CSKP 10/21, OSNC 2022/1/4.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm., dalej: k.p.c.

⁸ Uchwała SN z 9.12.2021 r., III CZP 96/20, OSNC 2022 nr 7–8, poz. 73, s. 74.

Pojawiają się też wypowiedzi broniące tezy, że dla wyczerpania trybu wystarczające jest zgłoszenie wierzytelności. Odmowa uznania wierzytelności nie musi być kontestowana poprzez wniesienie sprzeciwu i – dalej – poprzez wniesienie zażalenia. Chodzi więc wyłącznie o skorzystanie ze sposobu dochodzenia roszczeń przewidzianego w p.u. i doprowadzenie do uprawomocnienia się decyzji o odmowie uznania wierzytelności⁹.

Po ogłoszeniu upadłości postępowanie sądowe dotyczące masy upadłości może być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka lub przeciwko niemu (art. 144 ust. 1 p.u.). Powyższa zasada odnosi się zarówno do postępowań podjętych po uprzednim zawieszeniu i po wyczerpaniu trybu „upadłościowego”, jak i do postępowań nowych, zainicjowanych po ogłoszeniu upadłości. Nowe postępowania będą się odnosić albo do roszczeń wierzycieli, które powstały po ogłoszeniu upadłości, albo do roszczeń upadłego, których dochodzić będzie syndyk masy upadłości (strona bierna lub czynna procesu).

Syndyk masy upadłości w zakresie postępowań dotyczących masy upadłości jest wyłącznie legitymowany do występowania w procesie. Syndyk wchodzi w miejsce upadłego i działa dalej w procesie w imieniu własnym, lecz na rzecz upadłego (podstawienie procesowe). Od strony teoretycznej powyższy skutek ogłoszenia upadłości dla procesu cywilnego można również próbować wyjaśnić, wskazując, że upadły traci legitymację procesową, tj. przymiot strony procesu, zachowując jednocześnie przymiot strony w znaczeniu materialnoprawnym¹⁰. Upadły pozostaje wszak podmiotem praw i obowiązków, które w postępowaniu reprezentuje syndyk¹¹.

⁹ Wyrok SN z 24.04.2024 r., II PSKP 21/23, OSNP 2024 nr 12, poz. 117, s. 33; zob. też A. Hrycaj, *Podjęcie postępowania cywilnego dotyczącego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości zawieszzonego wskutek ogłoszenia upadłości pozwanego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2016, nr 1, s. 7–15.

¹⁰ A. Jakubecki, op. cit., art. 144 i cytowana tam literatura przedmiotu.

¹¹ Co przekłada się na sposób zasądzenia świadczenia: według SN zawsze od upadłego albo na rzecz upadłego, zob. wyrok SN z 7.10.2004 r., IV CK 86/04, Biul. SN 2005 nr 2.

Możliwość prowadzenia postępowania z syndykiem

Syndyk, działając w imieniu własnym, lecz na rzecz upadłego, prowadzi tylko te sprawy, które dotyczą masy upadłości. W tym tylko zakresie jego legitymacja procesowa ma charakter wyłączny. Postępowanie dotyczy masy upadłości, jeśli jego wynik może wpłynąć na stan masy upadłości i sytuację wierzycieli. Jak trafnie wskazuje SN, postępowania nie dotyczą masy upadłości, jeżeli odnoszą się do jej składników oraz nie wpływają na sposób zaspokojenia wierzycieli. Do spraw nie dotyczących masy upadłości:

[z]alicza się roszczenia majątkowe odnoszące się do mienia niewchodzącego do masy upadłości, roszczenia, które ze względu na swój charakter nie podlegają zaspokojeniu z masy (np. o zaniechanie wynikające z praw bezwzględnych), roszczenia dotyczące praw niezbywalnych (np. służebności osobiste, prawo dożywocia), roszczenia dotyczące majątkowych praw podmiotowych związanych ściśle z osobą dłużnika (np. prawo do firmy, w której mieści się nazwisko upadłego, autorskie prawa osobiste),

a także roszczenia zmierzające do ochrony praw niemajątkowych¹².

Możliwość kontynuowania postępowań o wierzytelności podlegające zgłoszeniu do masy, które to postępowania zostały zawieszona na skutek ogłoszenia upadłości, jest dodatkowo warunkowana koniecznością wyczerpania trybu zgłoszenia wierzytelności z p.u. Przepis art. 145 ust. 1 p.u. dopuszcza podjęcie zawieszona postępowania dotyczącego masy upadłości, ale uzależnia tę decyzję od bezskutecznego zgłoszenia wierzytelności na listę wierzytelności. Czy przepis zawęża zatem możliwość kontynuowania postępowań z udziałem syndyka do tych, które dotyczą wierzytelności podlegających zgłoszeniu? Innymi słowy, czy art. 145 ust. 1 p.u. należy rozumieć w ten sposób, że ogranicza podjęcie tych postępowań, które dotyczą, co prawda, masy upadłości, lecz nie dotyczą wierzytelności podlegających zgłoszeniu do masy? Wydaje się, że nie. Przepis art. 145 ust. 1 p.u. reguluje wyłącznie kwestię warunków podjęcia zawieszona postępowania dotyczącego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości. Nie wprowadza natomiast zakazu

¹² Wyrok SN z 14.10.2016 r., I CSK 714/15, Legalis.

kontynuowania innych postępowań, które z jednej strony dotyczą masy upadłości, ale z drugiej – nie dotyczą wierzytelności zgłaszanych do masy. Te ostatnie postępowania po ogłoszeniu upadłości i następczym zawieszeniu mogą być podjęte niezwłocznie po ustaleniu osoby syndyka masy upadłości.

W zbiorze postępowań dotyczących masy upadłości wszczętych i niezaoczonych przed ogłoszeniem upadłości należy więc wyróżnić te postępowania, które dotyczą wierzytelności podlegających zgłoszeniu do masy upadłości, oraz te, które takiemu zgłoszeniu nie podlegają.

Wierzytelność podlegająca zgłoszeniu do masy upadłości

Wierzytelności to prawa podmiotowe wierzycieli, które stwarzają możliwość domagania się od dłużnika określonego zachowania (najczęściej świadczenia)¹³. Wykorzystanie w prawie upadłościowym konstrukcji wierzytelności rozumianej jako zespół powiązanych praw (uprawnień) pozwala na dosyć szerokie spojrzenie na sytuację wierzyciela wobec upadłego – sytuację, która może się doczekać konkretyzacji i urzeczywistnienia w trybie zgłoszenia na listę wierzytelności¹⁴.

Przy dociekaniu właściwej charakterystyki wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości nasuwają się trzy spostrzeżenia.

Po pierwsze, w tej kategorii mieści się wierzytelność do upadłego, a nie do masy upadłości. Musi być to więc wierzytelność upadłościowa, czyli taka, która jest zaspokajana na właściwych zasadach postępowania upadłościowego. Wierzytelność upadłościowa to wierzytelność powstała przed ogłoszeniem upadłości, bo tylko taka jest umieszczana na liście wierzytelności¹⁵.

¹³ Por. P. Machnikowski, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, wyd. 3, red. K. Osajda, Warszawa 2020, s. 161.

¹⁴ Należy jednak bronić tezy, że w ramy listy wierzytelności wpisywane są już skonkretyzowane wierzytelności, co – jak się wydaje – zbliża pojęcie wierzytelności do roszczenia. Siatka pojęciowa nie jest wciąż w pełni usystematyzowana. Por. P. Kędzierski, *Pojęcie wierzytelności powstałej przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2018, nr 1, s. 31–36; K. Mularski, *Zakres przedmiotowy układu w aspekcie pojęcia wierzytelności*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 2, s. 18–27.

¹⁵ Wyrok SN z 4.11.1997 r., II CKN 439/97, Legalis.

Dla stwierdzenia, czy wierzytelność powstała przed ogłoszeniem upadłości, nie ma znaczenia termin jej wymagalności. Wszak wszystkie wierzytelności istniejące w dacie ogłoszenia upadłości stają się z tą chwilą wymagalne (art. 91 ust. 1 p.u.). Moment powstania wierzytelności może być natomiast podyktowany rodzajem zobowiązania, z którego dana wierzytelność (dane świadczenie) wynika. W przypadku zobowiązań ciągłych, których przedmiotem są świadczenia okresowe, wierzytelności będą powstawać z upływem kolejnych okresów rozliczeniowych (np. czynsz najmu)¹⁶.

Po drugie, powinna być to wierzytelność wierzyciela w rozumieniu art. 189 p.u., a zatem tego, kto poszukuje zaspokojenia z masy upadłości. To ważne stwierdzenie, ponieważ nakazuje znacznie szerzej spojrzeć na pojęcie wierzytelności podlegających zgłoszeniu do masy. Mogą to być zatem wierzytelności ze stosunków zarówno prywatnych, jak i publicznych. Chodzi też o wierzycieli zabezpieczonych rzeczowo, w tym tylko rzeczowych, uprawnionych do zaspokojenia z przedmiotu należącego do upadłego. Ochrony prawnej w drodze zgłoszenia wierzytelności może również poszukiwać wierzyciel pauliański, któremu przysługuje roszczenie o ubezskutecznienie czynności prawnej dokonanej między jego dłużnikiem a osobą trzecią. W przypadku upadłości osoby trzeciej roszczenie pauliańskie – z uwagi na brak możliwości przeprowadzenia egzekucji z masy upadłości – zmienia się w roszczenie pieniężne, które podlega zgłoszeniu na listę wierzytelności¹⁷.

Po trzecie, wierzytelność podlegająca zgłoszeniu do masy upadłości to taka, która daje się ująć w ramach listy wierzytelności i następnie może być zaspokojona w drodze podziałów funduszu masy upadłości. Dotyczy to więc wierzytelności wyrażanych w pieniądzu, przy czym należy pamiętać, że na skutek ogłoszenia upadłości zobowiązania niepieniężne upadłego przekształcają się w zobowiązania pieniężne (art. 91 ust. 2 p.u.). W konsekwencji wierzytelności, będące korelatem długu, również zmieniają swój charakter.

¹⁶ W. Borysiak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 33, red. K. Osajda, Warszawa 2024, Legalis, art. 353.

¹⁷ Wyrok SA w Katowicach z 12.09.2017 r., V ACa 406/17, Legalis; uchwała SN z 10.02.2006 r., III CZP 2/06, Biul. SN 2006 nr 2; zob. też M. Strojewska, *Realizacja uprawnienia ze skargi pauliańskiej w przypadku upadłości likwidacyjnej osoby trzeciej*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2014, t. 2, s. 53–74; odmiennie, choć z podobnymi wnioskami: A. Jakubecki, op. cit., s. 1096–1100.

Nie podlegają zgłoszeniu do listy wierzytelności niektóre prawa i roszczenia ciężące na nieruchomościach upadłego – te zaspokajane są w szczególnym trybie przewidzianym w art. 345 p.u.

Zgłoszenie wierzytelności a roszczenie procesowe

Zgłoszenie wierzytelności podlegającej umieszczeniu na liście wierzytelności jest traktowane w doktrynie i orzecznictwie jako korelat powództwa o zasądzenie („o zapłatę”)¹⁸. Stwierdzenie ma uzasadnione podstawy, jeżeli zważyć, że w toku postępowania upadłościowego wytaczanie powództw jest ograniczane na rzecz szczególnego trybu dochodzenia roszczeń.

W postępowaniu cywilnym roszczenie procesowe jest najczęściej pochodną roszczenia w rozumieniu prawa materialnego. W najnowszym ujęciu uznaje się jednak, że roszczenie procesowe jest zaledwie twierdzeniem o istnieniu stosunku cywilnego i wynikających z niego roszczeń, które mogą się składać na sprawę cywilną¹⁹. Nie wiadomo bowiem, czy istnienie prawa podmiotowego zostanie potwierdzone w toku postępowania cywilnego.

W tym kontekście zgłoszenie wierzytelności może być również charakteryzowane jako twierdzenie o istnieniu wierzytelności podlegającej umieszczeniu na liście wierzytelności – o ile nie została wcześniej stwierdzona w drodze orzeczenia sądu.

Roszczenie procesowe nie jest zazwyczaj źródłem powstania wierzytelności (prawa podmiotowego). Wyjątek mogą stanowić roszczenia o ukształtowanie, mocą których dochodzi do wydania orzeczeń konstytutywnych. Z kolei powództwa o zasądzenie i o ustalenie prowadzą do wydania orzeczeń deklaratywnych – stwierdzających istnienie prawa.

Zgłoszenie wierzytelności zmierza do stwierdzenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, dlatego może służyć tym samym celom

¹⁸ A. Jakubecki, op. cit., s. 1065; uchwała SN z 2.03.2005 r., III CZP 98/04, OSNC 2006/2/21.

¹⁹ Postanowienie SN z 6.06.2019 r., II CSK 216/18, Legalis, wyrok SN z 17.06.2016 r., IV CSK 655/15, Legalis; postanowienie SN z 10.03.1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999 nr 9, poz. 161, s. 56.

co powództwo o zasądzenie. Zgłoszenie wierzytelności nie doprowadzi natomiast do wydania orzeczenia konstytutywnego (prawnokształtującego).

Zgłoszenie wierzytelności nie może też zastąpić ani wyprzeć roszczeń o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. Lista wierzytelności służy skatalogowaniu świadczeń, które powinien wykonać upadły na rzecz wierzyciela. Nie jest natomiast miejscem ustalenia praw lub stosunków prawnych w oderwaniu od skonkretyzowanych powinności upadłego²⁰. Uznanie wierzytelności na liście wierzytelności jest z pewnością wyrazem przesądzenia istnienia stosunku prawnego lub prawa, z którego dana wierzytelność wynika, przez organy postępowania upadłościowego, lecz nie jest tym samym co stwierdzenie tych okoliczności wyrokiem w trybie art. 189 k.p.c. Lista sporządzana jest zresztą przede wszystkim na potrzeby postępowania upadłościowego i nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej²¹.

Okazuje się zatem, że zgłoszenie wierzytelności nie może zastąpić roszczenia procesowego o ustalenie, pod warunkiem że wierzycielowi w ogóle przysługuje interes prawny w wytoczeniu i popieraniu takiego żądania. Jeżeli bowiem obiektywnie interes wierzyciela może być zaspokojony poprzez dalej idące roszczenie (o świadczenie), to również w postępowaniu upadłościowym za wystarczającą formę ochrony wierzyciela należałoby uznać zgłoszenie wierzytelności i umieszczenie jej na liście wierzytelności²².

Proces o ustalenie stosunku prawnego lub prawa a upadłość dłużnika

Ogłoszenie upadłości nie uniemożliwia kontynuowania procesów o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. Roszczenie procesowe o ustalenie nie może być bowiem realizowane w ramach postępowania

²⁰ Co dodatkowo nakazuje spojrzeć na „zgłaszaną wierzytelność” w postępowaniu upadłościowym jak na roszczenie w rozumieniu ogólnej cywilistyki.

²¹ Por. wyrok SA w Warszawie z 19.09.2013 r., VI ACa 78/13, Legalis.

²² Wszak, jak twierdzi SN, interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego w zasadzie nie zachodzi, jeżeli zainteresowany może na innej drodze osiągnąć w pełni ochronę swoich praw, zob. postanowienie SN z 29.10.2009 r., III CZP 79/09, Legalis.

upadłościowego na skutek ogłoszenia upadłości ani nie przekształca się w roszczenie o zasądzenie, które mogłoby zostać potraktowane jako zgłoszenie wierzytelności, ani nie traci na aktualności, gdy wierzyciel zachowuje interes prawny w jego dochodzeniu.

Powyższe nie oznacza, że ogłoszenie upadłości nie oddziałuje na tok postępowania cywilnego.

Postępowanie o ustalenie istnienia stosunku prawnego lub prawa, które dotyczy masy upadłości, powinno być prowadzone z udziałem syndyka masy upadłości zgodnie z art. 144 p.u. W takim przypadku chodzić może o stosunki prawne lub prawa i obowiązki, które kształtują masę upadłości, determinując jej skład oraz relacje z wierzycielami²³. Do tego typu postępowań z pewnością należeć będzie postępowanie o ustalenie nieważności umowy o finansowanie zawartej między upadłym a jego kontrahentem. Od stwierdzenia ważności takiej umowy będą wszak zależeć uprawnienia lub obowiązki (należności lub zobowiązania) masy upadłości względem osób trzecich.

W praktyce w postępowaniu o stwierdzenie nieważności umowy kredytu walutowego, wytoczonym przeciwko bankowi, występują również roszczenia o zwrot świadczeń spełnionych w wyniku wykonania nieważnej umowy. Dochodzi wówczas do kumulacji przedmiotowej roszczeń: o ustalenie i o zapłatę. Roszczenie o zapłatę również dotyczy masy upadłości, ale dodatkowo – jak już wcześniej wyjaśniono – może być realizowane w postępowaniu upadłościowym poprzez zgłoszenie wierzytelności. Prowadzone przeciwko bankowi postępowanie cywilne, którego przedmiotem są roszczenia o ustalenie nieważności umowy kredytowej i o zapłatę nienależnego świadczenia, w obliczu ogłoszenia upadłości banku musi zostać zawieszona na podstawie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. Po ustaleniu syndyka masy upadłości, co nie powinno nastroczać sądowni trudności z uwagi na publiczną informację o upadłości w Krajowym Rejestrze Zadłużonych, sąd cywilny może wezwać syndyka do udziału w sprawie i podjąć postępowanie z jego udziałem tylko w zakresie roszczenia o ustalenie. W zakresie roszczenia o zapłatę postępowanie musi pozostać zawieszona do czasu wyczerpania trybu zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym (art. 145 ust. 1 p.u.). Kumulacja roszczeń o ustalenie i zapłatę w jednym postępowaniu nie stoi na przeszkodzie

²³ Por. przypis nr 12.

późniejszemu wydzieleniu części roszczeń do osobnego rozpoznania. Wręcz jest to pożądane z uwagi na możliwość wcześniejszego zakończenia postępowania choćby w części.

Powyższe stanowisko potwierdza uchwała SN z dnia 19 września 2024 r.²⁴, podjęta w odpowiedzi na pytanie Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Sąd ten zastanawiał się, czy postępowanie o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego z umowy kredytu waloryzowanego (indeksowanego albo denominowanego) do waluty obcej wytoczone przeciwko bankowi, co do którego w toku postępowania ogłoszono upadłość, jest sprawą o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, a tym samym – czy powinna pozostać zawieszona do czasu wyczerpania trybu dochodzenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Sąd Apelacyjny podał w wątpliwość, czy roszczenie procesowe o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa ma charakter majątkowy niepieniężny, a tym samym – czy podlega konwersji na zobowiązanie pieniężne zgodnie z art. 91 ust. 2 p.u.²⁵ Sąd Najwyższy nie podzielił tego stanowiska i podjął uchwałę stanowiącą, że postępowanie sądowe z powództwa kredytobiorcy będącego konsumentem o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego z umowy kredytu, prowadzone przeciwko bankowi, co do którego w toku postępowania ogłoszono upadłość, nie jest sprawą „o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości” w rozumieniu art. 145 ust. 1 p.u., a tym samym może być podjęte z chwilą ustalenia osoby pełniącej funkcję syndyka²⁶.

²⁴ Uchwała SN z 19.09.2024 r., III CZP 5/24, „Monitor Prawniczy” 2024, nr 11, s. 675. Na dzień przygotowania niniejszego tekstu nie zostało sporządzone uzasadnienie uchwały.

²⁵ Biuletyn Izby Cywilnej SN, marzec–kwiecień 2024, s. 63–66.

²⁶ W ten sposób też w najnowszej literaturze: D. Chrapoński, *Upadłość banku a postępowania cywilne dotyczące umów kredytowych denominowanych i indeksowanych do waluty zagranicznej*, [w:] *Upadłość i restrukturyzacja kredytobiorcy lub banku przy umowach o kredyt frankowy*, red. A. Hrycaj, T. Szanciło, Warszawa 2024, s. 413–443.

Prejudycjalność rozstrzygnięcia o wierzytelności o zwrot nienależnego świadczenia

Wierzytelność o zwrot nienależnego świadczenia, podlegająca zgłoszeniu do masy upadłości, pozostaje w związku z ustaleniem kwestii nieważności umowy kredytowej. Uznanie tej wierzytelności w ramach listy wierzytelności wymaga przesłankowego stwierdzenia nieistnienia stosunku prawnego, wywodzonego z nieważnej umowy kredytowej. W tej sytuacji powstaje pytanie o sens prowadzenia postępowania o ustalenie nieważności umowy kredytowej przy jednoczesnej konieczności rozstrzygnięcia w postępowaniu upadłościowym zgłoszenia wierzytelności o zwrot nienależnych świadczeń. Rodzi się pytanie, czy oba roszczenia nie są od siebie zależne na tyle, że przed rozstrzygnięciem jednego musi dojść do przesądzenia kwestii zasadności drugiego z nich. Wydaje się jednak, że jeżeli nawet taka zależność zachodzi, to pozostaje ona w relacji nadrzędności postępowania o ustalenie nad postępowaniem o zapłatę, a nie na odwrót. Wszak ustalenie nieważności pociąga za sobą konsekwencje w postaci powstania wzajemnych roszczeń o zwrot wypłaconych świadczeń w myśl teorii dwóch kondykcji²⁷.

Prejudycjalność w rozumieniu procesowym oznacza konieczność rozstrzygnięcia zagadnienia wstępnego, które determinuje sposób rozpoznania kolejnych zagadnień. Jest to szczególnego rodzaju zależność, która nakazuje spojrzeć na rozstrzygnięcie w innej sprawie jak na prejudykat, czyli podstawę (przesłankę) rozstrzygnięcia. Rozstrzygnięcie innej sprawy będzie zatem treścią (elementem) rozstrzygnięcia sprawy zależnej²⁸.

Zestawienie roszczeń o ustalenie nieważności umowy kredytowej i o zwrot nienależnych świadczeń nie wykazuje takiej zależności. Owszem, oba roszczenia pozostają ze sobą w związku, lecz nie na tyle silnym, że rozpoznanie jednego z roszczeń uzależnione jest od rozpoznania drugiego, zwłaszcza że rozstrzygnięcie w przedmiocie ustalenia nieważności nie ma charakteru prawnokształtującego. W konsekwencji ani sąd procesowy kontynuujący postępowanie o ustalenie, ani syndyk rozstrzygający o zgłoszeniu wierzytelności

²⁷ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25.04.2024 r., III CZP 25/22, OSNC 2024 nr 12, poz. 118, s. 1.

²⁸ Zob. wyrok SN z 5.11.2015 r., III PK 32/15, Legalis; wyrok SN z 20.12.2005 r., V CK 407/05, Legalis.

o zwrot nienależnych świadczeń nie muszą wstrzymywać swoich czynności i mogą podjąć decyzje w swoich sprawach niezależnie od etapu rozpoznania drugiej ze spraw. O ile jednak, co w praktyce zapewne wystąpi częściej, syndyk będzie związany prawomocnym wyrokiem sądu w przedmiocie ustalenia nieważności umowy kredytowej, o tyle sąd cywilny nie będzie związany rozstrzygnięciem syndyka w przedmiocie zgłoszenia wierzytelności. Lista wierzytelności, jak już tutaj wspomniano, nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej²⁹.

Możliwość zabezpieczenia roszczeń

Osobnym zagadnieniem jest możliwość zabezpieczenia powództw o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa.

Zgodnie z art. 146 ust. 3 p.u. po dniu ogłoszenia upadłości niedopuszczalne są skierowanie egzekucji do majątku wchodzącego w skład masy upadłości oraz wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu lub zarządzenia zabezpieczenia na majątku upadłego, z wyjątkiem zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych oraz roszczeń o rentę z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci oraz o zamianę uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę.

Z przytoczonego przepisu wynika zakaz wykonania postanowienia o zabezpieczeniu (ściślej – o udzieleniu zabezpieczenia). Zakazem nie jest jednak objęte rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia. Wydaje się zatem, że nierozpoznany na dzień ogłoszenia upadłości wniosek o udzielenie zabezpieczenia roszczeń powinien zostać rozstrzygnięty, nawet jeżeli zachodzi bezwzględna przyczyna zawieszenia postępowania. Otóż zgodnie z art. 178 § 3 k.p.c. podczas zawieszenia sąd nie podejmuje żadnych czynności z wyjątkiem tych, które mają na celu podjęcie postępowania albo zabezpieczenie powództwa lub dowodu. Powyższe stwierdzenie dotyczy, rzecz jasna, również powództw z art. 189 k.p.c., które – jak już wcześniej przesądzono – mogą być kontynuowane po ogłoszeniu upadłości. Za odmową udzielenia zabezpieczenia powinny zatem stać wyłącznie przyczyny merytoryczne,

²⁹ Zob. przypis nr 21.

związane z brakiem uprawdopodobnienia roszczenia lub interesu prawnego w rozumieniu art. 730¹ § 1 i 2 k.p.c. Interes prawny nie będzie uprawdopodobniony zwłaszcza wówczas, gdy się okaże, że postępowanie upadłościowe dostatecznie daje gwarancję wykonania uprawnień wierzycielskich wobec dłużnika (upadłego). Nie jest to jednak reguła, zwłaszcza przy rozpoznawaniu roszczeń niepieniężnych; i tak przy okazji powództwa o ustalenie nieważności umowy kredytowej może się okazać, że zasadne jest udzielenie zabezpieczenia w postaci zawieszenia płatności rat kwestionowanego kredytu po to, by nie pogarszać sytuacji finansowej kredytobiorcy, który w krótkim czasie nie doczeka się realizacji własnych roszczeń względem masy upadłości. Wszak będzie musiał czekać aż do realizacji planów podziału³⁰.

Wytoczenie powództwa o ustalenie i o zapłatę po ogłoszeniu upadłości

Powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa można wytoczyć dopiero po ogłoszeniu upadłości, bez narażania się na zakaz wyrażony w art. 263 p.u. Postępowanie nie dotyczy bowiem wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości. W omawianym przypadku żądanie zmierzające do ustalenia nieważności umowy kredytowej będzie dotyczyć masy upadłości. Skoro tak, to w pozwie jako pozwanego należy oznaczyć syndyka masy upadłości, który jest wyłącznie legitymowany biernie.

Błędne wytoczenie powództwa przeciwko upadłemu w sytuacji, gdy jest już ogłoszona upadłość, może rodzić trudności w dalszym procedowaniu sądu. Wbrew wcześniejszym wypowiedziom SN przypadek ten nie może być kwalifikowany jako przejściowe ograniczenie drogi sądowej³¹. Postępowanie upadłościowe wraz ze swoimi elementami rozpoznawczymi, zmierzającymi do stwierdzenia wierzytelności wierzycieli, jest postępowaniem sądowym. Z czysto procesowego punktu widzenia pozostaje oddalenie powództwa

³⁰ Zob. więcej na ten temat: A. Hrycaj, *Wpływ ogłoszenia upadłości banku na rozpoznawanie wniosków o zabezpieczenie w procesach dotyczących „umów o kredyt frankowy”*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2023, nr 3, s. 30–37.

³¹ Por. uchwała SN z 30.03.1992 r., III CZP 22/92, OSNC 1992 nr 11, poz. 188.

w całości wobec braku legitymacji formalnej upadłego do występowania w procesie dotyczącym masy upadłości.

Inaczej potraktować należy problem powództw o zwrot nienależnego świadczenia, często towarzyszących roszczeniu procesowemu o stwierdzenie nieważności umów. Orzecznictwo jest o wiele bardziej względne dla wierzycieli, którzy, w wyniku błędu lub niewiedzy o ogłoszonej upadłości, wytoczyli powództwo o zapłatę przeciwko upadłemu. Sąd Najwyższy opowiedział się za przekazywaniem tego typu pozwów dotyczących masy upadłości, a złożonych już po ogłoszeniu upadłości przeciwko dłużnikowi, jako zgłoszenie wierzytelności do syndyka masy upadłości³². Sąd Najwyższy zwraca jedynie uwagę na zmianę p.u. z dniem 24 marca 2020 r., zgodnie z którą – między innymi – doszło do określenia kompetencji syndyka masy upadłości jako adresata zgłoszeń wierzytelności (art. 236 ust. 1 p.u.). Zdaniem SN zmiana organu postępowania przyjmującego zgłoszenie wierzytelności z sądowego na pozasądowy nie pociąga za sobą rewizji dotychczasowego dominującego poglądu, że mylnie złożony pozew przeciwko upadłemu po ogłoszeniu upadłości należy potraktować jako zgłoszenie wierzytelności i przekazać – według obecnego stanu prawnego – syndykowi masy upadłości, który przejął kompetencje sędziego-komisarza w tym zakresie.

Wydaje się jednak, że stanowisko SN nie uwzględnia zjawiska digitalizacji postępowania upadłościowego i treści art. 216a ust. 1 p.u., wprowadzającego nakaz wnoszenia wszelkich pism procesowych drogą elektroniczną. Pisma oraz dokumenty niewniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, obsługującego postępowanie sądowe, nie wywołują skutków prawnych. W konsekwencji pozew wniesiony drogą tradycyjną, który zostanie potraktowany jako zgłoszenie wierzytelności, w praktyce nie będzie mógł wywołać skutków w postępowaniu upadłościowym. Mimo wszystko przyjąć można (choć jest to pogląd wstępny, wymagający osobnych studiów), że forma dokonywania czynności procesowej nie powinna determinować decyzji sądu o przekazaniu pozwu jako zgłoszenia wierzytelności do postępowania upadłościowego. Ostatecznie to syndyk jako właściwy organ postępowania zdecyduje o dalszych losach tej wierzytelności.

³² Uchwała SN z 11.04.2024 r., III CZP 63/23, Biul. SN 2024 nr 4.

Podsumowanie

Na skutek upadłości Getin Banku SA odżyły dyskusje na temat wpływu upadłości na postępowanie sądowe, tym razem w nowym aspekcie powództw o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. Omawiane zagadnienie ogniskuje się wokół pojęcia wierzytelności podlegającej zgłoszeniu na listę wierzytelności. Ta grupa wierzytelności, skądinąd najliczniejsza spośród wierzytelności do upadłego, podlega ograniczeniom w zakresie możliwości ich dochodzenia przed sądem w czasie trwającego postępowania upadłościowego. Postępowania cywilne, których przedmiotem są wierzytelności podlegające zgłoszeniu na listę wierzytelności, mogą się toczyć tylko wówczas, gdy po wyczerpaniu trybu zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym nie zostały umieszczone na liście wierzytelności na warunkach z art. 145 ust. 1 p.u. Powództwo o ustalenie z art. 189 k.p.c., chociaż może dotyczyć masy upadłości, nie może być konsumowane poprzez zgłoszenie wierzytelności na listę wierzytelności, chyba że wierzycielowi przysługuje dalej idące roszczenie o świadczenie. Wówczas jednak nie istnieje interes prawny w domaganiu się ochrony na podstawie art. 189 k.p.c., a roszczenie o świadczenie powinno być zrealizowane poprzez zgłoszenie na listę wierzytelności.

W przypadku powództw o ustalenie nieważności umowy kredytowej i o zwrot nienależnego świadczenia zachodzi interes prawny w popieraniu obu roszczeń procesowych. Po ogłoszeniu upadłości banku postępowanie powinno zostać zawieszane. Może jednak zostać podjęte z udziałem syndyka masy upadłości po stronie pozwanej w zakresie roszczenia o ustalenie. Sąd może rozpoznać sprawę z powództwa o ustalenie i wydać wyrok częściowy. Z kolei orzekanie w zakresie roszczenia o zapłatę najpewniej stanie się zbędne na skutek umieszczenia wierzytelności na liście wierzytelności. Po zatwierdzeniu listy i po ukończeniu postępowania upadłościowego banku (po jego umorzeniu lub zakończeniu) wierzyciel będzie dysponować tytułem egzekucyjnym przeciwko dłużnikowi. Postępowanie o zapłatę będzie mogło w tej sytuacji podlegać umorzeniu jako bezprzedmiotowe³³.

³³ Uchwała SN z 18.01.2019 r., III CZP 55/18, OSNC 2019 nr 9, poz. 90, s. 31.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794).

Literatura

- Chrapoński D., *Upadłość banku a postępowania cywilne dotyczące umów kredytowych denominowanych i indeksowanych do waluty zagranicznej*, [w:] *Upadłość i restrukturyzacja kredytobiorcy lub banku przy umowach o kredyt frankowy*, red. A. Hrycaj, T. Szanciło, Warszawa 2024.
- Chrapoński D., *Upadłość osoby fizycznej a postępowania cywilne dotyczące jej zobowiązań*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2022, nr 28 (2), s. 28–39.
- Hrycaj A., *Podjęcie postępowania cywilnego dotyczącego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości zawieszonemu wskutek ogłoszenia upadłości pozwanego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2016, nr 1, s. 7–15.
- Hrycaj A., *Wpływ ogłoszenia upadłości banku na rozpoznawanie wniosków o zabezpieczenie w procesach dotyczących „umów o kredyt frankowy”*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2023, nr 3, s. 30–37.
- Kędziński P., *Pojęcie wierzytelności powstałej przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2018, nr 1, s. 31–36.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 33, red. K. Osajda, Warszawa 2024.
- Mularski K., *Zakres przedmiotowy układu w aspekcie pojęcia wierzytelności*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 2, s. 18–27.
- Strojewska M., *Realizacja uprawnień ze skargi pauliańskiej w przypadku upadłości likwidacyjnej osoby trzeciej*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2014, t. 2, s. 53–74.
- System prawa prywatnego*, t. 5. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, wyd. 3, red. K. Osajda, Warszawa 2020.
- System prawa handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, wyd. 2, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020.
- Zedler F., Jakubecki A., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2011.

Orzecznictwo

- Postanowienie SN z 10.03.1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999 nr 9, poz. 161, s. 56.
- Postanowienie SN z 29.10.2009 r., III CZP 79/09, Legalis.
- Postanowienie SN z 6.06.2019 r., II CSK 216/18, Legalis.
- Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25.04.2024 r., III CZP 25/22, OSNC 2024 nr 12, poz. 118, s. 1.
- Uchwała SN z 30.03.1992 r., III CZP 22/92, OSNC 1992 nr 11, poz. 188.
- Uchwała SN z 2.03.2005 r., III CZP 98/04, OSNC 2006/2/21.
- Uchwała SN z 10.02.2006 r., III CZP 2/06, Biul. SN 2006 nr 2.
- Uchwała SN z 23.01.2007 r., III CZP 125/06, OSNC 2007/11/162.
- Uchwała SN z 9.12.2021 r., III CZP 96/20, OSNC 2022 nr 7–8, poz. 73, s. 74.
- Uchwała SN z 11.04.2024 r., III CZP 63/23, Biul. SN 2024 nr 4.
- Uchwała SN z 19.09.2024 r., III CZP 5/24, „Monitor Prawniczy” 2024, nr 11, s. 675.
- Wyrok SN z 4.11.1997 r., II CKN 439/97, Legalis.
- Wyrok SN z 7.10.2004 r., IV CK 86/04, Biul. SN 2005 nr 2.
- Wyrok SN z 20.12.2005 r., V CK 407/05, Legalis.
- Wyrok SN z 5.11.2015 r., III PK 32/15, Legalis.
- Wyrok SN z 17.06.2016 r., IV CSK 655/15, Legalis.
- Wyrok SN z 14.10.2016 r., I CSK 714/15, Legalis.
- Wyrok SN z 14.01.2021 r., I CSKP 10/21, OSNC 2022/1/4.
- Wyrok SN z 26.05.2022 r., II CSKP 1344/22, Legalis.
- Wyrok SN z 24.04.2024 r., II PSKP 21/23, OSNP 2024 nr 12, poz. 117, s. 33.
- Wyrok SA w Warszawie z 19.09.2013 r., VI ACa 78/13, Legalis.
- Wyrok SA w Katowicach z 12.09.2017 r., V ACa 406/17, Legalis.

Kilka uwag na temat sensu art. 96 Prawa upadłościowego

STRESZCZENIE

Przedmiotem rozdziału są zagadnienia dotyczące aksjologicznego uzasadnienia regulacji sposobu i terminu dokonywania potrącenia w postępowaniu upadłościowym. Zgodnie z tą regulacją wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Na wstępie opracowania przedstawiono cele prawa i postępowania upadłościowego, wyniki dogmatycznej wykładni art. 96 ustawy Prawo upadłościowe oraz aksjologiczne uzasadnienie tej regulacji. Na tej podstawie dokonano oceny regulacji art. 96 ustawy Prawo upadłościowe, poszukując odpowiedzi na pytanie, czy realizuje ona zdefiniowane cele prawa i postępowania upadłościowego w sposób wystarczający, czy też ich nie realizuje bądź jest regulacją nadmiarową. Poza zakresem niniejszego rozdziału pozostawiono przesłanki dokonania potrącenia w toku postępowania upadłościowego, w tym wynikające z prawa upadłościowego ograniczenia możliwości dokonania potrącenia. W opracowaniu udowodniono tezę, że regulacja art. 96 ustawy Prawo upadłościowe ma charakter nadmiarowy. Wobec tego zgłoszono postulaty *de lege ferenda*, które wymagają interwencji ustawodawcy.

Słowa kluczowe: potrącenie, upadłość, syndyk, lista wierzytelności

SUMMARY

The subject of the Chapter are issues related to the axiological justification of the regulation of the manner and time of set-off in bankruptcy proceedings, according to which a creditor who intends to apply the set-off shall make a relevant statement at the latest upon declaring his claim. The Chapter first presents the goals of bankruptcy law and proceedings, the results of the dogmatic interpretation of Article 96 of the Bankruptcy Law and the axiological justification of this regulation. On this basis, the regulation of Article 96 of the Bankruptcy Law was assessed, seeking an answer to the question whether it satisfies the defined goals of the law and bankruptcy proceedings in a sufficient manner, or whether it does not achieve them, or whether it is an excessive regulation. The prerequisites for making a set-off in the course of bankruptcy proceedings, including restrictions on the possibility of making a set-off under the bankruptcy law, are left outside the

scope of this Chapter. The Study proves the thesis that the regulation of Article 96 of the Bankruptcy Law is excessive. Therefore, *de lege ferenda* postulates have been submitted, which require the intervention of the legislator.

Keywords: set-off, bankruptcy, the trustee, list of claims

Wprowadzenie

Przedmiotem rozdziału jest celowość regulacji dotyczącej sposobu i terminu dokonywania potrącenia w postępowaniu upadłościowym. Przez pojęcie celowości regulacji rozumiem nie tyle to, czy określony kształt regulacji normatywnej odpowiada celom, które zgodnie z założeniami ustawodawcy ta regulacja ma realizować, ile to, czy przyjęte przez ustawodawcę cele pewnej szczytkowej regulacji są kompatybilne z celami gałęzi prawa¹ lub innej bardziej ogólnej i kompleksowej regulacji prawnej², której badana regulacja fragmentaryczna jest częścią³.

W ramach badań analizie poddano regulację art. 96 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe⁴. Zgodnie z tą regulacją wierzyciel, który

¹ W ramach gałęzi prawa mieszczą się spójne i uporządkowane – według przyjętych założeń – zespoły norm prawnych, regulujących obszerne kategorie stosunków społecznych. Gałąź prawa reguluje stosunki społeczne, do których się odnosi, w założeniu swoim w sposób pełny. W konsekwencji jej normy stosuje się do poddanego jej stosunku prawnego bezpośrednio, według porządku określonego jej strukturą wewnętrzną. Natomiast normy innej gałęzi prawa można stosować tylko analogicznie, a nie bezpośrednio (tak Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2023, s. 5).

² Kompleksowa regulacja prawna to zespół norm odnoszących się do jednego przedmiotu, które z systemowego punktu widzenia należą do różnych gałęzi prawa (na temat znaczenia pojęcia kompleksowej regulacji prawnej por. *ibidem*, s. 6).

³ Prawo upadłościowe wspólnie z prawem restrukturyzacyjnym można zdefiniować jako kompleksową regulację prawną, której przedmiotem są relacje między niewypłacalnym lub zagrożonym niewypłacalnością dłużnikiem a jego wierzycielami (tak A. Hrycaj, [w:] *System prawa handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 5). W literaturze prezentowane są również poglądy wyodrębniające prawo upadłościowe i restrukturyzacyjne jako gałąź prawa (R. Adamus, *Miejsce prawa upadłościowego i naprawczego w systemie prawa*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2011, nr 1, s. 6; F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Kraków 2009, s. 5).

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm.; dalej: p.u.

chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Podstawowym narzędziem zastosowanym w badaniach była metoda dogmatycznoprawna, która poprzez analizę i systematyzację obowiązujących przepisów pozwoliła na ustalenie, jaki jest charakter prawny obowiązku zdefiniowanego w art. 96 p.u. oraz skutków uchybienia temu obowiązkowi. Wykładni przepisów prawa dokonywano zgodnie z założeniami derywacyjnej koncepcji wykładni prawa, która to koncepcja nie skupia się wyłącznie na brzmieniu przepisów, nawet jeśli są one dostatecznie jasne, lecz zawsze nakazuje poddać tekst interpretacji poprzez zastosowanie wszystkich dostępnych metod wykładni⁵. Akceptowano przy tym powszechnie przyjętą w orzecznictwie i piśmiennictwie zasadę pierwszeństwa wykładni językowej⁶, uznając jednocześnie, że wykładnia systemowa (systemowa właściwa) oraz wykładnia aksjologiczna, dokonywane chronologicznie po wykładni językowej, mogą stanowić nie tylko środek wspomżenia wykładni językowej, ale również weryfikator rezultatu osiągniętego przez wykładnię językową⁷.

W badaniach najpierw zidentyfikowano cele prawa i postępowania upadłościowego, przedstawiono wyniki dogmatycznej wykładni art. 96 p.u. oraz określono cele analizowanej regulacji normatywnej. Na tej podstawie dokonano oceny regulacji art. 96 p.u., poszukując odpowiedzi na pytanie, czy realizuje ona zdefiniowane cele prawa i postępowania upadłościowego w sposób wystarczający, czy też ich nie realizuje bądź jest regulacją nadmiarową. W omawianym kontekście przez regulację nadmiarową rozumiem taką regulację normatywną, która nakłada obowiązki lub ogranicza prawa

⁵ M. Zieliński, *Derywacyjna koncepcja wykładni jako koncepcja zintegrowana*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, R. 68, z. 3, s. 93 i n.; szeroko na temat derywacyjnej koncepcji prawa, w tym jej cech charakterystycznych i reguł stosowania, zob. idem, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, wyd. 6, Warszawa 2012.

⁶ Por. uzasadnienie uchwały pełnego składu Izby Cywilnej SN z 14.10.2004 r., III CZP 37/04, OSNC 2005 nr 3, poz. 42; uchwałę SN z 25.04.2003 r., III CZP 8/03, OSNC 2004/1/1; postanowienia SN z 20.07.2005 r., I KZP 25/05, OSNwSK 2005/1/1362 oraz SN z 31.08.2005 r., V KK 426/04, OSNwSK 2005/1/1597; wyrok SN z 21.07.2004 r., V CK 21/04, OSNC 2005 nr 7–8, poz. 137; uchwałę SN z 20.07.2005 r., I KZP 18/05, OSNKW 2005 nr 9, poz. 74; wyrok SN z 21.10.2020 r., KIO 2250/20.

⁷ M. Zieliński et al., *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, R. 71, z. 4.

uczestników postępowania w sposób wykraczający poza to, co konieczne dla osiągnięcia celów postępowania upadłościowego.

Poza zakresem niniejszego rozdziału pozostawiono przesłanki dokonania potrącenia w toku postępowania upadłościowego, w tym wynikające z prawa upadłościowego ograniczenia możliwości dokonania potrącenia. W szczególności zakresem badań nie objęto uzasadnienia dopuszczalności dokonywania potrącenia w postępowaniu upadłościowym, w tym rozważań dotyczących tego, czy samo istnienie stosunku wzajemności jest słusznym usprawiedliwieniem uprzywilejowania wierzyciela wzajemnego w stosunku do innych wierzycieli upadłego dłużnika⁸. Takie ukształtowanie zakresu badań jest uzasadnione dążeniem do koncentracji na formalnych i proceduralnych elementach potrącenia dokonywanego w postępowaniu upadłościowym.

Cel prawa i postępowania upadłościowego

Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* celem jest „to, do czego się dąży, czy też to, czemu coś ma służyć”⁹. W takim ujęciu celem prawa jest to, do czego dąży prawodawca, tworząc prawo, a inaczej – to, czemu prawo ma służyć.

Według Lona L. Fullera, amerykańskiego filozofa prawa, przedstawiciela aksjologizmu, prawo ma charakter celowy. Jego celem jest podporządkowanie ludzkiego zachowania określonym ogólnym regułom postępowania, a wszelkie stanowienie i stosowanie prawa zmierza do osiągnięcia zawartych w prawie wartości¹⁰. W następstwie stosowania prawa pojawiają się bowiem określone wartości społeczne, które aksjologia nazywa wartościami prawnie determinowanymi. W systemie idealnym wartości społeczne, które stały się determinantą określonego kształtu rozwiązań prawnych, powinny być realizowane w procesie stosowania tych rozwiązań. Zgodnie z teorią

⁸ Por. na ten temat nadal aktualne: E. Till, *Zasady materalnego prawa konkursowego austriackiego*, Lwów 1907, s. 117.

⁹ *Cel*, [hasło w:] *Słownik języka polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/sjp/cel;2447324>, [dostęp: 12.01.2025].

¹⁰ L.L. Fuller, *Moralność prawa*, tłum. S. Amsterdamski, Warszawa 2004, s. 171.

Tadeusza Kotarbińskiego można wówczas powiedzieć, że prawo jest skuteczne¹¹. W rzeczywistości skuteczność nigdy nie jest pełna, gdyż stosowanie prawa powoduje odchylenia od zakładanego wzorca, które mogą wynikać z różnych względów. Takie odchylenia mogą wynikać, po pierwsze, z wadliwych rozwiązań istniejącej regulacji, a po drugie, z relacji wartościujących, które zachodzą po stronie podmiotów stosujących prawo i mogą być odmienne od relacji wartościujących podmiotów prawo stanowiących. Rozbieżność relacji wartościujących tych, którzy prawo tworzą, i tych, którzy je stosują, nieodmiennie wpłynie na rozbieżność pomiędzy wartościami determinującymi kształt prawa a wartościami prawnie determinowanymi. W takim ujęciu cel określonej regulacji prawnej oznacza to, jaki efekt w systemie stosunków społecznych chciał osiągnąć ustawodawca dzięki przyjęciu określonych rozwiązań normatywnych¹².

Celem prawa upadłościowego jest stworzenie instrumentów prawnych pozwalających na rozwiązanie sytuacji kryzysowej dłużnika, wynikającej z jego niewypłacalności i związanego z tym konfliktu z wierzycielami, zasadniczo w drodze likwidacji majątku dłużnika oraz zaspokojenia wierzycieli ze środków uzyskanych z tej likwidacji, przy jednoczesnym umożliwieniu dłużnikowi będącemu osobą fizyczną powrotu do pełnego funkcjonowania w obrocie cywilnym i obrocie gospodarczym. Wyjątkowo celem prawa upadłościowego jest rozwiązanie konfliktu w sposób restrukturyzacyjny poprzez zawarcie układu w upadłości¹³.

¹¹ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Łódź 1955, s. 7. Na temat skuteczności prawa zob. również H. Izdebski, *Refleksje o skuteczności prawa*, [w:] *Skuteczność prawa. Konferencja Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 27 lutego 2009 r.*, red. T. Giaro, Warszawa 2010; *Socjologia prawa*, red. A. Podgórecki, Warszawa 1962, s. 164; J. Wróblewski, *Skuteczność prawa i problemy jej badania*, „*Studia Prawnicze*” 1980, nr 1–2 (63–64), s. 6; idem, *Skuteczność prawa – pojęcie teoretyczne i jego zastosowanie do norm prawa karnego*, „*Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne*” 1979, t. 9, s. 9–10; B. Zdziennicki, *Problematyka skuteczności w prawie cywilnym*, „*Biuletyn Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów*” 1987, nr 9, s. 30.

¹² A. Hrycaj, *Aksjologiczne podstawy umorzenia zobowiązań upadłego, będącego osobą fizyczną nieprowadzącą działalności gospodarczej*, [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Wybrane aspekty postępowania zabezpieczającego, egzekucyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego w polskim systemie prawnym*, red. I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, K. Flaga-Gieruszyńska, Sopot 2018, s. 275–293.

¹³ Eadem, *Cele i funkcje prawa egzekucyjnego i upadłościowego*, [w:] *Egzekucja sądowa a upadłość dłużnika*, red. A. Marciniak, H. Bednarz-Godyń, Sopot 2025.

Cele postępowania upadłościowego są określone w art. 2 p.u. Celem każdego postępowania upadłościowego jest zaspokojenie wierzycieli w maksymalnym stopniu oraz w odniesieniu do osób fizycznych – umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym. Dodatkowym celem postępowania upadłościowego prowadzonego wobec przedsiębiorcy jest – jeśli racjonalne względy na to pozwolą – zachowanie dotychczasowego przedsiębiorstwa dłużnika. Skoro celem postępowania upadłościowego jest zaspokojenie wierzycieli w maksymalnym stopniu, to poszczególne regulacje prawa upadłościowego powinny kształtować ramy tego postępowania w taki sposób, aby mogło ono generować jak najmniejsze koszty i przynosić jak największe zyski. Ostateczny bowiem wynik finansowy postępowania, który przekłada się na stopień zaspokojenia wierzycieli, stanowi różnica pomiędzy wpływami a kosztami postępowania. Nie można jednak zapominać, że postępowanie upadłościowe przede wszystkim ma realizować wskazane wyżej cele prawa upadłościowego, a to oznacza, że na postępowanie upadłościowe należy patrzeć jak na proces zarządzania konfliktem¹⁴. Postępowanie upadłościowe powinno więc nie tylko stwarzać warunki, w których wszystkie zaangażowane strony będą się czuły bezpiecznie, ale jednocześnie sprzyjać konstruktywnym rozwiązaniom kryzysowej sytuacji dłużnika, które będą korzystne zarówno dla dłużnika, jak i wierzycieli przy zagwarantowaniu pełnej transparentności i jawności decyzji podejmowanych w toku postępowania¹⁵. Rozwiązanie konfliktu wynikającego z niewypłacalności nastąpi wówczas, gdy w wyniku procedury egzekucyjnej i upadłościowej dojdzie do zbudowania środowiska, które umożliwi uzdrowienie relacji między dłużnikiem a wierzycielami i odbudowanie wzajemnego zaufania oraz w którym jednostki i zbiorowości będą miały poczucie, że państwo poprzez odpowiednie rozwiązania prawne stoi na straży ich bezpieczeństwa¹⁶.

¹⁴ Zarządzanie konfliktem wymaga przede wszystkim poznania jego dynamiki. W pewnym uproszczeniu można wskazać, że w każdym konflikcie można wyróżnić cztery podstawowe stadia: a) etap przyczyn konfliktu, czyli moment jego narodzin; b) etap jego przebiegu; c) etap wygaśnięcia lub zakończenia konfliktu; d) etap normalizacji sytuacji, a więc normalizacji stosunków pomiędzy stronami (H. Białyszewski, *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, Warszawa 1983, s. 52).

¹⁵ Por. w odniesieniu do postępowania o zatwierdzenie układu A. Hrycaj, *Postępowanie o zatwierdzenie układu*, Warszawa 2024, s. 26.

¹⁶ Eadem, *Cele i funkcje prawa egzekucyjnego i upadłościowego...*

Niniejsze rozważania w odniesieniu do regulacji dotyczącej potrącenia w postępowaniu upadłościowym oznaczają, że uzasadniona będzie taka regulacja, która pozwoli na ograniczenie kosztów postępowania upadłościowego, będzie sprzyjać maksymalizacji wpływów do masy upadłości, a jednocześnie nie będzie ograniczać ponad miarę praw wierzyciela uprawnionego do złożenia oświadczenia o potrąceniu. Optymalna regulacja dotycząca potrącenia w postępowaniu upadłościowym powinna być jasna i oczywista dla uczestników postępowania oraz mieć głęboko racjonalne uzasadnienie, które intuicyjnie będzie zgodne z poczuciem sprawiedliwości.

Uwagi ogólne o potrąceniu w postępowaniu upadłościowym

Potrącenie określane jest jako środek zaspokojenia wierzytelności (funkcja zapłaty), jako sposób zaspokojenia potrącającego (funkcja egzekucji), a także jako środek spełniający funkcję gwarancyjną¹⁷.

Potrącenie w prawie upadłościowym stanowi szczególny rodzaj uprzywilejowania wierzyciela, będący wyjątkiem od zasady równego udziału wierzycieli w postępowaniu upadłościowym¹⁸. Dopuszczalność potrącenia wynika z zasady sprawiedliwości. Byłoby bowiem niesłuszne, gdyby wierzyciel był zobowiązany do uiszczenia całego swojego długu do masy upadłości, a swojej wierzytelności mógłby dochodzić jedynie w formie jej zgłoszenia i podziału funduszy masy upadłości¹⁹.

Potrącenie uregulowano w przepisach ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny²⁰ (art. 498–505). Przepisy p.u. o potrąceniu (art. 93–96)

¹⁷ J. Krajewski, *Z zagadnień potrącenia w procesie cywilnym*, „Palestra” 1972, nr 16 (4), s. 7 i n.; J. Stochel, *Istota potrącenia i sposób jego obliczania w prawie upadłościowym*, „Prawo Spółek” 2001, nr 5, s. 47 i n.; A. Janiak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3. *Zobowiązania. Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2010, s. 690–691; G. Sikorski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. P. Nazaruk, LEX/el. 2024, art. 498.

¹⁸ Tak A. Torbus, *Ochrona wierzycieli upadłościowych a ograniczenie potrącenia przed ogłoszeniem upadłości*, „Przegląd Sądowy” 1997, nr 7/8, s. 87 i n.; idem, *Glosa do wyroku SN z 20.02.1997 r., I CKN 3/97*, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 3, s. 91; P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2023, art. 93.

¹⁹ A. Torbus, *Glosa do wyroku SN z 20.02.1997 r., I CKN 3/97...*

²⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071, dalej k.c.

wprowadzają dodatkowe ograniczenia dopuszczalności potrącenia, ale nie wyłączają stosowania do potrącenia przepisów k.c.²¹

Kodeks cywilny w art. 498–505 reguluje potrącenie ustawowe, zwane również jednostronnym. Nie oznacza to, że do dokonania potrącenia dochodzi z mocy ustawy, ale że warunki dopuszczalności potrącenia są uregulowane ustawowo. Przepisy k.c. o potrąceniu nie mają charakteru bezwzględnie obowiązujących, stąd też dłużnik może zrzec się prawa potrącenia lub też może zmodyfikować zasady ustawowe w umowie z wierzycielem. Mamy wówczas do czynienia z potrąceniem umownym²².

Zgodnie z art. 498 § 1 k.c., gdy dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, każda z nich może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony, jeżeli przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku, a obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym. Stosowanie instytucji potrącenia uregulowanego w k.c. jest dopuszczalne tylko w odniesieniu do wierzytelności cywilnoprawnych. Nie można zastosować tej instytucji do zobowiązań publicznoprawnych ani też do sytuacji, gdy jedno zobowiązanie ma charakter cywilnoprawny, a drugie publicznoprawny²³. Szczególne zasady potrącania wierzytelności publicznoprawnych uregulowane są w art. 64–65 ustawy z dnia

²¹ Patrz szerzej M. Pyziak-Szafnicka, *Potrącenie w prawie cywilnym*, Kraków 2002, s. 290–291, która szczegółowo uzasadnia, dlaczego nie można uznać, że przepisy prawa upadłościowego dotyczące potrącenia są przepisami szczególnymi wobec uregulowań k.c.; P. Janda, op. cit.; D. Chrapoński, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. II, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021, art. 93.

²² Tak T. Wiśniewski, [w:] G. Bieniek et al., *Komentarz do kodeksu cywilnego*, ks. 3. *Zobowiązania*, t. 2, Warszawa 2011, s. 470; G. Sikorski, op. cit.; J. Lachowski, *Kompensata umowna a potrącenie ustawowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2000, nr 9, s. 16; wyrok SN z 10.11.2000 r., IV CKN 163/00, LEX nr 52500, w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że strony mogą w sposób odmienny od regulacji ustawowej (art. 498 i n. k.c.) kształtować przesłanki, skutki i sposób potrącenia bądź w ogóle wykluczyć możliwość umorzenia wierzytelności przeciwstawnych; wyrok SN z 26.01.2005 r., V CK 404/04, LEX nr 277109; wyrok SN z 20.12.2005 r., V CSK 68/05, LEX nr 171286.

²³ Por. T. Wiśniewski, op. cit., s. 473 oraz postanowienie SA w Lublinie z 7.12.1998 r., I ACz 51/98, Apel.-Lub. 1998 nr 3, poz. 13, w którym Sąd Apelacyjny stwierdził, że niedopuszczalne jest uiszczenie wpisu od wniesionego przez stronę do sądu pisma przez potrącenie tego wpisu z wierzytelności strony w stosunku do Skarbu Państwa, gdyż do potrącenia uregulowanego w przepisach art. 498–505 k.c. nadają się jedynie wierzytelności cywilnoprawne.

29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa²⁴. Zgodnie z art. 499 k.c. potrącenia dokonuje się przez złożenie oświadczenia drugiej stronie. Oświadczenie to ma moc wsteczną od chwili, kiedy potrącenie stało się możliwe. Oświadczenie o potrąceniu ma charakter konstytutywny, a więc nie jest dopuszczalne złożenie go pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. Nie można go cofnąć bez zgody drugiej strony²⁵. Ustawa nie przewiduje żadnej szczególnej formy dla oświadczenia o potrąceniu. Na ogólnych zasadach mają więc zastosowanie przepisy o formie czynności prawnej, zastrzeżonej dla celów dowodowych²⁶. Skutkiem potrącenia jest umorzenie obu wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej (art. 498 § 2 k.c.).

Po ogłoszeniu upadłości, aby możliwe było dokonanie potrącenia, muszą być spełnione wskazane wyżej przesłanki określone w k.c. oraz przesłanki określone w p.u.

Zgodnie z art. 93 p.u. potrącenie wierzytelności upadłego z wierzytelnością wierzyciela jest dopuszczalne, jeżeli obie wierzytelności istniały w dniu ogłoszenia upadłości, chociażby termin wymagalności jednej z nich jeszcze nie nastąpił. Do potrącenia przedstawia się całkowitą sumę wierzytelności upadłego, a wierzytelność wierzyciela tylko w wysokości wierzytelności głównej wraz z odsetkami naliczonymi do dnia ogłoszenia upadłości. Uregulowanie to powoduje, że potrącenie nie da wierzycielowi większych praw, niż miałby przy zgłoszeniu wierzytelności, przy którym nie uwzględnia się odsetek za okres po ogłoszeniu upadłości. Jeżeli termin płatności nieoprocenowanego długu upadłego w dniu ogłoszenia upadłości nie nastąpił, to do potrącenia przyjmuje się sumę należności zmniejszoną o odsetki ustawowe, niewyższe jednak niż 6%, za czas od dnia ogłoszenia upadłości do dnia płatności,

²⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 111. Co do potrącania wierzytelności publiczno-prawnych patrz szerzej M. Pyziak-Szafnicka, *Wygaśnięcie zobowiązania podatkowego przez potrącenie*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” 2003, nr 1, s. 27 i n.; L. Etel, [w:] R. Dowgier et al., *Ordynacja podatkowa*, t. 1. *Zobowiązania podatkowe. Art. 1–119zzk. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 64.

²⁵ Por. T. Wiśniewski, op. cit., s. 477.

²⁶ Por. również postanowienie SN z 9.03.1972 r., IIIPZP 2/72, LEX nr 7071, w którym Sąd Najwyższy uznał, że zgodnie z art. 499 k.c. potrącenia dokonuje się przez oświadczenie dłużnika złożone drugiej stronie w dowolnej formie, przy czym nie jest konieczne wyraźne stwierdzenie, iż dłużnik potrąca swoją wierzytelność z wierzytelnością drugiej strony, lecz wystarczy ujawnienie przez niego woli umorzenia obu wierzytelności przez ich wzajemne przeciwstawienie sobie.

i niewiecej niż za okres dwóch lat²⁷. Ta różnica, którą traci wierzyciel, określana jest w literaturze jako swoiste wynagrodzenie dla masy upadłości za to, że wierzyciel nie ponosi ryzyka związanego z oczekiwaniem na podział funduszków masy upadłości²⁸.

Wyjątek od zasady dopuszczalności potrącenia wierzytelności istniejących w dniu ogłoszenia upadłości wprowadza art. 94 p.u. Zgodnie z tym artykułem potrącenie nie jest dopuszczalne, jeżeli dłużnik upadłego nabył wierzytelność w drodze przelewu lub indosu po ogłoszeniu upadłości albo nabył ją w ciągu ostatniego roku przed dniem ogłoszenia upadłości, wiedząc o istnieniu podstawy do ogłoszenia upadłości. Potrącenie jest jednak dopuszczalne, jeżeli nabywca stał się wierzycielem upadłego wskutek spłacenia jego długu, za który odpowiadał osobiście albo określonymi przedmiotami majątkowymi, i jeżeli nabywca w czasie, gdy przyjął odpowiedzialność za dług upadłego, nie wiedział o istnieniu podstaw do ogłoszenia upadłości. Potrącenie jest również zawsze dopuszczalne, jeżeli przyjęcie odpowiedzialności nastąpiło rok przed dniem ogłoszenia upadłości.

Złożenie oświadczenia o potrąceniu w postępowaniu upadłościowym

Wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności (art. 96 p.u.).

W literaturze Paweł Janda słusznie wskazuje, że potrącenie w postępowaniu upadłościowym ma w swej istocie cechy zarówno czynności materialnoprawnej, jak i czynności o charakterze procesowym²⁹. Regulacja art. 96 p.u. również ma charakter mieszany. Z jednej strony wprowadza termin, który należy zakwalifikować jako termin o charakterze materialnoprawnym, cechujący się tym, że uchybienie skutkuje niemożnością późniejszego złożenia

²⁷ Co do zasad obliczania wierzytelności przedstawianej do potrącenia patrz nadal aktualne: J. Stochel, op. cit.

²⁸ A. Jakubecki, [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2011, art. 96.

²⁹ P. Janda, op. cit.

oświadczenia o potrąceniu w trakcie trwania postępowania upadłościowego³⁰. Z drugiej strony przepis ten wiąże upływ tego terminu z procesową czynnością zgłoszenia wierzytelności. Powiązanie terminu z procedurą zgłaszania wierzytelności w postępowaniu upadłościowym pozwala na zakwalifikowanie regulacji art. 96 p.u. jako kształtującej przebieg postępowania upadłościowego poprzez określenie etapu, w ramach którego może dojść do dokonania określonej czynności (złożenia oświadczenia o potrąceniu)³¹.

Z treści art. 96 p.u. wynika, że oświadczenie o potrąceniu nie musi być elementem zgłoszenia wierzytelności ani nie musi być dokonane jednocześnie ze zgłoszeniem wierzytelności. Oświadczenie może być złożone wcześniej niż zgłoszenie wierzytelności lub jednocześnie ze zgłoszeniem, ale w ramach odrębnego oświadczenia skierowanego do syndyka. Istotne jest, aby oświadczenie o potrąceniu nie zostało zgłoszone później niż zgłoszenie wierzytelności. Prawa potrącenia nie ogranicza przy tym spóźnione zgłoszenie wierzytelności, tj. zgłoszenie dokonane po upływie terminu wskazanego w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości³².

Adresatem oświadczenia o potrąceniu jest syndyk. Jeżeli oświadczenie o potrąceniu nie jest zawarte w zgłoszeniu wierzytelności, tylko osobno skierowane do syndyka, to dla swej skuteczności musi dojść do wiadomości syndyka w taki sposób, żeby mógł się zapoznać z jego treścią najpóźniej w dniu, w którym zgłoszono wierzytelność do masy upadłości³³.

³⁰ W orzecznictwie wskazuje się, że termin zgłoszenia oświadczenia o potrąceniu ma charakter prekluzyjny i niezgłoszenie przez wierzyciela oświadczenia o potrąceniu oznacza, że zrzekł się on tego prawa w postępowaniu upadłościowym (zob. wyrok SA w Białymstoku z 29.04.2004 r., I ACa 199/04, OSA 2005/2, s. 42; podobnie SA w Warszawie w wyroku z 2.10.2012 r., I ACa 539/12, LEX nr 1238236). Zaniechanie złożenia oświadczenia o skorzystaniu z prawa potrącenia w terminie przewidzianym w art. 96 p.u. skutkuje tym, że wierzyciel upadłego może uzyskać zaspokojenie zgłoszonej wierzytelności tylko w ramach udziału razem z innymi wierzycielami upadłego w podziale funduszy masy upadłości, według szczegółowych zasad zawartych w przepisach (tak SN w wyroku z 22.10.2015 r., IV CSK 749/14, LEX nr 1943222). Wyłączenie dopuszczalności potrącenia występuje jedynie do czasu zakończenia lub umorzenia postępowania upadłościowego. Po wystąpieniu tych zdarzeń prawnych wierzyciel na zasadach ogólnych może skorzystać z prawa potrącenia (D. Chrapoński, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, op. cit., art. 96).

³¹ D. Chrapoński, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, op. cit., art. 96.

³² Termin do zgłaszania wierzytelności wynosi 30 dni od dnia obwieszczenia o ogłoszeniu upadłości w Krajowym Rejestrze Zadłużonych (dalej: KRZ).

³³ A. Jakubecki, op. cit.

W literaturze wielokrotnie wskazywano, że prawo upadłościowe nie przewiduje żadnej szczególnej formy dla oświadczenia o potrąceniu³⁴. W szczególności podkreślano, że niezachowanie formy pisemnej dla złożenia oświadczenia o potrąceniu nie ma wpływu na skutek potrącenia³⁵. Poglądy te są nadal aktualne niezależnie od tego, że zgodnie z obowiązującym od 1 grudnia 2021 r. art. 216a p.u. w postępowaniu upadłościowym pisma procesowe oraz dokumenty, z wyłączeniem pism i dokumentów, o których mowa w art. 216ab, wnosi się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe, z wykorzystaniem formularzy udostępnianych w tym systemie. Oświadczenie o potrąceniu jest niewątpliwie oświadczeniem składanym syndykowi jako zastępcy pośredniemu upadłego. Materialnoprawne oświadczenie o potrąceniu nie wymaga dla swej skuteczności żadnej szczególnej formy³⁶. W konsekwencji należy uznać, że zgłoszenie w postępowaniu upadłościowym zarzutu potrącenia może być dokonane w formie dowolnej, w tym w szczególności pisemnie, jak również może być dokonane za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe z wykorzystaniem formularzy udostępnianych w tym systemie. Z uwagi na to, że system KRZ nie przewiduje szczególnego formularza dla zgłoszenia zarzutu potrącenia, właściwe jest wybranie formularza „Pismo inne” (70008).

Oświadczenie o potrąceniu powinno być jednoznaczne i wyraźnie wskazywać wysokość wierzytelności przedstawionej do potrącenia³⁷. Należy jednak uznać, że wierzyciel nie musi posługiwać się żadnymi konkretnymi

³⁴ Por. pogląd SA w Warszawie wyrażony w wyroku z 17.12.1997 r., I ACr 158/97, *Przegląd Gospodarczy* 1998, nr 12, poz. 38, w którym Sąd Apelacyjny stwierdził, że ani przepisy k.c., ani p.u. nie wymagają dla skuteczności zarzutu potrącenia jakiegś ściśle określonej formy.

³⁵ Tak A. Torbus, *Glosa do wyroku SN z dnia 28 października 1999 r., II CKN 551/98*, „*Przegląd Prawa Handlowego*” 2001, nr 2, s. 44 i n.

³⁶ Orzecznictwo i piśmiennictwo zgodnie odróżniają „potrącenie” jako oświadczenie woli wierzyciela będącego dłużnikiem wzajemnym dłużnika, wywołujące skutek materialnoprawny w postaci umorzenia zobowiązania, od „zarzutu potrącenia” jako środka obrony mającego postać czynności wierzyciela, polegającej na złożeniu po dokonaniu potrącenia oświadczenia procesowego powołującego się na jego następstwa (por. m.in. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 19.10.2007 r., OSNC 2008 nr 5, poz. 44, wyroki SN z 12.03.1998 r., I CKN 522/97, OSNC 1998 nr 11, poz. 176; z 13.10.2006 r., III CSK 256/06, OSNC 2007 nr 7–8, poz. 116).

³⁷ Tak wyrok SN z 28.10.1999 r., II CKN 551/98, OSNC 2000 nr 5, poz. 89.

formułkami, np. „chcę skorzystać z prawa potrącenia”, „potrącam”, „przedstawiam do potrącenia”. Chodzi bowiem o to, aby z zachowania wierzyciela można było w sposób jednoznaczny wyinterpretować wolę dokonania potrącenia. Przykładowo dołączenie wykazu długów upadłego względem wierzyciela do zgłoszenia wierzytelności wykazuje w sposób dostateczny, że wierzyciel zamierza skorzystać z prawa potrącenia³⁸.

Oświadczenie o potrąceniu musi również wskazywać, jaka jest wysokość wierzytelności przedstawianej do potrącenia. Jest to jednak wymóg formalny, który nie oznacza, że podstawa prawna wierzytelności i jej wysokość muszą być pewne. Stąd też za dopuszczalne należy uznać przedstawianie do potrącenia np. wierzytelności odszkodowawczych, których stan faktyczny uzasadniający roszczenie ziścił się przed ogłoszeniem upadłości, jednak odpowiedzialność dłużnika nie została stwierdzona przez sąd, co oznacza, że i wysokość wierzytelności nie jest ustalona³⁹.

Należy jednoznacznie podzielić pogląd, zgodnie z którym nie ma podstaw do zastosowania art. 96 p.u., gdy wierzytelność została potrącona przed ogłoszeniem upadłości. Na skutek bowiem potrącenia wierzytelność niższa została umorzona⁴⁰. Nie ma zatem w takiej sytuacji podstaw do zgłaszania wierzytelności syndykowi wraz z oświadczeniem o potrąceniu, gdyż taka wierzytelność na skutek potrącenia została umorzona przed datą ogłoszenia upadłości. W rezultacie należy uznać, że hipoteza art. 96 p.u. obejmuje jedynie takie przypadki, gdy w dacie ogłoszenia upadłości obie potrącane wierzytelności istniały z tego powodu, że żaden z wierzycieli wzajemnych nie skorzystał z prawa potrącenia⁴¹.

³⁸ M. Pyziak-Szafnicka, *Potrącenie...*, s. 303.

³⁹ Tak ibidem, s. 304; por. jednak wyrok SN z 28.10.1999 r., II CKN 551/98, OSNC 2000 nr 5, poz. 89, w którego uzasadnieniu SN wykluczył przedstawienie do potrącenia wierzytelności z tytułu nienależytego wykonania zobowiązania przez upadłego, a więc wierzytelności o określonej podstawie prawnej, ale nieustalonej wysokości.

⁴⁰ Uzasadnienie do wyroku SN z 15.12.1994 r., I CRN 149/94, OSP 1996/4, poz. 84, [online:] <https://sip.lex.pl/#/document/520117631?cm=DOCUMENT>, [dostęp: 12.10.2025]; E. Till, op. cit., s. 116.

⁴¹ D. Chrapoński, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, op. cit., art. 96; wyrok SN z 14.12.2004 r., II CK 263/04, LEX nr 277871.

Aspekty międzynarodowe stosowania art. 96 p.u.

Międzynarodowe postępowanie upadłościowe jest to takie postępowanie, które zawiera pewien element lub pewne elementy zagraniczne nadające postępowaniu cech transgraniczności i powodujące, że skutki ogłoszenia upadłości wykraczają poza granicę państwa otwarcia postępowania⁴². Tak rozumiane międzynarodowe postępowanie upadłościowe nie stanowi odrębnego trybu czy rodzaju postępowania. Jest ono normalnym postępowaniem upadłościowym, w którym jednakże – z uwagi na występowanie w nim pewnych elementów zagranicznych – będą znajdować zastosowanie szczególnie przepisy odnoszące się do owych konkretnych transgranicznych stanów faktycznych.

Prawo upadłościowe reguluje aspekty międzynarodowe postępowania upadłościowego w takim zakresie, w jakim umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną, albo prawo organizacji międzynarodowej, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem, nie stanowią inaczej. Obecnie Polska nie jest związana żadnymi umowami międzynarodowymi dotyczącymi postępowań upadłościowych, co oznacza, że pierwszeństwo zastosowania przed regulacjami prawa upadłościowego mają jedynie akty prawa unijnego. Na gruncie prawa unijnego postępowań upadłościowych dotyczy stosowane od 26 czerwca 2017 r. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (wersja przekształcona) nr 2015/848⁴³. Rozporządzenie 2015/848 obowiązuje w całości i bezpośrednio w polskim systemie prawnym⁴⁴. Oznacza to, że w sprawach objętych rozporządzeniem i w zakresie w nim uregulowanym mają zastosowanie przepisy rozporządzenia z wyłączeniem przepisów prawa polskiego. Zakresem zastosowania rozporządzenia są objęte wszystkie rodzaje polskich postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych prowadzonych wobec dłużnika, którego główny ośrodek podstawowej działalności znajduje się na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej (dalej: UE),

⁴² Por. w odniesieniu do definicji pojęcia międzynarodowego postępowania upadłościowego P. Grzejszczak, T. Chilarski, *Jurysdykcja krajowa w międzynarodowym postępowaniu upadłościowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 2.

⁴³ Dz.Urz. UE L 141 z 5.06.2015 r., s. 19–72.

⁴⁴ Zob. również M. Porzycki, *Stosowanie unijnego prawa upadłościowego do polskich postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 2 (8), s. 70–75.

z wyjątkiem Danii (motyw 25 do rozporządzenia nr 2015/848). Takie uregulowanie eliminuje z zakresu zastosowania rozporządzenia dłużników, których główny ośrodek podstawowej działalności znajduje się poza obszarem UE, mimo że na jej obszarze znajdują się siedziba lub miejsce zamieszkania dłużnika albo jego majątek. W takich przypadkach będą miały zastosowanie nie przepisy rozporządzenia, ale prawo krajowe.

Zgodnie z pkt 70 preambuły rozporządzenia 2015/848, jeżeli zgodnie z prawem państwa wszczęcia postępowania nie jest dopuszczalne potrącenie wierzytelności, wierzyciel powinien mimo to być uprawniony do potrącenia, jeżeli jest ono możliwe zgodnie z prawem właściwym dla wierzytelności niewypłacalnego dłużnika. W ten sposób potrącenie zyskuje pewnego rodzaju funkcję gwarancyjną opierającą się na przepisach prawnych, z których zastosowaniem dany wierzyciel mógł się liczyć w momencie powstania wierzytelności.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 rozporządzenia, o ile nie stanowi ono inaczej, dla postępowania upadłościowego i jego skutków właściwe jest prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte postępowanie („państwo wszczęcia postępowania”). Zgodnie z art. 7 ust. 2 prawo państwa wszczęcia postępowania określa przesłanki wszczęcia postępowania upadłościowego, sposób jego prowadzenia i zakończenia. W szczególności określa ono przesłanki skuteczności potrącenia. Jednakże zgodnie z art. 9 ust. 1 rozporządzenia 2015/848 wszczęcie postępowania upadłościowego nie narusza uprawnienia wierzyciela do potrącenia swoich wierzytelności z wierzytelnościami dłużnika, jeżeli potrącenie takie jest dopuszczalne zgodnie z prawem właściwym dla wierzytelności niewypłacalnego dłużnika. Należy podkreślić, że zwrot „uprawnienie wierzyciela do potrącenia wierzytelności” odnosi się do przesłanek materialno-prawnych skuteczności potrącenia, a nie przesłanek proceduralnych określających sposób, formę i termin złożenia oświadczenia o dokonaniu potrącenia. Wynika to z tego, że prawo krajowe poszczególnych państw członkowskich, które reguluje przebieg postępowania upadłościowego, jest bardzo zróżnicowane i byłoby niebywale trudne, a czasami wręcz niemożliwe, stosowanie wymogów proceduralnych prawa krajowego jednego państwa w postępowaniu uregulowanym przepisami innego państwa. Stąd też w literaturze wskazuje się, że wymogi formalne związane ze skutecznym sposobem dokonania potrącenia w ramach postępowania upadłościowego określa prawo państwa,

w którym wszczęto postępowanie upadłościowe⁴⁵. Przykładowo w sytuacji otwarcia głównego postępowania upadłościowego w państwie członkowskim, którego prawo nie zawiera odpowiednika regulacji art. 96 p.u., dopuszczalne jest złożenie oświadczenia o potrąceniu przez polskiego wierzyciela przed dokonaniem zgłoszenia wierzytelności, wraz ze zgłoszeniem lub po dokonaniu zgłoszenia wierzytelności. Warto przy tym zauważyć, że wiele systemów prawnych państw członkowskich UE nie zawiera odpowiednika art. 96 p.u.⁴⁶ Gdyby jednak doszło do otwarcia w Polsce wtórnego postępowania upadłościowego⁴⁷, to w postępowaniu wtórnym bez żadnych ograniczeń stosuje się art. 96 p.u.⁴⁸ Nie sposób przy tym nie zauważyć, że prowadzi to do niedających się usunąć rozbieżności. Prześledźmy to na przykładzie wierzyciela, którego główny ośrodek podstawowej działalności znajduje się w Niemczech, główne postępowanie upadłościowe otwarte w Hiszpanii, a w Polsce wszczęto postępowanie wtórne. W takiej sytuacji wzajemna należność przypadająca dłużnikowi od tego wierzyciela teoretycznie wchodzi do masy upadłości postępowania głównego (art. 35 w związku z art. 2 pkt 9 (viii) rozporządzenia 2015/848). Jeśli założyć hipotetycznie sytuację, w której wierzyciel zarówno w głównym, jak i w polskim wtórnym postępowaniu dokona zgłoszenia wierzytelności bez oświadczenia o jej potrąceniu, po czym, już po zgłoszeniu wierzytelności, złoży oświadczenie o potrąceniu, to w postępowaniu głównym będzie to skuteczne, a w polskim postępowaniu wtórnym nie będzie skuteczne. Będzie to skutkowało ujęciem wierzytelności wierzyciela na listach wierzytelności w postępowaniu głównym i w postępowaniu wtórnym w różnej wysokości. W postępowaniu głównym na liście wierzytelności zostanie ujęta ewentualnie nadwyżka pozostała po umorzeniu wierzytelności do wysokości

⁴⁵ F. Zedler, [w:] P. Filipiak, A. Hrycaj, F. Zedler, *Komentarz do rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, [w:] *Europejskie prawo upadłościowe. Komentarz*, red. F. Zedler, Warszawa 2011, art. 6.

⁴⁶ Takiej regulacji nie ma np. w prawie hiszpańskim, niemieckim, litewskim, austriackim, włoskim. Odpowiednik art. 96 p.u. występuje natomiast w prawie francuskim.

⁴⁷ Zgodnie z art. 35 rozporządzenia 2015/848, jeżeli niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, wtórne postępowanie upadłościowe podlega prawu państwa członkowskiego, na którego terytorium zostało ono wszczęte. Zgodnie z art. 45 każdy wierzyciel może zgłosić swoją wierzytelność w postępowaniu głównym i w każdym postępowaniu wtórnym.

⁴⁸ F. Zedler, [w:] P. Filipiak, A. Hrycaj, F. Zedler, *Komentarz do rozporządzenia nr 1346/2000...*, art. 6.

wierzytelności niższej. W polskim wtórnym postępowaniu, z uwagi na nieskuteczność zarzutu potrącenia, zostanie ujęta wierzytelność w pełnej wysokości. Jednocześnie jednak na skutek potrącenia w postępowaniu głównym i umorzenia wzajemnej wierzytelności wzajemna należność przypadająca upadłemu od tego wierzyciela nie wejdzie do masy upadłości postępowania głównego. Dojdzie więc do umorzenia wierzytelności wzajemnej oraz potencjalnego pełnego zaspokojenia wierzyciela w ramach podziału funduszy masy upadłości w polskim postępowaniu wtórnym.

Cel regulacji art. 96 p.u.

Oczywiście, najprościej byłoby uzyskać odpowiedź na pytanie, jaki jest cel regulacji art. 96 p.u., z lektury uzasadnienia projektu ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze⁴⁹. Autorka ma przy tym świadomość, że w literaturze obecny jest spór między tzw. tekstualistami⁵⁰, którzy uważają, że przedmiotem wykładni powinien być jedynie tekst ustawy, a intencjonalistami⁵¹, których zdaniem prawidłowa interpretacja wymaga uwzględnienia szerszego kontekstu, w tym w szczególności intencji prawodawcy znajdujących odzwierciedlenie w materiałach legislacyjnych. Wydaje się jednak, że zidentyfikowanie celu, który przyświecał ustawodawcy przy kreowaniu określonych rozwiązań normatywnych, wymaga niekiedy odniesienia do szerszego kontekstu interpretacyjnego i sięgnięcia do historii legislacji. Pragmatycznym uzasadnieniem odwoływania się do dokumentów legislacyjnych jest również fakt, że jak wynika z badań, 73,8% sędziów bada intencje prawodawcy na podstawie materiałów legislacyjnych⁵².

⁴⁹ Druk 809 Sejmu IV kadencji.

⁵⁰ F.B. Cross, *The Theory and Practice of Statutory Interpretation*, Stanford, CAL, 2009. W polskiej literaturze Ł. Dubiński, *Materiały legislacyjne w procesie interpretacyjnym*, „Horyzonty Polityki” 2023, vol. 14, nr 48.

⁵¹ J. Blaker, *Is Intentionalist Theory Indispensable to Statutory Interpretation?*, „Monash University Law Review” 2017, 43 (1), s. 238–272.

⁵² A. Bielska-Brodziak, M. Tyrybon, *Interpretacyjna wartość materiałów legislacyjnych w opiniach sądów administracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2019, nr 1, s. 27–44.

Niestety, w uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze nie ma żadnych informacji na temat znaczenia i celów art. 96 p.u., a więc zabieg poszukiwania intencji ustawodawcy w materiałach legislacyjnych okazuje się chybiony.

Kolejnym krokiem na drodze poszukiwania celu art. 96 p.u. jest analiza historii omawianej regulacji. Geneza art. 96 p.u. sięga rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe⁵³. Zgodnie z art. 37 tego rozporządzenia wierzyciel, który chciał skorzystać z prawa potrącenia, winien o tym oświadczyć nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności. Z kolei pierwowzorem regulacji art. 37 był § 29 patentu konkursowego wydanego za czasów Józefa II 1 maja 1781 r. i uzupełnionego w 1784 r. Przepis ten wymagał zgłoszenia do konkursu również wierzytelności, co do których wierzyciel składał oświadczenie o potrąceniu pod rygorem utraty prawa powoływania się na potrącenie⁵⁴. W orzeczeniu z 17 września 1853 r. austriacki Trybunał Najwyższy przyjął, że przepis ten nie odnosi się do przypadków, w których wierzytelność jeszcze przed ogłoszeniem upadłości została umorzona na skutek potrącenia, i że w takim przypadku wierzyciel pozwany przez syndyka może powoływać się na potrącenie. W literaturze wskazywano jednak, że taka wykładnia była w oczywisty sposób sprzeczna z ustawą. Warto też zauważyć, że rozwiązanie wymagającego zgłoszenia wierzytelności, co do której wierzyciel składa oświadczenie o potrąceniu, nie recypowała austriacka ustawa konkursowa z 25 grudnia 1868 r.⁵⁵

W dalszych poszukiwaniach odpowiedzi na pytanie o cel regulacji art. 96 p.u. należy rozważyć, jakie są skutki niezłożenia w terminie oświadczenia o potrąceniu wierzytelności, w tym w szczególności czy skutki te ograniczają się do postępowania upadłościowego *sensu stricto*, czy też rozciągają się na uprawnienia wierzyciela do złożenia oświadczenia o potrąceniu wierzytelności w procesie wytoczonym przez syndyka.

⁵³ Tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 z późn. zm.

⁵⁴ Warto przy tym zauważyć, że niemieckie prawo upadłościowe nie zawiera odpowiednika art. 96 p.u. W orzeczeniu z 20 lipca 2011 r. (IV ZR 177/09) niemiecki Sąd Najwyższy potwierdził, że dla skutecznego złożenia oświadczenia o potrąceniu nie jest konieczne dokonanie zgłoszenia wierzytelności, zob. <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/DWIR.2012.033/html?srsId=AfmBOopygmBlfqtAUWySgOVRtFSowXScVCXBve9C2KH48oDPoPTTlia7>, [dostęp: 11.08.2025].

⁵⁵ E. Till, op. cit., s. 118.

Gdyby skutki niezłożenia najpóźniej wraz ze zgłoszeniem wierzytelności oświadczenia o potrąceniu miały się ograniczać wyłącznie do postępowania upadłościowego, to efektem uchybienia temu terminowi byłoby wyłącznie pominięcie oświadczenia o potrąceniu na przygotowanej przez syndyka liście wierzytelności i w konsekwencji uznanie zgłoszonej wierzytelności tak, jakby nie było potrącenia, a więc w 100%⁵⁶. W takiej sytuacji wierzyciel uzyskałby zaspokojenie w wyniku wykonania planu podziału i pozostawałby zobowiązany wobec syndyka z tytułu wierzytelności wzajemnej upadłego. Wówczas do masy upadłości wchodziłaby w całości należność przysługująca upadłemu od wierzyciela. Należności tej syndyk mógłby dochodzić albo ją zbyć. W przypadku zbycia wierzytelności odpada stosowanie art. 96 p.u., gdyż wierzytelność traci związek z postępowaniem upadłościowym. Oznacza to, że na ogólnych zasadach (art. 513 § 2 k.c.) wierzyciel może złożyć nabywcy wierzytelności oświadczenie o potrąceniu niezależnie od tego, czy przed dokonaniem zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym złożył takie oświadczenie syndykowi.

Nie sposób więc nie zauważyć, że ograniczenie konsekwencji uchybienia art. 96 p.u. wyłącznie do postępowania upadłościowego nie ma najmniejszego sensu. Gdyby bowiem zobowiązany wzajemnie wierzyciel odmawiał spełnienia świadczenia wynikającego z wzajemnej wierzytelności upadłego, i to niezależnie od tego, czy przyczyną odmowy byłoby złożenie oświadczenia o potrąceniu, czy też inne okoliczności, to syndyk byłby zmuszony do wytoczenia powództwa przeciwko wierzycielowi. To zaś w sposób oczywisty prowadzi do wniosku, że właściwe znaczenie art. 96 p.u. należy odczytywać w kontekście ograniczenia wierzyciela w możliwości podnoszenia zarzutu potrącenia w procesie wszczętym przez syndyka.

⁵⁶ Na skutek nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1909 z późn. zm.), która weszła w życie 1 grudnia 2021 r., na liście wierzytelności nie zamieszcza się informacji, czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia. W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej (Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 2637), wskazano, że „Projekt przewiduje również znaczne uproszczenie sporządzania listy wierzytelności przez wyeliminowanie konieczności podawania na liście wierzytelności informacji, czy wierzycielowi przysługuje prawo potrącenia, gdyż jeżeli takie prawo przysługuje, to powinno być wykonane najpóźniej ze zgłoszeniem wierzytelności i w razie uwzględnienia przez syndyka jest ono niejako «skonsumowane» przez uwzględnienie wierzytelności uznanej z uwzględnieniem potrącenia” (art. 245 ust. 1 pkt 7 p.u., art. 86 ust. 2 pkt 6).

Zagadnienie wpływu postępowania wywołanego zgłoszeniem wierzytelności, z jednoczesnym lub uprzednim zgłoszeniem zarzutu potrącenia albo bez uprzedniego zgłoszenia takiego zarzutu, na możliwość zgłoszenia zarzutu potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka masy upadłości było kilkakrotnie przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego (dalej: SN). Wypowiedzi te dotyczyły różnych zagadnień i niestety nie wypracowały w tym zakresie jednolitej i spójnej koncepcji. Oznacza to, że w zakresie analizy problematyki potrącenia w procesach z udziałem syndyka wciąż aktualne jest poszukiwanie odpowiedzi na następujące pytania:

- a) czy dla dopuszczalności zgłoszenia zarzutu potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka konieczne jest uprzednie złożenie oświadczenia o potrąceniu syndykowi w postępowaniu upadłościowym? (w ramach tego zagadnienia należy osobno rozważyć sytuację, w której wierzyciel dokonał zgłoszenia wierzytelności bez uprzedniego złożenia oświadczenia o potrąceniu, w tym z tego powodu, że nie wiedział o tym, że jest dłużnikiem upadłego, oraz sytuację, w której wierzyciel w ogóle nie dokonał zgłoszenia wierzytelności);
- b) czy dla dopuszczalności zgłoszenia zarzutu potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka konieczne jest uznanie wierzytelności zgłoszonej przez wierzyciela w postępowaniu upadłościowym?
- c) czy dla dopuszczalności zgłoszenia zarzutu potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka konieczne jest uznanie⁵⁷ potrącenia wierzytelności zgłoszonej przez wierzyciela w postępowaniu upadłościowym?

Przede wszystkim, dla rozważań nad kwestią dopuszczalności zgłoszenia zarzutu potrącenia w procesie wytoczonym przez syndyka, konieczne jest określenie zależności od uprzedniego złożenia oświadczenia o potrąceniu syndykowi w postępowaniu upadłościowym. Sąd Najwyższy w wyroku z 23 stycznia 2019 r.⁵⁸ wskazał, że wierzyciel, który w terminie wskazanym

⁵⁷ Określenie „uznanie potrącenia” używane w niniejszym rozdziale oznacza jego uwzględnienie przez syndyka (a następnie sędziego-komisarza) w ramach tworzenia listy wierzytelności. W aktualnym stanie prawnym, jeżeli syndyk uznaje skuteczność potrącenia, a wierzytelność wierzyciela przewyższa wierzytelność potrącaną, to na liście syndyk uznaje wierzytelność w zakresie, w jakim nie została ona umorzona. Jeżeli wierzytelność wierzyciela upadłościowego jest niższa lub równa wierzytelności potrącanej, to na skutek umorzenia wierzytelności zgłoszonej syndyk odmawia uznania takiej wierzytelności.

⁵⁸ I CSK 749/17, OSNC 2019 nr 11, poz. 112.

w art. 96 nie złożył oświadczenia o potrąceniu wierzytelności przysługującej mu przeciwko upadłemu, może skutecznie podnieść zarzut potrącenia tej wierzytelności z wierzytelnością wzajemną upadłego w postępowaniu wszczętym przez syndyka masy upadłości. Uzasadniając ten pogląd, SN wskazał, że decyzja procesowa dotycząca określonej wierzytelności podjęta w toku postępowania upadłościowego będącego postępowaniem egzekucyjnym, znajdująca odzwierciedlenie w umieszczeniu jej na liście, może być kwestionowana w określony sposób, skoro nie korzysta z przymiotu powagi rzeczy osądzonej. Jednym ze sposobów jest właśnie powództwo wytoczone przez syndyka, służące dochodzeniu przez niego określonej wierzytelności upadłego, co do której strona przeciwna może skutecznie przeciwstawić swoją wierzytelność i dokonać potrącenia. W efekcie przeprowadzenie takiego postępowania pozwala ponownie zbadać wszystkie kwestie istotne dla oceny skuteczności potrącenia. Uprawnienie do potrącenia jest podmiotowym prawem kształtującym, z którego skorzystanie doprowadza do unicestwienia wzajemnych wierzytelności, przy czym to zdarzenie prawne, a nie możliwość (uprawnienie) skorzystania z zarzutu procesowego, oddziałuje na wierzytelność powoda, z której jest wywodzone roszczenie procesowe⁵⁹.

Pogląd ten – jakkolwiek zdecydowanie trafnie identyfikuje charakter prawny listy wierzytelności i prawidłowo ocenia, że ani uznanie lub odmowa uznania wierzytelności na liście, ani uznanie lub odmowa uznania potrącenia nie mają charakteru powagi rzeczy osądzonej – nie jest jednak jedynym poglądem występującym w orzecznictwie SN.

Wydaje się nawet, że dominujący jest pogląd, zgodnie z którym zaniechanie złożenia oświadczenia o skorzystaniu z prawa potrącenia lub złożenie go po terminie przewidzianym w art. 96 p.u. ma ten skutek, że wierzyciel traci prawo do potrącenia wierzytelności na tak długo, jak długo trwa postępowanie upadłościowe. W konsekwencji wierzyciel nie może się skutecznie bronić w procesie powołaniem na potrącenie wierzytelności, której nie zgłosił formalnie syndykowi, i obowiązany jest zapłacić swój dług w całości na żądanie syndyka, a sam może uzyskać zaspokojenie zgłoszonej wierzytelności tylko w ramach udziału razem z innymi wierzycielami upadłego w podziale

⁵⁹ Tak też wyrok SN z 22.10.2015 r., niepublikowany; wyrok SN z 17.01.2007 r., II CSK 315/06, niepublikowany.

funduszy masy upadłości, według szczegółowych zasad zawartych w przepisach p.u.⁶⁰ W wyroku z 14 stycznia 2021 r.⁶¹ SN wskazał, że gwarancyjny charakter normy art. 96 p.u. stoi na przeszkodzie konstruowaniu wyjątków od statuowanej w nim reguły ograniczającej możliwość skorzystania z prawa potrącenia w czasie trwania postępowania upadłościowego. Można więc uznać, że przeważająca praktyka orzecznicza traktuje regulację art. 96 p.u. jako regulację szczególną, której celem jest stworzenie stabilnych podstaw prowadzenia postępowania upadłościowego. Stabilne podstawy oznaczają w tym przypadku pewne utwardzenie stanu faktycznego, które polega na tym, że jeżeli wierzyciel upadłego, będący jednocześnie jego dłużnikiem, najpóźniej ze zgłoszeniem wierzytelności nie złożył oświadczenia o potrąceniu wzajemnych wierzytelności, to syndyk ma pewność, że może bezpiecznie wytoczyć powództwo o zapłatę przeciwko takiemu wierzycielowi bez ryzyka przegrania sprawy na skutek uwzględnienia zarzutu potrącenia podniesionego w procesie przez pozwanego wierzyciela. Niewątpliwie takie rozumienie znaczenia art. 96 p.u. sprzyja maksymalizacji zaspokojenia wierzycieli w postępowaniu upadłościowym. Poprzez wprowadzenie terminu, któremu uchybienie powoduje, że niemożliwe staje się skuteczne złożenie oświadczenia o potrąceniu nie tylko w ramach postępowania upadłościowego, ale również poza postępowaniem, w procesach prowadzonych w trakcie trwania postępowania upadłościowego, regulacja ta niewątpliwie służy zwiększeniu wpływów do masy upadłości poprzez umożliwienie syndykowi dochodzenia wzajemnej wierzytelności od dłużnika upadłego, który jest jednocześnie jego wierzycielem. Ustawodawca, jak się wydaje, wychodzi z założenia, że racjonalnie działający wierzyciel, który wie o postępowaniu upadłościowym i dokonuje w nim zgłoszenia wierzytelności, powinien jednocześnie, w celu ograniczenia swojej odpowiedzialności z tytułu wierzytelności wzajemnej, złożyć oświadczenie o potrąceniu. Jest to koncepcja oparta na założeniu racjonalności działań podmiotów prawa. Nie sposób jednak nie zauważyć,

⁶⁰ Zob. postanowienie SN z 8.02.2000 r., I CKN 398/98; wyrok SN z 29.04.2005 r., III PK 1/05, OSNP 2005/23/371; uchwała SN z 23.01.2007 r., III CZP 125/06, OSNC 2007/11/162; wyrok SN z 10.03.2011 r., V CSK 311/10, OSNC-ZD 2011/3/65; wyrok SN z 8.12.2005 r., II CK 295/05; wyrok SN z 17.01.2007 r., II CSK 315/06; wyrok SN z 22.10.2015 r., IV CSK 749/14; wyrok SN z 5.02.2016 r., IV CSK 352/15; wyrok SN z 29.05.2019 r., III CSK 170/17.

⁶¹ I CSKP 10/21, OSNC 2022 nr 1, poz. 4.

że jest to rozwiązanie, którego skutki idą bardzo daleko, polegają bowiem na potencjalnym pozbawieniu możliwości obrony przez złożenie zarzutu potrącenia przez wierzyciela, który uchybił obowiązkowi określönemu w art. 96 p.u. Usprawiedliwieniem tego pozbawienia możliwości obrony, a w istocie rzeczy pozbawienia możliwości realizacji podmiotowego prawa kształtującego, jest dążenie do ułatwienia dochodzenia należności przez syndyka poprzez ograniczenie ryzyka przegrania procesu na skutek podniesienia przez pozwanego wierzyciela zarzutu potrącenia. Nie sposób więc nie dostrzec, że jest to regulacja nadmiarowa, której poprawność aksjologiczna budzi poważne wątpliwości. Po pierwsze, jak wyżej wskazano, regulacja ta nie dotyczy wierzycieli, którzy przed ogłoszeniem upadłości złożyli oświadczenia o potrąceniu, o czym teoretycznie syndyk może również nie wiedzieć, jeżeli nie zostało to prawidłowo odnotowane w dokumentacji upadłego dłużnika. W takiej sytuacji w księgach rachunkowych będzie widniało zobowiązanie wierzyciela w pierwotnej wysokości i syndyk, który wytoczy powództwo, może przegrać sprawę w przypadku powołania się wierzyciela na oświadczenie o potrąceniu złożone przed ogłoszeniem upadłości. Regulacja art. 96 p.u. i tak więc w pełni nie chroni interesów syndyka. Po drugie, wydaje się, że konsekwencja, która wynika z art. 96 p.u., jest nieadekwatna do interesów, które chroni ten artykuł. Wystarczające byłoby rozwiązanie, zgodnie z którym w przypadku braku złożenia oświadczenia o potrąceniu najpóźniej ze zgłoszeniem wiarytelności i złożeniem takiego oświadczenia w procesie wytoczonym przez syndyka wierzyciel zostałby obciążony kosztami postępowania, niezależnie od jego wyniku. Negatywna ocena celowości art. 96 p.u. oraz fakt, że jest to przepis, którego wykładnia prowadzi do rezultatu ograniczającego prawa podmiotowe wierzycieli, powodują, że należy się stanowczo opowiedzieć za maksymalnie wąskim rozumieniem tego przepisu.

W konsekwencji trzeba zdecydowanie podzielić pogląd wyrażony w wyroku SN z 29 maja 2019 r.⁶², zgodnie z którym od wierzyciela upadłego należy wymagać dochowania terminu wynikającego z art. 96 p.u., ale tylko wtedy, gdy z okoliczności konkretnego przypadku wynika, że wiedział on lub, przy dołożeniu należytej staranności, mógł powziąć wiedzę, że jest dłużnikiem

⁶² III CSK 170/17.

upadłego⁶³. Niestety, również ten pogląd nie jest jednolicie przyjmowany w orzecznictwie. Odmienny pogląd wyraził bowiem SN w wyroku z 14 stycznia 2021 r.⁶⁴, wskazując, że nie jest skuteczne powołanie się na potrącenie wierzytelności w procesie wytoczonym przez syndyka wierzytelności upadłościowemu, który nie zgłosił potrącenia wraz ze zgłoszeniem wierzytelności do masy upadłości, nawet wówczas, gdy wierzyciel ten nie miał świadomości, że w dacie ogłoszenia upadłości był dłużnikiem upadłego. W szczególności nie ma znaczenia prawnego to, czy upadły lub syndyk wzywali wierzyciela do zapłaty, czy dochodzili wierzytelności przed organem do tego powołanym. Zdaniem SN żadna z tych okoliczności nie stanowi przeszkody do złożenia oświadczenia o skorzystaniu z prawa potrącenia przy zgłaszaniu swojej wierzytelności do masy upadłości. Trudno się zgodzić z tym stanowiskiem. Wydaje się bowiem, że brak wiedzy o istnieniu wzajemnej wierzytelności jest zasadniczą przeszkodą do złożenia oświadczenia o potrąceniu. Co najmniej wątpliwa jest przecież możliwość złożenia oświadczenia o czymś, co – według wiedzy i świadomości składającego oświadczenie – nie istnieje.

Wąska wykładnia art. 96 p.u. uzasadnia również prawidłowość tezy stanowiącej, że w sytuacji, w której wierzyciel w ogóle nie dokonał jeszcze zgłoszenia wierzytelności, dopuszczalne jest podniesienie zarzutu potrącenia w procesie wszczętym przez syndyka⁶⁵. Nie zgadzam się jednak z poglądem, zgodnie z którym w takiej sytuacji wierzyciel powinien zgłosić swą wierzytelność w postępowaniu upadłościowym, gdyż bez formalnego zgłoszenia swej wierzytelności w postępowaniu upadłościowym nie może uzyskać zaspokojenia z masy upadłości nawet w drodze potrącenia⁶⁶. Co do zasady, prawdą jest, że wierzyciel nie może uzyskać zaspokojenia z masy upadłości bez dokonania zgłoszenia wierzytelności, chyba że należy do kategorii wierzycieli, którzy podlegają umieszczeniu na liście wierzytelności z urzędu. Należy jednak rozstrzygnąć, czy uwzględnienie zarzutu potrącenia w procesie zależy

⁶³ Tak też A. Jakubecki, op. cit.

⁶⁴ I CSKP 10/21, OSNC 2022 nr 1, poz. 4.

⁶⁵ Tak A. Jakubecki, op. cit.; D. Chrapoński, [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. II, red. A.J. Witosz..., s. 192 i n. z powołaniem się na uchwałę SN z dnia 23.01.2007 r., III CZP 125/06, OSNC 2007/11/162.

⁶⁶ Orzeczenie SN z 26.08.1952 r., C 1597/51, OSN 1954 nr 3, poz. 83; tak też A. Jakubecki, op. cit.; A. Torbus, *Glosa do orzeczenia SN z dnia 20 lutego 1997 r., I CKN 3/97*, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 3, s. 90.

od uprzedniego rozstrzygnięcia o istnieniu przedstawionej do potrącenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym oraz czy ewentualna odmowa wciągnięcia wierzytelności na listę w postępowaniu upadłościowym jest przeszkodą do uwzględnienia zarzutu potrącenia tej wierzytelności w procesie. W literaturze Maurycy Allerhand jednoznacznie wskazał, że:

nie można wnosić, że wierzyciel, który złożył pozasądowe oświadczenie o potrąceniu, musi oprócz tego zgłosić jeszcze swoją wierzytelność. Tego bowiem nie wymaga ustawa, lecz stanowi tylko, że wierzyciel, który chce brać udział w podziale funduszów masy, musi zgłosić wierzytelność, gdyż inaczej jest wykluczony od udziału w postępowaniu. Jeżeli więc wierzyciel chce zadowolić się potrąceniem, a zwyczajki nie zamierza dochodzić z funduszów masy, nie potrzebuje wierzytelności swej zgłosić⁶⁷.

Niestety, poglądy orzecznictwa na ten temat są rozbieżne. W wyroku z 11 września 2003 r.⁶⁸ SN wyraził pogląd, że gdy prawomocnym postanowieniem sędziego-komisarza odmówiono uznania potrącenia, odmawiając w ogóle uznania wierzytelności pozwanego wobec masy upadłości, niedopuszczalne było podnoszenie przez pozwanego zarzutu potrącenia w sprawie z powództwa syndyka masy upadłości. Natomiast w uzasadnieniu wyroku z 13 stycznia 2006 r.⁶⁹ SN stwierdził, że zaliczenie wierzytelności, którą ma pozwany do upadłego, do określonej kategorii zaspokojenia nie ma żadnego wpływu na dopuszczalność potrącenia. Dopuszczalności tej nie wyklucza także odmowa uwzględnienia potrącenia w postępowaniu upadłościowym. Nawet odmowa wpisu wierzytelności na listę nie uniemożliwia skutecznego zgłoszenia zarzutu potrącenia w procesie z powództwa upadłego, a wpisanie jej na listę tym bardziej wzmacnia pozycję wierzyciela upadłego, który nie musi już dowodzić jej istnienia i wysokości. Należy przychylić się do poglądu, zgodnie z którym ani odmowa uznania zgłoszonej wierzytelności, ani odmowa uznania potrącenia w postępowaniu upadłościowym nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej i nie stanowią przeszkody do zgłoszenia

⁶⁷ M. Allerhand, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Bielsko-Biała 1991, s. 148.

⁶⁸ III CKN 516/01, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 10, s. 540.

⁶⁹ III CK 360/05 (niepublikowany).

i uznania oświadczenia o potrąceniu w postępowaniu procesowym. Nie jest przy tym prawdą, że jedynym trybem dochodzenia roszczeń w toku postępowania upadłościowego jest uznanie wierzytelności na liście wierzytelności. Zgodnie bowiem z art. 145 ust. 1 p.u. postępowanie sądowe, administracyjne lub sądownoadministracyjne w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności. W przypadku wszczęcia postępowania przed ogłoszeniem upadłości i jego zawieszenia na skutek ogłoszenia upadłości postępowanie to zostanie więc podjęte w przypadku odmowy uznania wierzytelności na liście wierzytelności. Nie należy jednak z tego wysnuwać wniosku, że dla oceny skuteczności zarzutu potrącenia należałoby analizować, czy postępowanie, w którym ten zarzut podniesiono, zostało wszczęte przed ogłoszeniem upadłości czy po jej ogłoszeniu. Po pierwsze, regulacja art. 145 p.u. ma wyraźnie ograniczony zakres zastosowania i wyjątkowy charakter. Po drugie, w literaturze zakwestionowano jej zgodność z Konstytucją RP, wskazując, że różnicowanie sytuacji prawnej wierzycieli upadłego tylko na podstawie kryterium wszczęcia lub braku wszczęcia postępowania cywilnego przed ogłoszeniem upadłości jest nieprzekonujące⁷⁰. Po trzecie, takie różnicowanie sytuacji prawnej wierzycieli prowadziłyby do zbędnego chaosu i utrudnienia już i tak niełatwej sytuacji. W konsekwencji należy uznać, że skoro uznanie lub odmowa uznania wierzytelności na liście wierzytelności oraz uznanie lub odmowa uznania potrącenia nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej, to nie mają żadnego znaczenia dla dopuszczalności podniesienia i uwzględnienia w procesie wszczętym przez syndyka zarzutu potrącenia zgłoszonego przez wierzyciela. Dalej z tego stanowiska wynika, że dopuszczalne jest również złożenie oświadczenia o potrąceniu przez wierzyciela, który w ogóle nie dokonał zgłoszenia wierzytelności. Dla ewentualnego uwzględnienia tego zarzutu nie są konieczne dokonanie i rozpoznanie zgłoszenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym.

⁷⁰ A. Hrycaj, *Podjęcie postępowania cywilnego dotyczącego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości zawieszonoego wskutek ogłoszenia upadłości pozwanego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2016, nr 1.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że regulacja art. 96 p.u. ma charakter nadmiarowy. Oznacza to, że skutki tej regulacji w postaci negatywnych konsekwencji dla wierzyciela, który uchybił terminowi określone w art. 96 p.u., idą zdecydowanie dalej niż to konieczne dla zapewnienia osiągnięcia celu postępowania upadłościowego w postaci maksymalnego zaspokojenia wierzycieli. Racjonalnie należy bowiem zakładać, że ustawodawcy chodziło o skłonienie wierzycieli do manifestowania woli potrącenia wzajemnej wierzytelności na jak najwcześniejszym etapie postępowania upadłościowego, tak aby niejako ustabilizować stan należności przysługujących upadłemu i ułatwić syndykowi proces podejmowania decyzji co do ich dochodzenia. Niewątpliwie celem ustawodawcy nie było wprowadzenie regulacji, która miałaby pozbawiać ich, poprzez wykorzystanie niewiedzy i niekiedy braku doświadczenia wierzycieli, możliwości skorzystania z uprawnienia prawnokształtującego, skutkiem czego byłoby zwiększenie aktywów masy upadłości. Nie bez przyczyny wskazuję tutaj na potencjalny brak wiedzy i doświadczenia wierzycieli. Nie można bowiem przeoczyć, że zawiadamiając wierzycieli o ogłoszeniu upadłości, syndyk nie poucza ich o treści art. 96 p.u. (por. zakres niezbędnych pouczeń, wynikający z treści art. 176 ust. 1 i 1a p.u.). Niewątpliwie w myśl koncepcji, że nieznanostwo prawa szkodzi, brak pouczenia nie oznacza braku możliwości stosowania regulacji art. 96 p.u., ale należy to również brać pod uwagę zarówno przy dokonywaniu wykładni tego przepisu, jak i jego aksjologicznej ocenie.

Regulację art. 96 p.u. należy również ocenić jako nadmiarową w kontekście celów prawa upadłościowego. Skoro celem tym jest rozwiązanie konfliktu powstałego na gruncie niewypłacalności upadłego dłużnika w sposób, który wywoła w uczestnikach postępowania poczucie sprawiedliwości, to pozbawienie wierzyciela prawa potrącenia wzajemnej wierzytelności tylko z powodu niezgłoszenia oświadczenia o potrąceniu przed zgłoszeniem wierzytelności w sytuacji, w której rozpoznanie tego zgłoszenia w postępowaniu upadłościowym i tak nie wiąże sądu procesowego, jawi się jako oczywiście niesprawiedliwe.

Nie oznacza to jednak, że celowe i właściwe byłoby całkowite usunięcie regulacji art. 96 p.u. Wręcz przeciwnie, regulacje, które motywują wierzycieli

do sprawnego dokonywania w terminie czynności zwiększających efektywność postępowania upadłościowego, mają istotne znaczenie dla osiągnięcia celów tego postępowania. Chodzi jedynie o to, że skutek uchybienia obowiązkowi określonym w art. 96 p.u. nie powinien się odnosić do braku możliwości potrącenia, ale powinien oznaczać konieczność poniesienia kosztów wynikłych ze spóźnionego złożenia oświadczenia o potrąceniu. W szczególności, jak już wyżej wskazano, wierzyciel powinien zostać obciążony kosztami procesu, w którym złożył spóźnione oświadczenie o potrąceniu, niezależnie od wyniku tego procesu.

Przedstawione wyżej postulaty *de lege ferenda* wymagają interwencji ustawodawcy. Do tego czasu właściwe jest dokonywanie zawężającej wykładni art. 96 p.u. w taki sposób, aby maksymalnie ograniczyć negatywne skutki tej regulacji.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2025 r. poz. 111).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1909 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 z późn. zm.).

Literatura

- Adamus R., *Miejsce prawa upadłościowego i naprawczego w systemie prawa*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2011, nr 1, s. 16–22.
- Allerhand M., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Bielsko-Biała 1991.
- Białyszewski H., *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, Warszawa 1983.

- Bielska-Brodziak A., Tyrybon M., *Interpretacyjna wartość materiałów legislacyjnych w opiniach sądów administracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2019, nr 1, s. 27–44.
- Blaker J., *Is Intentionalist Theory Indispensable to Statutory Interpretation?*, „Monash University Law Review” 2017, 43 (1), s. 238–272.
- Cel, [hasło w:] *Słownik języka polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/sjp/cel;2447324>, [dostęp: 12.01.2025].
- Chrapoński D., [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. II, red. A.J. Witosz, Warszawa 2021.
- Cross F.B., *The Theory and Practice of Statutory Interpretation*, Stanford, CAL, 2009.
- Dubiński Ł., *Materiały legislacyjne w procesie interpretacyjnym*, „Horyzonty Polityki” 2023, vol. 14, nr 48, s. 59–78.
- Etel L., [w:] R. Dowgier et al., *Ordynacja podatkowa, t. 1. Zobowiązania podatkowe. Art. 1–119zzk. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2024, art. 64.
- Fuller L.L., *Moralność prawa*, tłum. S. Amsterdamski, Warszawa 2004.
- Grzejszczak P., Chilariski T., *Jurysdykcja krajowa w międzynarodowym postępowaniu upadłościowym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 2, s. 12–20.
- Hrycaj A., *Aksjologiczne podstawy umorzenia zobowiązań upadłego, będącego osobą fizyczną nieprowadzącą działalności gospodarczej*, [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Wybrane aspekty postępowania zabezpieczającego, egzekucyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego w polskim systemie prawnym*, red. I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, K. Flaga-Gieruszyńska, Sopot 2018.
- Hrycaj A., *Cele i funkcje prawa egzekucyjnego i upadłościowego*, [w:] *Egzekucja sądowa a upadłość dłużnika*, red. A. Marciniak, H. Bednarz-Godyń, Sopot 2025.
- Hrycaj A., *Podjęcie postępowania cywilnego dotyczącego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu do masy upadłości zawieszzonego wskutek ogłoszenia upadłości pozwanego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2016, nr 1, s. 1–9.
- Hrycaj A., *Postępowanie o zatwierdzenie układu*, Warszawa 2024.
- Hrycaj A., [w:] *System prawa handlowego, t. 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020.
- Izdebski H., *Refleksje o skuteczności prawa*, [w:] *Skuteczność prawa. Konferencja Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 27 lutego 2009 r.*, red. T. Giaro, Warszawa 2010.
- Jakubecki A., [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2011, art. 96.
- Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2023.
- Janiak A., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3. Zobowiązania. Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2010.
- Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Łódź 1955.
- Krajewski J., *Z zagadnień potrącenia w procesie cywilnym*, „Palestra” 1972, nr 16 (4), s. 3–22.

- Lachowski J., *Kompensata umowna a potrącenie ustawowe*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2000, nr 9, s. 41–44.
- Porzycki M., *Stosowanie unijnego prawa upadłościowego do polskich postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2017, nr 2 (8), s. 70–75.
- Pyziak-Szafnicka M., *Potrącenie w prawie cywilnym*, Kraków 2002.
- Pyziak-Szafnicka M., *Wygaśnięcie zobowiązania podatkowego przez potrącenie*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” 2003, nr 1, s. 27–51.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2023.
- Sikorski G., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. P. Nazaruk, LEX/el. 2024, art. 498.
- Socjologia prawa*, red. A. Podgórecki, Warszawa 1962.
- Stochel J., *Istota potrącenia i sposób jego obliczania w prawie upadłościowym*, „Prawo Spółek” 2001, nr 5, s. 47–56.
- Till E., *Zasady materalnego prawa konkursowego austriackiego*, Lwów 1907.
- Torbus A., *Glosa do orzeczenia SN z dnia 20 lutego 1997 r.*, I CKN 3/97, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 3, s. 90–97.
- Torbus A., *Glosa do wyroku SN z 20.02.1997 r.*, I CKN 3/97, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 3.
- Torbus A., *Glosa do wyroku SN z dnia 28 października 1999 r.*, II CKN 551/98, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001, nr 2.
- Torbus A., *Ochrona wierzycieli upadłościowych a ograniczenie potrącenia przed ogłoszeniem upadłości*, „Przegląd Sądowy” 1997, nr 7/8, s. 87–100.
- Wiśniewski T., [w:] G. Bieniek et al., *Komentarz do kodeksu cywilnego*, ks. 3. *Zobowiązania*, t. 2, Warszawa 2011.
- Wróblewski J., *Skuteczność prawa i problemy jej badania*, „Studia Prawnicze” 1980, nr 1–2 (63–64), s. 3–26.
- Wróblewski J., *Skuteczność prawa – pojęcie teoretyczne i jego zastosowanie do norm prawa karnego*, „Studia Kryminologiczne, Kryminalistyczne i Penitencjarne” 1979, t. 9, s. 7–29.
- Zdziennicki B., *Problematyka skuteczności w prawie cywilnym*, „Biuletyn Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów” 1987, nr 9, s. 30–36.
- Zedler F., [w:] P. Filipiak, A. Hrycaj, F. Zedler, *Komentarz do rozporządzenia nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego*, [w:] *Europejskie prawo upadłościowe. Komentarz*, red. F. Zedler, Warszawa 2011, art. 6.
- Zedler F., *Prawo upadłościowe i naprawcze w zarysie*, Kraków 2009.
- Zieliński M. et al., *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, R. 71, z. 4, s. 23–39.
- Zieliński M., *Derywacyjna koncepcja wykładni jako koncepcja zintegrowana*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, R. 68, z. 3, s. 93–101.
- Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, wyd. 6, Warszawa 2012.

Orzecznictwo

- Uchwała SN z 25.04.2003 r., III CZP 8/03, OSNC 2004/1/1.
- Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 14.10.2004 r., III CZP 37/04, OSNC 2005 nr 3, poz. 42.
- Uchwała SN z 20.07.2005 r., I KZP 18/05, OSNKW 2005, nr 9, poz. 74.
- Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 19.10.2007 r., OSNC 2008 nr 5, poz. 44.
- Uchwała SN z 23.01.2007 r., III CZP 125/06, OSNC 2007/11/162.
- Orzeczenie SN z 26.08.1952 r., C 1597/51, OSN 1954 nr 3, poz. 83.
- Postanowienie SN z 9.03.1972 r., IIIPZP 2/72, LEX nr 7071.
- Wyrok SN z 15.12.1994 r., I CRN 149/94, OSP 1996/4, poz. 84.
- Wyrok SN z 12.03.1998 r., I CKN 522/97, OSNC 1998 nr 11, poz. 176.
- Wyrok SN z 28.10.1999 r., II CKN 551/98, OSNC 2000 nr 5, poz. 89.
- Postanowienie SN z 8.02.2000 r., I CKN 398/98.
- Wyrok SN z 10.11.2000 r., IV CKN 163/00, LEX nr 52500.
- Wyrok SN z 11.09.2003 r., III CKN 516/01, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 10, s. 540.
- Wyrok SN z 21.07.2004 r., V CK 21/04, OSNC 2005 nr 7–8, poz. 137.
- Wyrok SN z 14.12.2004 r., II CK 263/04, LEX nr 277871.
- Wyrok SN z 26.01.2005 r., V CK 404/04, LEX nr 277109.
- Wyrok SN z 29.04.2005 r., III PK 1/05, OSNP 2005/23/371.
- Postanowienie SN z 20.07.2005 r., I KZP 25/05, OSNwSK 2005/1/1362.
- Postanowienie SN z 31.08.2005 r., V KK 426/04, OSNwSK 2005/1/1597.
- Wyrok SN z 8.12.2005 r., II CK 295/05.
- Wyrok SN z 20.12.2005 r., V CSK 68/05, LEX nr 171286.
- Wyrok SN z 13.01.2006 r., III CK 360/05, niepublikowany.
- Wyrok SN z 13.10.2006 r., III CSK 256/06, OSNC 2007 nr 7–8, poz. 116.
- Wyrok SN z 17.01.2007 r., II CSK 315/06, niepublikowany.
- Wyrok SN z 17.01.2007 r., II CSK 315/06.
- Wyrok SN z 10.03.2011 r., V CSK 311/10, OSNC-ZD 2011/3/65.
- Wyrok SN z 22.10.2015 r., IV CSK 749/14, LEX nr 1943222.
- Wyrok SN z 22.10.2015 r., niepublikowany.
- Wyrok SN z 5.02.2016 r., IV CSK 352/15.
- Wyrok SN z 23.01.2019 r., I CSK 749/17, OSNC 2019 nr 11, poz. 112.
- Wyrok SN z 29.05.2019 r., III CSK 170/17.
- Wyrok SN z 21.10.2020 r., KIO 2250/20.
- Wyrok SN z 14.01.2021 r., I CSKP 10/21, OSNC 2022 nr 1, poz. 4.
- Postanowienie SA w Lublinie z 7.12.1998 r., I ACz 51/98, Apel.-Lub. 1998 nr 3, poz. 13.
- Wyrok SA w Białymstoku z 29.04.2004 r., I ACa 199/04, OSA 2005/2, s. 42.
- Wyrok SA w Warszawie z 17.12.1997 r., I ACr 158/97, Przegląd Gospodarczy 1998, nr 12, poz. 38.
- Wyrok SA w Warszawie z 2.10.2012 r., I ACa 539/12, LEX nr 1238236.
- Urteil vom 20.7.2011, IV ZR 177/09, Aufrechnung des Rückversicherers bei Insolvenz des Erstversicherers.

Pogorszenie sytuacji finansowej dłużnika - uwagi na gruncie art. 374 ust. 2 Prawa upadłościowego

STRESZCZENIE

Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej jest jedną z najpoważniejszych konsekwencji prawnych, jakie mogą dotknąć osobę, która wbrew obowiązkowi nie złożyła w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości. Z tego też względu możliwość orzeczenia zakazu pojawia się w szerszej perspektywie, także z uwagi na pogorszenie sytuacji finansowej dłużnika (art. 374 ust. 2 ustawy Prawo upadłościowe). Precyzyjne rozumienie tej przesłanki budzi jednak określone wątpliwości w doktrynie, w szczególności w kontekście jej ewentualnego związku z niewypłacalnością dłużnika. Autor, wychodząc od analizy celów i funkcji zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, stawia tezę o konieczności szerokiej interpretacji przepisów określających przesłanki jego zastosowania.

Słowa kluczowe: zakaz prowadzenia działalności, dłużnik, niewypłacalność, upadłość, należyta staranność

SUMMARY

The prohibition on conducting business activities is one of the most severe legal consequences that can affect a person who has failed to file for bankruptcy in a timely manner. Therefore, the possibility of imposing this prohibition arises in a broader perspective, also due to the deterioration of the debtor's financial situation (Article 374, paragraph 2 of the Bankruptcy Law). However, the precise understanding of this premise raises specific doubts in doctrine, particularly in the context of its potential connection to the debtor's insolvency. The author, starting from an analysis of the goals and functions of the prohibition on conducting business activities, posits the necessity of a broad interpretation of the provisions defining the conditions for its application.

Keywords: prohibition on conducting business, debtor, insolvency, bankruptcy, due diligence

Uwagi wprowadzające

Prawo upadłościowe jako jedną z przesłanek orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej¹ wskazuje w art. 374 ust. 2 p.u. pogorszenie sytuacji finansowej dłużnika w następstwie celowego działania lub rażącego niedbalstwa osoby uprawnionej do reprezentowania przedsiębiorcy będącego osobą prawną albo spółką osobową, względnie osoby faktycznie zarządzającej przedsiębiorstwem. Przywołana norma zawiera przy tym odesłanie do stosowania ust. 1 tego przepisu, które to odesłanie może być źródłem wątpliwości interpretacyjnych. Powstaje bowiem wątpliwość co do samodzielności przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej. Jeśli bowiem przyjąć, że na jej gruncie niezbędne jest odniesienie się do ust. 1, który odwołuje się do stanu niewypłacalności, to należałoby wymagać, by pogorszenie dotyczyło podmiotu już niewypłacalnego. Jeśli z kolei zaakceptować samodzielny charakter ust. 2, to wymóg ten nie miałby uzasadnienia.

Trybunał Konstytucyjny (dalej: TK) szczegółowo opisał zakaz prowadzenia działalności gospodarczej w wyroku z 4 lipca 2002 r.² Mimo że wydany na nieaktualnym stanie prawnym, zachowuje on swój walor systemowy³. Uzasadnienie tej instytucji ustalone przez TK oraz jej cele i funkcje budują *ratio legis* regulacji, które powinny wyznaczać kierunek interpretacji składających się na nią przepisów prawa. Wykładnia art. 374 ust. 2 p.u. musi więc uwzględniać zadania związane z zakazem prowadzenia działalności gospodarczej.

¹ W rozumieniu art. 373 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794, dalej: p.u.), a więc zakaz prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek lub w ramach spółki cywilnej oraz pełnienia funkcji zarządcy sukcesyjnego, członka rady nadzorczej, członka komisji rewizyjnej, reprezentanta lub pełnomocnika osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w zakresie tej działalności, spółki handlowej, przedsiębiorstwa państwowego, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszenia.

² Wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, Lex.

³ Tak S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 373, nb. 2, Legalis.

Cele i funkcje zakazu prowadzenia działalności gospodarczej

Instytucja zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, choć czasem określana jako odpowiedzialność quasikarna, w rzeczywistości nie ma takiego charakteru. Nie jest to represja za naruszenie prawa, lecz forma zabezpieczenia przed potencjalnymi negatywnymi skutkami, które mogą wynikać z uchybień przepisom p.u.⁴ W związku z tą konstatacją art. 42 Konstytucji RP⁵, dotyczący odpowiedzialności karnej, w tym domniemania niewinności, nie ma tu zastosowania. Ważne jest więc, aby przepisy były interpretowane w sposób umożliwiający skuteczne zastosowanie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, co wpisuje się w zasadę efektywnej wykładni przepisów prawa. To ustalenie przemawia za akceptacją takich zabiegów interpretacyjnych, które będą zwiększały możliwość realizacji założonych przez ustawodawcę celów konstrukcji zakazu prowadzenia działalności gospodarczej⁶.

W zakresie rozumienia i stosowania zasady efektywności zasadne jest odwołanie się do tez Sądu Najwyższego (dalej: SN) zawartych w uzasadnieniu postanowienia z 25 kwietnia 2014 r.⁷ Przedmiotem rozstrzygnięcia nie były tu zagadnienia związane z art. 374 p.u., ale kwestie intertemporalne, niemniej SN przyjął określoną dyrektywę wykładni przepisów o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej. Mianowicie rolą wykładni jest w tym wypadku „stworzenie realnej możliwości złożenia wniosku⁸” o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Należy podkreślić, że postanowienie to nie jest odosobnione i wpisuje się w linię orzecznictwa⁹, a zasadę

⁴ Wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, Lex.

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

⁶ Zasada efektywności prawa jest szczególnie silnie podkreślana w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, por. A. Marcisz-Dynia, *Efektywność prawa Unii Europejskiej w praktyce – wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2018, t. 23, z. 102, s. 185 i n.

⁷ Postanowienie SN z 25.04.2014 r., II CSK 385/13, LEX nr 1511111.

⁸ Ibidem.

⁹ Por. postanowienie SO w Szczecinie z 7.03.2018 r., VIII Ga 529/17, Legalis; uchwały SN: z 22.03.2006 r., III CZP 13/06, OSNC 2007/1/8; z 9.04.2010 r., III CZP 14/10, OSNC 2010/10/133; z 20.05.2011 r., III CZP 23/11, OSNC 2012/1/5; postanowienia SN: z 12.05.2006 r., V CSK 54/06, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 11, s. 566; z 10.11.2006 r., I CSK 218/06, LEX nr 371453; z 17.01.2007 r., II CSK 330/06, „Izba Cywilna” 2008, nr 12,

efektywnej wykładni prawa można uznać za powszechnie akceptowaną przez judykaturę na gruncie art. 373 i n. p.u. W praktyce funkcjonuje więc nakaz takiej interpretacji, która maksymalizuje szanse na wszechstronną ocenę działań reprezentantów dłużnika i dalszych osób z perspektywy ewentualnych uchybień obowiązkowi należytej staranności w kontekście zagrożenia niewypłacalnością.

Szczegółową analizę przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej dłużnika warto poprzedzić przywołaniem celów tej instytucji, zidentyfikowanych przez TK¹⁰. Przede wszystkim wskazać należy na funkcję prewencyjno-profilaktyczną, która obejmuje odstraszenie od działań niezgodnych z prawem oraz od lekceważenia zasad prowadzenia biznesu. Ma ona chronić uczestników rynku poprzez eliminowanie niewłaściwych osób z procesów zarządzania przedsiębiorstwami.

Wierzyciele mają prawo oczekiwać od organów postępowania upadłościowego, w tym syndyka, podjęcia odpowiednich działań zabezpieczających przed szkodą (funkcja zabezpieczająca interesy wierzycieli). Cel zabezpieczający rozciąga się także na innych uczestników obrotu, których prawa i wolności są zagrożone nie tylko faktem niewykonania zobowiązań przez dłużnika, lecz także dalszym funkcjonowaniem w obrocie gospodarczym osób odpowiedzialnych za uchybienia obowiązkowi związanym z zagrożeniem niewypłacalnością.

Trybunał Konstytucyjny wyodrębnia następnie funkcję zapobiegania sytuacjom patologicznym – celem omawianej regulacji prawnej jest więc eliminowanie możliwości dalszych negatywnych zachowań ze strony osób, które mimo obowiązku podwyższonej staranności w działalności gospodarczej już ich się dopuściły. Nacisk jest kładziony na zwiększenie gwarancji respektowania obowiązku dochowania należytej staranności. Celem wprowadzenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej jest stworzenie silnego motywatora. Skuteczność organów w egzekwowaniu tego zakazu wobec osób, które dopuściły się określonych naruszeń, będzie kształtować właściwe zachowania zawodowe i profesjonalne innych osób.

s. 45; z 12.12.2007 r., V CSK 321/07, LEX nr 574556; z 5.03.2009 r., III CSK 297/08, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 7, s. 356; z 10.01.2010 r., II CSK 364/09, LEX nr 574527.

¹⁰ Wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, Lex.

Trybunał wielokrotnie przy tym podkreślił w przywołanym orzeczeniu, że prawo musi być efektywne w eliminacji osób „nieprzestrzegających zasad profesjonalnej, zawodowej działalności gospodarczej”, co jest niezbędne, by nie doszło do „wypaczenia istoty wolności gospodarczej”¹¹. Rolą analizowanej konstrukcji jest wyłączenie z obrotu gospodarczego osób, które nie są w stanie sprostać wymaganiom, jakie prawo stawia przed przedsiębiorcami (menedżerami), a skuteczność działania systemu prawnego nie może być limitowana względami ochrony takich osób, które dopuściły się zachowań negatywnie przez prawo ocenianych. Jest to szczególnie uzasadnione „zwłaszcza tam, gdzie wymagana jest podwyższona staranność”¹², a więc w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.

Z tak ustalonych celów i funkcji zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, w kontekście zasady efektywnego stosowania prawa, płynie nakaz szerokiej wykładni przepisów art. 373 i n. p.u. Szerokiej w tym znaczeniu, że niezbędne jest wyposażenie sądu w możliwość dogłębnej oceny dłużnika i dalszych osób związanych z prowadzeniem niewypłacalnego przedsiębiorstwa (w kontekście art. 374 ust. 2 p.u. chodzi tu o reprezentantów dłużnika i osoby faktycznie zarządzające przedsiębiorstwem).

Wątpliwości w zakresie przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej dłużnika

Przechodząc do uwag szczegółowych na gruncie art. 374 p.u., należy wskazać, że wątpliwości interpretacyjne mogą wynikać z ust. 2, który odsyła do ust. 1 („przepis ust. 1 stosuje się”). Z jednej strony można bowiem przyjąć, że jest to odesłanie wewnętrzne¹³, które ma na celu skrócenie tekstu i oznacza, że ust. 2 jest dodatkową przesłanką do orzekania zakazu prowadzenia

¹¹ Wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, Lex.

¹² Ibidem.

¹³ Zgodnie z rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 283, dalej: Zasady techniki prawodawczej) odesłania wewnętrzne czyni się przede wszystkim w celu osiągnięcia zwięzłości przepisu.

działalności gospodarczej. Następuje więc odesłanie jedynie do stosowania pierwszej części zdania z ust. 1 („Sąd może orzec zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, o którym mowa w art. 373 [...]”) i dalej wkracza już ust. 2, a zakaz ten może być orzeczony w stosunku „do osób uprawnionych do reprezentowania [...]”.

Jednocześnie, choć należy unikać wykładni uznającej brzmienie przepisu prawa za błędne, można wskazać, że odesłanie zawarte w art. 374 ust. 2 p.u. wynika z zaniedbań legislacyjnych podczas kolejnych nowelizacji. Pierwotnie rolą ust. 2 było wyłącznie rozszerzenie zakresu podmiotowego wyznaczonego w ust. 1. Ustęp 2 nie wprowadzał żadnych własnych przesłanek i odnosił się jedynie do kwestii podmiotowych, stanowiąc, że zakaz i przesłanki z ust. 1 odnoszą się również do osób uprawnionych do reprezentacji. W nowelizacji z 2009 r. wprowadzono do art. 374 ust. 2 p.u. autonomiczne przesłanki dla orzekania zakazu w postaci celowego działania lub rażącego niedbalstwa, których skutkiem są niewypłacalność lub pogorszenie sytuacji finansowej przedsiębiorcy. W tym świetle pozostawienie odesłania rzeczywiście wydaje się zbędne, co samo w sobie jest naruszeniem § 157 Zasad techniki prawodawczej, który zakłada brak podwójnych odesłań (w tym przypadku z ust. 2 do ust. 1, który z kolei odsyła do art. 373 p.u.).

Wypowiedzi piśmiennictwa zgadzają się co do tego, że przesłanki, o które uzupełniono ust. 2 w 2016 r., mają charakter autonomiczny. Zaznacza się przy tej okazji, że „na podstawie ust. 2 możliwość orzeczenia zakazu w powyższych okolicznościach odnosi się do osób uprawnionych do reprezentowania przedsiębiorcy [...]”¹⁴. W innym miejscu pada, na gruncie art. 374 ust. 2 p.u., stanowcze stwierdzenie, że „przepis ten uzupełnia art. 373 ust. 1 i 3 o wskazanie kolejnych przesłanek orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Norma ta odsyła do art. 373, a więc jest to ten sam zakaz, tyle że uzupełniony o dalsze podstawy jego orzeczenia”¹⁵. Wypada zgodzić się z tymi poglądami i uznać, że ust. 2 art. 374 p.u. ma obecnie szersze znaczenie. Uzupełnia on katalog przesłanek orzekania zakazu prowadzenia działalności

¹⁴ P. Zimmerman, [w:] *System prawa handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 1444.

¹⁵ J. Kruczalak-Jankowska, *Glosa do uchwały SN z 22.03.2006 r., III CZP 13/06 oraz do postanowienia SN z 23.03.2006 r., IV CSK 35/05*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd orzecznictwa” 2007, nr 4, s. 83 i n.

o dodatkowe podstawy. Są one zawężone do osób uprawnionych do reprezentacji i faktycznych zarządców, ale nie jest to jedynie podmiotowa rozbudowa ust. 1 o kolejne osoby biernie legitymowane. Są to nowe podstawy, stosowane do nowych osób.

W tym miejscu wypada zaakcentować obecność alternatywy nierozłącznej „lub” jako łącznika przesłanki doprowadzenia do niewypłacalności i przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej. To, że nie jest konieczna koniunkcja obu przesłanek (podstawą orzeczenia zakazu może być zaistnienie tylko jednej z nich), stanowi dowód na odrębność ustępów art. 374 p.u. Wobec reprezentantów i faktycznych zarządców zakaz prowadzenia działalności może być orzeczony z uwagi na odpowiedzialność tych osób za pogorszenie sytuacji finansowej dłużnika – możliwości takiej nie ma w stosunku do jednoosobowego przedsiębiorcy, którego dotyczy ust. 1. Ustalenie odrębności ustępów i ich przesłanek jest o tyle istotne, że przesłanka pogorszenia sytuacji finansowej (ust. 2) nie musi być bezpośrednio związana (jako przyczyna bądź jako dalsze działanie) z niewypłacalnością. Ten związek nie wynika ani z ust. 1, który ma odrębny charakter, ani z samego ust. 2 z uwagi na alternatywę „lub”.

Taki kierunek wykładni znajduje potwierdzenie w materiałach z procesu legislacyjnego, który doprowadził do nowelizacji analizowanego przepisu z dniem 2 maja 2009 r. W szczególności opinia Krajowej Rady Sądownictwa¹⁶ wskazywała na obecność rozbieżności interpretacyjnych na gruncie art. 374 ust. 2 p.u. Fundamentalnym problemem było to właśnie, czy orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej musi być bezpośrednio i ściśle związane z niewypłacalnością dłużnika. Wątpliwości te obrazuje przypadek wskazywany przez doktrynę¹⁷, w którym powołanie do zarządu nastąpiło już po zaistnieniu przesłanki niewypłacalności. Formalnie rzecz ujmując, takiemu członkowi zarządu nie sposób zarzucić, że doprowadził do niewypłacalności dłużnika. Przed nowelizacją z 2009 r. stawało to pod znakiem zapytania możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej wobec

¹⁶ Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 20 lipca 2006 r. do projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze i ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, [online:] <https://krspl.home.pl/pl/dzialalnosc/posiedzenia-rady/posiedzenia-w-2006-r/c,312,18-20-lipca-2006/p,1/1727,opinia-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-20-lipca-2006-r>, [dostęp: 6.11.2024].

¹⁷ Ł. Świderek, *Proponowane zmiany w prawie upadłościowym i naprawczym*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2007, nr 3, s. 25.

takich reprezentantów dłużnika będącego osobą prawną albo spółką handlową, którzy zaczęli pełnić swoje funkcje w podmiocie niewypłacalnym i którzy – nie dochowując należytej staranności – podejmowali działania pogarszające jeszcze sytuację finansową jednostki organizacyjnej. Warto uzupełnić, że na gruncie skargi pauliańskiej uwzględnia się¹⁸ zwiększenie stopnia niewypłacalności (art. 527 § 2 k.c.¹⁹), ale do 2009 r. sytuacja ta nie była wyraźnie przewidziana w art. 374 ust. 2 p.u.

Uwzględnienie powyższego przypadku jako determinanty wykładni celowościowej art. 374 ust. 2 p.u. oznacza, że sąd orzekający w sprawie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej reprezentantów osób prawnych i spółek handlowych oceniałby zachowania tych osób w następujący sposób:

- do dnia zaistnienia przesłanki niewypłacalności w zakresie tego, czy reprezentant dłużnika (faktycznie zarządzający przedsiębiorstwem) doprowadził go do niewypłacalności;
- po zaistnieniu przesłanki niewypłacalności w zakresie tego, czy reprezentant (zarządzający przedsiębiorstwem) kontynuował pogarszanie sytuacji finansowej przedsiębiorcy.

Taki kierunek interpretacji byłby oparty na uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej²⁰, które wyszczególniło jedną przywołaną wyżej sytuację, będącą podstawą wątpliwości praktycznych co do dopuszczalności orzekania zakazu względem osoby powołanej do pełnienia funkcji w zarządzie już niewypłacalnej osoby prawnej (spółki handlowej). Można jednak podać w wątpliwość zarówno ten kierunek wykładni celowościowej, jak i jego zgodność z pozostałymi regułami wykładni przepisów prawa.

¹⁸ Zamiast wielu por. B. Szolc-Nartowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024, LEX, komentarz do art. 527, nb. 8–10.

¹⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061, dalej: k.c.).

²⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, Sejm VI kadencji, druk sejmowy nr 3940.

Argumentacja za szeroką wykładnią art. 374 ust. 2 p.u.

Wskazana interpretacja niewątpliwie stanowi właściwą odpowiedź na zidentyfikowany problem powołania do zarządu spółki już niewypłacalnej. Nie jest to jednak równoznaczne z jej przyjęciem jako właściwej, wbrew pozorom bowiem (nowelizacja rozszerzyła możliwość orzekania zakazu) stanowi ona wykładnię niezwykle restrykcyjną i ograniczającą swobodę sądu. To z kolei prowadzi do sprzeczności z ustalonymi na początku opracowania celami i funkcjami analizowanej konstrukcji.

W tym miejscu należy przypomnieć silnie akcentowany przez TK cel prewencyjno-profilaktyczny zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Cel ten przemawia za przyjęciem takiego rozumienia przesłanek, które pozwolą na kompleksową analizę zachowań reprezentantów (faktycznie zarządzających przedsiębiorstwem), dokonywaną „z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu prawnego”. Wykładnia, która odnosi przesłankę pogorszenia sytuacji finansowej jedynie do okresu po zaistnieniu niewypłacalności (czy wręcz jedynie do osób powołanych do pełnienia funkcji po tej dacie), jest restrykcyjna i nie spełnia celu zakładanego przez ustawodawcę. Instytucja zakazu prowadzenia działalności gospodarczej ma „odstraszać” reprezentantów (zarządzających) od zachowań niespełniających kryterium należytej staranności. W tym świetle ograniczenie zastosowania przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej do okresu następującego po popadnięciu w niewypłacalność znacząco utrudnia realizację wskazanego celu. Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej ma „zabezpieczać inne podmioty” – uczestników obrotu gospodarczego – i nie może być więc tak, że ochrona przed niedopuszczalnym pogarszaniem sytuacji finansowej aktywizuje się dopiero po tym, jak dłużnik już stał się niewypłacalny. Zakaz pełni „funkcję gwarantującą obowiązek dochowania należytej staranności”²¹ i jest oczywiste, że obowiązek ten nie rozpoczyna się po zaistnieniu przesłanki niewypłacalności, ale istnieje przez cały czas funkcjonowania osoby prawnej czy spółki handlowej.

Jak jednak sformułowany tu zarzut, że wykładnia ograniczająca ocenę przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej do okresu po niewypłacalności nie oddaje intencji ustawodawcy, ma się do wyżej przywołanych okoliczności

²¹ Wszystkie cytaty z tego akapitu z wyroku TK z 4.07.2002 r., P 12/01, Lex.

z procesu legislacyjnego? W końcu – jak wskazano – ten przedstawiony i poddany krytyce kierunek wykładni stanowi odpowiedź na konkretny, zidentyfikowany w praktyce problem w stosowaniu prawa. Należy stanowczo stwierdzić, że uzasadnienie projektu ustawy²² nie stanowi źródła wykładni autentycznej. Wykładnią autentyczną jest tylko wykładnia dokonywana przez organ, przez który dany przepis został ustanowiony, i tylko wtedy, gdy system prawa nadaje tej interpretacji moc wiążącą²³. Uzasadnienie projektu ustawy nie spełnia żadnego z tych kryteriów – zawarte w nim tezy, często skrótowo i pobieżnie, podsumowują zestaw ustaleń konkretnych osób zaangażowanych w pracę nad projektem. Nie ulega wątpliwości, że osoby te nie są ustawodawcą. Nie oznacza to, że uzasadnienia projektów ustawy powinny być w całości zignorowane w procesie interpretacyjnym, mogą bowiem stanowić cenną wskazówkę. Treść uzasadnienia projektu jednak nie może przeważać nad ustalonymi kierunkami wykładni prawa (z wykładnią literalną na czele) – może je co najwyżej uzupełniać. W szczególności uzasadnienie projektu nie może być argumentem determinującym przyjęcie wykładni zawężającej, zwłaszcza w takim wypadku jak analizowany, w którym ustalenia TK jednoznacznie przemawiają za wykładnią umożliwiającą efektywne stosowanie prawa, a konkretnie za kompleksową możliwością oceny działań reprezentantów dłużnika (osób faktycznie zarządzających jego przedsiębiorstwem).

Ustalenia TK, przywołane na początku niniejszego opracowania, można wesprzeć kolejnymi uwagami doktryny i judykatury. Komentatorzy podkreślają, że:

zachowania stanowiące podstawę orzeczenia zakazu na podstawie art. 374 są na tyle szkodliwe dla obrotu gospodarczego, że upływ jakiegokolwiek terminu, po dopuszczeniu się ich przez daną osobę, nie powinien prowadzić do zwolnienia jej z tej formy odpowiedzialności cywilnoprawnej,

²² Trzeba tu podkreślić, że mamy tu do czynienia z uzasadnieniem tylko projektu, a nie samej ustawy. Uzasadnienie projektu ustawy nie odgrywa więc takiej roli jak motywy wskazywane obszernie przed treścią aktu prawa unijnego.

²³ S. Piekarczyk, S. Tkacz, *Wykładnia autentyczna w świetle nauki o wykładni prawa*, Katowice 2023, s. 9.

a możliwość i potrzeba realizacji prewencyjnej funkcji zakazu [...] jest w takich przypadkach ze wszech miar wskazana²⁴.

Ocena ta odnosi się bezpośrednio do innego zagadnienia, a mianowicie do kwestii terminu złożenia wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, niemniej stanowi ona wyraz poglądu o konieczności kompleksowej oceny reprezentantów dłużnika (osób faktycznie zarządzających przedsiębiorstwem).

W orzecznictwie sądów powszechnych i SN także się akcentuje, że zakaz prowadzenia działalności gospodarczej jest konstrukcją, która ma na celu „stworzenie realnej możliwości złożenia wniosku o zastosowanie wobec dłużnika naruszającego reguły uczciwego obrotu gospodarczego sankcji”²⁵. I ta ocena, doskonale przy tym obrazująca dyrektywę efektywnego stosowania prawa, wpisuje się w tezę o konieczności kompleksowej oceny działań reprezentantów (zarządców). Tę kompleksowość z kolei może zapewnić usamodzielnienie oceny przesłanek doprowadzenia do niewypłacalności i pogorszenia sytuacji finansowej. Tylko w ten sposób uniknie się luki w prawie, która byłaby następstwem ograniczenia analizy przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej wyłącznie do okresu po zaistnieniu stanu niewypłacalności.

Ten zawężający kierunek wykładni rodziłby wątpliwości, czy dopuszczalne jest orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej wobec osoby, która nie dochowała należytej staranności czy wręcz celowo spowodowała pogorszenie sytuacji finansowej dłużnika i która w dalszej konsekwencji doprowadziła do upadłości, ale złożyła skuteczną rezygnację jeszcze przed zaistnieniem przesłanki niewypłacalności. Zarówno w świetle celów i funkcji analizowanej konstrukcji, jak i w ogólniejszej, słusznościowej ocenie należy się

²⁴ P. Biliński, J. Horobiowski, *Uwagi co do charakteru, funkcji i biegu terminu wyłączającego orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej*, „Prawo Spółek” 2008, nr 6, s. 40–48.

²⁵ Postanowienie SO w Szczecinie z 7.03.2018 r., VIII Ga 529/17, Legalis. Zob. także uchwały SN: z 22.03.2006 r., III CZP 13/06, OSNC 2007/1/8; z 9.04.2010 r., III CZP 14/10, OSNC 2010/10/133; z 20.05.2011 r., III CZP 23/11, OSNC 2012/1/5; postanowienia SN: z 12.05.2006 r., V CSK 54/06, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 11, s. 566; z 10.11.2006 r., I CSK 218/06, LEX nr 371453; z 17.01.2007 r., II CSK 330/06, „Izba Cywilna” 2008, nr 12, s. 45; z 12.12.2007 r., V CSK 321/07, LEX nr 574556; z 5.03.2009 r., III CSK 297/08, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 7, s. 356; z 10.01.2010 r., II CSK 364/09, LEX nr 574527.

opowiedzieć za odpowiedzialnością takiej osoby na gruncie art. 374 ust. 2 p.u. Tylko w ten sposób zapewni się realizację zasady efektywnego stosowania przepisów prawa, a jest to możliwe jedynie za sprawą wykładni umożliwiającej ocenę przesłanki pogorszenia sytuacji majątkowej także w okresie poprzedzającym niewypłacalność dłużnika.

W tym kontekście należy przywołać kolejne wypowiedzi doktrynalne czynione na gruncie art. 374 ust. 2 p.u. Zauważa się mianowicie, że:

wystarczające jest wykazanie pogorszenia się jej [spółki – A.J.W.] sytuacji finansowej na skutek działań zarządu. Pogorszenie to zaś nie musi prowadzić do niewypłacalności spółki, a zatem do konieczności złożenia wniosku o ogłoszenie jej upadłości, a zasadnicze znaczenie ma zatem nie sam fakt „doprowadzenia do upadłości”, ale związek przyczynowy pomiędzy uchybieniami wymienionymi powyżej a obniżeniem wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa upadłego i rozmiarem pokrzywdzenia wierzycieli²⁶.

Kompleksowość oceny zachowań, które doprowadziły do pogorszenia sytuacji finansowej dłużnika, niezależnie od bezpośredniości ich związku z upadłością czy nawet z niewypłacalnością, jest szczególnie uzasadniona w przypadku działalności gospodarczej, która – jako że „wywiera szersze skutki społeczne i ekonomiczne”²⁷ – wiąże się z obowiązkiem podwyższonej staranności (art. 355 § 2 k.c.). W przypadku reprezentantów (zarządców) osób prawnych i spółek handlowych mamy więc do czynienia z silnie w prawie akcentowaną „koniecznością respektowania pewnych zasad obrotu gospodarczego”²⁸. W literaturze podkreśla się, że:

ochrona obrotu gospodarczego wymaga eliminowania możliwości prowadzenia działalności gospodarczej i pełnienia funkcji w zarządzaniu podmiotami gospodarczymi przez osoby, które nie zachowując wzorców

²⁶ M. Koralewski, *Sądowe pozbawienie prawa pełnienia funkcji w organach spółki*, „Publikacje Elektroniczne ABC”, Lex.

²⁷ F. Zedler, [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 373, nb. 1, Lex.

²⁸ P. Malinowski, *Prawne konsekwencje niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – uwagi na tle art. 373 PrUpad*, [w:] *Restrukturyzacja i upadłość przedsiębiorstw 2.1*, red. R. Adamus et al., Warszawa 2019, Legalis.

zachowania wymaganych od uczestników obrotu, narażają innych jego uczestników na niemożność zaspokojenia ich należności²⁹.

Z kolei to:

postępowanie upadłościowe stwarza doskonałą okazję do ustalenia, czy sam upadły, jak również i inne osoby, w szczególności te, które go reprezentują, nie są tymi osobami, które z uwagi na brak kwalifikacji zawodowych czy etycznych nie powinny być pozbawione prawa uczestniczenia w obrocie gospodarczym³⁰.

W szczególności więc syndyk (jako legitymowany z art. 376 ust. 1 p.u.) jest uprawniony do analizy działań spółki także w okresie poprzedzającym niewypłacalność, a to badanie może prowadzić do zidentyfikowania zachowań, które doprowadziły do pogorszenia sytuacji finansowej. Jeśli spełnione są pozostałe przesłanki z art. 374 ust. 2 p.u., to syndyk może wystąpić z wnioskiem o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, nawet jeśli dana osoba przestała pełnić funkcję w zarządzie, zanim to pogorszenie doprowadziło do niewypłacalności spółki.

Na kanwie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej wskazuje się w piśmiennictwie, że:

podstawami jego ustanowienia są nie tylko uchybienia w toku postępowania upadłościowego bądź też niezłożenie w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości, ale także doprowadzenie spółki do niewypłacalności albo chociażby pogorszenie się jej sytuacji finansowej na skutek działań piastunów jej organów³¹.

Niewątpliwie czyni to art. 374 ust. 2 p.u. wyjątkowym na tle innych przesłanek orzeczenia zakazu prowadzenia działalności. Inne przypadki, wyszczególnione w art. 373 i art. 374 ust. 1 p.u., pozostają w bezpośrednim związku

²⁹ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 373, nb. 1, Legalis.

³⁰ Ibidem.

³¹ M. Koralewski, op. cit.

z upadłością, a co najmniej z niewypłacalnością. Tego ścisłego związku brak przy przesłance pogorszenia sytuacji majątkowej z art. 374 ust. 2 p.u., gdzie już samo „pogorszenie sytuacji finansowej zarządzanego przedsiębiorstwa w następstwie celowego działania lub rażącego niedbalstwa”³² jest przesłanką orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej.

Wykładni, która umożliwia sądowi ocenę zachowań reprezentantów (zarządców) dłużnika także w okresie poprzedzającym niewypłacalność, nie można przy tym zarzucić, że pozostaje w sprzeczności z umiejscowieniem regulacji zakazu w p.u. Nie wydaje się bowiem, że orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej byłoby właściwe w przypadku reprezentantów wypłacalnego podmiotu. O ile bowiem przy zakazie podkreśla się, że ma on chronić „prawa i wolności innych uczestników obrotu gospodarczego w celu zwiększenia ochrony interesów wierzycieli przedsiębiorcy, by zabezpieczyć ich roszczenia na istniejącym jeszcze majątku przedsiębiorstwa”³³, o tyle nie można zignorować związków tego mechanizmu z niewypłacalnością. Widać to zarówno w innych przesłankach, jak i w kręgu podmiotów legitymowanych czynnie. Przesłanka pogorszenia sytuacji finansowej jest więc odrębna od przesłanki doprowadzenia do niewypłacalności, ale jej związek z niewypłacalnością zawiera się w okoliczności pokrzywdzenia wierzycieli. Jeśli dłużnik cały czas zachowuje wypłacalność, to nie dochodzi do pokrzywdzenia zbiorowości wierzycieli. Jeśli jednak podmiot stał się niewypłacalny, a pogorszenie sytuacji finansowej w drodze celowych zachowań lub rażącego niedbalstwa danej osoby jest jednym z (potencjalnie wielu) czynników, które w końcowym efekcie doprowadziły do niewypłacalności, to powinna nastąpić ocena reprezentanta w świetle art. 374 ust. 2 p.u. W takiej bowiem sytuacji zachowanie tej osoby przyczyniło się do pokrzywdzenia wierzycieli.

Argumenty celowościowe, uwzględniające cele zakazu prowadzenia działalności gospodarczej i zasadę efektywnego stosowania prawa, przemawiają więc za rozszerzającym kierunkiem wykładni. Uzupełnić ją można o kolejne uwagi. Począwszy od wykładni historycznej, należy zauważyć, że nowelizacja z 2009 r. dodała przesłankę pogorszenia sytuacji finansowej do już istniejącej przesłanki doprowadzenia do niewypłacalności. Z kolei kolejna

³² A.J. Witosz, [w:] *Kodeks spółek handlowych*, t. 3. *Komentarz do art. 301–490*, red. A. Kidyba, Warszawa 2020, art. 463, nb. 3, Lex.

³³ Oba cytaty z tego akapitu z wyroku TK z 4.07.2002 r., P 12/01, Lex.

nowelizacja uzupełniła od 1 stycznia 2016 r. katalog osób, wobec których może być orzeczony zakaz prowadzenia działalności gospodarczej, o osoby faktycznie zarządzające przedsiębiorstwem. W obydwu przypadkach hipoteza normy została więc rozszerzona. *Argumentum a contrario* nieuprawniona jest wykładnia zawężająca, realizowałyaby się ona bowiem w odwrotnym kierunku do postępujących zmian ustawodawczych. Jeśli prawodawca systematycznie poszerza zakres zastosowania mechanizmu orzekania zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, to trudno zaakceptować, że jednocześnie miałyby ograniczać ocenę przesłanki pogorszenia tylko do okresu po niewypłacalności.

Powrócić można także do wykładni językowej i podkreślonego wcześniej znaczenia alternatywy nierozłącznej „lub”. Spójnik ten oznacza, że możliwe jest orzeczenie zakazu wyłącznie na podstawie pogorszenia sytuacji finansowej, nawet jeśli reprezentant (zarządca) przestał pełnić swoją funkcję w okresie, w którym osoba prawna lub spółka była jeszcze wypłacalna. Istotne jest jedynie, by niewypłacalność miała miejsce na moment składania wniosku o orzeczenie zakazu, a zachowania reprezentanta (zarządcy) były jednym z czynników, które do niej doprowadziły. Samodzielność przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej jest zaporą przed możliwością ucieczki spod odpowiedzialności poprzez rezygnację z pełnienia funkcji w okresie bezpośrednio poprzedzającym niewypłacalność.

Jedną z kluczowych zasad wykładni językowej jest zakaz pomijania w toku interpretacji przepisu użytych słów uznanych za zbędne. Uprawnione jest jednak także rozumowanie odwrotne, zakazujące uzupełniania normy prawnej o dodatkowe słowa, nieobecne w przepisie, a wpływające na jego znaczenie. Jeśli pogorszenie sytuacji finansowej miałyby się odnosić wyłącznie do okresu po niewypłacalności, to art. 374 ust. 2 p.u. brzmiałby w następujący sposób: „jeżeli niewypłacalność przedsiębiorcy lub dalsze [dalsze – dopisek A.J.W.] pogorszenie jego sytuacji finansowej jest następstwem celowego działania lub rażącego niedbalstwa [...]”. Sytuacja braku dodanego tu słowa „dalsze” wyklucza możliwość ograniczenia zastosowania przesłanki pogorszenia sytuacji finansowej do czasu po zaistnieniu niewypłacalności. Warto w tym miejscu przypomnieć regulację skargi pauliańskiej, w której to regulacji w art. 527 § 2 k.c. mowa o staniu się niewypłacalnym „w wyższym stopniu”, a więc o dalszym pogorszeniu sytuacji finansowej. Takiego zwrotu, ograniczającego ocenę w ujęciu temporalnym, brak w przypadku art. 374 ust. 2 p.u.

Podsumowanie

Każda z zastosowanych metod wykładni prowadzi do wniosku o zasadności szerokiej oceny zachowań reprezentantów dłużnika (osób faktycznie zarządzających przedsiębiorstwem), która obejmuje pogorszenie sytuacji finansowej także przed wystąpieniem niewypłacalności. Wykładnia zawężająca jest w przypadku art. 374 ust. 2 p.u. sprzeczna zarówno z wykładnią językową, jak i z *ratio legis* przepisu. Stałaby ona w sprzeczności z celami i funkcjami zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. Nie pozwalałaby na realizację zasady efektywnego stosowania przepisów prawa upadłościowego. Konkludując – przesłanka pogorszenia sytuacji finansowej może być oceniana odrębnie od doprowadzenia do niewypłacalności, oczywiście z uwzględnieniem tego, że postępowanie w sprawie orzeczenia zakazu może być prowadzone jedynie w przypadku, gdy podmiot reprezentowany (zarządzany) stał się następnie niewypłacalny. O tym bowiem rozstrzyga art. 377 p.u.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

Literatura

- Biliński P., Horobiowski J., *Uwagi co do charakteru, funkcji i biegu terminu wyłaczającego orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej*, „Prawo Spółek” 2008, nr 6, s. 40–48.
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2020.

- Koralewski M., *Sądowe pozbawienie prawa pełnienia funkcji w organach spółki*, „Publikacje Elektroniczne ABC”, Lex.
- Kruczalak-Jankowska J., *Glosa do uchwały SN z 22.03.2006 r., III CZP 13/06 oraz do postanowienia SN z 23.03.2006 r., IV CSK 35/05*, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd orzecznictwa” 2007, nr 4, s. 83–90.
- Malinowski P., *Prawne konsekwencje niezłożenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – uwagi na tle art. 373 PrUpad*, [w:] *Restrukturyzacja i upadłość przedsiębiorstw 2.1*, red. R. Adamus et al., Warszawa 2019.
- Marcisz-Dynia A., *Efektywność prawa Unii Europejskiej w praktyce – wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2018, t. 23, z. 102, s. 185–196.
- Piekarczyk S., Tkacz S., *Wykładnia autentyczna w świetle nauki o wykładni prawa*, Katowice 2023.
- Szolc-Nartowski B., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2024.
- Świderek Ł., *Proponowane zmiany w prawie upadłościowym i naprawczym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 3, s. 18–26.
- Witosz A.J., [w:] *Kodeks spółek handlowych*, t. 3. *Komentarz do art. 301–490*, red. A. Kidyba, Warszawa 2020.
- Zedler F., [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Zimmerman P., [w:] *System prawa handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2024.

Orzecznictwo

- Wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, Lex.
- Uchwała SN z 22.03.2006 r., III CZP 13/06, OSNC 2007/1/8.
- Uchwała SN z 9.04.2010 r., III CZP 14/10, OSNC 2010/10/133.
- Uchwała SN z 20.05.2011 r., III CZP 23/11, OSNC 2012/1/5.
- Postanowienie SN z 12.05.2006 r., V CSK 54/06, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 11, s. 566.
- Postanowienie SN z 10.11.2006 r., I CSK 218/06, LEX nr 371453.
- Postanowienie SN z 17.01.2007 r., II CSK 330/06, „Izba Cywilna” 2008, nr 12, s. 45.
- Postanowienie SN z 12.12.2007 r., V CSK 321/07, LEX nr 574556.
- Postanowienie SN z 5.03.2009 r., III CSK 297/08, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 7, s. 356.

Postanowienie SN z 10.01.2010 r., II CSK 364/09, LEX nr 574527.

Postanowienie SN z 25.04.2014 r., II CSK 385/13, LEX nr 1511111.

Postanowienie SO w Szczecinie z 7.03.2018 r., VIII Ga 529/17, Legalis.

Materiały legislacyjne

Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 20 lipca 2006 r. do projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze i ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, [online:] <https://krspl.home.pl/pl/dzialalnosc/posiedzenia-rady/posiedzenia-w-2006-r/c,312,18-20-lipca-2006/p,1/1727,opinia-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-20-lipca-2006-r>, [dostęp: 6.11.2024].

Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, Sejm VI kadencji, druk sejmowy nr 3940.

Tomasz Biel, Agnieszka Cybulska-Bienioszek,
Aleksandra Mielcarz-Jankowska

Praktyczne problemy wykorzystania Portalu Użytkowników Branżowych systemu teleinformatycznego Krajowy Rejestr Zadłużonych w toku postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych

STRESZCZENIE

Całkowita informatyzacja postępowań restrukturyzacyjnych i upadłościowych w Polsce, co nastąpiło wraz z wprowadzeniem systemu teleinformatycznego Krajowy Rejestr Zadłużonych (KRZ), jest niewątpliwie jednym z najbardziej ambitnych i szeroko zakrojonych przedsięwzięć ostatnich lat w polskim prawie insolwencyjnym. Rozwiązanie to ma zarówno zalety, jak i wady oraz niesie ze sobą wiele szans i zagrożeń. W rozdziale podjęto próbę oceny Portalu Użytkowników Branżowych, funkcjonującego w ramach Krajowego Rejestru Zadłużonych, w kontekście założonych przez ustawodawcę celów informatyzacji postępowań, w szczególności zaś ich ułatwienia i przyspieszenia. W publikacji zidentyfikowano szereg praktycznych problemów dotyczących użytkowników portalu oraz sformułowano postulaty mające na celu usprawnienie i udoskonalenie istniejących rozwiązań.

Słowa kluczowe: Krajowy Rejestr Zadłużonych (KRZ), niewypłacalność, informatyzacja

SUMMARY

The complete computerisation of restructuring and bankruptcy proceedings in Poland, which took place with the introduction of the Polish National Register of Debtors (Krajowy Rejestr Zadłużonych – KRZ), should be regarded as one of the most ambitious and wide-ranging undertakings of recent years in Polish insolvency law. This solution has both advantages and disadvantages and involves many opportunities and threats. The Chapter attempts to assess the Insolvency Practitioners' Portal – functioning within the framework of the National Register of Debtors – in the context of the objectives of computerisation of insolvency

proceedings assumed by the legislator, in particular the facilitation and acceleration of these proceedings. It also identifies a number of practical problems affecting its users and formulates postulates aimed at improving and streamlining the existing solutions.

Keywords: Polish National Register of Debtors (KRZ), insolvency, computerisation

Wprowadzenie

Nowoczesne technologie dynamicznie wkraczają we wszystkie sfery życia, znacząco wpływając na zmianę jego jakości. Jedną z naturalnych konsekwencji postępującego rozwoju technologicznego są liczne zmiany przepisów regulujących stosunki gospodarcze. Ustawodawca wprowadza rozwiązania zmierzające nie tylko do ujęcia nowych zjawisk w ramy prawne, ale także do wykorzystania zdobyczy technologicznych dla usprawnienia i unowocześnienia istniejących procedur – także tych sądowych. Za jedno z najbardziej ambitnych i szeroko zakrojonych przedsięwzięć ostatnich lat w tym zakresie należy niewątpliwie uznać całkowitą informatyzację postępowań restrukturyzacyjnych i upadłościowych, która nastąpiła wraz z uruchomieniem Krajowego Rejestru Zadłużonych (dalej: KRZ) 1 grudnia 2021 r.¹ Niewypłacalność jest nieodłącznym elementem otaczającej nas rzeczywistości², a postępowania z nią związane mają znaczący wpływ nie tylko na sytuację samego dłużnika³, ale też na całe jego otoczenie społeczno-gospodarcze⁴ i szeroko rozumiany obrót gospodarczy⁵. Ich efektywność uznaje się za jeden z podstawowych elementów prawidłowo funkcjonującej gospodarki rynkowej⁶.

¹ Art. 36 ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1909 z późn. zm., dalej: ustawa o KRZ).

² A. Adamus, *Dług i niewypłacalność. Analiza na czas kryzysu*, Warszawa 2024, s. 29.

³ A. Cybulska-Bienioszek, A. Witosz, *Śmierć niewypłacalnego przedsiębiorcy a regulacje prawa upadłościowego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2028, vol. 28, nr 3, s. 328.

⁴ P. Makuch, A. Hrycaj, *Krajowy Rejestr Zadłużonych i informatyzacja postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych*, „Monitor Prawniczy” 2024, R. 32, nr 2, s. 93.

⁵ A. Ludwicyńska, A. Machowska, *Upadłość konsumencka*, Warszawa 2022, s. 38.

⁶ J. Kruczalak-Jankowska, A. Machnikowska, M. Maśnicka, *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019, s. 11.

Pełna informatyzacja postępowań insolwencyjnych w Polsce postrzegana jest nie tylko jako rozwiązanie rewolucyjne⁷, które przynosi je w XXI w.⁸, ale także jako eksperyment przeprowadzany na wielką skalę⁹.

W niniejszym rozdziale podjęto próbę oceny Portalu Użytkowników Branżowych funkcjonującego w ramach KRZ, przeprowadzoną w kontekście założonych przez ustawodawcę celów informatyzacji postępowań związanych z niewypłacalnością. Zidentyfikowano przy tym szereg praktycznych problemów, które dotyczą jego użytkowników, oraz sformułowano postulaty zmierzające do ulepszenia i usprawnienia istniejących rozwiązań.

Cele informatyzacji postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych – przyczyny i konsekwencje wprowadzenia systemu teleinformatycznego KRZ

Zasadniczą przyczyną elektronicznej informatyzacji postępowań związanych z niewypłacalnością była potrzeba ich usprawnienia, przyspieszenia oraz zwiększenia ich efektywności¹⁰. W ramach dokonanej cyfryzacji wykorzystano nowe technologie w prowadzeniu postępowania, które z założenia miały przyspieszać przepływ informacji i ograniczać zakres pracy podmiotów zaangażowanych w postępowania¹¹. Przewidziano m.in. możliwość elektronicznej komunikacji z sądem i sędzią-komisarzem, dokonywanie doręczeń elektronicznych na konto użytkownika, automatyczne publikowanie obwieszczeń, a także możliwość samodzielnego pobierania odpisów dokumentów zgromadzonych w aktach postępowania z systemu teleinformatycznego. Elektroniczna informatyzacja postępowań oznacza również prowadzenie całych akt w postaci elektronicznej

⁷ N. Grabowska, J. Sławek, *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Poradnik praktyczny*, Warszawa 2023, s. 9.

⁸ T. Szczurowski, *Krajowy Rejestr Zadłużonych i informatyzacja postępowań insolwencyjnych*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2002, nr 2–3, s. 171.

⁹ A. Ludwicyńska, A. Machowska, op. cit., s. 38.

¹⁰ Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 2637, s. 20.

¹¹ *Ibidem*, s. 20.

oraz przeniesienie obsługi biurowości sądowej do systemu. Digitalizacja akt powoduje, że zainteresowane podmioty mogą przeglądać je za pośrednictwem ogólnodostępnego portalu internetowego, do którego można uzyskać dostęp także w czytelniku akt.

Wprowadzenie KRZ miało też na celu zwiększenie transparentności postępowań¹², co jest realizowane przez ujawnianie w rejestrze szerokiego zakresu danych dotyczących prowadzonego postępowania restrukturyzacyjnego i upadłościowego dłużnika¹³. Jawność danych ma służyć realizacji uprawnień nadzoru wierzycieli i sędziego-komisarza nad doradcą restrukturyzacyjnym w konkretnym postępowaniu, a także wpłynąć na zwiększenie stopnia zaspokojenia wierzycieli. Założeniem elektronicznej postępowania upadłościowych i restrukturyzacyjnych było również zwiększenie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego i prawnego¹⁴. Utworzenie KRZ miało też na celu realizację obowiązku wynikającego z art. 24 ust. 1 rozporządzenia UE 2015/848 w sprawie postępowania upadłościowego, stanowiącego, że państwa członkowskie ustanawiają i prowadzą na swoim terytorium co najmniej jeden rejestr, w którym ogłasza się informacje o postępowaniach upadłościowych¹⁵.

Datą graniczną cyfryzacji postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych jest 1 grudnia 2021 r. Konsekwencją zasady, zgodnie z którą akta spraw są prowadzone elektronicznie, jest wprowadzenie obowiązku sporządzania pism i dokumentów z wykorzystaniem formularzy udostępnionych w systemie teleinformatycznym oraz obowiązku wnoszenia pism procesowych i dokumentów za pośrednictwem systemu teleinformatycznego¹⁶. Akta spraw

¹² Ibidem; P. Wołowski, *Wpływ ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych na jawność postępowania upadłościowego*, „Przeгляд Prawa Egzekucyjnego” 2020, nr 7, s. 5.

¹³ Art. 2, 5–8 ustawy o KRZ.

¹⁴ Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych..., s. 20; P. Wołowski, op. cit., s. 5.

¹⁵ A. Gębczyńska, *Rola Krajowego Rejestru Zadłużonych w instytucji upadłości konsumenckiej*, „Przeгляд Prawa Egzekucyjnego” 2019, nr 7, Legalis; Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych..., s. 20; art. 24 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 141 z 5.06.2015 r., s. 19–72).

¹⁶ P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 543; art. 216a, art. 219 ust. 1a ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm., dalej: p.u.); art. 196a, art. 197 ust. 1a ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428 z późn. zm.).

wszczętych i niezakończonych przed 1 grudnia 2021 r. prowadzi się w postaci papierowej i nie podlegają one przetworzeniu na akta prowadzone w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe¹⁷.

Charakterystyka KRZ

Krajowy Rejestr Zadłużonych ma złożony charakter. Jest systemem teleinformatycznym służącym do obsługi postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych, ale także rejestrem publicznym stanowiącym źródło informacji w obszarach wskazanych w ustawie o KRZ. Rejestr jest jawny, co oznacza, że każdy za pośrednictwem sieci Internet może się zapoznać z ujawnionymi w nim danymi oraz danymi objętymi treścią obwieszczeń¹⁸. W doktrynie szczególnie podkreśla się znaczenie jawności w ujęciu zewnętrznym w postępowaniach insolwencyjnych¹⁹. Jako że informacje udostępniane za pośrednictwem KRZ są dostępne dla szerokiego grona odbiorców, a do ich uzyskania nie jest wymagane zalogowanie się do systemu, KRZ niewątpliwie zwiększa bezpieczeństwo obrotu nie tylko w obszarze działalności gospodarczej, ale także z punktu widzenia podmiotów, które takiej działalności nie prowadzą. Dysponowanie przez uczestników obrotu informacjami o podmiotach niewypłacalnych zapewnia bowiem ochronę ich słusznym interesów.

Krajowy Rejestr Zadłużonych jest dostępny za pośrednictwem strony internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczącej Portalu Rejestrów Sądowych (dalej: PRS) pod linkiem <https://prs.ms.gov.pl/krz> lub za pomocą bezpośredniego linku <https://krz.ms.gov.pl/>, gdzie użytkownik może wybrać jeden z kilku dostępnych portali.

Pierwszy jest ogólnodostępny Portal Publiczny, który nie wymaga logowania od użytkownika. Każdy może bezpłatnie przeglądać znajdujące się w nim obwieszczenia oraz wyszukiwać w portalu informacje o:

¹⁷ Art. 30 ustawy o KRZ.

¹⁸ Art. 4 ustawy o KRZ.

¹⁹ P. Wołowski, op. cit., s. 5–17; E. Janik, *Centralny Rejestr Restrukturyzacji i Upadłości – perspektywy i oczekiwania*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Współczesne finanse” 2017, nr 9, s. 47.

- osobach i podmiotach, wobec których są lub były prowadzone postępowania restrukturyzacyjne, upadłościowe oraz postępowania o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej;
- osobach i podmiotach, wobec których była prowadzona egzekucja sądowa lub administracyjna i została ona umorzona z powodu jej bezskuteczności;
- osobach, wobec których toczy się egzekucja świadczeń alimentacyjnych lub egzekucja należności budżetu państwa powstałych z tytułu świadczeń wypłacanych w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów;
- składnikach masy upadłości (dane o nich, z wyjątkiem wykazu należności, są przy tym ujawniane niezwłocznie przez użytkownika lub automatycznie przez system raz dziennie);
- doradcach restrukturyzacyjnych (dane doradcy, numer licencji, adres kontaktowy, wykaz prowadzonych i zakończonych spraw).

W portalu dostępna jest również funkcjonalność, która pozwala zweryfikować autentyczność wydanego orzeczenia²⁰.

Drugi obszar dostępny dla użytkownika został nazwany Portalem Użytkowników Zarejestrowanych (dalej: PUZ) i wymaga zalogowania do systemu. Za pośrednictwem tego portalu można wypełniać oraz wysyłać wnioski i pisma procesowe w postępowaniach restrukturyzacyjnych, upadłościowych oraz w postępowaniach w sprawie orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej. W ramach PUZ można przeglądać akta tych postępowań, a także odbierać korespondencję związaną z tymi postępowaniami²¹.

Trzeci dostępny obszar to Portal Użytkowników Branżowych, który wymaga od użytkownika branżowego (doradcy restrukturyzacyjnego, ewentualnie jego pracowników lub osób uprawnionych do administrowania kontem)

²⁰ Zawartość Krajowego Rejestru Zadłużonych, [online:] <https://krz.ms.gov.pl/#!/application/KRZPortalPUB/1.9/KrzPortalPubGui.CzytajWiecej?params=JTdCJTdE&seq=1>, [dostęp: 30.12.2024]; *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Portal Publiczny. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.04*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_PP_Podr%C4%99cznik_u%C5%BCytkownika_v1.04.pdf, s. 4–5, [dostęp: 30.12.2024].

²¹ *Zawartość Krajowego Rejestru Zadłużonych...; Komponent Tożsamość. Podręcznik użytkownika zarejestrowanego. Wersja 1.02*, [online:] [https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/MT_Podr%C4%99cznik_u%C5%BCytkownika_zarejestrowanego%2023_06_20.pdf](https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/MT_Podr%C4%99cznik_u%C5%BCytkownika_zarejestrowanego%202023_06_20.pdf), s. 5–8, [dostęp: 30.12.2024].

zalogowania. W ramach portalu użytkownik branżowy może prowadzić akta postępowań, których jest gospodarzem, przeglądać akta postępowań, w których pełni funkcję, a także wysyłać i odbierać korespondencję związaną z tymi postępowaniami. W ramach tego portalu użytkownik branżowy może również składać wnioski i pisma procesowe w postępowaniach restrukturyzacyjnych, upadłościowych oraz w sprawie o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej²².

Czwartym, ostatnim dostępnym obszarem jest Rejestr dla Organów Administracji Publicznej. Wymaga on zalogowania i jest przeznaczony dla organów zobowiązanych do zamieszczania w KRZ informacji o:

- osobach i podmiotach, wobec których była prowadzona egzekucja sądowa lub administracyjna i została umorzona z powodu jej bezskuteczności;
- osobach, wobec których toczy się egzekucja świadczeń alimentacyjnych lub egzekucja należności budżetu państwa powstałych z tytułu świadczeń wypłacanych w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów o składnikach masy upadłości²³.

Poza portalami dostępnymi na stronie PRS system teleinformatyczny KRZ udostępnia także jeden z ważniejszych obszarów, tj. Portal Użytkowników Sądowych, do którego dostęp mają tylko uprawnieni orzecznicy oraz pracownicy sądów. Portal ten służy do prowadzenia postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych, wydawania orzeczeń i zarządzeń, wykonywania zarządzeń, a także przygotowywania, wysyłania i odbierania korespondencji. Portal sądowy daje uprawnionemu użytkownikowi możliwości weryfikowania dokumentów składanych do akt, a w przypadku listy wierzytelności, spisów wierzytelności i ich uzupełnień, planów podziału, oddzielnych planów

²² *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Portal Użytkowników Branżowych. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.05*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_PBR_Podrecznik_uzytkownika_v1_05_20241105.pdf, s. 6–7, [dostęp: 30.12.2024]; *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Kancelaria Branżowa. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.02*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_KANC_PBR_Podr%C4%99cznik_u%C5%BCytkownika_v1.02_2024.04.23.pdf, s. 4–18, [dostęp: 30.12.2024].

²³ *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Rejestr dla Organów Administracji Publicznej. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.02*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_REGZ_Podrecznik_uzytkownika_v1.02_2024.07.29.pdf, s. 4–5, [dostęp: 30.12.2024].

podziału i weryfikowania – możliwość korygowania, prostowania za pomocą modułu współdzielonego z użytkownikiem branżowym. W ramach portalu sądowego orzecznicy i pracownicy sądu mają dostęp do określonych akt postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych, w których pełnią funkcję, oraz do tych, które są powiązane z głównymi postępowaniami prowadzonymi przez nich. Portal sądowy pozwala również na dostęp do niezbędnych akt innych postępowań. Od niedawna dla użytkowników portalu sądowego dostępny jest rozbudowany moduł głosowań, który również jest współdzielony z użytkownikiem branżowym²⁴.

Omówienie najważniejszych funkcjonalności Portalu Użytkowników Branżowych

Jak wskazano wyżej, Portal Użytkowników Branżowych jest częścią KRZ przeznaczoną dla doradców restrukturyzacyjnych. W ramach dostępu do portalu użytkownik zarejestrowany będący doradcą restrukturyzacyjnym oraz upoważnione przez niego osoby uzyskują dostęp do następujących aplikacji: Portal Użytkowników Branżowych, Portal Użytkowników Zarejestrowanych, Kancelaria, Portal Publiczny KRZ, Powiadomienia, Tożsamość oraz Kalkulatory odsetek²⁵. Obecnie po trzech latach funkcjonowania KRZ Portal Użytkowników Branżowych jest już bogato wyposażonym obszarem do codziennej pracy doradców restrukturyzacyjnych, który zawiera szereg istotnych funkcjonalności. Można wskazać tutaj w szczególności na możliwości: samodzielnego utworzenia przez użytkownika branżowego akt postępowania o zatwierdzenie układu i pracy na tych aktach, wydawania zarządzeń w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych przy wykorzystaniu dostępnych formularzy, dokonywania stosownych obwieszczeń

²⁴ *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Portal Sądowy. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.09*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_PS_Podrecznik_uzytkownika_v1_09_20241105.pdf, s. 7–9, [dostęp: 30.12.2024].

²⁵ Zob. szerzej: *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Portal Użytkowników Branżowych. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.05...*, s. 6–7; *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Kancelaria Branżowa. Podręcznik użytkowników. Wersja 1.02...*, s. 4–18, 114–262, zwłaszcza 257–262 oraz 271–274.

i ich ujawniania w Portalu Publicznym, weryfikowania składanych dokumentów, generowania korespondencji i przekazywania jej do modułu Kancelaria, aby następnie z tego modułu po wybraniu sposobu realizacji przesyłki (elektroniczna lub tradycyjna papierowa) wysłać ją do uczestników lub innych zainteresowanych podmiotów.

Uprawnienia użytkownika branżowego różnią się w zależności od tego, czy doradca restrukturyzacyjny pełniący określoną funkcję w konkretnym postępowaniu występuje jako gospodarz akt, czy też nie. Jeśli jest gospodarzem, to ma pełne uprawnienia do pracy w aktach i zarządzania nimi, natomiast jeśli funkcja ta jest przypisana sędziemu-komisarzowi lub sędziemu, to doradca restrukturyzacyjny nie ma pełnych uprawnień do wykonywania wszystkich czynności. Doradca restrukturyzacyjny jest gospodarzem akt dla postępowań, dla których prowadzi się następujące urządzenia ewidencyjne: GRz-nu, GUp-s, GRp-ns, GUp-Zw, GUp-s-Zw, GUp„sk”-Zw. Należy jednak podkreślić, że nawet w przypadkach, gdy doradca restrukturyzacyjny nie jest gospodarzem akt, ma dostęp do określonych funkcjonalności, takich jak moduł sporządzania spisów majątkowych z wykorzystaniem formularzy dostępnych w systemie, moduł spisów wierzytelności (w postępowaniu restrukturyzacyjnym), moduł list wierzytelności (w postępowaniu upadłościowym), moduł planów podziału czy też oddzielnych planów podziału. W przypadku postępowania upadłościowego Portalu Użytkowników Branżowych umożliwia wprowadzanie do systemu składników majątkowych masy upadłości i ujawnianie ich w Rejestrze Publicznym, a następnie utworzenie na tej podstawie spisu inwentarza. Wprowadzane dane zasilają Rejestr masy upadłości dostępny dla użytkownika zalogowanego z poziomu konkretnych akt postępowania. Rejestr masy upadłości zaś tworzą spisy majątku oraz zarejestrowane wpływy wprowadzane według określonych kategorii. Zarejestrowane wpływy zasilają automatycznie generowane przez syndyka sprawozdanie rachunkowe, które następnie wysyłane jest do sędziego-komisarza. Także na bieżąco syndyk rejestruje niezapłacone zobowiązania masy upadłości oraz dokonane wydatki, które również automatycznie zasilają dane w sprawozdaniu rachunkowym. Doradca może wykonywać szereg operacji na wprowadzonych składnikach majątkowych, począwszy od zmiany ich stanu, tj. całkowitej lub częściowej likwidacji (z wyborem sposobu likwidacji), przez ich usuwanie, o ile wprowadzono je omyłkowo, aż po wprowadzanie i rejestrowanie zmian w zakresie ich

wyceny według oszacowania. Dzięki systemowi użytkownicy mający dostęp do akt konkretnego postępowania mają możliwość bieżącego zapoznawania się z tokiem postępowania i czynnościami dokonywanymi przez doradcę restrukturyzacyjnego. W postępowaniach upadłościowych możliwy jest dla nich dostęp do rejestru masy upadłości, rejestru stanu wierzytelności, listy wierzytelności, planów podziału, oddzielnych planów podziału oraz obsługujących je modułów. W ten sposób realizowana jest zasada transparentności postępowania, która ma szczególne znaczenie w postępowaniach związanych z niewypłacalnością. W kontekście postępowań restrukturyzacyjnych zarejestrowani wierzyciele mają dostęp do modułu spisów wierzytelności, planów podziału oraz do modułu głosowania, w którym doradca restrukturyzacyjny może zaplanować głosowanie nad układem na zgromadzeniu wierzycieli lub głosowanie z pominięciem zgromadzenia wierzycieli. Dostępny jest również od niedawna moduł głosowań, który pozwala na wykorzystanie danych ze sporządzonego spisu wierzycieli, uzupełnienie tych danych i zaktualizowanie wysokości wierzytelności, aby następnie wygenerować karty do głosowania, zawiadomienie o sposobie i terminie głosowania oraz przekazanie do realizacji wysyłki w ramach modułu Kancelaria użytkownika branżowego. Warto nadmienić, że użytkownik mający konto w systemie oddaje głos na formularzu karty do głosowania po zalogowaniu się do swojego konta. Po wysłaniu głosu do doradcy restrukturyzacyjnego zostaje on automatycznie rozpoznany przez system i zarejestrowany²⁶.

²⁶ *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Głosowania na zgromadzeniu wierzycieli. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.1*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_GZW_Podrecznik_uzytkownika_v1_1_20241031.pdf, s. 5-6, 12-105, [dostęp: 30.12.2024].

Praktyczne problemy związane z wykorzystaniem PUZ systemu teleinformatycznego KRZ

Awaryjność systemu i liczne przerwy techniczne

Podstawowymi problemami w zakresie korzystania nie tylko z PUZ, ale i całego KRZ są jego awaryjność i liczne przerwy techniczne, często trwające ponad 24 godziny²⁷. Występują też długotrwałe sytuacje (np. niemal cały listopad 2024 r.), kiedy działanie poszczególnych funkcjonalności jest znacznie ograniczone. Zdarzenia te nie tylko utrudniają codzienną pracę doradców restrukturyzacyjnych i sądów, ale dodatkowo stwarzają poważne ryzyko dla stron i uczestników postępowania. Słusznie wskazuje się bowiem, że nieprawidłowości w funkcjonowaniu KRZ mogą mieć dla tych podmiotów doniosłe skutki materialnoprawne i procesowe²⁸. Niedziałający system może przykładowo skutkować niemożnością wniesienia środka odwoławczego w terminie lub być bezpośrednią przyczyną spóźnionego zgłoszenia wierzytelności. Całkowita informatyzacja postępowań insolwencyjnych powinna być poprzedzona zapewnieniem odpowiedniego zaplecza technicznego, co w przypadku KRZ nie nastąpiło. Dodatkowo system nie udostępnia zbiorczych informacji o awariach i przerwach technicznych oraz o tym, które obszary systemu działały w konkretnych datach w sposób nieprawidłowy lub nie działały wcale. Tym samym utrudnione jest chociażby uzasadnienie wniosku o przywrócenie terminu, w sytuacjach gdy uchybienie mu wynikało z awarii KRZ.

Problem koncepcyjny - niewykorzystanie potencjału technologii

Wydaje się, że kolejny problem ma swoje podłoże w samej koncepcji KRZ. Przy projektowaniu systemu nie wykorzystano pełnego potencjału, jaki wynika z informatyzacji procedur związanych z niewypłacalnością, w szczególności w zakresie automatyzacji procesów i przetwarzania danych. W KRZ niemal

²⁷ I. Gil et al., *Ustawa o Krajowym Rejestrze Zadłużonych. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 52.

²⁸ A. Ludwicyńska, A. Machowska, op. cit., s. 38.

bez zmian odwzorowano pewne sekwencje czynności, które przed jego wprowadzeniem należało wykonać na papierze. Czynności te często nie mają uzasadnienia w zinformatywizowanej wersji postępowania, a jednocześnie bywają bardziej czasochłonne niż przed wprowadzeniem KRZ. Jako przykład można tu podać sposób ekspedycji decyzji procesowych oraz pism. Użytkownik branżowy, aby wykonać czynność stanowiącą pewną faktyczną całość, często musi rozbijać ją sztucznie na kilka części składowych, z których każda wymaga opatrzenia osobnym podpisem. System wymusza takie działanie nawet w standardowych i powtarzalnych czynnościach, takich jak zawiadomienie o sposobie likwidacji aktywów. W podanym przykładzie doradca restrukturyzacyjny musi najpierw przygotować zarządzenie i opatrzyć je podpisem elektronicznym. Następnie musi utworzyć i podpisać zarządzenie wykonawcze, w którym wskaże adresatów pisma. Dodatkowo, aby dokument został fizycznie wysłany do adresata, a nie pozostał wyłącznie w aktach sprawy, doradca musi się zalogować w module Kancelaria i tam odnaleźć utworzone pismo, po czym ponownie wybrać sposób jego emisji (pomimo że określił go już w zarządzeniu wykonawczym) i zlecić wysyłkę. Wszystkie kolejne czynności są w istocie zbędne i wiążą się z nieuzasadnionym marnowaniem czasu i zasobów. Wydaje się, że właściwie skonstruowany system teleinformatyczny mógłby integrować elementy składowe konkretnej czynności w jednej funkcjonalności i nie wymagać ich niepotrzebnego powielania.

Brak automatyzacji przetwarzania danych przejawia się dla użytkowników branżowych szczególnie dotkliwie w konieczności każdorazowego, manualnego wprowadzania danych metrykalnych przy tworzeniu kolejnych pism. Należy wskazać, że dotyczy to nie tylko ich własnych danych, ale także danych uczestników postępowania. Przygotowując pismo dla sądu, doradca restrukturyzacyjny musi bowiem wprowadzać ręcznie metryki wszystkich uczestników postępowania i ich pełnomocników (których mogą być setki), pomimo że metryki te znajdują się w systemie. Spełnienie wymogów w opisanym zakresie wiąże się więc z mnożeniem niepotrzebnych i czasochłonnych czynności, które przed wprowadzeniem KRZ doradcy restrukturyzacyjni mogli ominąć, korzystając z raz przygotowanych szablonów, bez konieczności każdorazowego ręcznego wpisywania danych.

Brak możliwości udzielenia dostępu przez użytkownika branżowego do konkretnej sprawy lub funkcjonalności

Kolejny problem dotyczy możliwości udzielania dostępu do swojego konta przez użytkownika branżowego. Obecnie w systemie istnieje możliwość udzielenia takiego dostępu wyłącznie do całego konta użytkownika i nie ma możliwości jego ograniczenia do konkretnej sprawy, funkcjonalności czy też konkretnego modułu. W przypadku dużych postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych konieczne jest udzielanie dostępu do konta wielu osobom, tak aby syndyk nie dokonywał setek czynności osobiście. Przykładowo celowe wydaje się, aby dane dotyczące operacji ewidencjonowanych w sprawozdaniach rachunkowych mogły być wprowadzane przez pracowników księgowości. Jednocześnie udzielenie dostępu do wszystkich spraw i funkcjonalności, które przewiduje system, może pozostawać w sprzeczności z obowiązkami dotyczącymi ochrony przetwarzanych danych. Dane te mogą być chronionymi danymi osobowymi, a ponadto stanowić tajemnicę przedsiębiorstwa.

Podpisywanie dokumentów

Zastrzeżenia może budzić też zastosowanie w KRZ rozwiązanie dotyczące zatwierdzenia i podpisywania dokumentów. Niektóre czynności wywołują skutki faktyczne bez ich podpisania, zaś inne wymagają kilku podpisów. System nie weryfikuje przy tym, czy osoba, która podpisała się pod daną czynnością, jest do tego uprawniona. Przykładowo można wskazać, że zarządzenie będzie wykonane, nawet jeżeli nie zostanie podpisane przez doradcę restrukturyzacyjnego pełniącego funkcję w danym postępowaniu, ale przez pracownika jego biura, który ma dostęp do konta tego doradcy. Można argumentować, że wdrożenie mechanizmów, które weryfikowałyby materialne umocowanie osoby mającej dostęp do konta do dokonania danej czynności, byłoby zbyt skomplikowane. Jednocześnie jednak skoro czynności są skuteczne niezależnie od tego, kto składa podpis pod tworzonym dokumentem, należałoby rozważyć odstąpienie od wymogu odrębnego podpisywania pism z wykorzystaniem podpisu kwalifikowanego lub profilu zaufanego na rzecz stworzenia wewnętrznego mechanizmu automatycznej autoryzacji czynności

przez użytkownika zalogowanego do systemu (wewnętrzny podpis). Sprawa jest szczególnie istotna z uwagi na fakt, że proces złożenia jednego podpisu elektronicznego zajmuje znacznie więcej czasu niż posłużenie się podpisem odręcznym. W praktyce trwa to około minuty w przypadku podpisu kwalifikowanego, a znacznie więcej w przypadku posługiwania się profilem zaufanym.

Oferowane przez KRZ systemy podpisu elektronicznego są niewydajne, ale dodatkowo ograniczają rozmiar oraz liczbę dokumentów, które można wysłać. Jednocześnie nie wszystkie ograniczenia są komunikowane użytkownikom. Przykładowo można wskazać, że system ogranicza liczbę możliwych załączników do podpisywanego dokumentu, ale trudno jest ustalić, jaki faktycznie jest ów limit. Często są też przypadki, w których dokumenty spełniające oficjalne limity nie są podpisywane, a system powiadamia o błędzie.

Import i eksport danych

Kolejny problem wynika z faktu, że KRZ nie oferuje efektywnie działających funkcjonalności w zakresie importu i eksportu danych. Jako przykład można tutaj wskazać funkcjonalność w postaci importu danych wierzycieli z wniosku o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego do spisu wierzycieli. W rzeczywistości nie można z niej skorzystać. Lista wierzycieli wymaga podania danych identyfikujących wierzyciela, zaś formularz wierzycieli zawarty we wniosku o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego nie zawiera stosownego pola. W efekcie każda próba importu danych kończy się niepowodzeniem i zgłoszeniem błędu przez system. Można mieć też poważne zastrzeżenia do sposobu wdrożenia importu z formatu XML oraz opóźnienia w zakresie wdrożenia funkcjonalności importu z formatów CSV, czego działanie będzie można ocenić dopiero w 2026 r.

Poważnym mankamentem KRZ jest też brak funkcjonalności eksportu danych z systemu, która umożliwiałaby ich pobranie w celu ich przetworzenia poza systemem i ponownego importowania. Należy przy tym podkreślić, że wprowadzanie danych przez przeglądarkę internetową zupełnie się nie sprawdza w przypadku większej ich ilości. Przykładowo wprowadzenie do spisu inwentarza magazynu z ruchomościami liczącymi kilkanaście tysięcy pozycji zajęłoby miesiące i z tego powodu takie dane nie są do systemu wprowadzane.

Nieprzystosowanie systemu do obsługi znacznej liczby postępowań oraz dużej ilości danych

Krajowy Rejestr Zadłużonych jest dostosowany do potrzeb doradców restrukturyzacyjnych prowadzących kilka postępowań insolwencyjnych z niewielką liczbą uczestników. System nie sprawdza się natomiast w przypadku doradców restrukturyzacyjnych prowadzących wiele postępowań, zwłaszcza takich, w których występuje co najmniej kilkunastu uczestników. Istotny problem powstaje w przypadku konieczności operowania na większych plikach, gdyż umieszczanie w systemie dużych plików (np. operatów szacunkowych) wymaga ich skompresowania do postaci, w której stają się nieczytelne, co pozostaje w sprzeczności z założeniem KRZ, tj. ułatwieniem dostępu uczestnikom postępowania do informacji o jego przebiegu. Dodatkowo system zawiesza się w przypadku operowania na listach wierzytelności liczących kilkaset pozycji. Wystąpiła też sytuacja, w której zgłaszanie wierzytelności w sprawie upadłościowej jednego z banków praktycznie wyłączyło system z użytkowania na kilka tygodni, chociaż wydaje się, że obsłużenie tego typu procesu dla nowoczesnego systemu teleinformatycznego nie powinno stanowić dużego wyzwania.

System nie ma funkcjonalności tworzenia paczek dokumentów do podpisu, co w sposób zasadniczy usprawniłoby proces ich podpisywania. Nie oferuje też miejsca, gdzie mogłyby być przechowywane sporządzone dokumenty, które czekają na złożenie pod nimi podpisu. Wszystkie dokumenty, zarówno te, które są aktualnie w opracowaniu, jak i te, które czekają na podpis, znajdują się w tym samym miejscu. W przypadku spraw, w których w proces obsługi postępowania zaangażowanych jest wiele osób, jest to bardzo istotny mankament.

W przypadku postępowań, w których wpłynęło kilkadziesiąt lub nawet kilkaset zgłoszeń wierzytelności, ustalenie łącznej kwoty zgłoszonych wierzytelności wymaga manualnego otwarcia każdego ze zgłoszeń wierzytelności, przeklikania wielu pozycji, a potem ręcznego zsumowania poszczególnych kwot. Proces ten wymaga wielu godzin dodatkowej pracy, podczas gdy system teleinformatyczny mógłby automatycznie dokonać, wykonawszy jedną kwerendę, stosownych obliczeń i udostępnić informację zwrotną. Takie rozwiązanie nie tylko byłoby korzystne z punktu widzenia ekonomiki postępowania,

ale także spowodowałyby zmniejszenie obciążenia systemu z uwagi na ograniczenie liczby zapytań o wyświetlenie poszczególnych zgłoszeń.

Niewystarczająca ergonomiczność systemu

Z punktu widzenia użytkowników branżowych KRZ jest trudny w obsłudze. Wizualizacja dokumentów jest niedoskonała, są one nie tylko nieestetyczne, ale przede wszystkim nieczytelne. Z jednej strony informacje prezentowane w wizualizacji zawierają wiele danych nieistotnych, zaś z drugiej dotarcie do danych istotnych wymaga długiego przewijania oraz wielokrotnego przeklikiwania dokumentu. To samo dotyczy załączników, które bywają ukryte w wielu często nieoczywistych miejscach. W efekcie zapoznanie się z treścią dokumentów udostępnianych w systemie zabiera znacznie więcej czasu niż przeglądanie dokumentów papierowych. Ponadto generowane wizualizacje mają tak rozstrzelony układ, że nawet jednozdaniowy wniosek na wydruku zajmuje kilka stron.

Brak wewnętrznej i zewnętrznej integracji systemu

System nie wykorzystuje potencjalnych możliwości, które pojawiłyby się w przypadku integracji z innymi systemami teleinformatycznymi. System jedynie w niewielkim zakresie korzysta bowiem z zasobów KRS, tj. daje możliwość importu niektórych danych na etapie tworzenia metryki uczestnika. Nie występuje natomiast integracja z bazami NIP, REGON czy PESEL. Największym problemem jest jednak to, że KRZ nie jest zintegrowany wewnętrznie. Przykładowo w przypadku prowadzenia metryki nowego uczestnika system nie potrafi przyporządkować ani nawet podpowiedzieć ID konta w KRZ uczestnika, pomimo że ten uczestnik ma konto w systemie. W efekcie np. w postępowaniu restrukturyzacyjnym doradca restrukturyzacyjny, tworząc spis wierzycieli, w którym podaje dane identyfikacyjne wierzycieli, nie może zapewnić im dostępu do akt sprawy. Aby umożliwić taki dostęp, konieczne jest wysłanie papierowego zawiadomienia z prośbą, aby uczestnik zgłosił się przez KRZ do postępowania i podał swoje ID konta. To ID konta

doradca restrukturyzacyjny musi następnie manualnie dodawać do systemu w wielu miejscach, np. po to, aby możliwe było elektroniczne wysłanie wierzycielowi karty do głosowania. Te problemy można byłoby rozwiązać poprzez wprowadzenie rozwiązań informatycznych przyznających automatycznie każdemu podmiotowi tworzącemu konto w KRZ dostęp do akt wszystkich postępowań, w których występuje jako uczestnik i w których podano jakikolwiek jego identyfikator (numer KRS, NIP czy PESEL). W ten sposób w skali wszystkich postępowań insolwencyjnych można byłoby oszczędzić dziesiątki tysięcy godzin poświęcanych na zbędne czynności po stronie doradców restrukturyzacyjnych, sądów oraz samych uczestników postępowań. W znacznie lepszy sposób byłby też realizowany cel KRZ w postaci transparentności postępowań insolwencyjnych, odpadłaby bowiem konieczność często wielomiesięcznego oczekiwania na rozpoznanie składanych do sądu wniosków o udzielenie dostępu do akt sprawy. Co więcej, w taki sposób można byłoby ograniczyć koszty związane z papierową wysyłką zawiadomień. W praktyce bowiem wielu wierzycieli ma już utworzone konta w systemie KRZ, a zatem powiadomienia o ogłoszeniu upadłości mogliby oni otrzymać elektronicznie.

System powinien również automatycznie synchronizować wszystkie dane, co nie zawsze się dzieje. Przykładowo, jeżeli upadły zmieni nazwisko i wprowadzi tę zmianę w module Tożsamość, to nie będzie ona miała wpływu na oznaczenia akt prowadzonych spraw. W każdym akcie ich gospodarz musi indywidualnie i manualnie dokonywać aktualizacji danych uczestnika. Jednocześnie jeśli nie wprowadzi stosownych zmian, to nie będzie miał możliwości wysyłania korespondencji, gdyż system zgłosi niezgodność między nazwiskiem a nr ID konta, nie podpowiadając przy tym, jakie jest brzmienie zmienionego nazwiska. W praktyce problem jest szerszy, ponieważ dotyczy także innych podmiotów, jeśli np. pełnomocnik wierzyciela zmieni nazwisko i nie poinformuje o tym syndyka, to syndyk nie będzie mógł wysłać korespondencji do danego wierzyciela.

Kolejnym poważnym mankamentem jest to, że system nie integruje danych, które są zgromadzone w danym postępowaniu. Utworzenie karty poglądowej, na której byłyby prezentowane najważniejsze parametry danego postępowania, nie wydaje się dużym wyzwaniem informatycznym, a z pewnością przyczyniłoby się do pełniejszej realizacji postulatu transparentności postępowania. Osoby, które nie są obyte z systemem KRZ, nie potrafią bowiem dotrzeć

do informacji, które obrazowałyby przebieg postępowania. W postępowaniu upadłościowym taka karta pogładowa mogłaby zawierać przykładowo imię i nazwisko upadłego, datę ogłoszenia upadłości, liczbę wierzycieli wskazanych we wniosku o ogłoszenie upadłości, sumę wierzytelności wskazanych we wniosku o ogłoszenie upadłości, podsumowanie pozycji ze spisu inwentarza ze wskazaniem, czy zostały zlikwidowane, wysokość zaewidencjonowanych kosztów postępowania upadłościowego, liczbę wierzycieli, którzy zgłosili wierzytelności w postępowaniu, sumę zgłoszonych wierzytelności, aktualny stan funduszy masy upadłości, a także sygnatury spraw powiązanych z danym postępowaniem.

Niezgodność z wymogami prawa

Mimo że w omawianym zakresie zostały poczynione istotne ulepszenia, to w dalszym ciągu wiele procesów realizowanych przez KRZ odbiega od wymogów określonych w przepisach prawa. Przykładowo sprawozdanie rachunkowe syndyka powinno obligatoryjnie zawierać informację o stanie środków pieniężnych w kasie i na rachunkach bankowych na początek i koniec okresu sprawozdawczego (art. 168 p.u.), zaś KRZ takich informacji nie ewidencjonuje automatycznie, a w efekcie nie prezentuje w sprawozdaniu rachunkowym. Tymczasem kwestia stanu funduszy masy upadłości ma pierwszorzędne znaczenie w postępowaniu upadłościowym i zarówno sędzia-komisarz, jak i uczestnicy postępowania powinni mieć dostęp do pełnych i rzetelnych informacji w tym zakresie.

Podsumowanie

Wprowadzenie pełnej informatyzacji polskich postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych stanowiło i nadal stanowi poważne wyzwanie. Choć dążenie ustawodawcy do usprawnienia i przyspieszenia postępowań poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii należy uznać za słuszne, to wielotorowość procedur insolwencyjnych i ich skomplikowany charakter

sprawiają, że ujęcie ich w ramach systemu informatycznego jest niezwykle trudne. Osiągnięcie celów założonych przez ustawodawcę utrudniają przede wszystkim awaryjność systemu, błędy koncepcyjne oraz fakt, że KRZ nie jest przystosowany do przetwarzania dużej ilości danych. Portal Użytkowników Branżowych KRZ nie wykorzystuje potencjału wynikającego z informatyzacji postępowań, zwłaszcza w zakresie automatyzacji procesów i przetwarzania (w tym importu i eksportu) danych. System nie jest też wewnętrznie i zewnętrznie zintegrowany. Ponadto występuje w nim szereg nieprzemyślanych lub niedopracowanych funkcjonalności i rozwiązań, które zamiast przyspieszać pracę, często ją spowalniają. Wydaje się, że dalsze działania w obszarze stanowiącym przedmiot niniejszego opracowania powinny dotyczyć przede wszystkim systemowego rozwiązania częstych problemów technicznych i przeprowadzenia prac o charakterze koncepcyjnym, tak aby KRZ działał sprawnie, był ergonomiczny, a przy tym lepiej przemyślany i realnie wpływał na usprawnienie postępowań, które są w nim prowadzone.

Bibliografia

Akty prawne i projekty ustaw

- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1428 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1909 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 141 z 5.06.2015 r., s. 19–72).
- Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych, Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 2637.

Literatura

- Adamus A., *Dług i niewypłacalność. Analiza na czas kryzysu*, Warszawa 2024.
- Cybulska-Bienioszek A., Witosz A.J., *Śmierć niewypłacalnego przedsiębiorcy a regulacje prawa upadłościowego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2028, vol. 28, nr 3, s. 315–329.
- Gębczyńska A., *Rola Krajowego Rejestru Zadłużonych w instytucji upadłości konsumenckiej*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2019, nr 7, s. 50–64.
- Gil I. et al., *Ustawa o Krajowym Rejestrze Zadłużonych. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Grabowska N., Sławek J., *Krajowy Rejestr Zadłużonych. Poradnik praktyczny*, Warszawa 2023.
- Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Janik E., *Centralny Rejestr Restrukturyzacji i Upadłości – perspektywy i oczekiwania*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Współczesne finanse” 2017, nr 9, s. 46–68.
- Kruczalak-Jankowska J., Machnikowska A., Maśnicka M., *Działalność sądów w postępowaniach restrukturyzacyjnych i upadłościowych. Bariery funkcjonowania i instrumenty poprawy systemu upadłościowego w Polsce*, Gdańsk 2019.
- Ludwicyńska A., Machowska A., *Upadłość konsumencka*, Warszawa 2022.
- Makuch P., Hrycaj A., *Krajowy Rejestr Zadłużonych i informatyzacja postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych*, „Monitor Prawniczy” 2024, R. 32, nr 2, s. 93–96.
- Szczurowski T., *Krajowy Rejestr Zadłużonych i informatyzacja postępowań insolwencyjnych*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2002, nr 2–3, s. 171–186.
- Wołowski P., *Wpływ ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych na jawność postępowania upadłościowego*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2020, nr 7, s. 5–22.

Materiały internetowe

- Krajowy Rejestr Zadłużonych. Głosowania na zgromadzeniu wierzycieli. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.1*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_GZW_Podrecznik_uzytkownika_v1_1_20241031.pdf, [dostęp: 30.12.2024].
- Krajowy Rejestr Zadłużonych. Kancelaria Branżowa. Podręcznik użytkowników. Wersja 1.02*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_KANC_PBR_Podr%C4%99cznik_u%C5%BCytkownika_v1.02_2024.04.23.pdf, [dostęp: 30.12.2024].

- Komponent Tożsamość. Podręcznik użytkownika zarejestrowanego. Wersja 1.02*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/MT_Podr%C4%99cznik_u%C5%BCytkownika_zarejestrowanego%202023_06_20.pdf, [dostęp: 30.12.2024].
- Krajowy Rejestr Zadłużonych. Portal Publiczny. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.04*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_PP_Podr%C4%99cznik_u%C5%BCytkownika_v1.04.pdf, [dostęp: 30.12.2024].
- Krajowy Rejestr Zadłużonych. Portal Sądowy. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.09*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_PS_Podrecznik_uzytkownika_v1_09_20241105.pdf, [dostęp: 30.12.2024].
- Krajowy Rejestr Zadłużonych. Portal Użytkowników Branżowych. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.05*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_PBR_Podrecznik_uzytkownika_v1_05_20241105.pdf, [dostęp: 30.12.2024].
- Krajowy Rejestr Zadłużonych. Rejestr dla Organów Administracji Publicznej. Podręcznik użytkownika. Wersja 1.02*, [online:] https://krz-info-prod.apps.ocp.prod.ms.gov.pl/krz-help/KRZ_REGZ_Podrecznik_uzytkownika_v1.02_2024.07.29.pdf, [dostęp: 30.12.2024].
- Zawartość Krajowego Rejestru Zadłużonych*, [online:] <https://krz.ms.gov.pl/#!/application/KRZPortalPUB/1.9/KrzPortalPubGui.CzytajWiecej?params=JTdCJTdE&sseq=1>, [dostęp: 30.12.2024].

Biogramy autorów

TOMASZ BIEL – radca prawny, kwalifikowany doradca restrukturyzacyjny. Specjalizuje się w prawie restrukturyzacyjnym i upadłościowym, ze szczególnym uwzględnieniem postępowań konsumenckich. Wspólnik Kancelarii Bienioszek i Biel Prawo Gospodarcze Sp.k. Wykonuje funkcję pozasądowego organu postępowania osobiście oraz w ramach spółki Bienioszek Biel Ujma Kaczor Doradcy Restrukturyzacyjni w kilkuset postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych.

AGNIESZKA CYBULSKA-BIENIOSZEK – dr, radczyni prawna, adiunktka w Katedrze Prawa Gospodarczego Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, członkini zespołu problemowego ds. prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. Jako wykładowczyni akademicka prowadzi zajęcia z szeregu przedmiotów prawnych, także na studiach podyplomowych. Specjalizuje się w prawie gospodarczym, ze szczególnym uwzględnieniem prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Autorka i współautorka wielu publikacji z tej dziedziny.

BARTOSZ GROELE – adwokat przy Okręgowej Izbie Adwokackiej w Krakowie, specjalizujący się w prawie upadłościowym i restrukturyzacyjnym, prawie umów i prawie gospodarczym. Autor licznych publikacji, wykładowca akademicki oraz prelegent na wielu konferencjach naukowych. Delegat Polski w ramach V Grupy Roboczej UNCITRAL przy ONZ. Jako członek zespołu Ministra Sprawiedliwości opracowywał i wdrożył obowiązującą ustawę Prawo restrukturyzacyjne i znowelizował ustawę Prawo upadłościowe.

ANNA HRYCAJ – dr hab., profesor Uczelni Łazarskiego, dyrektorka Instytutu Prawa Upadłościowego, Restrukturyzacyjnego oraz Badań nad Niewypłacalnością, sędzia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z ponad dwunastoletnim doświadczeniem orzecznictwem w sprawach upadłościowych, przedstawicielka rządu w ramach prac legislacyjnych dotyczących prawa upadłościowego

i restrukturyzacyjnego w Sejmie i Senacie, członkini Rady Legislacyjnej XIII i XIV kadencji, członkini Komitetu Sterującego projektu Krajowego Rejestru Zadłużonych. W latach 2010–2011 członkini państwowej Komisji Egzaminacyjnej powołanej przez Ministra Sprawiedliwości dla osób, które ubiegają się o licencję syndyka. W 2012 r. ekspertka Komisji Europejskiej do spraw nowelizacji europejskiego prawa upadłościowego. W latach 2013–2016 przewodnicząca zespołu powołanego przez Ministra Sprawiedliwości do spraw przygotowania projektów ustaw z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego. Członkini Judicial Wing of INSOL Europe. Autorka i współautorka wielu publikacji książkowych.

MATEUSZ KALIŃSKI – Master of Laws (LL.M., magister legum), prawnik i menedżer ds. komunikacji w kancelarii Tatara i Wspólnicy sp.k., były sekretarz INSO – Sekcji Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego Instytutu Allerhanda, członek INSOL Europe, prawnik rekomendowany w The Legal 500 EMEA Restructuring & Insolvency Poland.

PIOTR KĘDZIERSKI – dr, sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie, wykładowca akademicki. Jest autorem i współautorem kilkudziesięciu artykułów i dwóch monografii z zakresu prawa spółek handlowych, prawa zobowiązań oraz prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego.

JOANNA KRUCZALAK-JANKOWSKA – dr hab., prof. UG, kierowniczka Katedry Prawa Handlowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego (obecnie na urlopie naukowym). Autorka i współautorka ponad 80 publikacji z zakresu prawa handlowego, prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego. Członkini The Conference on European Restructuring and Insolvency Law (CERIL), INSOL (Organisation of professionals specialising in insolvency and business reconstruction and recovery) oraz Komitetu Sterującego Forum Prawa Restrukturyzacyjnego i Upadłościowego. Członkini Rady Naukowej przy Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców.

PAWEŁ KUGLARZ – radca prawny w International Desk kancelarii Tatara i Wspólnicy sp.k., członek grupy ekspertów Komisji Europejskiej, która przygotowała projekt dyrektywy o harmonizacji prawa upadłościowego,

przedstawiciel Polski w Radzie (Council) INSOL Europe, wiceprzewodniczący ds. międzynarodowych INSO – Sekcji Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego Instytutu Allerhanda, członek International Exchange of Experience on Insolvency Law (IEEI), dyrektor Szkoły Prawa Austriackiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

ALEKSANDRA MIELCARZ-JANKOWSKA – radczyni prawna, doradczyni restrukturyzacyjna, wieloletnia praktyczka prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego. W latach 2019–2024 brała udział w pracach nad budową i rozwojem systemu teleinformatycznego KRZ, pełniła funkcję lidera Portalu Użytkowników Branżowych. Na co dzień poszerza swoje doświadczenie i wiedzę dzięki pracy jako główna specjalistka Departamentu Prawa Cywilnego i Gospodarczego Ministerstwa Sprawiedliwości oraz podnosi kwalifikacje zawodowe na studium doktoranckim Uczelni Łazarskiego w Warszawie.

PRZEMYSŁAW MOGIEŁKA – dr prawa, ekonomista, adwokat, doradca restrukturyzacyjny, mediator, prezes zarządu spółki Mogiełka Doradztwo Restrukturyzacyjne sp. z o.o., specjalizującej się w postępowaniach upadłościowych i restrukturyzacyjnych. Absolwent Uniwersytetu Gdańskiego, University of Cambridge oraz Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku. Specjalizuje się w prawie o niewypłacalności. W badaniach stosuje ekonomiczną analizę prawa, teorię gier i symulacje. Pasjonuje się uczeniem maszynowym.

PIOTR RYLSKI – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor uczelni na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz profesor Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. Dyrektor Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. Członek Zarządu Towarzystwa Naukowego Procesualistów Cywilnych w Krakowie. Członek Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Procesowego (International Association of Procedural Law) z siedzibą w Luksemburgu oraz Stowarzyszenia Przyjaciół Francuskiej Kultury Prawnej Henri Capitant (L'Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française). Członek Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Polski Proces Cywilny”, redaktor naczelny kwartalnika „Prawo w Działaniu” i rocznika *Yearbook of the Institute of Justice in Warsaw*. Radca prawny w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Warszawie. W latach 2010–2015 członek zespołu problemowego Komisji

Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, powołanego do spraw postępowania cywilnego. Specjalista z zakresu postępowania cywilnego oraz międzynarodowego postępowania cywilnego. W ramach pracy badawczej zajmuje się zagadnieniami prawa procesowego cywilnego i ustrojowego, praktyką wymiaru sprawiedliwości, w szczególności aspektami stosowania prawa procesowego cywilnego i prawa procesowego porównawczego. Autor ponad 150 publikacji, w tym kilku monografii, redaktor kilku tomów *Systemu prawa procesowego cywilnego* oraz komentarza do Kodeksu postępowania cywilnego.

KAMILA SAWICKA – sędzia Sądu Rejonowego Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku. Pracuje w Wydziale Nadzoru nad Doradcami Restrukturyzacyjnymi w Ministerstwie Sprawiedliwości.

EMIL SZCZEPANIK – sędzia Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w Warszawie.

KAROL TATARA – radca prawny i kwalifikowany doradca restrukturyzacyjny, wspólnik zarządzający w kancelarii Tatara i Wspólnicy sp.k., prezes zarządu spółki restrukturyzacyjnej Alerion sp. z o.o., prodziekan Krajowej Izby Doradców Restrukturyzacyjnych ds. Legislacji, wiceprzewodniczący ds. legislacji INSO – Sekcji Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego Instytutu Allerhanda, członek INSOL Europe. Prawnik rekomendowany w międzynarodowych (The Legal 500, Chambers Europe) i polskich („Rzeczpospolita”, „Forbes”) rankingach w obszarze restrukturyzacji i upadłości.

ŁUKASZ TRELA – radca prawny w kancelarii Tatara i Wspólnicy sp.k.

ALEKSANDER JERZY WITOSZ – prof. dr hab., autor ponad 100 publikacji z zakresu prawa handlowego, w szczególności z zakresu prawa spółek oraz prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Kierownik Katedry Prawa Gospodarczego na Wydziale Finansów Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, radca prawny. Członek INSOL Europe. Członek Zespołu ds. prawa upadłościowego oraz restrukturyzacyjnego oraz Zespołu problemowego ds. prawa handlowego, działających przy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego.

Monografia stanowi interesujące i wartościowe opracowanie naukowe, poświęcone jednemu z kluczowych i dynamicznie zmieniających się obszarów prawa cywilnego procesowego, który ma istotne znaczenie nie tylko dla obrotu prawnego, ale również dla stabilności gospodarczej. Na uwagę zasługuje przede wszystkim zakres tematyczny pracy. Obejmuje ona zarówno polskie postępowanie upadłościowe, jak i inne zagadnienia, w tym związane z postępowaniem transgranicznym. Szczególnie cenne jest uwzględnienie aktualnego stanu prawnego, zwłaszcza kolejnych nowelizacji ustawy Prawo upadłościowe oraz odniesień do prawa unijnego. Autorzy prezentują solidną znajomość literatury przedmiotu, orzecznictwa oraz praktyki gospodarczej, co czyni niniejszą monografię wartościową i potrzebną na rynku wydawniczym. Stanowi ona zatem istotne źródło wiedzy zarówno dla środowiska akademickiego, jak i praktyków prawa – sędziów, syndyków, adwokatów i doradców restrukturyzacyjnych. Z pełnym przekonaniem można ją uznać za znaczący wkład w rozwój nauki prawa upadłościowego w Polsce.

DR HAB. KINGA FLAGA-GIERUSZYŃSKA, PROF. US

Praca jest racjonalnym opracowaniem pod względem struktury i doboru tematów, dotyczącym stanu prawnego oraz zasadnych zmian w prawie upadłościowym i restrukturyzacyjnym. Logiczny dobór i układ poszczególnych rozdziałów pozwalają czytelnikowi na zaznajomienie się z kluczowymi zagadnieniami tego prawa. Co istotne, publikacja zawiera rozważania praktyczne i teoretyczne, które będą stanowić asumpt dla przyszłych nowelizacji. Warte podkreślenia jest również to, że spełnia ona niezbędne wymogi metody teoretycznej, cechuje się logiczną i spójną strukturą w ujęciu systemowym, a większość autorów stawia ciekawe wnioski *de lege ferenda*. Z góry założony przez zespół redakcyjny pragmatyzm wpływa zatem na różnorodność metod analizy poszczególnych kwestii.

DR HAB. ANDRZEJ TORBUS, PROF. UŚ

